

వైద్య గ్రంథములు

	రూ . అ			
సిద్ధమూలికౌరహస్యము	1	0	బాలగ్రహచికిత్సలు	0 6
పులిప్పాణి వైద్యము	1	8	డిటా (చిన్నది)	0 2
యూనాని వైద్యామృతము	0	12	అనుపానసాంజరి	0 8
కుసుమశోగనివారిణి	0	12	సహదేవపశువైద్యము	0 8
గృహవైద్యము 1 వ భా॥	0	12	వ్రణచికిత్సలు	0 8
డిటా 2 వ భా॥	0	12	నాడీవక్షత్రమాతి	0 6
ఆయుర్వేద వైద్యామృతము	0	12	భస్మప్రసవిక	0 12
సుఖిగోగ చికిత్సలు	0	8	వసిష్ఠప్రాక్తము (పులిప్పాణి)	1 8
విషవైద్యము	0	8	సర్పశాస్త్రము	0 8
రసప్రసరిక	0	12	పద్రసనిఘంటువు	0 12
సవైద్యశివనము	0	12	రసయోగరత్నాకరము	1 0
వైద్యశతస్లోకి	0	12	మహాచికము	0 6
బంగారుయోగములు	0	8	ఆంధ్రయ చికిత్సాంగ్రహము	2 8
3 నాడులు గలిగిన పుస్తకము	0	12	ఆంధ్రయ వైద్యచింతామణి	6 0
గోసాయిచిటికలు (పెద్దది)	0	8	ఆంధ్రయ బౌషధగుణాదిపిక	6 0
తైరాగిచిటికలు డిటా	0	8	ఆంధ్రయ బౌషధయోగములు	1 4
నాడీపరిజ్ఞానము	0	8	మూనికాయోగతరంగిణి	0 12
నలిభీమపాకశాస్త్రము	0	12	ఆయుర్వేదసారసంగ్రహవిధి	
మిలటరీపాకశాస్త్రము	0	12	600 షేజీలు	3 0
వస్తుగుణప్రదర్శిని 800 షే॥	8	0	తిబ్బెఅకృరుమహి	7 0
ధన్వంతరీవిజయము	0	10	పేరరాశియము (పద్మ శాస్త్రర్య	
శ్రీబనకల్పతరువు	1	0	సహితము 200 షేజీలు)	2 0
దంతవైద్యము	0	8	అనుభవశిక్షి	1 8
ఆశ్వలక్షణసారము	0	8	భస్మప్రకాశిక	2 0
పర్వతుపాకావళి	0	8	వైద్యవిజ్ఞానము	2 0
వైద్యరహస్యచింతామణి 1 భా॥	0	12	బ్యోతిష గ్రంథములు	
డిటా 2 భా॥	0	12	బ్యోతిష ప్రథమబోధిని	0 8
చికిత్సారత్నము శ్లో॥	0	12	జాతకమాస్తాండము 1 వ భా॥	2 0
శతలేహ్యపాకావళి	0	8	డిటా 2 వ భా॥	2 0
శ్మేతదర్పణము	0	8	డిటా 3 వ భా॥	2 0

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

భర్తృహారి సుభాషితము



సీతానిధి

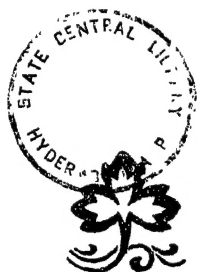
శృంగారనిలయము

వైరాగ్యఖని

(శతకత్రయము)

ఏనుగులక్షణకవి పద్యములతో

తాత్పర్యసహితము.



ప్రకాశకులు:

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

బుక్ సెల్లర్స్ అండ్ పబ్లిషర్స్,

రాజమండ్రి.

రాజమహేంద్రవరము :

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడినది.

ఉ పో డ్డ త ము

“విద్యానేవ విజానాతి విద్యజ్ఞన పరిశ్రమం|

సహి.....విజానాతి,.....||”

పాఠకమహాశయులారా!

భారతదేశమంతటినోను తెలుగుదేశము ఆధ్యాత్మికప్రభా
భాగ్యమున నితోధికముగ తులతూగు చున్నదని పలువురు చరిత్ర
కారులు వ్రాసియున్నారు. దానికిఁ బ్రధానకారణ మాదినుండియు
నాంధ్రదేశము నైతికప్రజ్ఞయందు విఖ్యాతినిగడించుటయే, రాజకీయ
వాతావరణమొకప్రక్క వివిధరీతుల ప్రణాళికాభేదములతో నాట్య
మాడుచున్నను భక్తి పారతంత్ర్యము నాంధ్రులు మరవలేదు, ఆధ్యా
త్మికప్రభానిలయంబులగు ననేకోద్గ్రంథములు మాతృభాషయందు
జనించి పలువురు పండిత ప్రకాండల మూలమున నాంధ్రమున వెలు
వడి యాంధ్రుల తటింపఁజేసినవి. అట్టివానిలో నీభర్తృహరి సుభాషిత
మగ్రస్థానము వహించుననుట సాహసము కానేరదు. మరియు కేవల
నైతికసాంప్రదాయములనే గాక వివిధ శృంగారరీతుల నిందు బొందు
పరచి వైరాగ్యపుటాలవాలముగఁ జేసి యీగ్రంథమును రచించిన
భర్తృహరియొక్క ప్రజ్ఞాసాండిత్యవిశేషము నుగ్గడింప సామాన్యులన
ద్దులు. ఈని మాతృభాషా మాతృకకు విలువతగ్గకుండ నాంధ్రమున
కనువదించిన ఏనుఁగు లక్ష్యణాదికసీంద్రుల ప్రజ్ఞాబాహుశ్యమనంతమే.
ఇట్టిదానికి తాత్పర్యమును వ్రాయబూనుట నావంటివానికి సాహసమన
వచ్చును. కాని గ్రంథపఠనోత్సుకతయందలివాత్సల్యమే దీనికి హేతువు.

ఇట్లు,

వ్యాఖ్యాత.

తా. కాలము దిశలు మొదలగువాని కపరితంబును స్వాన భవమువలననే
కలిసికొనఁబడినట్లే శాంతస్వరూపంబగు పరంజ్యోతి హాపంబున కేను నవ స్థారము
జేయుచున్నాను.

అవతారిక. గ్రంథకర్త తాను రచింపబోవు శతకత్రయంబందు
మొదట నీతిశతకముఁ జెప్పచున్నాడు. అందు తొలుతి మూర్ఖపద్ధ
తిని గైకొని వర్ణించుచున్నాడు.

నీ తి శ త క ము.

౧ మూ ర్ప ద్ధ తి.

శ్లో. బోధారో మత్సరగ్రస్తాః ప్రభవ స్సయ దూషితాః
అబోధోప హతాశ్చాస్యే జీర్ణమంగే సుభాషితం.

తే. గీ. బోధలగువారు మత్సర శ పూర్ణమతులు
ప్రబలగర్వవిదూషితుల్ శ ప్రభువులెన్న
నితరమనుజు అబోధోప శ హతులు గాన
భావమున జీర్ణ మయ్యె సు శ భాషితంబు.

2

తా. విద్వాంసులు నే చెప్పమాట మంచిదని యెఱిగియు అసూయచే దాని నంగీకరింపరు. ఇంక ప్రభువులన్ననో గర్వాంధులై నామాట వినరు, ఇంక నితర జను లకు నే చెప్పనది వినతగిన యర్హతలేదు. కావున సుభాషితము (మంచిమాట) భావ మందే ఆణి యున్నది. వినసు ఎటులనో చెప్పెదను.

శ్లో. అజ్ఞ స్సుఖ మారాధ్య స్సుఖతర మారాధ్యతే విశేషజ్ఞః,
జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మోపి నరం న రంజయతి.

క. తెలియని మనుజుని

దెలుపందగు సుఖతరముగఁ శ దెలుపగ వచ్చును

దెలిసినవానిం. దెలిసియు

దెలియని నరు దెల్ప బ్రహ్మ శ దేవునివశమే.

3

తా. ఏమియు జ్ఞానములేని వాని కేవిషయమైన సుఖముగాఁ తెలియజేయ వచ్చును. జ్ఞానము కలవానికి సుఖతరముగా తెలియజేయవచ్చును. కాని కొంత తెలిసియుఁ గొంత తెలియకయు మేలగువాని కేవిషయమైన బ్రహ్మగూడ బోధింపఁ జాలఁడు. ఇతరు లనలే తెలుపలేరు.

శ్లో. ప్రసహ్యమణి ముద్ధరే నృకరవక్త్రదంష్ట్రాస్తరాత్
 సముద్ర మపి సంతరే త్రుచలదూర్మమాలాకులం
 భుజంగ మపి కోపితం శిరసి పుష్పన ధారయేత్
 న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్ . 4

చ. మకరముఖాంతరస్థ మగు శ మానికముం బెకలింపవచ్చుఁ బా
 యక చలదూర్మకానికర శ పై నమహోదధి దాటవచ్చు మ
 స్తకమునఁ బూవుడగడవలె శ సర్పమునైన భరింపవచ్చు మ
 చ్చిక ఘటియింప మూర్ఖజన శ చిత్తముఁ దెల్ప నసాధ్యమేరికిన్ 4

తా. ఒకానొకప్పుడు శంకుమారిమః మొగలిసోటియందుండు మాణిక్య
 మును సులభముగాఁ దీయవచ్చును. సదా తరంగములతో గూడిన మహాసముద్రము
 నైనను దాటవచ్చును. బుడకొట్టుచున్న సర్పమును ఎట్లో మంత్రతాద్యపాయముల
 చేత నైనఁ బుచ్చదామముగా తలయందు భరింపవచ్చును. ఐనను మూర్ఖుని మనసు
 రంజింపఁ జేయుట సాధ్యముగాదు. శివవర్ణికిని శక్యము కాదు.

శ్లో. లభేతి సికతాను తైల మపి యత్నతః పీడయన్
 పిబేచ్ఛ మృగత్పష్ణకాను సలిలం పిపాసార్దితః
 కదాచి దపి పర్యటన్ శశవిషాణ మాసాదయేత్
 న తుప్రతినివిష్ట మూర్ఖజనచిత్తనూరాధయేత్ . 5

తే. గీ. తివిరి యిసుమునఁ దైలంబు శ దీయవచ్చు
 దవిలి మృగత్పష్ణలో నీరు శ ద్రావవచ్చు
 దిరిగి కుండేటి కొమ్ముసా శ ధింపవచ్చుఁ
 జేరి మూర్ఖుల మనసు రం శ జింప రాదు . 5

తా. ఏవిధముగానైనను యిసుకలో నూనె తీయవచ్చును. ఎట్లయినను ఎండ
 మావులలో పరుగెత్తి నీరు ద్రావవచ్చును. తేజాలని కుండేటి కొమ్ము నెట్లయినను
 బ్రయత్నించి తేవచ్చును. కాని మూర్ఖుని జేరదీసి వానిని సంతోషపెట్టుటసాధ్యము
 గాని పని.

శ్లో. వ్యాళం బాలమృణాళతంతుభి రసౌ రోద్ధం సముజ్జృంభతే
 ఛేత్తూ వజ్రమణి శిరిషుసుమప్రాప్తేన సన్నహ్యతి

మాధుర్యం మధుబిస్తునా రచయితుః తౌరామ్బుధేరీహతే
 మూర్ఖాన్ యః ప్రతిసేతు మిచ్ఛతి బలాత్సూక్తై స్సహస్యందిభిః.
 మ. కరిరాజున్ బినతంతుసంతతులచే ర గట్టన్ విజృంభించు వాఁ
 డురువజ్రంబు శిరీషపుష్పములచే ర నూహించు భేదింపఁ దీ
 పరచింతన్ లవణాంధికిన్ మధుకణ ర ప్రాప్తిం బ్రవర్తించు ని
 ధరణిన్ మూర్ఖుల దెల్పు నెవ్వఁడు సుధా ర భారానుకూలక్తులన్

తా. తామర మాండ్లయందలి దారములతో మదపుటేనుగును గట్టజూచు
 వాఁడును, మిక్కిలి కఠినమైనదగు రత్నమును శిరిసెన పువ్వుతో కోయఁజూచు
 వాఁడును, ఒకస్వల్పమైన నీటిపట్టుగాక భూమికి మామరెట్లు కెదదదగు మహాసము
 ద్రమునందు మధుకణ మొకటి జారవిడిచి తీసివేసుదలంచువాఁడును, ఎంత యవి
 వేకులో అట్లే అమృతము లాలుకు మాటలచే మూర్ఖుని రంజింపజేయు వలంచు
 వాఁడు సంతకంపై మిక్కిలి యవివేకి.

శ్లో. స్వాయత్తమేకాంత హితంవిధాత్ర
 వినిర్మితం ఛాదన మజ్ఞతాయాః।
 విశేషత స్సర్వవిదాం సమాజే
 విభూషణం మాన మపండితానామ్.

తే. గీ. స్వవశము హితము మూఢతా ర ఛాదనంబు
 గాఁగ నీగతి నిర్మించె ర గమలభవుఁడు
 సర్వ విదులగు సుజనుల ర సభలలోన
 మానమో విభూషణము మూఢ ర మానవులకు.

తా. మూర్ఖులు తమ మూఢత్వమును మూసిపెట్టుకొనుటకై బ్రహ్మ వారికి
 మానము సృజించినాడు. మానమే వారికి పండిత జనుల నడుమ నొకయలంకారము
 కలె నున్నది కాని వారు మాటలాడకుండుటయే శ్రేయము.

శ్లో. యదా కించిజ్ఞోహం గజభవ మదాంధస్స మభవం
 తవాసర్వజ్ఞోస్మీ త్యభవ దవలిప్తం మమ మనః।
 యదాకించి త్కించి ద్భృథజన సకాశా దనగతం
 తదా మూర్ఖో స్మీతి జ్వరభవ మదో మే న్యభవతి.

చ, తెలివి యొకంతలేనియెడఁ గ దృష్టుఁడనై కరిభంగి సర్వముఁ
దెలిసితి నంచు గర్విత ము ర తిన్ విహరించితిఁ దొల్లి యిప్పు డు
జ్వల మతులై వ పంశీకుల ర సన్నిధి నించుక బోధశాలినై
తెలియని వాఁడనై మెలగితఁ గతనుఁద్యునితాంతగర్వమున్ . 8

తా. నేను స్వల్పజ్ఞానముగలవాఁడనై మదించిన యేనుఁగువలె కన్నుమిచ్చు
గానక గర్వము కలిసికొంటి నని గర్వించితిని ఇప్పుడు పండిత లోకమువలనకా స్తు
ముల బోధించు నాచారము కొంచెము కొంచెముగాఁ తెలిసికొనినవాఁడనై యిం
కర కుండు గర్వమునువిడిచి తెలియనివాఁడనై మెలగితినిగా దాయని తెలిసికొంటిని.

శ్లో. క్రిమికులచితం లాలాక్లిన్నం విగంధిజుగప్సితం
నిరుపమరసప్రీత్యా ఖాదన్ ఖరాస్థి నిరామిషం
సురపతి మపి శ్వా పార్శ్వస్థం విలోక్య న శజ్జ తే
నహిగణయతి త్సుద్రోజన్తుః పరిగ్రహాఫల్గుతాం.

చ, క్రిమినముదాయసంకులము ర కేవలనింద్యము పూతిగంధశే-
యమును నిరామిషంబును ఖర రాంగభవంబగు నెమ్ముంగుక్క దా
నమలుచుఁ జెంతనున్న మర ర నాథునిఁ గల్గిని సిగ్గుఁజెంద ద
ల్పమని నిజస్వభావము ద ర లంపదు సీచవుఁ బ్రాణియెయ్యెడన్ .

తా. ఒకకుక్కకు నొకచుముక దొరకెను. అది గాడిదయెముక, దాని
మొరకు మాంసమేమియు లేదు. పైగా పుచ్చిపోగు దుర్వాసన కలిగి యున్నది.
అటువంటి యెముకను కుక్క ప్రేమతోఁదినుచున్నది. అసమయమున దేవేంద్రుఁడు
దగ్గరనున్నను లజ్జించునదికాదు. అనగా సీచజంతువు తానొకవస్తువు స్వీకరించు
టనే జూచునుగాని యది యెంత అసహ్యకరమైనను దానిని బాటంపదు.

అవతారిక. అజ్ఞానమువలన గలుగు చెడుగులనుఁ దెల్పుచు
జ్ఞానమే మావశ్యకమైనదని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో. శిర శ్శార్వం స్వర్ణా త్పశుపతి శిరస్తః శీతిధరం
మహీధ్రాదుత్తంగా దవని మవనే శ్చపిజడధిం
అథో గంగాసేయం పద ముపగతా స్తోకమధవా
వివేకభ్రష్టానాం భవతి వినిపాత శ్శతముఖం.

శా. అకాశంబుననుండి శంభునిశిగం శ బండుండి శీతాద్రి సు
శ్లోకంబైన హిమాద్రినుండి భువి భూ శ లోకంబు నందుండి య
స్తోకాంభోధి బయోధినుండి పవనాం శ ధోలోకముం జేరె గం
గాకూలంకచ పెక్కుభంగులు వివేక శ భ్రష్టసంపాతముల్. 10

శ్రీలోకంబులందును ఖ్యాతీవహించిన గంగానది మొదట స్వర్ణమందుండి
మహాస్వరు ముగ్ధకమునందును అక్కడనుండి హిమాలయ పర్వతమునొడను,
గుల మొత్తయిన హిమవత్పర్వతమునుండి భూమియందును, దానినుండి సముద్రము
నందును, సముద్రమునుండి పాతాళలోకమునకును వరసగా పడుచువచ్చెను. ఈవిధ
ముగ భూమినుండి నారివ వారి క నేకవిధముల క్రందుగాబోవుట కలుగుచున్నది.
అట్లే మూర్ఖుల పాట్ల నేకవిధములుగా నుండును.

శ్లో. శక్యో వారయితం జలేన హుతభుక్కుర్వేణ సూర్యాతపో
నాగేంద్రో నిశితాంతుశేన సమదో దండేన గార్గర్థభః
వ్యాధి ర్భేషజసంగ్రహైశ్చ వివిధైర్మనైః ప్రహృగైర్విషం
సర్వస్యోపధ మస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్వేనధమ్. 11

చ. జలముల నగ్ని ఛత్రమున శ జండమమూఱుని దండతాడనం
బుల వృషగార్ధభంబులను శ బొల్పగు మత్తకరీంద్రమున్ సృణిరి
జెలగెడు రోగ మాపధము చే విషముందగు హంత్రయుక్తిని
ముల దగఁజక్కజేమనగు మూర్ఖునిమూర్ఖతమాన్వవచ్చునే.

తా. నీటిచేతనిప్పును, గొడుగువలనఎండను, కొట్టుటచే వృషభ గార్ధభము
లను, సూలముచే విరించిన యేనుగును, బ్రేషధమువలన రోగమును, మంత్రముచే
విషమును నివారింపవచ్చును. కాని మూర్ఖుని మూర్ఖత్వమును మాన్పదగిన మాపధము
గాని మంత్రములు గాని లేవని చెప్పవచ్చును.

అ పి ద్ద్వ త్ప ద్ధి తి .

అవతారిక. మూర్ఖపద్ధతిక వ్యతిరేకమయిన విద్యత్పద్ధతివిశదీక
రించుచున్నాను.

శ్లో. శాస్త్రోపస్కృత శబ్ద సుందరగిరి శ్చి ప్యప్రచేయాగమా
విఖ్యాతాః కవయో వసన్తి విషయో యస్య ప్రభోర్నిర్ధనాః

తజ్జాడ్యం సుభాధిపస్య మధియ స్త్వర్ధం వినాపీశ్వరాః
కుశ్శాస్యస్యః కుపరీక్ష కైర్నమణయోయై రర్హతః పాతితాః 12

చ. సకలలాలాపిభూషితోలు శబ్దవిధుల్ నయతత్త్వ బోధకుల్
ప్రకటకవీంధ్రు లేస్యపతి * సజ్జను నిర్ధనులై చరితు రా
వికృతపుజాడ్య మా దొరది * విత్తములేకయవారు పూజ్యులం
ధతృజనదూషితంబులు ఘ * నంబులుగావె యమూల్యరత్నముల్.

తా. సమస్తశాస్త్రముల నభ్యసించి నీతివేదాంత శాస్త్రముల నుపదేశింప
సమర్థులైన కవులేరాజుదగ్గరనైన యుండగా వారు దరిద్రులైనచో నా లోపమా
ప్రభువులచే గాని వారిదిగాదు. జాత్యంధులురత్నములఁ జూచి తిరస్కరించిన
మాత్రమున వానివిలువ తగ్గనా?

శ్లో. హర్తు ర్యాతి నగోచరం కిమపి శం పుష్టాతి యత్సర్వదా
ప్యర్థిభ్యస్తః ప్రతిపాద్యమాన మనిశం ప్రాప్నోతి వృద్ధిం పరామ్ ।
కల్పిస్తేష్వపి న ప్రయాతి నిధనం విద్యాఖ్య మస్తర్థనం
యేషాం తాన్రతిమాన ముజ్ఘత నృపాః కస్తైస్సహస్పర్థతే. 12

ఉ. హర్తకుఁ గాదు గోచర మహర్నిశమున్ సుఖపుష్టిసేయ స
త్కిర్తిఘటించు విద్యయనుదివ్యధనం బఖిలార్థ కోటికిం
బూర్తిగ నిచ్చినం బెరుంగుబోదు యుగాంతపువేళనైన భూ
భర్తలు తదనాధికులపట్టున గర్వము మాను టొప్పగున్.

తా. ధనమును తస్కరులు తస్కరించెదరు కాని విద్యాధనమటు తస్కరిం
చుటకు శక్యముగానిది విద్యదివారాత్రములందు సుఖమిచ్చును. నిష్కళంకమగు
త్కిరైచ్చును. ధనమెవరికైననిచ్చిన తరుగును. కాని విద్యాధన మెందర కిచ్చి
నను దరుగదు. ప్రళయకాలమందైనను విద్యకునశింపులేదు. కనుక విద్యాధికులవద్ద
ధనవదులగు రాజులు గర్వముదక్కియొండుట మంచిది.

శ్లో. అధిగతపరమార్థాన్ పండితాన్ మావమంధ్రా
స్తృణామివ లఘులక్ష్మీర్నైపతాన్ సంరుణద్ధి
అభినవమద రేఖాశ్యామగండసలానాం
న భవతి బిసతంతు ర్వారణం వారణానామ్.

తే. శీ. ప్రభులు పండితు లగువారి † వలన గర్వ
కలన మానుడు వారు మీ † కలిమి తృణము
లీలఁ బోలింప లేమి మృ † నాశ గుణము
భూరి మదవారణములకు † వారణంబె.

14

తా. మదగజమును గాలి కెగిరిపోవు తాపరతూండ్ల దారములచే బంధింప
లేనట్లు రాజులభవము పండితులను స్వాధీనపరచుకొలేదు. పండితులు రాజులను
తృణమట్లు చూచినను పండితులపట్ల రాజులోకము గర్వములేకుండవలయున.

శ్లో. అమౌఘజినీవనవిహారవిలాసమేవ
హంసస్య హన్తు నితరాం కుపితో విధాతా
సత్వస్య దుగ్ధజలభేదవిధౌ ప్రసిద్ధాం
వైదగ్ధ్యకీర్తి మపహర్తు మసౌ సమర్థః.

15

చ. వనజభవుండు కోపమున † వాహనమైన మరాళభర్తకన్
వనజవనీ విహార కల † నంబుఁ దొలంగఁగ జేయుఁ గాని గుం
భనమున దుగ్ధజీవనవి † భాగవిధాన నిరూఢనైపుణీ
జనిత మహా యశోవిభవ † సారము హంసకు మాన్యఁ జాలునే ?

తా. విధాతదానెక్కు హంసకుకోపంబుచే తామరవనమునందు విహరించు
వేడుకనుండి మాన్యగలడు. గానినీటినిపాలను విడదీయుటవలన బుట్టిన దానికీర్తి
బోగొట్టఁజాలడు. అటుల నే పండితులపై రాజులకుఁ గోపమువచ్చిన తమదేశమం
దుండి లేవకొట్టగలదు గాని వారిగర్వతా ప్రతికూలసాచాతుర్యము జెరుపజాలరు.

శ్లో. కేయూరాణి న భూషయన్తి పురుషం హారా న చంద్రోజ్జ్వలా
న స్నానం న విలేపనం నకుసుమం నాలంకృతా మూర్ధజాః
వాణ్యేకా సమలంకరోతి పురుషం యా సంస్కృతా ధార్యతే
క్షీయన్తే ఖలభూషణాని సతతం వాగ్భూషణం భూషణమ్.

16

ఉ. భూషలుగావు మర్త్యులకు † భూరి మయాంగద తారిహారముల్
భూషిత కేశ పాశమృదు † పుష్పసుగంధజలాభిషేకముల్
భూషలు గావు పూరుషుని † భూషితుఁ జేయుఁ బవిత్రవాణి వా
గ్భూషణమేనుభూషణము † భూషణముల్ నశియించునన్నియున్

తా. పుంసలకు కొప్పవగు బంగారునగలు అందముకలుగజేయువు. వివిధ పుష్పములచే నలంకరించుటచేతను గంధము పన్నియు మొదలగువానన ద్రవ్యముల మైపుతలను అందముకలిగింప నేరవు. పురుషునికందమైనది వాగ్ధాటియే అదియే అందమైనది. నకింపనిది. ఎగిలిన నన్నియు నశించుననిభావము.

శ్లో. విద్యానామ నరస్య రూప మధికం ప్రచ్ఛన్నగుప్తం ధనం
విద్యా భోగకరీ యశ స్సుకరీ విద్యా గురూణాం గురుః
విద్యా బాధుజనో విదేశగమనేవిద్యాపరాదేవతా
విద్యా రాజసుపూతా నహి ధనం విద్యావిహీనః పశుః

ఉ. విద్య నిగూఢగుప్త మగు + విప్తము రూపము పూరుషాళికిన్
విద్య యశస్సు భోగకరి + విద్య గురుగడు విదేశబంధుడున్
విద్య విశిష్టదైవతము + విద్యకు సాటిధనంబు లే దిలన్
విద్య నృపాలపూజితము + విద్య నెఱుంగనివాడు మర్త్యుడే. 17

తా. మనుజులకు విద్యయే దాచుకొనినధనము. విద్యయేరూపమును. కీర్తిని తెచ్చును. సుఖింపజేయునది విద్యయే. విద్యగురువువంటిది. దేశాంతరముల కేగిన విద్యయేబంధువు. విద్యాధనమునకు దగినధనమీప్రపంచమునలేదు విద్య యున్న దేవునిహోయమున్నట్లే. పండితులగురాజులు విద్యనుపూజింపరు. ఇటువంటివిద్య నెఱుంగనివాడు స్వీపాద ఒశునని నెప్పదురు.

శ్లో. త్వాత్మైశ్చ తత్కవచేన కిం కిమరిభిః శ్రోధోస్తిచే ద్వేహినాం
జ్ఞాతిశ్చే దనలేన కిం యదిసుహృద్వివృద్ధివృద్ధైః కిం ఫలా
కింసర్వైర్వదిదుర్జనఃకిముధనైర్విద్యానవద్యాయది
ప్రజాచేత్కిము భూషణై స్సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేనకిం. 18

చ. తమ కవచంబు గ్రోధ మది + శత్రువు జ్ఞాతి హుతాశనుండు మి
త్రము దగుమందు దుర్జనులు + దారుణ పన్నగముల్ సువిద్య వి
త్రము తగులజ్ఞ భూషణము + దాత్తకవిత్వము రాజ్య మీశ్వర
ప్రముఖపదార్థముల్ గలుగు + పట్టున దత్కవచాదు లేటికిన్? 18

తా. తమగలిగియున్నచో బాగులదప్పించుకొనుటకు వేఱుగాకవచమక్కర లేదు. శ్రోధమునుమించినశత్రువులేదు. సమస్తము నిర్మూలింపుటకు దాయాదియున్న చాలు. వేఱుగానన్న హోత్రు డక్కరలేదు. స్నేహితుని మంచిన బొమ్మము

లేదు. ప్రాణములు యుటకు మృగములున్నచో సర్పములక్కరలేదు. విద్యయేధనము. తగినంత లబ్ధకలిగియుండుటయే అలంకారము. లోకులనువశము చేసికొనుటకు మంచి పాండిత్యముగాని కవిత్యముగాని యుండినచాలును. రాజ్యమక్కరలేదు.

శ్లో. దాక్షిణ్యం స్వజనే దయా పరిజనే శాత్రవం సదా దుర్జనే
ప్రీతి స్సాధుజనే నయో నృపజనే విద్యజ్జనే చార్జవమ్
శౌర్యం శత్రుజనే క్షమా గురుజనే కాంతాజనే గృష్టతా
యేచైవం పురుషాః కలాసు కుశలాస్తే ష్వేవలోకస్థితిః 19

చ. వరకృప భృత్యులందు నిజ శ వర్గమునం దనుకూలవృత్తి కా
పురుషులయందు శాత్రవమును శ బుద్ధులయందు దుర్మార్గులైన
ద్దురువులయందు శౌర్యము + కోవిదులందు నయంబు రాజులం
దరిజనులందు శౌర్యము మృ శ గాతులయందుఁ బ్రగల్భభావ మీ
వరుసఁ గళాప్రవీణులగు శ వారలయందు వసించు లోకముల్. 19

తా. దనుసేవకులయందును బంధువులయందెవ్వతయు, గుర్తులందు శాత్రవ్యము, మంచివారలందు అనురాగము, ఓర్వీ పెద్దలయందును, శౌర్యము గురువులయందును, ప్రభువులందును నీతివర్తనయు, శత్రువులయందు శౌర్యము, అంగనలందు గాంభీర్యము గలిగి యీవిధముగానడచుకొను వారలయందు లోకమునుకూలముగా నుండును.

శ్లో. జాడ్యం ధియో హరతి సించతి వాచి సత్యం
మానోన్నతిం దిశతి హవమహాకరోతి
చేతః ప్రసాదయతి దిక్షు తనోతి కీర్తిం
సత్సంగతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్. 20

తే. గీ. సత్యనూక్తి ఘటించు ధీ శ జడిమ మాన్పు
శౌరవ మొసంగు జనులకుఁ శ గలుష ముడఁచుఁ
గీర్తిఁ బ్రకటించుఁ జిత్త వి శ స్ఫూర్తిఁ జేయు
సాధుసంగంబు గకలార్థ శ సాధనంబు. 20

తా. సజ్జనుల స్నేహము సకలార్థసాధనము. ఎల్లసమత్వసంభాషణకలిగించుచున్నది. బుద్ధిహింసయ్యుం బారద్రోలుచున్నది. శౌర్యముఁ చెప్పుచున్నది. చెడు

బుద్ధులనడంచుచున్నది. ఈశ్వరైక్యం నిశాంతములవరకు విస్తరించుచున్నది. మనస్సును రంజింపుచున్నది. సామగ్రము మనుష్యులకుఁజేయని మేల్కొట్టి యుగూడలేదు.

శ్లో. జయంతే సుకృతినో రససిద్ధాః కవిశ్వరాః

నాస్తి తేషాం యశః కాయే జరామరణజం భయమ్

క. సుకృతాత్ములు రససిద్ధులు

సుకవింద్రులు విజయ నిధులు ♦ సుమ్ము తదియా

ధిక కీర్తి శరీరంబులు

ప్రకట జరామరణ జన్మ ♦ భయ రహితంబుల్, 21

తా. కవిసత్తములు భక్త్యాత్ములు రసపూరియుగలవారు. అంగుచే సుత్తమ జయస్వభావులు కనుక దమకీర్తి దేహములకు చావు పుట్టుకల భయములేక యుండుదు.

3 మానశౌర్య పద్ధతి.

శ్లో. త్సుతామోపి గరాకృశోపి శిథిలప్రాయోపి కష్టాం దశా

మాపన్నోపి విపన్నదీధితిరపి ప్రాణేషు నశ్యత్స్వపి

మత్తేభేంద్ర విభిన్నకుంభ పిశితగ్రాసైక బద్ధసప్తహః

కిం జీర్ణం తృణ మత్తి మానమహతామక్రేసరః కేసరి. 22

ఉ. గ్రాసములేక స్రుష్కర జ ♦ రాకృశమైన విశీర్ణమైన సా

యాసమునైన నప్టరుచి ♦ యైనను ప్రాణభయార్తమైన సం

త్రాస మదేభకుంభ పిశి ♦ తగ్రహాలలనశీలనాగ్రహ

క్రేసరభాసమాన మగు ♦ కేసరి జీర్ణతృణంబు మేయునే ?

తా. సింగమంత యాకలిచేమాడినను, ముసలితనముచే పెంతచిక్కినను, అవయవపటుత్వము దప్పినను, ఆయాసస్థితియందున్నను, కాంతిఁ దప్పినను ప్రాణము పోవునంతటి విచారమైనను భయముచే నాలగు మత్తేభ కుంభసలగునే దినునుగాని గడ్డినిమాత్రము దినుట కిచ్చుగించునా ? ఇచ్చుగింపదు. ఇట్లేమానము గలవాఁడెన్నటికిని చెడ్డపనులను జేయఁబూనఁడు.

శ్లో. స్వల్పస్నాయువసావశేషమలినం నిర్మాంస మప్యస్థికం

శ్వా లబ్ధ్య పరితోష మేతి నచ శత్రుస్యక్షుధా శాంతయే

సింహా జంబుక మగక మాగతమపి త్యక్త్వా నిహంతిద్విపం
సర్వః కృచ్ఛ్రగతోపి వాంఛతి జన స్సత్త్వాను రూపంఘలమ్. 23

ఉ. స్నాయువసావశేషమలి + న మృగునెమ్ము గ్రహించి జాగిలం
బాయతమోద మందు జనఁ + దాఁకలి దానికిఁ జెంతనున్న గో
మాయువు దానిఁ జూచి పరి + మార్పకసింగము దంతిఁగూల్చు నీ
చాయల నెల్లవారు నిజ + సత్త్వ సమానఫలాఘ్రలే గదా 23

తా. అనుహ్యకరమగు కంపుకలిగిన యొకసన్నని పశువు యొమక మాంసము
లేనిది కుక్కకు దొరకినచో నది సంతోషించును. కాని దాని యొకలిపిరదు.
సింహము దగ్గర నక్కయున్నను మదగజము సేచంపును. జంతుజాలమంతయు తమ
శక్తి లభించిన ఫలము నే కోరును.

శ్లో. లాంగూలచాలన మధ శ్చరణావ ఘాతం

భూమౌ నిపత్య వదనోదరవిర్యసంఘం

శ్నా పిండదస్య కురులే గజచంగవస్త్ర

ధీరం విలోకయతి చాటుశ్చైశ్చ భూక్తే. 24

ఉ. వాలముఁ ద్రిప్ప నేలఁబడిన క్రిముఁ గుషీయుఁ జూపు గ్రిహటం
గాలిడు ద్రవ్యం బిండదుని + కట్టెమటన్ శునకంబు భద్రశం
కాలము శాలితండుల గు + డంబులు చాటువచశ్యతంబుచే
నోలి భుజించు ధైర్యగుణయుక్తిగఁ జూచు మహోన్నతస్థితిన్. 24

తా. శునకము ఆకలిగానున్నప్పుడు తనకుఁ బిండము వేయఁబానిబద్ధులకుఁ
జేరి నోటిని పొట్టను జూపును. క్రిందబడి చొట్టను. నేలను ద్రవ్యము, అది నీచజంతు
వగుటచే యట్లు చేయుచున్నది గాని మదపుటేనుఁగు మంచిమాటలతో మావటిడు
తనకు బెల్లము, బియ్యము బెట్టుచుండఁ దినుచు ధైర్యముగా నుండును.

శ్లో. పరివర్తిని సంసారే మృత్యుః కోణానాం బియాతే

స జాతో యేన జాతేన యాలి వంశ స్సముచ్ఛతిహే. 25

శ్లో. గీ. ప్రాణిలోకంబు సంసార + పవిత్ర మగుట

ననుభవై గిట్టి పుట్టని + వాడు గలఁడే ?

వానిదస్యంబు సఫల మే యిహ వలం

సంశ మధికొన్నతో నశించి యన్నెకెక్కడ.

25

తా. ప్రాజ్ఞాత్మకు జేసికొనిన పుణ్య పాపములనుకరించి చావుపుట్టుకలు కలుగును తిరిగితిరిగి సంసారచక్రమందుఁ బర్యాయించుచున్నది వాఁడెవ్వఁడోగలఁడుకీ పుట్టినవాఁడు ఊరక పుట్టినంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనములేదు. ఎవ్వఁడు పుట్టి తన సంశయమునకు వశమైచచ్చునో యాతని పుట్టుకనే పుట్టుక. లేనియెడల యాతని పుట్టుక వ్యర్థము.

శ్లో. కుసుమస్తబకస్యేవ ద్వయ్యావృత్తి ర్మనస్వినః.

మూర్ఛి వా సర్వలోకస్య శీర్యతే వనపవ వా.

26

తే. గీ. కుసుమగుచ్ఛంబునకుఁ బోలె యిహ సగు శౌర్య

మానవంతున కివి రెండు యమహితగతులు

సకలజనమస్తకప్రదే యశముల నైన

వనమునందైన జీర్ణ భా యవంబుఁ గనుల.

తా. ఏమనుష్యునకు మానవ శ్రమలు గలనో వాఁడు పుష్పమునకున్న నెండు మృగములు గలవాఁడగుచున్నాఁడు. పుష్పము మనుజుల తలయందుండి కాలచక్రమున జీర్ణించును లేక వనమునందే జీర్ణించును. అట్లే మనుజుఁడుగూడ సకలజనులచేతను శిరసాపహింపఁబడి కాలచక్రమున జీర్ణించును, లేదా వనము నందే జీర్ణించుచున్నాఁడు.

శ్లో. సంత్యస్యపి బృహస్పతిప్రభృతయ స్సంభావితాః పంచమా

స్తాస్మిత్యేషవిక్రమరుచీ రాహు ర్నవై రాయతే.

ద్వావేవ గ్రసతే ధివాకరనిశాప్రాణేశ్వరా భాస్వరా

భ్రాతాః పర్వణి పశ్య దానవపతి శ్రీర్నావశేషాకృతిః.

27

మ. గురుముఖ్యులగల రేవురాద్వయగుభాంగులభేదరుల వారితో

పరగ్రాంతివిహారి రాహు పెపుడున్ రవైరంబుసేయండు భా

స్వరులన్ భాగ్యరయామిసేచరులనే ర బాధించుచున్నాఁడు ధి

త్వరతన్ మస్తకశేషమూర్తియగు నా ర దైత్యుండుగర్వంబునన్.

తా. మంగళశస్త్రయాపులును, తేజోవంతులు నగు బృహస్పతి మొదలగు వారైదారుఁడగు రాహువు పరాక్రమపరులగువారలతో మైరమానక తేజోవంతులగు శనిమారులతో సేవగ నుండినగర్వదుందుఁడారికిఁ బశించుచున్నాఁడు.

శ్లో. వహతి భువనశ్రేణిం కేమః ఘణాఫలకస్థితాం
కమరపతినా మధ్యే పృష్ఠం సదా నచ భార్యతే!
తమపి కురుతే క్రోడాధీనం పయోధి రనాదరా
దహహ మహతాం నిస్సీమాన శ్చరిత్రవిభూతయః, 28

మ. భువనశ్రేణి వహించు కేమః ఘణా + భోగంబుపై సంకతం
బవలీలక భరించుచు బృష్ఠమున గూ + ర్మాధీశ్వరుం జాతనిన్
ధవళక్రోడ వశాత్కూ జేయు నతనిన్ + వారాళి యశ్రాంతిచే
నపురా! ధీరచరిత్రసంపద లసం + ఖ్యాత ప్రభావోన్నతుల్.

తా. పదునాల్గు లోకములు నొక దానిపై నొకటి నొంతిగాయుండ వానిని
ఆవిశేషుడు తనపదగలచే మోయుచున్నాడు. ప్రళయకాలమందు బాహళ
మంటిన యాకాశమును ఆదివరాహము భరించుచున్న కొన నూనశార్యవంతుల
ప్రభావము లాశ్చర్యకరములుగదా.

శ్లో. వరం ప్రాణోచ్ఛేద సమదమఘవన్ముక్తకులిశ
ప్రహోరైరుద్గచ్ఛద్భ్రంశలదహనోద్ధార గురుభిః
తుషారాద్రేన్మానో రహహ పితరి క్లేశవివశే
న చాసౌ సంపాతః పయసి పయసాం పత్యు రుచితః, 29

చ. సమధికభీషణ జ్వలన శ జాలవినిర్గమగుస్సహంబుచే
సమదసు రేంద్రముక్తకులి + శక్షితిచే నుచితంబు ప్రాణఘా
తము హిమవత్కుచూరునకుఁ + దండ్రి నిశాతశతారపాతభే
దమున మునుంగు చున్నతఱిఁ + దా జలరాశిఁ దొలంగ నర్హుమే.

తా. దేవేంద్రుండు తననజాయుధముచే సామవంతుని నొట్టుచుండ హిమవం
తుని కుమాగుండగు మై నాకుండు సముద్రములోదాగుట పాడిగాదు. ఇంద్రుండు
గర్జించి వజ్రాయుధముచే నగ్నికణములు రేగునట్లు కడుగుస్పృహముగా జేయు
వేగిటులచే జచ్చుట చాలమంచి. అంతియేకాని తండ్రి బాధపడుచుండగా తాను
దాగుటఁదగదు.

శ్లో. య దచేతనోపి పాదైః స్పృష్టః ప్రజ్వలతి సవితురినకాస్తః
త త్ప్రజ్వస్వీ పురుషః వరకృతనికృతిం కథంసహతే.

శ్లో. అర్కకాంత మచేతనం శ బయ్య సవిత్వ

సాదమాటా సోకినంతనే శ ప్రజ్వరిల్లు

గాననభిమానవంతుడెం శ దైన శత్రు

కృతతిరస్కార మెట్లు స శ హి పనేర్చు ?

30

తా. సూర్యుని కిరణములు సోకినంతనే సూర్యకాంతమణి మండుచున్న అది అచేతనము, అచేతనపువస్తువులే మండుచుండ శత్రువుల యనాదరము మాన తార్య సంపన్నుడైన పురుషుడెట్లు సహించగలడు.

శ్లో. సింహ శ్శిశురపి నిపతతి మదమలినకపోలభిత్తిషు గజేషు |

ప్రకృతి రియం సత్త్వవతాం న ఖలు వయ స్తేజసాం హేతుః.

శ. విదళింప నుఱుకుసంగవుఁ

గొదమయు మదమలినగండ † కుంజరములపై

నిది బలశాలికి నైజము

గద తేజోనిధికి వయసు † కారణమగునే ?

తా. కేరకశిరోరము ముదించిన ఘోరగునుజూచి దానిమీద కిరిపడుటకై ప్రయత్నించుచు. బలవంతుల కనిలక్షణము (స్వభావము) వేసోవంతులకునా, బలవంతులకునా వయస్సుతోఁ బనిలేదు.

౪ అర్థ పద్ధతి .

శ్లో. జాతి ర్వాతు రసాతలం గుణగణ స్త్రతాప్యధోగచ్ఛతాత్

శీలం శైలతటా త్వతత్వభిజన స్సందవ్యతాం వహ్నినా

శౌర్యేవైరిణి వజ్రమాశు నిపత త్వస్థోస్తునః కేవలం

యే నై కేన వినా గుణా స్తృణలవప్రాయా స్సమస్తాశ్చమే. 32

ఉ. జాతి దొలంగుగాత గుణ శ శక్తి రసాతలసీమకుంజనుం

గాత కులంబు బూదియగుఁ శ గాత నగంబుననుండి శీలముం

బాతముఁ జెందుఁ గాత బహు శ భంగుల విత్తమెమాకుమేలు వి

ఖ్యాత గుణంబులెల్లఁ దృణ శ కల్పము లొక్కధనంబులేవడిన్ . 33

తా. కులము చెడిపోయినను, గుణసామర్థ్యము అడుగంటినను వంశము బూదియైనను స్వభావము పర్వతాగ్రమునుండి పడి యధోగతి పాలైనను మాకు ధనమే ప్రధానము. ప్రసిద్ధికెక్కిన పూర్వోక్తగుణములు విడుచుటేల యనగా ధనములేక పోవుటచే యవియన్నియు నిష్ప్రయోజనములు.

శ్లో. యస్యాస్తి విత్తం సనరః కుశీనః సపండిత స్సశ్రుతవాన్ గుణజః
నవవ వక్తాసుచ దర్శనీయః సర్వేగుణాః కాంచన మాత్రయన్తి. 33

క. ఏనరునకు విత్తముగల

దానరుఁడు కులీనుఁ డధికుఁ శ డార్దుఁ డతంజే

ధీనిధి ధన్యుఁడు నేర్పరి

నానాగుణగణము కాంచన నంబున నిలుచున్ .

తా. ప్రపంచమున డబ్బెవ్వనికి గలదో వాఁడు విద్య, మంచినడవడి, బుద్ధి కలవాఁడు పుణ్యాత్ముఁడు, సామర్థ్యములు గలవాడునగుచున్నవాఁడు. సకల గుణములును బంగారమును బట్టియేయుండును.

శ్లో. దౌర్బల్యాన్నృపతి ర్విసశ్యతి యతి స్సంగా త్సుతోలాలనా
ద్విప్రోనధ్యయనా త్కులం కుతనయా చ్చీలం ఖలోపాసనాత్
హీర్నద్యా దనవేక్షణా దపి కృషిః శ్నేహః ప్రవాసాశయా
న్మైత్రించాప్రణయాత్సమృద్ధిరనయాత్యాగాత్ప్రమాదాద్యనమ్. 34

మ. యతి సంగంబున బాలుఁ డాదరముచే † జ్యాభరదుర్మంత్రిచే
శ్రుతహానిన్ ద్వీజఁ డన్వయంబు ఖలుచే † గూరాప్తిచే శీలము
ద్ధరిచే మిత్రత చూపులేమి గృపి మ † ద్యప్రాప్తిచే సిగ్గు దు
ర్మతిచే సంపదలున్ నశించు జెడున † ధంబుల్ ప్రమాదంబునన్ .

తా. యోగిసంగమమువలన, పుత్రుఁడులాలనముచేయుట చేతను, రాజు దుర్మంత్రిల మాటవినట చేతను, బ్రాహ్మణుఁడు వేదశాస్త్రాధ్యయనము లేక పోవుటచేతను, దుష్పుత్రుని వలన కులము, దుర్జనులస్నేహముచే శీలము, గల్లు ద్రాగుటవలన లజ్జయు, అనురాగములేమి మైత్రియు, పరామర్శములేమి హాలము, నీతిలేమివలన సంపదయు, ప్రమాదమువలన ధనము నశించిపోవును.

శ్లో. దానం భోగో నాశ స్త్రిసోగతయోభవన్తి విత్తస్య
యోన దదాతి న భుంక్తే తస్య తృతీయాగతి ర్భవతి.

క. దానము భోగము నాశము

పూనికతో మూడు గతులు భవి ర్ధనమునకున్

దానము భోగము నెఱుంగని

దీనుని ధనమునకు గతి దృ ర్తీయమె సౌనఁగన్.

తా. దానము, భోగము, నాశము యనిమూడు మార్గములుగా ధనము భూమియందు ఖర్చును. ఒకరికియక దానసుభవింపక యుంచు ధనమునకు మూడవదియగు నాశనమే ప్రాప్తించును.

శ్లో. మణి శ్యావోల్లీఢ స్సమరవిజయీ హేతిదళితో

మదక్షీణో నాగ శ్వరది సరి దాశ్యానపులినా

కమలాశేష శ్చంద్ర స్సరతమ్పదితా బాలవనితా

తనిమ్నా శోభన్తే గళితవిభవా శ్చార్ధిషు నరాః.

36

ఉ. శాణవిఘ్నప్టరత్నమును ర్శశస్త్రహతుం డగుశూరుఁడున్ మద

క్షీణగంబు నైకతవి ర్శిష్టశరన్నదియున్ నవక్షువా

ప్రాణవిభుండు చండసుర ర్తాలసబాలికయున్ ధనైకవి

శ్రాణసశూరులుం గడున్మర శత్రవమనం బ్రభుఁ గాంతురిద్ధరన్. 36

తా. రత్నమును సానపాద యరుగదియుట చేతను, శూరుఁడు శస్త్రములచే దెబ్బలుదినటవలనను మదజలము ద్రవించుట చేయేనుఁగయుశరత్కాలమందుకొంచ మెండి యిసుకతిన్నెలుగల ననియు, ఒకేశశగల చంద్రుఁడును, ముగ్ధబాలికగాఢ రతివలనను, ద్రవ్యము యాచకులకిచ్చి దరిద్రుఁడైనయాతఁడును, ఎంతకృశించినను అదాత్మత్వమే వారికి శోభ కలిగించును.

శ్లో. పరిక్షీణః కశ్చిత్ స్పృహయతి యవానాం ప్రసృతయో

న పశ్చాస్సంపూర్ణః కలయతి ధరిత్రీం తృణసమామ్

అతి శ్చానేకాంతా గురులఘుతయాఢ్ధేషు ధనినా

మవస్థా వస్తూని ప్రథయతిన సంశోచయతిచ,

ఉ. చేరి యొకండు నెవ్వఁబడు శ చిక్కుచుఁ జేరెడు శాలిధాన్యమే
కోరు నతండు పిమ్మట న శ కుంతధనోన్నతుడై వసుంధరం
బూరికి సాటిగాఁ దలఁచుశభూరి ధనాధ్యుల చొ ప్పనేకమై
గౌరవమున్ లఘుత్వమునూర్గైకొను వస్తువులందు నెల్లెడన్. 37

తా. ఒకఁడు బాధద్రవ్యముచే బాధపడుచున్నప్పుడు పుడిసెడుయవలనేకోరు
చున్నాఁడు. గాని యేకారణము వలననైన వానికేభాగ్యవృద్ధివోభూమిని గడ్డి
పోచవలె తృణీకరించుచు. ఏమనుజాలకైనను ధనమధిక మగుటవలన వారల క్రమ
మనేకరీతులమారి ఒకేవస్తువునంగు యెక్కువ తక్కువ భేదము నూచించెదరు.

శ్లో. రాజన్ దుధుక్షసి యది క్షీతిధేను మేనాం
తే నాద్య వత్స మవలోక మముం పుషాణాం
తస్మింశ్చ సమ్య గనిశం పరిపుష్కమాణే
నానాఫలం ఫలతి కల్పలతేవ భూమిః

తే. గీ. ధరణి ధేనువుఁ బిదుకంగ † దలచి తేని
జనులఁ బోషింపు మధిపవ † త్వముల నూడ్కి.
జనులు పోషింపఁబడుచుండ † జగతి కల్ప
లతి తెఱంగున సకలఫ † లంబు లొసంగు.

తా. భూమియను ధేనువును పిదుకదలచినచో జనుల సందతిను పట్టలవోలె
గానాడుము. అవిధముగా రక్షించినచో భూమి కల్పవృక్షమువలె కోరిన వాని
నన్నింటిని యిచ్చును.

శ్లో. సత్యాన్యతాచ పరుషా ప్రియభాషిణీచ
హింసాదయాళు రపి చార్థపరా నదాన్యా
సేత్తివ్యయా ప్రచురనిత్యధనాగమాన
హింసాగ్రేవ నృపగీతి రనేకరూపా.

తే. గీ. సత్య మన్యతంబు పరుషోక్తి † సరసభాష
ప్రాణి హింసయు నయయె లో † భంబు నీగి

కనకసంగ్రహవ్యయములు , గలుగు వార
రమణి కై వడి బహురీతి ♦ రాజనీతి.

తా. వెలయాలవలె రాజనీతి నిజము పలుకుటొకప్పుడును, అవిధములూడు
టొకప్పుడును, మఱొకతరం జంపుటయును, వేరొకమారు కనికరము కలిగియుండు
టయు ధనలోభముఁ జూపు టొకరియు, దానముసేయు టొకప్పుడును, ప్రతిగోజు
ధనవ్యయము గలిగియుండుటయు, ప్రతిగోజు ధనసంగ్రహము కలిగియుండుటయు
నానావిధములుగా నుండును.

శ్లో. ఆజ్ఞా తీర్తిః పాలనం బ్రాహ్మణానాం
దానం భోగో మిత్రసంగక్షణంచ
యేషా మేతే వ్యసానాన ప్రవృత్తాః
కోర్థ స్తేషాం పార్థివౌపాశ్రయేణ

తే. గీ. ఆజ్ఞాయాను గీర్తియును భూసు శ రావనంబు
దానమును భోగమిత్రసం శ త్రాణానములు
వ్యసానములు గలుగ వే శ జనులయందు
వారిఁ గొల్చిన ఫల మేమి శ వసుమతీశ.

తా. ఏరాజానందు కాసనము, దిశాంతములవరకు వ్యాపించిన కీర్తియు,
బ్రాహ్మణ రక్షణ, పాత్రాపాత్రత నెఱింగి దానముచేయుట, లోభత్వములేక
సేవించుట నిష్ప్రయోజనము.

శ్లో. యద్ధాతా నిజఫాలపట్టలిఖితం స్తోకం మహద్వా ధనం
తత్రాప్నోతి మరున్ధలేపి నితరాం మేరౌచ నాతోధికమ్
తద్గో భవ విత్తవత్సు కృపణాం వృత్తిం వృథా నూకృధాః
కూపే పశ్య యానిధా వపి ఘటా గృహ్లాతి తుల్యం జలమ్.

చ. వనజభవుండు నెన్నోసట : బ్రాసినసొమ్ము ఘనంబూ కొంచ మో
విను మరుభు మిక్కేగిన లభించును మేరువుఁ జేరఁ గోయినన్

ధనమధికంబు రాదు కడు † దైన్యముమారు ధనాభ్యులందు న
వ్యసనిధి నూతఁ దుల్యముగ † వారిగ్రహించుఘటంబుచూడుమా

తా. ఏమనుజానకైనను బ్రహ్మదేవుఁడు నొసటయందెంతధనము కలుగునట్లు
వ్రాసినాఁడో యాధనము ఈషణ్మాత్రమైనను తక్కువగాక శ్మశానభూమియం
దైనను లభించును, బంగారమునిండిన మేరుస్వప్నము జేరినను నంతకంటె నెక్కువ
లభింపదు. కావున ధనవంతులయొద్ద డీనముగా నుండుటచేత నిందగలుగు నేగాని
ధనమెక్కువరాదు. బానియందు కుండ ఎంతసేరుగ్రహించునో సముద్రమునందంతే
గ్రహించును. గాని బావికంటె సముద్రము పెద్దదయినను ఎక్కువసేరు గ్రహిం
పడుగదా ?

5 దు ర న ప ద తి

శ్లో. అకరుణత్వ మకారణవిగ్రహః

పరధనే పరయోషితి చ స్పృహ

సుజనబద్ధజనే వ్యసహిష్ణుతా

ప్రకృతిసిద్ధ మిదంహి దురాత్మనామ్॥

42

తే. గీ. కారణము లేనికలహంబు † గరుణలేమి

పరవధూపరధనవాంఛ † బంధుసాధు

జనములం దసహిష్ణుత్వ † మనఁగ జగతిఁ

ప్రకృతి సిద్ధంబు లివి దుష్ట శ నికరమునకు.

43

తా. దుర్జనుల నాదరింప గూడఁ దెందుచేత ననగా దయ యుండదు.
కారణములేకుండగనే పోట్లాడుచురు, పరశ్రీలను సదా కోరుచుండురు. పర
ధనాపహరణమునకై ప్రయత్నింతురు. సుజనులయందు బంధువులయందు ఓర్పి
కలిగి యుండరు.

శ్లో. దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోపిసన్

మణినా భూషిత స్సర్పః కి మసౌ న భయంకరః॥

44

తే. గీ. విద్యచే భూషితుండయి † వెలయుచున్నఁ

దొడరి వర్జింప నగుఁ జూచి † దుర్జనుండు

చారుమాణిక్యభూషిత ధీ శస్త్రమస్త్ర

కం బయినపన్నగము భయం ధీ కరముగాదె ?

43

తా. పాముపడగయందు రత్నమున్నను యాజంతువు క్రూరమైనదగుటచేఁ బరిత్యజించుచున్నాను. అట్లే దుష్టుడు చిగువుకున్నవాడైనను వానిదుష్టత్వమును బట్టి త్యజింపవలయును.

శ్లో. జాడ్యం ప్రీమతి గణ్యతే నైతిశుచౌ దంభశ్శుచౌకైతవం
శూరే నిర్ఘృణతా మునే ర్విమతితా దైన్యం ప్రియాలాపిసి
తేజస్వి న్యవలిప్తతా ముఖరిదా వక్తవ్య శక్తిస్థిరే
తతో నామగుణో భవేత్స గుణినాం యోదుర్జనైర్హంకితః॥44

తా. ప్రీతిరమ్యుంజడుఁగాఁగ సువ్రతుని మా ధీ యింగా శుచిం దంభిగా
శూరున్ నిర్దయుఁగా మునిన్ విమతిగా ధీ శ్రోత్రప్రియాలాపు ని
స్సారుంగా బలవంతు గర్వితునిగా ధీ సద్వక్త వాచాలుఁగాఁ
గ్రూరుం డెన్న సుధీగుణంబు దురితా ధీ రూఢంబు జేయుంగదా.

తా. దుర్జనులు లజ్జగలవానిని వివేకములేనివానిగను, వ్రతానుష్ఠాని డాంభకుని
గాను, సహజనిర్మలంఁడగువానిని కపటిగాను, శౌర్యవంతుల నిర్దాక్షిణ్యవంతులు
గాను, చూనుని తెలివిలేనివానిగాను అమృతములాలుకునట్లు మాటలాడువానిని రస
హీనునిగాను, తేజముగలవానిని గర్విగాను, పండితునివాచాలునిగాను దలంచెదరు.

శ్లో. లోభ శ్చేదగుణేన కిం పిశునతా య ద్యస్తి కిం పాతకైః
సత్యం చేత్తపసాచ కిం శుచి మనో య ద్యస్తి తీర్థేన కిం
సౌజన్యం యది కిం బలేన మహిమా య ద్యస్తి కిం మండనైః
సద్విద్యా యది కిం ధనై రపయశో య ద్యస్తి కిం మృత్యునా. 45
చ. వగగోనులోభముం బిశున ధీ భావము సత్యము చిత్త శుద్ధియుం
దగుసుజనత్వమున్ సుమహి ధీ తత్వము విద్యయు లోకనిందయుం
దగిలిన దుర్గుణంబు దురి ధీ తంబుఁ దపంబును తీర్థసేవ భృ
త్యగణము సొమ్ములుం ధన ధీ చయంబును జాపును వేఱయున్నదే.

తా. దుర్గణములలో లోభమే మిగుల నిందార్హమైనది. పాతకములలో మొదటిపాతకము కొండెములు చెప్పటయే దానివలన వరకహాపమున బడవలసి వచ్చును. నియమములలో సత్యనియమమును మించినదిలేదు. నిర్మలమైన మనస్సుగలిగి యుండుటయు మోక్షదాయకమైన పుణ్యస్థానము, మంచితనముకన్న సేవకాసమూహమును గౌరవముకన్న యలంకారమును, సువిద్యకంటె నిర్మించిన ధనమును ప్రపంచమునందు లేవు.

శ్లో. శలీ దివసధూసరో గళితయావనా కామినీ

సరో విగతవారిజం ముఖ మనక్షరం స్వాకృతేః

ప్రభు ర్ధనపరాయణ స్తతతదుర్గతి స్సజ్జనో

స్తపాంగణగతిః ఖలో మనసే సప్త శల్యాని మే॥

46

చ. దినమలినాంగుఁ డైనహిమదీప్తియు బ్రాయముదప్పనాతియున్

నరుహశూన్యమాకొలను † వర్ణితరూపు నిరక్షరాస్యమున్

నపరుఁడైనరాజు సత † తంబును లేమిని గుండుసాధువున్

పతిచెంత దుర్జనుఁడు † శల్యము లే డివి నామంబునక. 46

తా. పగలు తేజముపోయిన చంద్రుడును, యౌవనముగడచిన వనితయు, తామరపువ్వులు లేని తటాకము, అందకాడయు చగువులేకపోవుటయు, మిగుల ద్రవ్యాశకల, ప్రభువు, సదా దారిద్ర్యముగలిగిన సజ్జనుండును, రాజువద్ద దుర్మార్గుండును యీ యెదును నాకు శల్యములవలె దోచును.

శ్లో. న కశ్చిచ్చుణ్ణకోపానా మాత్రీయోనామభూభుజామ్

హోతారమపి జహ్వనం స్పృష్టో దహతి పావకః॥

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగఁ

దనవాఁ డనువాఁడు దుష్ట † ధరణీశునకుం

దనకయి వ్రేలిమి వ్రేల్చెడు

జనుని తనువుఁ గాల్చు వాయుఁ † సఖుఁ డదయుండై. 47

తా. తనకొఱకేమిఁ జేయుమన్నను సిద్ధపడియున్న వానిశరీరముగూడ గాల్చునట్టి నిష్ఠుఁడవంటివాఁడగు రాజున కంతయిష్టముగా పాలిగినను రాజానుగ్రహుండు కానేరఁడు కావున వాని నాశ్రమించ గూడదు,

శ్లో. మానా న్నూకః ప్రవచనపటు ర్వాచకో జల్పకో వా
 ధృష్టః పార్శ్వే భవతి చ వసన్ దూరతోఽప్యప్రగల్భః
 త్సంత్యా భీరుర్యది న సహతే ప్రాయశో నాభిజాతః
 సేవాధర్మః పరమగహనో యోగినామ ప్య గమ్యః॥ 48

ఉ. మానముచేత మూగయు స † మంచితివక్త ప్రలాపి చెంగటం
 బూని వసింప దిట్ట దమ † ముండట దవ్యగ నుండే నే శా
 లీనుడు దాల్చి భీరు డవ † లివుడు దాలిమి లేనిబంటు భూ
 జానులసేవ దుష్కర మ † సాధ్యము యోగులకై ననిధరన్. 48

తా. ప్రభువులు నితిగా మాటాడినవానిని మూగవానిగను, యుక్తియుక్త
 ముగా మాటాడిన ప్రేలరిగాను, ఎల్లప్పుడు దగ్గరగాయున్న దిట్టదనము గలవాఁ
 డనియు దూరముగా నున్నచో శక్తిలేని వాడనియు, ఓర్మి కలిగియున్నచో తిరికి
 యనియు, ధైర్యవంతుడయిన శాంతము లేనివాడనియుఁ జెప్పదురు. కావున
 రాజులను కొల్చుట మునులకైనను కష్టతమయినది.

శ్లో. ఉద్భాసితాఖిలఖిలస్య విశృంఖిలస్య
 ప్రోద్ధాఢవిస్మృతనిజాథమకర్మవృక్షైః
 దైవా దవాప్త విభవస్య గుణద్విషోస్య
 నీచస్య గోచరగతైస్సుఖమాప్యతేకైః॥ 49

చ. ఖిలు లగువారలం దురధి † కారసమద్ధులఁజేసి త నిర
 ర్గళగతియై నికృష్టనిజ † కర్మము విస్మృతిపా లొనర్చి ని
 శ్చలగుణవైరి యైవిధివ † శంబున సుపద గాంచి త్రుళ్ళించున్
 మెలఁగు నృపాలుదేశమున † మేలులభించునె యెట్టివారికిన్. 49

తా. సుజనుల నిష్టపడక కుజనుల కధికారములిచ్చి గొప్పకు చెచ్చినట్టి
 వాఁడును తన యిష్టానుసారము సుంచరించువాఁడును సిగ్గులేనివాఁడయి పూర్వము
 జేసిన నీచపు బనులను మంచి అదృష్టవశమున కలిగిన యైశ్వర్యముచే మదించి
 సుగుణంబుల నొల్లక యుండువాఁడును నీచుఁడునైన ప్రభువుమొక్క పాలనమందు
 నివసించువాఁడెవ్వఁడును సుఖింప నేరఁడు.

శ్లో. ఆరంభ గుర్యే పయిణీ క్రమేణ
 లఘ్వే పురావృద్ధి ముపైతి పశ్యాత్

దినశ్చ పూర్వార్థ పరార్థ భిన్నా
చ్చాయేవ మైత్రీ ఖలసజ్జనానామ్॥

50

తే. గీ. మొదలఁ జూచిన గడుగొప్ప ♦ పిదపఁ గుఱుచు
యాదిఁ గొంచము తర్వాత ♦ నధిక మగుచుఁ
దనరు దనపూర్వపరభాగ ♦ జనితమయిన
చాయపోలిక గుజన స ♦ జ్ఞనులమైత్రి.

50

తా. ఈజనుల స్నేహము ఉదయకాలమందలి నీడవలె మొదలు పెద్దదిగా నుండి క్రమముగా తగ్గిపోవును. సుజనుల స్నేహము ముట్టమధ్యాహ్నపు నీడవలె చిన్నదిగాయుండి క్రమక్రమముగా హెచ్చును. ఈరెంటిలో కేది శ్రేయమో విచారించి కొనవలయును.

శ్లో. మృగమీనసజ్జనానాం తృణజలసంతోషవిహితవృత్తీనాం
లుబ్ధకధీవరపిశునా నిష్కారణ మేవ వై రిణో జగతి॥

తే. గీ. కసవుచే నీటిచే మోద ♦ కలనచేత

బ్రతుకు మృగ మీన సజ్జన ♦ ప్రకరమునకు
శబరకై వర్తనూచక ♦ జనులు జగతిఁ
గారణము లేనిపగవారు ♦ గారె తలఁప.

51

తా. నీటిచేఁ జేపలును, గడ్డిచే జంతువులును, సంతోషముచే సజ్జనులును, బ్రతుకుచుండఁగాఁ జేపలును జాలారివాండ్రును మృగములునుకొర్రాతులునుసజ్జనులను కొండెగాండ్రును బాధఁజేయుచున్నారు. ప్రేమన్నియు, కారణములేని కలహములే కదా !

౬ సు జ న ప ద్ధ తి.

శ్లో. వాంఛా సజ్జనసంగతౌ పరగుణే ప్రీతి ర్గరౌ నమ్రతా
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితిరతి ర్లోకాపవాదా ద్భయం
భక్తి శ్శూలిని శక్తి రాత్నదమనే సంసర్గముక్తిః ఫలై
రేతే యేషు వసంతి నిర్మలగుణా స్తేభ్యోనమః కుర్మహే॥

52

మ. మకృతిశ్రేణులగోష్ఠియుం బరగుణ ధన్యమంబునం బ్రీతి దే
 శికసంసేవయు విద్యయందు దుచి స్వ స్త్రీ కేళి లోకాపవా
 దకథాభీతియు విష్ణుభక్తి దమనో ద్యచ్ఛక్తియున్ సాధుదూ
 షక సాంగత్యవిముక్తియుం గలమనీ ధావంతులంగొల్పెదన్. 52

తా. సుజన సహవాస మందాస్వయం, పరుల మంచగుణములకు సంతో
 పించుట, సువిద్యల యందాస్వయండుట స్వ స్త్రీ కేళి నే కోరుట, లోకాపవాద
 భీతియు దైవభక్తియుండుట, యనునీగుణంబు లెవ్వరికి గలవో వారి వంద ధార్మ్యము
 గాన వందనము జేయుచున్నాను.

శ్లో. విపది ధైర్య మధాభ్యుదయేక్షమా

నదసి వాక్పలుతా యుధి విక్రమః

యశసి చాభిరతి ర్వ్యసనం శ్రుతౌ

ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి మహాత్మనామ్॥

53

ఉ. ఆపదలందు ధైర్యగుణ ధన్యమంబునం బరగుణ ధన్యమంబున
 భూపసభాంతరాళమునఁ బుష్కలవాక్చతురత్వ నాజి బా
 హుపటుశక్తియున్ యశము ధన్యమంబునం బరగుణ ధన్యమంబున
 ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి ధన్యమంబునం బరగుణ ధన్యమంబున
 సజ్జనాళికిన్. 53

తా. మనోధైర్యము ఆపత్కాలమందు గలిగియుండుట సంపదలున్న కాల
 మందు ఓర్పు కలిగియుండుట విద్యత్సభలందు వాక్చతురత్య మగపడునట్లు మాట
 లాడుట రణమునందు భుజశక్తి గలిగియుండుట, కీర్తి పుచ్చుకొనుట యందాస్వయం
 విద్యయందు మిగుల నాస్వయం నెడి యాగుణములు మహాత్ములకు స్వభావసిద్ధములై
 యుండును.

శ్లో. కరే శ్లాఘ్య స్త్రాగ శ్శిరసి గురుపాదప్రణయితా

ముఖే సత్యావాణీ విజయి భుజయోర్వీర్య మతులం

హృది స్వచ్ఛా వృత్తి శ్రుత మధిగతంచ శ్రవణయో

ర్విసా వైశ్వర్యేణ ప్రకృతి మహతాం మండనమిదం. 54

చ. కరమున నిత్యదానము ము ధన్యమంబున సూన్యతవాణి యాదలం
 గురుచరణాభివాదన ము ధన్యమంబున వీర్యము దోద్యగంబునన్

వరహృదయంబునన్ విశద శి వర్తన మంచితవిద్య వీనులన్
సురుచిరభూషణంబు లివి శి సూరులకున్ సిరిలేనియప్పడున్.

తా. చేతులతో సదా దానముచేయుట, సదా సత్యమునే మాటాడుట,
గురు పాదారవిందములను శిరస్సున దాల్చుట, భుజముగముకకు జయమునిచ్చు
బలమును నిర్మలముగు మనస్సును, చెవులకు శాస్త్రక్రవణమును నివి సత్పురుషులకు
నైశ్వర్యములు లేకపోయినను గొప్ప యలంకారములు.

శ్లో. ప్రాణాఘాతాన్నివృత్తిః పరధనహరణేన యమ సత్వవాక్యం
కాలే శక్త్యా ప్రదానం యువతిజనకధామూకభావః పరేషామ్
తృష్ణా శ్రోతో విభంగో గురుషు చ వినయస్సర్వభూతానుకంపా
సామాన్యం సర్వశాస్త్రేష్వనుపహతవిధి శ్రేయసా మేషపంథా

మ. పరహింసాపరకీయవిత్తహరణా శి భావంబు సత్య వ్రతా
దరముం దానపరత్వ మన్యవనితో శి దంతోక్తి మూకత్వముం
బరతృష్ణార్పురిభంజనంబు గురున శి మ్రత్వ బునుం బ్రాణభృ
త్కరుణాశాస్త్రసమత్వసద్విధులు భి ద్రప్రాప్తిస్సార్గముల్. 55

తా. ఇతరులను హింసించకుండుటయు, యితరుల ధనాపహరణోద్వక్తుండు
గాకుండుటయు, సత్యమునందాసక్తియు, శక్త్యానుసారంబుగా దానముఁ జేయు
టయు, పరాంగనలచూటలు చెప్పకొనకుండుటయు, గురుజనులందు వినయవర్తన
మును జంతుసముదాయమందు దయయుననునవి మంచిమార్గములు.

శ్లో. సంపత్స్య మహతాం చిత్తం భవే దత్యల్ప కోమలం
ఆపత్స్యన మహాశైల శిలాసంఘాతకర్కశమ్.

తే. గీ. సంపదలుగల్గుతటి మహా శి జనులహృదయ
మభినవోత్పలకోమలం శి బగుచు వెలయు
నాపదల నొందునపుడు మహా శి మహీధ
రాశ్మసంఘాతకర్కశ. శి బైతనర్చు.

56

తా. మహానుభావులు సంపదగలిగియున్నప్పుడు గర్వముఁజెందక యప్పుడు
వికసించినతామరపువ్వుబోలె నుండురు. దారిద్ర్యముచే కృశించినను పెనుకొండ
యొక్క గండశిలవలె ధైర్యము చెడకయుండురు.

శ్లో. ప్రియా న్యాయావృత్తి ర్మలిన మనుభంగే పృసుకరం
త్వసంతో నాభ్యర్థా స్సహృదపినయాంచ్యః కృతేధనః
విషద్యుచ్చైర్దైన్యం పదమనువిధేయంచ మహాః
సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావ్రత మిదమ్.

మ. అసమానప్రియసీతివ ర్తనము ప్రా + తాంత్రుణునమ్ మః
మన మగ్రాహ్య మదుష్టయాచన మసం + పత్సార్థనాభావమున్
వ్యసనావ్యాప్తిని ధైర్యముం బుధజనా + త్యంతానుకూలత్వమీ
యసిధారావ్రతచర్యయెవ్వఁడు మహా + ర్యశ్రేణీకిం దెల్పెనో. 57

తా. న్యాయమగు నదవడి నే యిష్టపడుట. ప్రాణాపానమంతైనను దుష్టా
ర్యములు చేయకుండుట, ఏవిషయమందుగాని నీచుల ప్రార్థింపకుండుట, ప్రాణస్నే
హితుఁడైనను ధనహీనుఁడైనపుడు యాచింపకుండుట, ఆపత్కాలమందు ధైర్య
మును గలిగియుండుట పండితుల కిష్టమైన వ్యాపారంబు నే చేయుట అనఁడి యీ
గుస్సామైన అసిధారావ్రతము నెవ్వరు మహాత్ములకు బోధించిగో తెలియదు.

శ్లో. ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహ ముపగతేనంభ్రమవిధిః
ప్రియంకృత్వా మానం నదసి కథనం చాప్యృపకృతేః
అనుత్సేహో లక్ష్మ్యం నిరభిభవసారాః పరకథాః
సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావ్రత మిదమ్. 58

మ. పొసగం దానము గుప్త మర్థిభవనం + బుం జేరుచో సంభ్రమో
ల్లనదుత్థానవిధానముం బ్రియవిధుల్ + గాఢించి మానంబు రా
జసభన్ మిత్రకృతప్రకాశనము గుత్సాకర్మవైముఖ్య మీ
యసిధారావ్రతచర్య యెవ్వఁడు + మహార్యశ్రేణీకిం దెల్పెనో. 58

తా. చేసినదానము ఇతరులకు తెలియకుండుట, యింటికివచ్చినయాచకు
నాదరించుట, అతనికి కావలసినదిచేసి యన్యున కెరుకపరచకుండుట, రాజవిద్య
త్పథిలందు తన స్నేహితుఁడు చేసినయంపకారము నెల్లడించుట, సంపదయున్న
తఱి గర్వములేకుండుట, ఇతరుల విషయములు నిందారహితముగా మాటాడుట,
యనఁడి యీయసిధారావ్రత యెవ్వఁడు జనబృందమునకు నేర్పినోకదా.

శ్లో. సంతప్తా యట సంస్థితస్య పయసో నామాపినశ్రూయతే
ముక్తాకారయతా త దేవనలినీ పత్రస్థితం దృశ్యతే
అంతస్సాగర శుక్తి మధ్య పతితం తస్మాక్తికం జాయతే
ప్రాయేణాధమమధ్యమోత్తమజుషా మేవంవిధావృత్తయః

ఉ. నీరము త ప్తలోహమున నిల్చి యనామకమై నశించు నా
నీరమె ముత్యమట్లు నలినీదళసంస్థితమైతనర్చు నా
నీరమె శుక్తిలోబడి మణిత్వముఁ గాంచు సమంచిత ప్రభం
బాదుపవృత్తు లిట్లధము మధ్యమును త్రముఁగొల్పువారికిన్. 59

తా. కాలిన యినుముపై జలముఁ బోసినచో పేరులేకుండ నశించును. ఆ
నీరే తామరాకుపైబడి తళతళ ముత్యమువలె ప్రకాశించును. అనీరే ముత్యపు
చిప్పలోబడి రత్నరూపము పొందును. ఆవిధముగానే లోకంబునఁ నధముని మధ్య
ముని ఉత్తముని నేవింపని వారి కధమమధ్యమోత్తమ గుణంబులు పట్టుబడును.

శ్లో. ప్రిణాతి యస్సుచరితైః పితరం సపుత్రో
యద్భర్త రేవ హిత మిచ్చతి తత్కళత్రమ్
తస్మిన్త్రమాపది సుఖేచ సమక్రియం య
దేతత్ప్రియం జగతి పుణ్యకృత్ లభంతే.

చ. జనకుని బూజలం గడు బ్ర సన్నుని జేయునతండు పుత్రుఁడే
వనిత మెలంగు భర్తృవశవర్తినియై యది సత్కళత్ర మే
జనుఁడు విపత్తిసౌఖ్యసదృశక్రియఁ జాతఁడు మిత్రుఁ డీత్రయం
బును జగతిన్ లభించు గడు పుణ్యముఁ జేసిన యట్టివారికిన్. 60

తా. భక్తిమీర తండ్రిని బూజించి యాతని మెప్పుబడయనతంజే నిజ
మయిన పుత్రుఁడు, భర్త సుఖముగోరునదే మంచి భార్య కష్టమందుగాని సుఖమందు
గాని చెలిమి గలిగియుండు వాఁడే నిజమైన స్నేహితుఁడు. అత్యధిక పుణ్యాత్ము
లకే యిట్టి ముగ్ధులు లభింతురు.

శ్లో. నమ్రత్వేనోన్నమతః పరగుణకథనైః స్వాన్యణా న్యాయపయస్త
స్వార్థాన్ సంపాదయంతో వితతపృథుతరాడంభయత్నాః పరాధే

తాం త్రైవ్రాతే పరూతా తరముఖరముఖాం దుర్జనా స్త్రఃఖయస్త్రః
 సంతస్సాచ్చర్య చర్యా జగతి బహుమతాః కస్యనాభ్యర్చనీయాః
 చ. నతులగుచున్ మహోన్నతిఁ † దనర్చుచునన్యగుణోక్తిచే గుణో
 న్నతిఁ బ్రకటించుచు బరజ † నప్రియకార్యసమర్థతన్ సమం
 చిత నిజకార్య సంగ్రహముఁ † జేయుచు నిష్ఠుర వాదులన్ తమ
 ధృతి నిరసించుచుం బరఁగు † ధీదులు పుణ్యులు గారయేరికిన్ . 61

తా. వినయవర్తనచే గొప్పదనమందుచు పరులమంచిగుణంబుల నగ్గడించుచు
 దనుగుణంబుల బయలుపెట్టుకొనుచు నితరకార్యార్థమై దిరుగుచు దమకార్యము
 చక్కబెట్టుకొనుచు తమ్ముకఠినముగా మాటాడువారిని తమయొరికించే దిరస్కరిం
 చెడి మహాత్ములకు నమస్కారము చేయుచున్నాను.

౭ వ రో ప కా ర వ ధ్ధ తి .

శ్లో. భవంతి నమ్రాస్తరవః ఫలోద్గమై
 ర్నవాంబుభి ర్భూరివిలంబినోఘనాః
 అనుద్ధతా గృత్పురుషా స్సమృద్ధిభిః
 స్వభావ ఏనైష పరోపకారిణామ్.

తే. గీ. తరువు లతిరసఫలభార † గురుతఁ గాంచు
 నింగి వ్రేలుచు నమృత మొ † సంగుమేఘుఁ
 డుద్ధతులు గారు బుధులు స † మృద్ధి చేత
 జగతి నుపకర్తలకు నిది † సహజ గుణము.

62

తా. రసాల పనసాది వృక్షములు ఫలభారముచే వంగియున్నవి. గూత్తు
 జలభారముచే మేఘములు వంగియున్నవి. సుజనులు గర్వసంపదలతోఁ గూడిన
 వాడైనను గర్వముఁ జెందక గూచింపకయే దానధర్మములుఁ జేయుదుడు. పరోప
 కారాసత్తుల కది సహజగుణముకదా?

శ్లో. శ్రోత్రం శ్రుతేనైవ నకుండలేన
 దానేన పాణి ర్నతుకంకజేన

విభాతి కాయః కరుణాపరాణాం

పరోపకారేణ న చందనేన

తే. గీ. అమరుఁ జెవి శాస్త్రమునఁ గుండ ✱ లమునఁ గాదు

వలయుమున నొప్ప దీవిచే ✱ వెలయుఁ బాణి

యురుదయాధ్యుల మేను న ✱ రోపకార

కలన రాణించు గుంధంబు ✱ వలనగాదు.

తా. పరోపకారశీలురకు శాస్త్రవ్రతమువలననే కర్పములకలంకార మగునుగాని బంగారు కుండలముచేతగాదు. సత్వాతిదానమేవారి చేతుల కలంకారముగాని కంకణముచేతగాదు. వాని శరీరమునకు పరోపకారమే యలంకార ముగాని చందనాది మైపూతలచేతగాదు.

శ్లో. పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి

చంద్రో వికాసయతి కైరవచక్రవాలమ్

నాభ్యర్థితో జలధరోపి జలం దదాతి

సంతస్స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః

తే. గీ. ద్యుమణి పద్మాకరము విక ✱ చముగఁ జేయుఁ

గుముదహర్షంబుఁ గావించు ✱ నమృతనూతి

యర్థితుఁడు గొక జల మిచ్చు ✱ నంబుధరుఁడు

సజ్జనులు దారె పరహితా ✱ చరణమతులు.

64

తా. తామరలచే నూర్చుఁడు యాచింపబడకయే వానిని వికసింపఁ జేయు చున్నాఁడు. కలువలచే యాచింపబడకయే చంద్రుఁడు వానిని వికసింపఁజేయు చున్నాడు. జనులచే మేఘుఁడు యాచింపబడకయే జలము గురియించుచున్నాడు కావున సుజనులు పరుల యాచింపకయే వారలకు సహాయముఁ జేయుదురు.

శ్లో. ఏతే సత్పురుషాః పరార్థఘటకా స్వాధ్యక్షాన్ పరిత్యజ్యయే

సామాన్యాస్తు పరార్థ ముద్యమభృతః స్వాధ్యక్షావిరోధేనయే

తేమీ మానుషరాక్షసాః పరహితం స్వాధ్యాయ నిఘ్నంతియే

యేతు ఘ్నంతినిరర్థకం పరహితం తే కే నజానీమహే.

65

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరాఁ ధ ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
తమకార్యంబుఘటించుచుఁ బరహితార్థవ్యాప్తుల్ మధ్యముల్
తమకై యన్యహితార్థ ఘాతుకజనుల్ ధైత్యుల్ వృథాన్యార్థభం
గముగావించెడు వార లెవ్వరొ యెఱుంగఁ గన్ శక్యమే యేరికి

తా. తమకార్యములను విడిచి పరుల కుపకార మొనర్చునట్టివా గుత్తములు.
తమ కార్యములఁ జేసికొనుచు నితరుల కుపకార మొనరించెడివారు మధ్యములు.
తమకార్యము కొఱకు నితరకార్యములఁ జెడగొట్టువాఁడు మనుష్యులను రక్కసులు
గాన నగములు. తమకేప్రయోజనములేకయే నితరుల కార్యముల జేరచువారట్టి
వారో తెలిసికొన శక్యముగాదు.

శ్లో. పాపాన్నివారయతి యోజయతే హితాయ

గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ ప్రకటికరోతి

ఆపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే

సన్నిత్రలక్షణ మిదం ప్రవదంతి సన్తః

తే. గీ. అఘమువలన మఱియు హి ధార్థకలితుఁ

జేయు గోప్యంబు దాఁచుఁ బో ధింపు గుణము

విగువఁ జాపన్ను లేవడి వేళ నిచ్చు

మిత్రుఁ డీలక్షణంబుల ధి మెలఁగు చుండు.

66

తా. సుజనులు పాపకృత్యమునుండి మరల్చుట, మంచికర్మముల జేయుచు
మిత్రుని రహస్యముల గుప్తముగానుంచుట, సుగుణంబుల నభివృద్ధి జేసికొనుచు
సహాయుఁడ జేయుచుండుట, మొదలగు గుణంబులు మిత్రుని యంగుండనని
చెప్పిరి.

శ్లో. క్షీరేణాత్మగతోదకాయహి గుణాదత్తాః పురాశ్శేఖలాః

క్షీరోత్తాపమవేక్ష్య తేన పయసాస్వాత్మా కృశానోహుతః

గన్తుం పావక మున్మన స్తదభవ ద్దృష్టాతు మిత్రాపదం

య్యుక్తం తేన జలేన శామ్యతి సతాం మైత్రి పున స్త్వీదృశీ. 67

తా. క్షీరము మున్ను నీటికొనఁ ధి గెన్ గ్యగుణంబులు దన్నుఁజేర్చుట

క్షీరముత ప్లమాట గని ధి చిచ్చుటికెన్ శతచే జల్లంబు ధి

ర్వార సుహృద్విపత్తిగని † వహ్నిః జౌరం జన దుగ్ధమంతలో
నీరమః గూడి శాంతమగు † నిల్చుమహాత్ములమైత్రియీగతిన్.

తా. పాలు తన్ను జేరిన నీటికి తెల్లదనము, తీయదనము మొదలగు తనగుణము
లన్నియు నిచ్చి మైత్రిజేసుకొనును. పిదప నా పాలాగ్నిచేతపించుట జూచినసొంప
లేక యగ్నియందు తనశరీరము దగ్ధము జేసుకొనును. తనన్నే హితుడగు నీరున కిట్టి
యాపద వచ్చెనని దుఃఖించి పాలు నిప్పులో పడిపోవుటకు యత్నింపగా జలము
వచ్చి కలియుటచే యూఱడిల్లును. కావున సత్పురుషుని స్నేహ నిట్లేయుండును.

శ్లో. ఇత స్వస్తితి కేశవః కుల మిత స్తదీయద్విపా

మితశ్చ శరణార్థినాం శిఖరిణాం గణాః శేరతే

ఇతోపి బడబానలః సహ సమస్తసంవర్తతే

రహో వితతమూర్జితం భరసహంచ సింధోర్వపుః.

68

చ. ఒకయెడఁ బవ్వళించు హరి యొక్కయెడన్ వసియించు రాక్షస
ప్రకరము లొక్కచో నడఁగుఁబర్వతసంఘము లొక్కడన్ బలా
హకములతోడ నుండు బడఁ బాగ్నియు విస్తృతమూర్జితంబునుం
బ్రకటభరక్షమం బగుచుఁబాసిలు నార సముద్రమెంతయున్. 68

తా. పదునాలుగు జగంబులు కుక్షియందుగలవిష్ణువు సముద్రమనం దొక
చోట బరుండును. మఱొకచోట బడవాగ్నియుండును. వేఱొకచోట నింద్రాదు
లకు భయపడి పరుగిడి వచ్చిన మైగాకాది మహాపర్వతములున్నవి. అయినను
అంతులేని సముద్రమెంతయుఁ బ్రకాశించుచున్నది.

శ్లో. జాతః కూర్మ స్సవకః పృథుభువనభరా యార్పితం యేన పృథం
శ్లాఘ్యం జన్మ ధృవస్య భ్రమతి నియమితం యత్ర తేజస్విచక్రం
సంజాతవ్యర్థమతాః పరహితకరణే నోపరిష్టాన్నచాధో
బ్రహ్మాణో దుంబరాంత ర్నశకవ దపరే జంతవో జాతనష్టాః. 69

చ. వితతజగద్భరంబు దన † వీవునఁ దాల్చినకూర్మనాథుడున్
సతతము చంద్రభాస్కరుల † చక్రముఁ ద్రిప్పఁబ్రవృండునజ్జనుల్
ప్రతిభ నజాండజంతుఫల † రంధ్రవశన్మశకంబులట్లు నిం
దితవిఫలార్థ సంగతి జ † నించి. నశించుఁ దదన్యజంతువుల్.

తా. అవతారములలో నాదిహూర్మము పదు నాల్గుభువనములను దనమాపున భరించు చున్నది. అవతారములలో నెల్లయదియే ధన్యశీవి ధృవుఁడు జ్యోతిశ్చక్రమును త్రిప్పచున్నాఁడు. కాన యాతఁడు ధన్యుఁడు వారిద్దరి మధ్యగా నమస్త పాణులు పుట్టుచుఁ గిట్టుచున్నవి ఈ ప్రాణులగతి మేడిపండులోని దోమలవిధముగా నున్నవిగా నా?

శ్లో. తృష్ణాం ఛింది భజ త్సమాం జహి మదం పాపేరతిం నూ కృధాః
సత్యం బ్రూ హ్యనుయాహి సాధుపదవీం సేవస్య విద్వజ్జనమ్ |
మాన్యా స్మానయ విద్విషోప్యనునయ ప్రఖ్యాపయ ప్రశ్రియం
కీర్తిం పాలయ నుఃఖతే కురు దయా మేత త్సతాంచేష్టితం. 70

తా. ఆశాసంహరణంబు నోర్చియు మద ధి త్యాగంబు దుష్టోపహం
ఛాశూన్యత్వము సత్యమున్ బుధమతా ధి చారంబు సత్సేవయున్
వైశద్యంబును శత్రులాలనము మా ధి న్యప్రీతియుం బ్రశ్రయ
శ్రీకాలిత్యము దీనులందుఁ గృపయున్ ధి శిష్టాళికిన్ ధర్మముల్.

తా. సజ్జన వ్యాపారములేవియున, ఆశలేకుండుట, ఓర్మి కలిగి యుండుట, విద్యవలనమదము నడంచుట, పాపముపనులను జేయకుండుట, సత్యమందాసక్తి యుండుట, సన్మార్గవర్తనము కలిగియుండుట, విద్వజ్జనులం గొలుచుట, పూజ్యులను బూజించుట, పగవారివైనను లాలించుట, పెద్దలయెడ గౌరవముగ నుండుట, కీర్తిని రక్షించుకొనుట, నుఃఖతులంగు దయాకలిగి యుండుట.

శ్లో. మనసి వచసి కాయే పుణ్యపీయూషపూర్ణా
స్త్రిభువన ముపకారశ్రేణిభిక్ ప్రీణయంతః
పరగుణపరమాణూన్ పరవృత్తికృత్యనిత్యం
నిజహృది వికసంత స్సంతిసంతః కియంతః.

71

చ. హృదయవచశ్శరీరముల ధి సంతయుఁ బుణ్యప్రపూర్ణులై
ముదముబహూపకారములఁ మాఁడుజగంబుకులన్ ఘటించుచున్
వదలక సాధుసద్గుణల ధి వంబులు గొండలు సేసి మెచ్చుచున్
మదిని వికాసయుక్తులగు-మాన్యులు గొండలు వొల్తు రిద్ధరన్.

తా. మనోవాక్కాయంబుల పుణ్యమనే అమృతముచే నింపబడినవారై
ఆనందంబును, ఉపకారము, త్రిలోకంబుల సుల్లసిల్లజేయువారును, ఇతరుల
కొంచు గుణములను గొప్పదిగాజేసి మనస్సునందు యానందించెడి సుజనులు
కొందఱే కలరుగాని శక్కుమంది లేరు.

౧ దై ర్మ్య ప ద్ధ తి

శ్లో. రత్నైర్మహాబేస్తుతుషు ర్న దేవా
న భేజిరే భీమవిషేణ భీతిమ్
సుధాం వినా నప్రయయ్యుర్విరామం
న నిశ్చితార్థా ద్విరమంతి ధీరాః

తే. గీ. తనిసిరే వేల్పు లుదధి ర † త్నముల చేత
వెఱచిరే ఘోర కాళోల † విషముచేత
విడిచిరే యత్న మమృతంబు † వాడముదనుక
నిశ్చితార్థంబు వదలరు † నిపుణమతులు.

72

తా. రాక్షసులు, దేవతలు అమృతాసక్తిచే పాలసముద్రమునతఱచిరి అంగు
మొదట రత్నములు బుట్టినవి. ఆరత్నములతో దేవరాక్షసులు సంతోషింపలేదు.
కొంత కాలమునకు ముల్లోకంబుల దహించువైచు హాలావాలం బను మహావిషము
బుట్టినది. దానికి వారు భయపడలేదు. వారు కోరిన అమృతము పుట్టువరకు
చిలుకుటను మానలేదు. అట్లే ధైర్యవంతులు ప్రారంభించిన కార్యమగువరకు తమ
యభిప్రాయమువదలరు.

శ్లో. ప్రారభ్యతే న ఖలువిఘ్నభయేన సీచైః
ప్రారభ్య విఘ్ననిహతా విరమంతి మధ్యాః
విఘ్నైర్మహర్మహర్మహురపిప్రతిహన్యమానాః
ప్రారబ్ధ ముత్తమగుణా న పర్యతజంతి.

తా. ఆరంభింపరు సీచమానవులు వి † ఘ్నాయాన సంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతురట వి † ఘ్నాయత్తులై మధ్యముల్
ధీరుత్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్ † ధృత్యున్నతోత్సాహులై
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ † ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్. 73

తా. విఘ్నముకలుగుననే భయముచే యధములు ఏపనిని యారంభింపను సుధ్యములేపనినైన మొదలుకట్టి పుధ్యయాటంకము గలిగినేని మూనివేయగును. సైర్యమే మొదటిగుణముగాగల యుత్తములు తాను ప్రారంభించినపని నెఱవేరు నెఱవకు మాటిమాటికి విఘ్నములు గలిగినను విడువక కేయుము.

శ్లో. క్వచి త్వప్రధ్వీశయ్యః క్వచి దపిచ పర్యంకశయనః
క్వచి చ్చాకాహారః క్వచి దపిచ శాల్యోదనరుచిః
క్వచి త్కంధాధారీ క్వచి దపిచ దివ్యాంబరధరో
మనస్తీ కార్యార్థీ న గణయతి దుఃఖం న చ సుఖం.

మ. ఒకచోనేలను బవ్వలించు నొకచో † నొప్పారు బూసెజ్జపై
నొకచో శాకము లారగించు నొకచో † నుత్కృష్ట శాల్యోదనం
బొకచో బొంతధరించు నొక్కొకతఱిన్ † యోగ్యాంబరత్రేణి తె
క్కకు రాసీయఁడు కార్యసాధకుఁడుదుఃఖంబున్ సుఖంబున్ మదిన్

తా. కార్యసాధకుఁడు తన పనినెరవేఱుటకు యెట్టికష్టములైనగాని లెక్క నేయఁడు. కార్యసాధనమునకై యొకప్పుడు కఠిక నేలగొడ గాని మృదు సైన పరపు పనుపబడిన పర్యంకమునందుగాని పనుండును. కందమాలములగాని లేక పంచభక్ష్య పరమాన్నముగాని భుజించును. సహస్రాక్షులు గలిగిన చింక బొంతనుగాని కాంచన సతాంబరముగాని ధరించును.

శ్లో. నిందందు నీతినిపుణా యది వాస్తువంతు
లక్ష్మీ స్సమావిశతు గచ్ఛతువా యధేష్టమ్
అదైవవా మరణమస్తు యుగాంత రేవా
న్యాయ్యాత్పథః ప్రవిచలంతి పదం న ధీరాః

తా. నీతిప్రాధవిహీనులైన నిపుణుల్ † నిందింపనీ మెచ్చనీ
ఖ్యాతిం జెందిన సంపదల్ నిలువనీ † గాఢంబుగా నాఁగనీ
ఘాతం బప్పుడు పొందనీ నియతిమై † గానీ యుగాంతంబునకై
నీతిశ్లాఘ్యపదంబు దప్పరుగదా † నిత్యంబు ధీరోత్తముల్. 75

తా. బుద్ధిమంతులు పరులు తమ్ముభూషించినను, లేక దూషించినను, తమ సర్వసంపదలు నశించినను లేక నిలచినను మరణ మిప్పుడే కలిగినను, లేక యంత మందు కలిగినను, నీతిపదమును మాత్రము దప్పక యుందురు.

శ్లో. కాంతా కటాక్షవిశిఖా నఖనంతి యస్య
చిత్తం ననిర్దహతి కోప కృశానుతాపః
కర్షంతి భూరివిషయాశ్చ న లోభపాశైః
స్లిశత్రయం జయతి కృత్స్న మిదం సద్ధీరః

ఉ. మానవతీకటాక్ష శిత ధి మార్గణముల్ విదలింపఁ జాల వె
వ్యానిమనంబు కోపమయ ధి వహ్ని దహంపను లోభపాశసం
తానము మాల్యచందన వి ధి తానములున్ వెతసేయనోప కె
వ్యానివశంబునన్ మెలగువాడుజయించుజగంబు లన్నియున్. 76

తా. ఏమనుజుని మనస్సును లతాంగివాశితూవులు శూలింపలేనో, కోపాన్ని
కింధనముకాఁడో పేరాగులు లేక లోభమనెడి త్రాళ్ళకు చిక్కక, భోగభాగ్యం
బులకు దగుల్కొనఁడో వాడే సమస్తలోకములను జయించును.

శ్లో. కదర్ధితస్యాపి హి ధైర్యవృత్తే
ర్షశక్యతే ధైర్య గుణం ప్రమాద్నమ్
అథో ముఖస్యాపి కృతస్య వహ్ని
ర్నాథ శ్విఖాయాతి కదాచి దేవ.

తే. గీ. నియతిచేతఁ గదర్ధితుఁ ధి యున ధైర్య
పరుని ధైర్యగుణంబు మా ధి స్పంగఁ దరమె
క్రిందుసేయంగఁ బడినట్టి ధి కృష్ణ పృథుని
కీలయెందయున మీఁదుగాఁ ధి గెరలుఁ గాదె. 78

తా. మండుచున్న యగ్నిని దలక్రిందుఁజేసినచో వానిశ్వాస క్రిందికిపోవ
నట్లు ధైర్యవంతు నెంతభంగపరచినను వానిధైర్యము చెడదు.

శ్లో. వర తుంగాచ్చృంఘా ద్దురు శిఖరిణః క్వాపినిషమే
పతిత్యాయం కాయః కఠినదృఢదంతే విదలితః
నరంవృస్తో హస్తః ఫణిపతిముఖేతీక్ష్ణదశనే
వరంవహ్నాపాత స్తదపి ల కృత శ్శీలవిలయః.

చ. ఉదతరపర్వతాగ్రముననుండి దృఢం బగు తాళిమీఁద స
త్వరముగఁ ద్రెళ్ళికాయముహ ధి తంబుగఁ జేయుట మేలుగాలి మే

పరిదొరవాత గేలిడుట † బాగు హుతాశన మధ్యపాతమున్
వరమగుఁజారుశీలగుణ † వర్జన మ్మర్మముగాదు చూడఁగన్. 78

తా. గొప్ప కొండచివర భాగమునుండి పెద్దరాతిపై నతితొందరగా దేహమును నలుగ గొట్టుకొని చచ్చుటమంచిది. లేక పదునైనకొరలుగలిగిన యాదిశేషుని ముఖమందు చేతులుంచుట గొంతమంచిని. అన్ని జ్వాలలయందుబడి భస్మమగుట మేలుకొని సుగుణముల విడుచుట మాత్రము మంచిదికాదు.

శ్లోవహ్నిస్తస్య జలయతే జలనిధిః కుల్యాయతే తత్తక్షా
స్నేరుః స్వల్పశిలాయతే మృగపతి స్సద్యః కురంగాయతే
వ్యాలో మాల్యగుణాయతే విషరసః పీయూషవర్షాయతే
యస్యాం గేఖలలోకవల్లభతమం శీలం సమున్మీలతి.

చ. అతనికి వార్ధికుల్యాయగు † నగ్ని జలంబగు మేరుశైలమం
చిత శిలలీలనుండు మద † సింహము జంక తెఱంగు దాల్చుఁగో
పితృభిః పూలదండయగు † భీష్మవిషంబు సుధారసంబగున్
క్షీతి జనసమ్మతంబగు సు శీలమదెవ్వని యందు శోభిలున్. 79

తా. సుశీల మదెవ్వనియందు మూర్తిభవించి యుండునో యాతనికి దహించు నట్టి యగ్ని నీటివలె జల్లగను, పొడవగు మేరుపర్వతము చిన్నరాయివలెను, దాట శక్యముగాని సముద్రము చిన్నకాలువగాను, మదించిన సింహము భయపడి పరుగెత్తుజంక వంటిదిగాను, విషరోషములచే గ్రూరమైన యురగము పూలదానమువలెను, కాకొల విషమమృతముతో సమానమునగును. ఇట్లు దుఃఖకరమగునవి సుఖవంతము లగును.

శ్లో ఛిన్నోపి రోహతి తరుః
క్షీణో ప్యుపచీయతే పున శ్చంద్రః
ఇతి విమృశస్త స్సస్తః
సస్తవ్యస్తేన విప్లుతా లోకే.

తే. గీ. ఖండితంబయ్య భూజంబు † వెండి మొలచు
క్షీణుడయ్యును నభివృద్ధి † జెందుసోముఁ
డివ్వీధమున విచారించి † యెడలు దెరవ
జనములకు దాపమొందరు † సాధుజనులు.

తా. చెట్టు ఖండితమైనను తిరిగిమొలచును. చంద్రుడు క్షీణించిపోవుచున్నను తిరిగి యభివృద్ధిజెందును. ఈవిధముగనే శీలవంతులు కష్టకాలమందు దుఃఖితాత్ములు కాక తరుచుచంద్రులవలె యభివృద్ధి జెందెదమని తలపోయుదురు. కనుక వారెల్లపుడు నిత్య సంతోషులే.

శ్లో. ఐశ్వర్యస్య విభూషణం మజనతా శౌర్యస్య వాక్సంయమో
జ్ఞానసోపనశమశ్రుతస్య వియో విత్తస్య పాత్రే వ్యయః
అత్రోధస్తపః ఓమా ప్రభవితుర్ధర్మస్య నిర్వృజితా
సర్వేషా మపి సర్వకారణమిదం శీలం పరం భూషణం.

ఉ. జానుగ భూతికిం దొడవు † సజ్జనభావము శౌర్యలక్ష్మికిన్
మానము నీతి విద్యకు శ † మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిం
దానము చాల్చి శక్తికిని † ధర్మ నిరూఢి కడఁ బవృత్తియుం
బూనికతోడ సర్వగుణ † భూషణ మెన్న గ శీలమేసుమీ. 81

తా. సంపద కలిగినతఱి మంచితనంబును, శౌర్యమునకు వాక్సతురితయు విద్యకుఁ దగిన నేర్పరితనంబును సుబుద్ధికి దగిన వినయమును భాగ్యమునకుఁ దగిన సత్పాత్రవనియోగమును తపస్సుకుఁగోపము లేమియు సామర్థ్యమునకు సహనమును ధర్మమునకు కపటము లేక పోవుటయును అలంకారమై, యలంకారములకు సుస్వభావము పెద్దయలంకారమై యుండును.

దై వ ప ద్ధ తి.

శ్లో. నేకా యస్య బృహస్పతిః ప్రహరణం నజ్రం సురా సైనికాః
స్వర్లో మర్గ మనుగ్రహాః ఖలంహరేరై రఃవఃశోవారణాః
ఇత్యాశ్చర్య బలాన్వితోపి బలభి ద్భగ్నః పరై స్సంగరే
తద్వ్యక్తం ననుదైవమేవ శరణం ధిక్ ధిక్ వృధా పౌరుషమ్.

చ. గురుఁడు గురుండు వాలు శత † కోటి సుపద్యులు వాహినిపతుల్
సురభవనంబు గోట మధు † సూదనుఁడున్ సయిదోడు దంతి ది
క్కరిపతిగాఁగ నొప్పు బల † ఘాతీయు దాయల కోడె నాజిలో
శరణము దైవమే పుడచ † శక్తి నిరర్ధక మెన్ని భంగులన్. 82

తా. సురేంద్రునకు శలహాలు నిచ్చునాతఁడు బృహస్పతి. కొండగక్కలను గొట్టినను మొక్కవోని వజ్రము అయుధము, దేవతలూ సైనికులు, స్వస్వమాతని కోట సర్వలోకాధినాథుండగు శ్రీమహావిష్ణునకు అనుగ్రహపాత్రుఁడైనవాఁడు. ఐరావతము వాహనముగా గలవాఁడు. ఇట్లనంత బలసంపన్నుఁడైనను రాక్షసులచే భంగపడెను, కావున దైవమే ప్రధానముగాని పౌరుష మంతయు వ్యర్థము.

శ్లో. భగ్నాయస్య కరండ పిండితతనో ర్ద్ధానేంద్రియస్య తుధా
కృత్వాఘ్న ర్వివరం స్వయం నిపతితో వత్తం ముఖే భోగినః
తృప్తస్త త్పిశితేన సత్వర మసౌ తేనైవ యాతః పథా
స్యస్థాస్తిష్ఠత దైవమేన హి పరం వృద్ధా త్తయే కారణం.

ఉ. రాతిరి మూషకంబు వివ † రంబొనరించి కరండ బద్ధమై
భీతిలి చిక్కి యానచెడి † పెద్దయుడస్సిన పామువాతె సరి
పాతముఁ జెందె దాని దిని † పాము దొలంగె బిలంబు త్రోవనే
యేతటి హానివృద్ధులకు † నెక్కటి దైవము కారణంబగున్ 83

తా. ఒకానొకరాత్రి యొకయొక తుద్బాధకాగలేక యొకపెట్టెకు రంధ్ర మొనరించి లోనప్రవేశించెను. అంతకుఁబూర్వ మొకపాము పెట్టెలోచిక్కి యాహారములేక చచ్చుటకు సిద్ధముగాయుండెను. పాము ఎలుక రాగానే గూ యొలుకను దిని ఎలుకచేసిన రంధ్రముగుండాపోయి ప్రాణము రక్షించుకొనెను అహారము కొరకుపోయిన ఎలుకకు ప్రాణముపోవుటయు చావసిద్ధముగాయున్న పాము బ్రతుకుటయు జూడగా యేతరినైనను హానివృద్ధులకు దైవమే ప్రధానమగుట స్పష్టమేగదా.

శ్లో. యథాకన్దుక పాతేనో శ్వతత్సార్యః పతన్నపి
తథా త్వనార్యః పలిత మృత్పిండపతనం యథా.

క. కందుకమువోలె మజనుఁడు

గ్రిందంబడి మగుడమీఁదికి † న్నెగయుఁ జూచి

మందుఁడు మృత్పిండమువలె

గ్రిందంబడి యడఁగి యుండు † గృహతప్తమునన్.

తా. క్రిందబడి బంతిపైకి లేచునట్లు భక్తితోనిండిన మనుజుడు క్రిందపడి నను తిరిగి పైకివచ్చును మట్టిమద్ద క్రిందబడినచో తిరిగి లేవలేనట్లు భక్తిరహితుడు క్రిందుగా పడినచో దిరిగి లేవనేరడు.

శ్లో. ఖల్వాటో దివసేశ్వరస్య కిరణై స్సంతాపితో మస్తకే
వాంఛండేశ మనాతపం విధివశా తాలస్య మూలం గతః
తత్రాప్యస్య మహాఫలేన పతతా భగ్నం నశబ్దం శిరః
ప్రాయోగచ్ఛతి యత్రదైవహతక స్తత్రైవయాంత్యాపద్యః. 85

మ. ధర ఖల్వాటుఁ డొకఁడు సూర్యకరసంతప్తప్రధానాంగుడై
త్వరతోడన్ బరువెత్తి చేరి నిలిచెన్ ♦ దాశద్రుమచ్ఛాయఁ ద
చ్ఛిరముం దత్ఫల పాతవేగమున వి ♦ చ్చై శబ్దయోగంబుగాఁ
బారి దైవోపహతుండు వోవు కడకుం ♦ బోవుంగదాయాపదల్.

తా. బట్టతలవాడొకఁడు నిశితసూర్యకిరణంబులమఁ దాశబాలక యొకతాల వృక్షసిడను నిలువఁబడెను. ఇంతలో నొకతాలఫలము వానితలపైబడి తల బ్రద్దలయ్యెను. కావున దైవానుగ్రహము లేనప్పుడన్నియు కష్టములే ప్రాప్తించును.

శ్లో. గజ భుజంగ విహంగమబంధనం
శశిదివాకరయో ర్గ్రహపీడనం
మతిమతాంచ విలోక్య దరిద్రతాం
విధి రహో బలవానితి మే మతిః

తే. గీ. ఘణులు గజములుఁ బక్షులుఁ ♦ బట్టు వడుట
రవిసుధాకరులగునైన ♦ రాహుబాధ
బుద్ధిమంతుల లేమియుఁ ♦ బొసఁగఁ జూచి
విధి బలాధ్యుఁ డటంచు భా ♦ వింతు మదిని. 86

తా. పట్టుకొన శక్యముగానిపాములు, ఏనుగులు, పక్షులు పట్టుబడుచున్నవి తేజోవంతులును, ముల్లోకములను దమకాంతిచో నిండింపఁజేయు సూర్యచంద్రులను రాహువుపట్టి పిడించుచున్నాడు. బుద్ధిమంతులు దరిద్రులగుచున్నారా! ఘోరా! వైవమాయ యెట్టిదో యెఱుంగలేము గదా!

శ్లో. సృజతి తావ దశేషగుణాకరం

పురుషరత్న మలంకరణం భవః

తదసి తత్త్వణ భంగి కరోతి చే

దహహ కప్టమపండితతా విధేః

క. గుణమణిఖనియగు పూరుష

మణి ధరణికి రవణముగ న ♦ మర్చి నవిధి యా

గుణవంతుని వెసంసునిమిన

గుణహీనునిగాగఁ నెన్ను ♦ కొనరే ధాతన్.

87

తా. బ్రహ్మ స్వగుణ సంపన్నుండును, ప్రపంచమున గలంకారభూతుడనగు వానిని బుట్టించి త్వరగావానిని మృత్యుముఖమునఁ బడవైచినచో నాబ్రహ్మము తెలివితక్కువవానిగా భావించుదు. ఎట్లులైనను నైవమే ప్రధానముగదా!

శ్లో. అయ మమృతవిధానం నాయకో ప్యోషధీనాం

శతభిషగనుయాత శృంభుమూర్ధ్నోవతంసః

విరహాయతి న చైనం రాజయత్క్యో శశాంకం

హతవిధి పరిపాకః కేన వాఙ్మనీయః.

88

చ. శతభిషగాఢ్యుఁడను నతత ♦ శంభు వతంసమునయ్యు నోషధీ

తతులకు నాధుడయ్యును ను ♦ ధారస సేవధియయ్యుఁ దారకా

పతి తనరాజయత్క్యో భవ ♦ బాధలఁ బాపఁగ నోపఁడక్కటా!

హతవిధికృత్య మెవ్వనికి ♦ నైన జగంబున దాటవచ్చునే?

తా. అమృతముండు తావున చంద్రుఁడుండును. సంతివిని మొదలగు మూలికా సముదాయమున కతఁడు ప్రభువు ఈతనితోఁ గూడనొక వందమంది వైద్యులుం దురు. పైగా లోనకొరకుండగు శంభుని శిరమందుండువాఁడు. అయినను తనకుగల క్షయబాధ మాన్పుకొనఁజాలడు. కావున పాపిష్టిచైవముయొక్క వియోగము దప్పింపనేరెడిని శక్యముగాదు.

శ్లో. ప్రియసఖ విపద్దండా ఘాతప్రపాతపరంపరా

పరిచయబలే చింతాచక్రే నిధాయ విధిః ఖిలః

మృద మివ బలా త్పిండి కృత్య ప్రగల్భకులాలవ

ద్రు మయతి మనో నో జానీయః కి మత్ర విధాన్యతి. 89

చ. కలితవిపత్తిదండపడ ధుట్టనసేయుచు మన్నుకై వడిన్

ఖలుఁడు విధాత పిండితము ధ గా నొనరించి నితాంతచింతయన్

బలితపుసారెపై నిలిపి పాయక డెండము ద్రిప్పుచున్న వాఁ

డెలమి కులాలురీతిఁ దెలి యంగలవారమె యేమిసేయునో? 89

తా. కుమతుఁడగు బ్రహ్మ వానిచిత్తమును కఙ్ఠలచేతను, చింతయ నెడి చక్రమునందు త్రిప్పివేయుచున్నాఁడు, ఏమిచేయుట కిట్లు త్రిప్పుచున్నాఁడో తెలియకున్నది.

శ్లో. విరమ విరమాయాసాదస్యా ద్వరధ్యవసాయతో

విపది మహతాం ధైర్యధ్వంసం యదీక్షిత మిహాసే

అయి జడ విధే కల్పాపాయే ప్యపే జక్రమాః

కులశిఖరిణః త్సుధానై తే న వాజలనాశయః 90

చ. వొనఁగులు వచ్చువేళ గుణ ధుడ్యుల ధైర్యగుణంబు సర్వముం

బస చెడునంచుఁ జూచెదవు పాపము దైవమ యాదురాగ్రహ

వ్యసనము మానుమాను ప్రళయంబున నీతనిజక్రమంబులై

ససి సెడవించుకంతయును సాగరముల్ కులపర్వతంబులున్. 90

తా. దుష్టదైవమా! మహాత్ములకు కష్టములు కలిగించి వారిధైర్యము పోగొట్టి జూచెదవు కాని యుగాంతమందు సప్తకులపర్వతములును, సప్తసముద్రములును తమ మేరదప్పినను మరల నవి దమ తమ మేరలయందే నెలకొనునుగదా!

శ్లో. దైవేన ప్రభుణా న్వయం జగతి యద్యస్య ప్రమాణీకృతం

తత్త సోపనమే న్మనా గపి మహా నైవాత్రయః కారణమ్

సర్వాశాపరిపూరకే జలధరే వర్షత్యపి ప్రత్యహం

నూత్నా ఏవ పతంతి చాతకముఖే ద్విత్రాః పయోబిందవః 02

గీ. ఎవ్వనికి నిజగుంబున నెంతఫలము

దైవకృతమగునది వొందుఁ దప్పకతనిఁ

గారణముగాదు పెనుబ్రాపు † ఘనునిజేరు

చాతకము చాతఁబడు నల్ప † జలకణములు.

తా. లోకంబునం చెప్పని కెంతఘము బ్రహ్మచే నిశ్చయింపబడినవో దానిని వాఁడవశ్యము సొందగలడు, కనుక సొప్పవారి నాశ్రయించిన నంతకంటె యెక్కువ ధనము జెందలేడు, ఎట్లన మేఘుఁడు జమలచే నూచింపఁబడకయే వలసినంతవర్షం గురియించుచున్నాఁడు. వర్షముకొరకై కనిపెట్టుకొనియుండిన చాతకపక్షి నోటియందు ఒకటికెందు చుక్కలకంటె సెక్కువ పడుటలేదుకదా ?

౧౦ కర్మ పద్ధతి

శ్లో. సమస్యామోదేవాన్మను హతివిధేస్తేపి వశగా

విధిర్వంద్యస్తేపి ప్రతినిమితకర్తృకఫలః

ఫలంకర్తాయ త్తంకిమమరగతైః కించవిధినా

సమస్త త్కర్మేభ్యో విధిరనయేభ్యః ప్రభవతి.

92

చ. శిధిలతలేనిభక్తి నతి † సేయుదు వేల్పుల కాసుపగ్గులున్

విధివశవర్త లావిధియు † విశ్రుతకర్మఫలప్రదాత య

య్యధికఫలంబు కర్మవశ † మట్లగుటం బనియేమి వారిచే

విధికధికంబు గర్మమని † వేమరుమ్రొక్కిభజింతుఁ గర్మమున్ 92

తా. సకల ఫలములనిచ్చు భేవతలకు నమస్కరించుదము. ఆ భేవతలగుఁగాడ బ్రహ్మకు వశులైనవారు కావున బ్రహ్మను పూజించుదము బ్రహ్మగుఁడ కర్మకుఁ బూర్వమే యేర్పడియుండు ఫలము నేరుచును. కావున వీరలతోఁ జనియేమి ? సకలఫలములను నాధారమైన కర్మకనేకసారులు నమస్కారములు చేయుదము.

శ్లో. బ్రహ్మయేన కులాలయన్నియమితో బ్రహ్మాండ భాండోదరే

విష్ణుర్యేన దశావతార గహనే క్షిప్తోమహా గంకటే

రుద్రోయేన కపాలపాణి పుట కేభిక్షాటనం సేవతే

సూర్యోభ్రామ్యతినిత్యమేవ గగనే తస్మై నమః కర్మణే

చ. నలువ కులాలుభంగి నలి † నప్రభవాండమునందు దేనిచే

నిలిచె దశావతార వన † నిష్కితుండయ్య మురారి దేనిచే

బెలుచఁ గపాలహస్తుఁడయి † భిక్షుఁడయ్యె బురారి దేనిచే
నలరవి దేనిచేఁ దిరుగు † నాఘనకర్మము వంద్యమే కదా. 93

తా. బ్రహ్మ దేనిచే సర్వప్రపంచములందు జీవరాసులను కుమ్మరివాఁడు
కుండలను జేయఁగీతిగా సృజించుచున్నాఁడో, శ్రీమహావిష్ణువు దేనిచే దశావతార
ముల నెత్తి పెనుకష్టములను లోనయ్యెనో దేనిచే శివుఁడు మనుజు పుమకసు పాత్రగాఁ
జేసుకొని బిచ్చమెత్తుకొనుచుండెనో సూర్యుఁడు దేనిచే యొకనిముషమైన నిలువక
యాకాశమున దిరుగుచుండెనో, యట్టి సర్వనియునునశక్తిగల ఘనకర్మయునునకు
నమస్కారము చేయుచున్నాను.

శ్లో. యాసాధూఁశ్చ ఖలాన్ కరోతివిదుషో మూఢాన్ హితాన్ ద్వేషిణః
ప్రత్యక్షం కురుతే పరోక్షమమృతం హాలాహలా తత్త ణాత్
తామారాధయ సత్త్రియా భగవతీం గోక్షం ఫలం వాంఛితం
హే సాధో వ్యసనైర్గుణేషు విపులే ష్వాసావృధా మాకృధాః

మ. ఖలునిన్ సజ్జనుఁగాఁగ మూర్ఖజను స † ఖ్యానంతునిం గాఁగ దా
యల సన్నిత్రులఁగా నగోచరముఁ బ్ర † త్యక్షంబుగాఁ బ్రాణహృ
త్కలనంబైన మహావిషం బమృతముం † గాఁజేయు సత్కర్మము
జ్వల నిహనిధివై భజింపుము వయ † స్యా వాంఛితార్థాప్తికిన్.

తా. వేస్తకాఁడా! నీవేదైన నొకకొరిక బడయుదలంచితివేని సుజనులను
కుజనులనుగాను, మూర్ఖులను విద్వాంసులనుగాను శత్రువులను హితులనుగాను,
ఇంద్రియములకుకనబడని దానిని కనబడునట్లును కాలకూటవిషమును నమృతము
గాను చేయగలిగిన ఘనకర్మకు నమస్కారముఁ జేయుము. అట్లుగాక రజస్వల
గుణాదులనుబట్టివేని నవిక్షేపముతో గూడిన ఫలమిచ్చును. గాన వానికొఱకై
వ్యర్థముగా పాటుపడకుము.

శ్లో. శుభ్రం పద్మ సవిభ్రమా యువతయ శ్వేతాతపత్రోజ్జ్వలా
లక్ష్మీ రిత్యనుభూయతే చిర మనుస్యూతే శుభే కర్మణి
విచ్ఛిన్నే సితరా మనంగ కలహ క్రీడాత్రుట త్తంతుకం
ముక్తాజాల మివ ప్రయాతి ఝషితి భ్రశ్యద్దిశోద్భృతాం. 95

చ. లలిత నికేతనప్రియ వి † లాసవతీ ధవళాత పత్రస
ద్ద్విలసితవై భవం బనభ † వింపఁ బడున్ సుకృతాను వృత్తిచే.

జెలువగు పుణ్యకర్మము న ♦ శించిన సంగజనంగరత్రుట
త్మలిత గుణోదమాక్తికని ♦ కాయములట్లు నొలంగునంపదల్.

తా. చెలికొండ! తొలిజన్మమునఁ జేసిన పుణ్యమువలన యాకర్మఫల విశేష మెడతెగక యనువ రించుచుండగా నుండరభవనంబులును, నుండరా రామంబులును, చెంగు చెంగున బోవు యాడుహరిణమువలె సాయారంబుగఁ బోవు జవరాండ్రును, సమస్త దేశపరిపాలనంబును మొదలగునవి యనుభవింపబడును. అట్టి పుణ్యకర్మము ప్రితిపోయినేని వెంట నే యిదివరకుండిన భోగ భాగ్యంబు లన్నియు మన్మథకేళియందు దారముగ నలుగడల చెదరిపోయిన మత్స్యమువలె నశించును.

శ్లో. గుణవ దగుణవ ద్వా కుర్వతా కార్య మాచౌ
పరిణతి రవధార్యా యత్నతః పండితేన
అతిరభసకృతానాం కర్మణా మావిపత్తే
ర్భవతి హృదయదాహే శల్యతుల్యో విపాకః. 96

తే. గీ. సగుణ నిర్గుణ కార్యముల్ ♦ సలుపు సుమతి
చేతఁ బరిణతిగడుఁ బ్రతీ ♦ క్షింపఁ దగును
బరుష కర్మవిపాకంబు ♦ ఫలముదనుక
హృదయము దహించుశల్యంబు ♦ రీతి జగతి. 96

తా. బుద్ధిమంతుఁడు తానొక కార్యముఁజేయ సంగల్పించినతఱి యాకార్య మున కెట్టిఫలము కలుగునో యాలోచింపవలయును. అటు లాలోచింపకుండ తుండరపడి చేసినచో నది మరణకాలమువరకు శల్యమువలె మనస్సు దహించు నట్లుగాఁ బరిణమించును.

శ్లో. స్థాల్యాంవై దూర్యమయ్యాం పచతి తిలఖిలం చాధనై దంననామై
స్సౌవర్నేర్లాంగలాగైర్విలిఖతి వసుధా మర్కతూలస్య హేమోః
చిత్వాకర్పరఖిండాన్ వృణిమిహకురు తేకోద్రవాణాంసమంతాత్
ప్రపాప్యేమాంకర్మభూమినభ జతి మనుజోయ స్తతోమందభాగ్యః

మ. చెలువౌ రత్నఘటంబు నందతఁడు మ ♦ శ్రీఖండంబులం
దిలపిణ్యాకము వఁడె నాదుదల క ♦ ర్థిన్ సప్తపర్ణావృతుల్
నిలిపెన్ జల్లెడు దూదికై పుడమి దు ♦ న్నెన్ బైడినాఁగేశ్వరి
మ్ములఁ గర్మక్షీతిఁబుట్టి యెవ్వడు దపంబుల్ నేయఁడప్రాజ్ఞతన్

తా. కర్మజేయుటకుఁ దగినభూమిని బ్రాహ్మినియు నెవఁడు కర్మయాచరిం
పఁగో యతఁడు మట్టిపాత్రతో వండదగిన తైలకపిండిని రత్నములచే నిర్మింప
బడిన పాత్రతో వండువానితోను, పనికిమాలిన జిల్లేడుప్రేళ్ళకొరకు బంగారునాఁ
గేళ్ళతో భూమిని చున్నవానితోను, మంచిగంధపురువులనరకి వానితో రాళ్ళకు
వెలుగువేయువానితోను బోల్పబడును.

శ్లో. నైవాకృతిః ఫలతి నైవ కులం నశీలం

విద్యాపి నైవ నచ యత్న కృతాపి సేవా

భాగ్యాని పూర్వతపనా ఖలు సంచితాని

కాశీఫలంతి పురుషస్య యథైవవృక్షాః

98

తే. గీ. రమ్యరూపంబు విద్యయు † రాజసేవ

కులము శీలంబుఁ జాలవు † ఫల మొసంగఁ

బూర్వపుణ్య సంచితభాగ్య † ములు ఫలించు

గాలమునఁ బనసాది వృ † క్షములకరణి

98

తా. పురుషునకుఁ అందముకాని, విద్యగాని, రాజసేవగాని, మంచికులము
గాని, సుశీలముగాని, అంత్యదశయందు ఫల మొసంగజాలవు. తొలిజన్మంబున జేసిన
పుణ్యమే కాలమున పనసాదివృక్షములవలెనే ఫలమొసంగును.

శ్లో. మజ్జత్వంభసి యాతు మేరు శిఖరం శత్రూః జయాత్వాహవే

వాణిజ్యం కృష్టిసేవనాది సకలా విద్యాః కలాః శిక్షతాం

ఆతాశం విపులం ప్రయాతు ఖగనత్క్రూత్వాప్రయత్నఃపరం

నాభావ్యం భవతీహ భాగ్యవశతో భావ్యస్య నాశః కుతః

చ. సలిలముఁ జొచ్చినం గనక † కైలముఁ జేరిన వైరివీరులం

గెలిచిన రాజసేవఁ దిల † కించిన వేదము లభ్యసించినం

గళలతెఱుం గెఱింగిన ఖ † గత్వము చాల్చిన గర్భనిఘ్నతా

కలన నభావ్యమైన పని † గాదు వినాశము లేదు భావికిన్. 99

తా. ఏమనుజుండైనను నీటియందుఁ జొచ్చినను పేరుపర్వత మెక్కినను
రణంబున వైరివీరుల గెలిచినను, ప్రభుసేవ జేసినను, చతుర్వేదములనామూల్యగ్ర

ముగ చెలిసికొనినను, గమస్తకశల నెఱింగినను, ప్రయత్నించి పక్షివలె నాకాశమున నెగిరినను కర్మవశంబగుటవలన భావ్యముకాని పని కావండగ నే యుండును కాబోవునదయి తిరుగు.

శ్లో. వనే రణే శత్రు జలాగ్ని మధ్యే
మహార్ణవే పర్వతమస్తకేవా
సుప్తం ప్రమత్తం విషమస్థితంవా
రక్షంతి పుణ్యాని పురాకృతాని.

100

క. కాననమున రణమున సలి

లానల రిపు మధ్యమమున మ ధి హాస్తి నగాగ్ర

స్థానమున మత్తు నిద్రితుఁ

బూనికతోఁ బూర్వ పుణ్య ధి ములు రక్షించున్.

100

తా. ఎవడయినను శ్రీలిజన్మంబున నేమయునఁ బుణ్యమాచరించినచో యాతఁడు కీ కారణములందు సంచరించినను, మహాసంగ్రామములోఁ బోరుచుండినను, అగ్ని జ్వాలమధ్యనుండినను, లోతగున నీటిప్రదేశమందుండినను, శత్రువుల నడుమ చిక్కుబడినను, కొండశిఖరమందున్నను, నిదురించుచున్నను వాని పూర్వ పుణ్యములు వానికే యపకారము గలుగకుండ గాపాడును.

శ్లో. భీమం వనం భవతి సత్యపురం ప్రధానం
సర్వోజనః సుజనతా ముపయతి తస్య
కృత్వాన్నచ భూర్భవతి సన్నిధి రత్న పూర్ణా
యస్యాస్తి పూర్వ సుకృతం విపులం నరస్య.

101

తే. గీ. భువనమునఁ బూర్వ సఁభృత ధి పుణ్యరాశి
యగుచు నుదయగ్భు గాంచిన ధి సుగుణ నిధికి
వనము పురమగుఁ బరులాత్మ ధి జనములగుదు
రవని నిధిరత్న పరిపూర్ణ ధి యయి ఫలించు.

101

తా. ఎవఁడు పురాకృతపుణ్యము గలిగినవాఁడో యాతనికి సింహశార్దూలాది భీకర వన్యమృగములతోఁ గూడిన యరణ్యమొక మహాసౌందర్యమగు పట్టణము గాను, శత్రువులందరును మిత్రులుగాను నగుదురు. మఱియు యాతని భూమి రత్న గర్భయై యుండును.

మ. యమునా నీల సరోజ సౌరభ రస ♦ వ్యాసంగి భృంగీకలో
పమ కంఠద్యుతి లిప్తశేష భుజగ ♦ ప్రాలంబ జాంబూనదా
ద్రుమహాకాయక రూఢగూఢ పదమా ♦ ర్వీసంప్రయుక్తత్రివి
క్రమశాతాంబక పాతీతాంబర చర ♦ క్రవ్యాత్పూర్ణాటాకా.

మాలిని॥ ప్రథమగణపరీతా ♦ పాపజముత వాతా
కమలభువనసూతా ♦ గణ్యలీలాకిరాతా
శకుంతదనుజ నేత్రా ♦ చారువక్త్రాంబు జాతా
సమరజయనమేతా ♦ సామవేదాంతగీతా.

క. సుమనో నాయక సంభృత
సుమనోర్చిత పదబిసప్ర ♦ సూనభవానీ
సుమనోహర సురనిర్ధర
సునానో దామార్హజాట ♦ జూటోద్దేశా

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుగు
లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ
లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన సుభాషిత
రత్నావళి కావ్యంబునందు నీతిశతకంబున
మూర్ధాది దశ ప్రకరణంబులుగల
సుభాషిత త్రిశతీయందు నీతిశతకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శృంగారశతకము.

సప్తమీ పాదము

అనంతరము.

యోగీశ్వరుండగు భర్తృహరి, నీతిమాని శృంగారమును
సేవింపఁగూడదు కావున శృంగారశతకమునకు ముందు నీతిశతకమును
వర్ణించియున్నాడు. వైరాగ్యమునకు విరుద్ధమైనదియు, శృంగారా
సంతరము వైరాగ్యము గలుగును గాన యిప్పుడు శృంగార శతకము
జెప్పఁచు శృంగారమున కధిదేవతయగు మన్మథునకు నమస్కారము
చేయుటయును నమస్కారరూపమంగళము తొలుత నాచరించు
చున్నాడు.

శ్లో. శంభు స్వయంభు హరయో హరిణేక్షణానాం

యేనా క్రియంతి సతతం గృహ కర్మదాసాః

వాచా మగోచర చరిత్ర విచిత్రితాయ

తస్మై నమో భగవతే కుసుమాయుధాయ.

1

ఉ. శంకర పద్మగర్భ ముర † శాసనులన్ భువనేశులన్ నిరా

తంక ధృతిన్ మృగాక్షులకు † దాసులఁ జేసిన మేటికిం గురం

గాంక వసంతమిత్రునకు † నంజలిఁ జేసెద వాగతీతని

శృంగ చరిత్ర చిత్రునకు † షష్ఠా హారికి శంబరారిణి.

1

తా. సృష్టి స్థితిలయ కర్తలగు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను గూడ వనితా
జనములకు వశులుగా జేసిన సంక్షేమాము లేనిదియు వచింపశక్యము గానదియునగు
గమనంబునఁజిత్రింపబడినట్టియు షష్ఠాహారియు శంబరాసురునకు వైరియును,
శృంగారమున కధిదేవతయగు యామన్మథరాజునకు పందన మాచరించుచున్నాను.

శ్లో. స్మితేన భావే నచ లజ్జ మాభియా
పరాఙ్మైఖైరర్థకటాక్షవీక్షణైః
వచోభి రీర్ష్యా కలహేన లీలయా
సమస్త భావైః ఖలుబంధనం స్త్రియః.

చ. చెలువఁపు దేట లేనగవు శ చేతను భావముచేత సిగ్గుచే
నలువగు లీలచేత సుగు శ ణంబులచే గడగంటిచూపుచే
గలహముచేత విందులగు † కందువ మాటలచే ననూయచే
బెలుచన నెంత వారివల శ పితురు కాంతలు పెక్కుభంగులకై. 2

తా. సౌందర్యము లాటుకు జరునవ్వుచేతను, రసము పెంపొందించు యోగ్య
ముచేతను లజ్జచేతను సౌంపగు విలాసము చేతను ప్రణయ పరిణామములఁ బెట్టు
నేత్రాంతపుఁజూపులచేతను ప్రణయవైరంబుచేతను వసంత కోయిలవలె ముద్దులు
మాటకట్టు మాటలచేతను ఓర్వలేమి వలనను యిదియనియని యన నేల సమస్తభావం
బులచేతను యువకులు యువకులను వశపర్చుకొందురు.

శ్లో. భూచాతుర్య త్కుంచితాక్షాః కటాక్షాః
స్నిగ్ధావాచో లజ్జితాంతాశ్చ హాసాః
నీలామందం ప్రస్థితం చ స్థితం చ
స్త్రీణా మేత ద్భాషణంచాయథంచ.

3

తే. గీ. భూలతాక్షేప కుంచితఃస్ఫురణఁ దాల్చు
కలికి చూపులు నెయ్యంపు శ బలుకుఁ దీపు
సిగ్గునగవులు చెన్నగు శ చిన్ననడలు
సొమ్ము లాయుధములు ముద్దు శ గుమ్మలకును.

3

తా. లతలనుబోలు కనుబొమ్మలు నీటుగాఁద్రెప్పి యోరగాఁజూచు చూడ్కు
లును, యిష్టమునూచించు పలుకులందలి తియ్యందనమును సుమలజ్జనోగూడిన
లేనగవులును హంసవలె మందగమనములు వనితల కాయుధములును భూషణము
లును గూడ నగును.

శ్లో. క్వచి త్సభ్రాభంగైః క్వచిదపిచ లజ్జాపరిగతైః
క్వచి ద్భీతిత్రస్తైః క్వచిదపిచ లీలా విలసితైః

కుమారీణా మేతైర్మదనసుభగైర్నైత్రవలితైః

స్ఫురన్నీలాబ్జానాం ప్రకరపరికీర్ణా ఇవదితః

ఉ. భ్రూలతికావిభంగయుత శ ముల్ సభయంబులు సత్రపంబులు
ద్యేల విలాసముల్ మదన శ దీపనముల్ రుచిరంబులైన కాం
తా లనమాననేత్ర వలి శ తంబులచే దిశలెల్ల విస్ఫుర
న్నీల సరోజ పత్రములు శ నిండెనను గనుపట్టె నెంతయున్ ? 4

తా. సీగలవలె చలించెడి కనుబొమలుగలిగి సుమస్త్రిను గలిగి సింగమును
జూచి చీదరు యాడుహరిణమువలె తత్తరపాటును కలూసముతోఁగూడినట్టియు
మన్మథోద్రేకముచే నింపబడినదియు కాంతిగలదియు స్త్రీల నేత్రాంతములచే
నావరింపబడినదియు నగుటవలన దిశ లన్నియు బొగుగా నిడిచినట్లు నల్లగలువలు
వెదజల్లి బడినటులఁ గానుపించెడిని.

శ్లో. వక్త్రం చందవికాసి పంకజపరీహాసక్షమే లోచనే
వర్ణః స్వర్ణ మపాశరిష్ణు రలిసీ జ్యష్ఠః కచానాం చయః
వత్సోజా విభకుంభ విభ్రమహరా గుర్వీ నితంబస్థలీ
వాచాం హారిచ మార్దవం యువతిషు స్వాభావికం మండనం. 5

ఉ. తమ్ముల నేలుకన్నులు సు శ ధానిధిఁ బోలుమొగంబు మత్తభృం
గమ్ములగేలు కొప్పు కన శ కద్యుతి మీటుమెఱుంగు కుంభికుం
భమ్ముల నవ్వుగుబ్బచను శ బంతులు గొప్పపిఱుందు తేనియ
ల్చిమ్మెడు ముద్దుఁబల్కులును శ జేయనిసొమ్ములు నుందరాంకికిన్ .

తా. పూర్ణచంద్రుని ధిక్కరించు ముఖంబునను, పాలితామర రేకులను నిర
సించు నేత్రములును, పదారువన్నె బంగారపుచాయను వెక్కిరించు మేనికాంతియు,
ఏనుగ కుంభస్థలమువంటి గబ్బిచనుగుబ్బలును, బరువగునవియు పెద్దపెద్దవగు
పిఱుదులును, తేనెలొలుకు ముద్దుమాటలును, గండుతుమ్మెద తెక్కల నిరసించు
శుకకురులును అనునవియై స్త్రీలకు యాభరణములు.

శ్లో. స్మితం కించి న్మృగం సరళతరళో దృష్టివిభవః
పరిస్పందో వాచా మభినవవిలాసో క్తిసరసః

గతానా మారంభః కిసలయితలీలాపరికరః

స్పృశంత్యాస్తాదణ్యంకిమువ హీన రమ్యంమృగదృశః. 6

ఉ. ఇంచుక ముద్దు లేనగవు † లింపగు నవ్యవిలాసనూత్తుల
భ్యంచిత లోలదృష్టియ న † వారుణ పల్లవమండలంబు ని
ర్మించు సలీల యానముల † మేలుగ యావనలక్ష్మితోడ వ
ర్తించు మృగాక్షిచందముల † తిప్రమదంబు ఘటింపఁ జాలవే. 6

తా. ముద్దుల మూటగట్టు చిటునవ్వులును, సంతోషకరంబులై చాత్మలీలతో
నొప్పు వాక్యంబులును, చలించెడి మాపులును, క్రొత్తవియు, నెఱ్ఱవియునగు
చిగుళ్ళును, విలాసముతోగూడిన నడకలును, నవయావనముతో గూడినవనితల నేక
విధంబుల చానందాంబుధిలో నింపకుండుదురా !

శ్లో. ద్రష్టవ్యేషు కిము త్తమం మృగదృశః ప్రేమప్రసన్నం ముఖం
ఘాత ద్వేష్యపి కిం తదాస్యపవన శ్శౌవ్యేషు కిం తద్వచః
కిం స్వాధ్యేషు తదోష్ఠపల్లవరస స్పృశ్యేషు కిం తద్వపు
ఢ్యేషు కిం నవయావనే సహృదయై స్సర్వత్రతద్విభ్రమాః॥

సీ. చూడంగఁ దగిన వ † స్తుపులందు ఘనమెద్ది
తులలేక తగు వెలం † దుల మొగంబు
వలపుగైకొనఁదగు † వానిలో నెయ్యది
మగువల వదనాబ్జ † మారుతంబు
వీనుల కింపైన † వానియం దెయ్యది
కోమలాంగుల ముద్దు † గులుకు పలుకు
తనువుసోకిన సుఖం † బొనరించు నెయ్యది
మెలఁతల సొబగైన † మేను దీవ

తే. గీ. యతిమధురమెద్ది కాంతాధ † రామృతంబు
సరసజనులకుఁ జింతింపఁ † జాలునెద్ది
పువ్వుబోడుల వెలలేని † జవ్వనంబు
వెలయు నెల్లెడఁ బడఁతుల † విభ్రమములు.

తా. రసికత్వ మెఱింగినవారు, ప్రేమలుట్టిపడ వూర్జచంద్రునివంటి మొగము
కల జవరాలికంబుఁ బొడదగినదియు, సుందరాంగుల తేలిముద్దు మొగంబుననుండి

వీచు కమ్మతెమ్మరలకంఠె మూర్కొన దగినదియు, సుధారసంబు లొల్కుజవరాల్లి
ముదులబల్కుకంఠె వినదగినదియు, యావనాంగయొక్క గొండపండువంటి
యధరపానంబుకంఠె గ్రోలదగినదియు, కోమలాంగుల నునుతిగలవంటి మేనుకంఠె
స్పృశింపదగినదియు, వనితా నవనూవనముకంఠె ను దానికంఠె నన్ని నాడలను
దాని యొక్కారంపుగులుకులకంఠెను మించినవేవియును లేవని శిష్యుడు.

శ్లో. ఏతా శ్చలద్వలయసంహతి మేఖిలోద

ర్ముంకారనూపుర రవాహృత రాజహంస్యః

కుర్వంతి కన్య న మనో వివశం తమణ్యో

విత్రస్తముగహరిణీనద్యతైః కటాక్షైః॥

మ. కరచంచన్మణికంకణకవరణ ధాన్యచీగుణస్వర్ణనూ

పురనాదాహృతరాజహంసరమణుల్ ధూర్జేందుబింబాననల్

ధర నెవ్వానినునంబు సేకొనను ము ధ్రుతస్తవల్లస్మగ్గీ

తరళాలోకనతుల్యవిభ్రమద్యుగం తస్మాద్దాపదంబులన్ . 8

తా. మణులు స్థాపింపబడిన కంకణములు చేతియందుండి కంకుమని మ్రోగు
చుండ, మొలకూలి బంగారపుజిగురుగజ్జెలు కుణంపుణధ్వనులును నేయ, అంగినులు
గల్లుగల్లునుని మ్రోయ మురింపునడకలతోఁ బూజించుగ్రానివంటి ముఖంబుగల
జవరాండు భయంబుచే నదరిన యాడుహరిణంపుఁ జూపులుఁ జూచెడి సుంద
రాంగు లేటువంటివారివైన వశపరచుకొందురు.

శ్లో. కుంకుమపంకకళంకితదేహః

గౌరవయోధరకంపితహారా

నూపురహంసరణత్పదపద్మా

కం న వశీ కురుతే భువి రామాః

చ. గొనబగుమేన సంకుమద ధాన్యచీగుమపంక మెనంగ సిద్ధ్యేపుం

జనుంగవ రత్నహారములు ధారెపెనంగ బదాంబుజంబులన్

మొనసిన గిల్కుటండియల ధ్రుతచేలంగ ననంగ వైభవం

బెనయగ గుల్కు కల్కి సాబ గెవ్వనిఁ దావలపింప దిమ్మహే॥ 9

తా. కుంకుమ, పుసుగు, జవ్వాది పరిమళద్రవ్యంబులతో మెయినిండదట్ట
ముగ నలందుకొని, చక్రంబులవలెనుండు గచ్చిగుబ్బలపై ముత్యంపునరు లల్లాడు
చుండగా, కందమ్మలబోలు పాదంబులందలి యంచెలు అంచగొదలువలె నింపు
గులుక, అందంబునకొటపట్టయిన రశీదేవిని తిరస్కరించు జవరాండ్రకు వశులు
గాని వారెవరు ?

శ్లో. నూనం హితే కవివరా విపరీత వాచో
యో నిత్య మాహు రబలా ఇతి కామినీస్తాః
యాభి ర్విలోలతర తారకదృష్టిపాతైః
శక్రాదయోపి విజతా స్త్వబలాః కథంతాః॥

10

చ. అతివలఁ జూచి వీ రబల † లంచు వచించు మహాకవీంద్రులు
ద్ధతవిపరీతవాదు లిది † దబ్బరగాదు విలాసినీనమం
చితతరళాక్షిపాతముల † చే గెలువంబడి రింద్రముఖులున్
ధృతి నటువంటి వా రబల † లేగతిన్నెరి తలంచి చూడఁగన్ . 10

తా. జనరాండ్రనుజూచి కవీశ్వరులు అబలలందురు. వారిమాటలం దంతయు నబద్ధమే యున్నది. కానిచో చెదరిన ఓత్తరి లంకవలె చంచలనేత్రములు గలిగి నల్లగ్రుడ్డు నొయ్యారముగాఁ బ్రెప్పను యోరమాపులచే నింద్రాది ప్రముఖులను దను వశముచేసికొనిన బ్రబలరాండ్రుల లెట్లొరికి కనక కవులు విపరీత వాదులనియే చెప్పవలెను.

శ్లో. నూనమాజ్ఞాకర స్తస్యాః
సుభ్రవో మకరధ్వజః
యత స్తన్నేత్రసంచారః
సూచితేషు ప్రవర్తతే.

క. నారీజనముల కాజ్ఞా

కారియగుభటుండు మరు డు † గాఁబోలుఁ జూచి

వారికటాక్షము సోకిన

వారిమొడ వాడిజూపి † వర్తించుఁ గదా !

11

తా. మన్మధుఁడు మందరాంగుల మాపులు ప్రసరించినతోడనేతనప్రతాపము జూపుచున్నాడు. కావున స్త్రీలకు మన్మధుఁడు కింకరుండనియే చెప్పవలయును.

శ్లో. కేశాస్సంయమిన శ్శృతే రవిపరం పారంగతే లోచనే
అంతర్వక్త్ర మపి స్వభావశుచిభిః కీర్ణం ద్విజానాం గజైః
ముక్తానాం సతతాధివాసరుచిరౌ వక్షోజకుంభా విమా
విభ్రం తన్వి వపుః ప్రశాంతమపితే రాగం కరో త్యేవ సః॥ 12

ఉ. వావిరి కన్నుదోయి శ్రుతి † పారగ మెంతయు సంచయముల్ కుగుల్
భావ శుచిద్విజ ప్రకర † భాజన మెన్న ముఖాంతరంబు ము
క్తావళిరమ్యముల్ కుచము † లక్కట యిటు ప్రశాంతమయ్య రా
జీవదళాక్షి మేను విర † చించుచు నున్నదిమాకు రాగమున్. 12

తా. ఓలతాంగీ! ముడువంబడిన నెఱికురులు శ్రుతిపారముఁ జెందిననీ నేత్ర
ములు నీముఖములలోఁగల సహజముగా శుచిగలపంక్లవదనలు ముక్తాహారములచే
నిండింపబడిన నీగల్పిగుబ్బలపాలిండ్లుఁ గలిగి మహాహరంబయిన నీశరీరము చాకను
రాగమునుకలిగించుచున్నది.

శ్లో. ముగ్ధే ధనుష్కతా కేయ
మపూర్వా త్వయి దృశ్యతే
యయా విద్యసి చేతాంసి
గుణై రేవచ సాయకైః.

క. శరీరములచే భేదింపక
నిరతముఁ జేసెదవు హృదయ † నిర్భేదము భా
సురగుణములచే నదృశ్యత
కరచాప ప్రాధి నీకె † కలదులతాంగీ.

తా. ఓఁగబోడి శరములచే భేదింపక రూప శూననాది గుణములచేత
నిత్యము హృదయమును బాధించుచున్నావు కనుక వింతయగు బిలువిద్యాప్రవీణత
సీయందున్నది.

శ్లో. సతి ప్రదీపే సత్యగ్నా
సత్స తారారవీందుషు
వినా మే మృగాశాబాహ్యౌ
తమోభూత మిదం జగత్.

14

ఆ. వె. పెక్కుదివియలున్న † జక్కవచెలియున్న
రిక్క రాయఁడున్న † జక్కలున్న
జిన్నిలేడి చూడ్కిచేడి † య నెడఁబాయు
నప్పు డంధకార † మయ్యె జగము.

14

తా. మహాశేఖోవంతుడగు నూర్వండున్నను, చీకటుల వడచు నక్షత్రములు చంద్రుండున్నను భేడిసిల్లవంటి బెళుకుమాపుఁ జూచెడి నావనలాడి లేనస్సడు ప్రపంచమంతయు చీకటిగా నే యున్నట్లుఁ బోచుచున్నది.

శ్లో. ఉద్యోత్తః స్తనభార ఏవ తరళే నేత్రే చలే భూలతే
రాగాధిష్ఠిత మోష్ఠపల్లవ మిదం కుర్వంతు నామవ్యధామ్
సౌభాగ్యాక్షరపం క్తిరేవ లిఖితా ఘృష్టాయుధేన న్వయం
మధ్యస్థాపి కరోతి తాప మధికం రోమావలీ కేనసా॥

చ. గరువపుఁ జన్నులుం బెళుకు + గన్నులు నిల్కడలేని కన్బామల్
మురియుచు నెఱ్ఱఁబారజగిఁమోవియుఁదాపముఁ జేయఁగాదగున్
స్మరలిఖితోరుభాగ్యలిపి + జాలమనందగు మధ్యవ ర్తియై
పరఁగిన రోమరాజియును + బాయక తాపముఁజేయనాయవే. 15

తా. పటువగు గప్పిగుబ్బలును, ప్రకాశముగల నేత్రములును, సదాచలించు కనుబొమ్మలును, ముఱిపెమున నెఱ్ఱఁబారిన యధరంబును తాపముచేయఁగాదగిన మన్మథునిచేత వ్రాయఁబడిన భాగ్యరేఖయనదగు మధ్యనున్న సూగారకూడ తఁకింపఁజేయునుగాదా ?

శ్లో. ముఖేదంచంద్రకాంతేన
మహానీలైః శిరోదుహైః
కరాభ్యాం పద్మరాగాభ్యాం
రేజే రత్నమయీవ సా.

తే. గీ. మిగుల శశికాంతమైన నె + మొగము చేత
నెఱి మహానీల రుచులైన + నెఱుల చేత
జలజరాగము లయిన హ + స్తములచేత
రత్నమయ మనఁ గామిని + రత్న మమరె.

16

తా. ఆముద్దులాడి మొగము చందురునితో సమానమయినది. దాని కురులు నీలమును ధిక్కరించుచున్నవి. దానికరంబులు పద్మమువలె నెఱ్ఱనయినవి. కావున గూఁపె రత్నములచేఁ జేయబడిన కాంతారత్న హనంబడుచున్నది.

శ్లో. గురుణా స్తనభారేణ
ముఖచంద్రేణ భాస్వతా

శనై శ్చరాభ్యాం పాదాభ్యాం
రేజే గ్రహమయీవసా.

క. గురువగు కుచభారంబును

సరసకళాభాస్వదాస్య † చంద్రుండు శనై

శ్చరము లగుచరణములుఁ గల

కరిగమన దనరైసార † గ్రహసూప యనన్.

17

తా. వనితల స్తనములు భారముగనుక, సూర్య చంద్రులఁబోలు ముగంబు
గలవారు, మంచగమనములుగల సుదములు కావట్టి గురువనితలు గ్రహచలలచే
జేయబడినట్లు లున్నార.

శ్లో. తస్యాః స్తనౌ యదిఘనౌ జఘనంచ హరి

వక్త్రంచ చారుతవ చిత్తకిమానోలత్వమ్

పుణ్యం కురువ్యయది తేషు తవాస్తివాంఛా

పుణ్యైర్వి నా నహి భవంతి సమీహితార్థాః.

చ. సుదతి పయోధరంబు లతి † సుందరముల్ జఘనంబు రమ్య మా

వదనము హృద్యమంచుఁ జల † వర్తనమేటికి నీకుఁ జిత్తమా!

కదలక వాగిపై దలఁపు † గల్గినఁ బున్నెము లాచరింపు మిం

పొదవ లభించునే సుకృతయోగము లేక సమీహితార్థముల్. 18

తా. ఆలతాంగి జగిరిగనున్న గొప్పగుబ్బల పాలిండ్ల జూచియు, మున్న
లూలుకు దాని ముఖంబుఁజూచియు, ఓ మానసమా నీపూరటంకెందని బనియేని
యన్నది. పుణ్యములు లేకపోయిన వాంఛితార్థములు కలుగవు గనుక వానియందు
నీకు భోగచ్ఛయున్న పుణ్యము లాచరింపుము.

శ్లో. ఇమే తాదృశ్రీ నవపరిమళాః ప్రాథమరత

ప్రతాప ప్రారంభా స్మరపిజయ దానప్రతిభువః

చిరం చేతశ్చోరా అభినవ వికారైక గురవో

విలాసవ్యాపారాః కిమపి విజయంతే మృగదృశామ్.

చ. కనఁదగు నిఁడుజవ్వనఁపు † గల్గికిఁ దావులు ప్రాథసంగమం

బునకు సుపక్రమక్రియలు † పుష్ప ధనుర్జయ దానదక్షిణ

గృహనిజ చిత్తహారులు వి ♦ కారనిదానములైన కామినీ
జనుల విలాసకృత్యములు ♦ సంతత రమ్యతరణు లెన్నఁగన్ . 19

తా. హరిణ సేత్రములవంటి సేత్రములుగల జవరాండ్ర శృంగారపు చేష్టలు
వారి యెలజవ్వనంపు సొంపును, శత్రు వెలువరించునవియు, మన్మథునకు జయము
నిచ్చు కార్యశీఘ్రముగల మాటలను, కందర్పునిరీతి మనంబుల హరించునవియు
నాశ్చర్యములకు మొదటి కారణమయిన స్త్రీ విలాససంపదల నాలోచింపగా
మిగుల మనోరంజకము లయినవిగదా ?

సంభోగపర్వన.

శ్లో. ప్రణయమధురాః ప్రేమాద్ధారా రసాశ్రయతాం గతాః
ఘణితిమధురా ముగ్ధప్రాయాః ప్రకాశిత సంమదాః
ప్రకృతి సుభగా విస్రంభార్ద్రాః స్మగోదయ దాయినో
రహసి కిమపి నైవారాలాపా హరంతి మృగీదృశాం.

మ. ప్రణయశ్రీమధురంబు లుజ్జ్వల రస శ ప్రాచుర్యముల్ ప్రేమభూ
షణముల్ దట్ట తపార్వముల్ రుచిరవి శ శ్యాసార్థముల్ హృద్యముల్
ఘణితి శ్రావ్యము లుగజ ప్రభవముల్ శ ప్రాణేశ్వరీ నర్మభా
షణముల్ నామదిఁగొల్లలాడెడి రహ శ స్యక్రీడలందెప్పుడున్ . 20

తా. ప్రణయమను సంపదచేఁ దీయనైనవియు, ప్రకాశవంతమగు రసంబుచే
ప్రచురములైనవియు, అలంకారము అనురాగముగా గలదియు, సూచినశోడ సే
సంశోషించునవియు, నమృతము చేఁ దడసినవియు, మన్మథోద్రేకముతోఁ గూడిన
ప్రియురాలి నగవుమాటలు నాహృదయంబును బాచదగిన వాక్యములచే హరింప
బడినవి.

శ్లో. విశ్రమ్య విశ్రమ్య వనే ద్రుమాణాం
ఛాయాసుతన్వ విచచార కాచిల్
స్తనోత్తరీయేణ కరోద్ధృతేన
నివారయంతీ శశినో మయాఖాన్ .

21

చ. విరహాకృశాంగియైన ఘన శ వేణి యొకర్లు వనంబులోపలం
దరువులసిడలందు నుచి శ తంబుగ మాటికి విశ్రమించి బం

ధురగతి సంచరించె జను శ దోయిని బయ్యెడకొంగుల గేల దా
వెరవుగఁబూనియగ్గలపు శ వెన్నెలకాఁకదొలంగఁజేయుచున్. 21

తా. ఒకవనములో నొకొక లతాంగి విరహతాపమునఁ గృపించి వేడు
కగా నిహరింపవచ్చి యంగుగాయు పండువెన్నెల వేడిమికాగలేక పైటచెరంగు
నెత్తయని తనకుసోకకుండ నడ్డముగాఁ బెట్టుకొని వెన్నెలలులేక చెల్లయడుగు
నీడలందప్పుడప్పుడు అలపునీర్చుకొనుచు నందుఁ దిరుగుచుండెను.

శ్లో. ఆదర్శనే దర్శన మాత్రకామా

దృష్ట్యాపరిష్వంగసు ఖైకలోలాః

అలింగితాయాం పునరాయతామ్యై

మాశాస్త్మహే విగ్రహాయో రభేదం.

22

ఉ. బాలిక నన్నుఁ గన్గొనని శ పట్టునదర్శనమాత్ర మబ్బినం

బాలు నటంచుగోర మతి శ చక్కగఁ గన్నుల నన్నుఁజూచి ప్రో
యాలు కవుంగిలింపవలె శ నంచుఁ దలంచె దమిం గవుంగిటన్

మేలుగఁ జేర్చుకొన్న నిట శ మేనులు నొక్కటిసేయఁ గోరితిన్. 22

తా. ఒకవన్నెలాడి నన్ను చూడకుండ యన్నంతకాలము మాపు కలిగిన
చాలునని తలంచితిని. వైవయోగంబువలన చూచును చూచుట తటస్థించెనేని
యొకసారి కాగలింపవలయునని దలంచితిని అదృష్టవశమున నావగలాడిని బిగి
యార కవుగలింప గలిగినప్పుడు మాయగుపురి మేనులు యేకమైయుండవలయునని
దలంచితిని. జవరాలి సౌఖ్యమునకు మితిలేనిది కావున యంత యనుభవించినను
దృష్టి గలుగదు.

శ్లో. మాలతీ శిరసి జృంభణోన్ముఖే

చందనం వపు పికుంకుమావిలమ్

వక్షసి ప్రియతమా మనోహరా

స్వర్గ ఏష పరిశిష్ట ఆగతః.

చ. తలపయి మాలతీ కనుమ శ దామము నెమ్మొయ్యిఁ గుంతుమంబుతో

గలసినకమ్మతావి విరి శ గంధంపు బూతి వెడందఱొమ్ము నం

గలికుల నీలకుంతల మ శ చాలన నీలసరోరుహక్షీయుం

గలుగుట నింద్రభోగమన శ గాఁ దగజే మతివేతె యున్న జే. 23

తా. శిరస్సునందు పరిమళముల విరాజిల్లు మాలతీకుసుమదామము ధరించి,
మైనిం డకుంకుమ, పుసుగు మొదలగువానితో నలందుకొనియ, కుళంబున తు మ్మెద

రక్కలను నిరసించు ముంగురులు గట్టిగుబ్బలభారంబున మందత్వమును, నీలోత్ప
లములను మించు నేత్రములు గలిగిన పూవుఁబోఁజిత్తోడి సౌఖ్యముదొరికిన వింద్ర
భోగమనియే తలంపవలయును.

శ్లో. ప్రాజ్ఞామేతిమనాగనాగతరసం జాతాభిలాషం తతః

సంప్రీడం తదనుశ్లధీకృతతనుః ప్రత్యస్తధైర్యంపునః

ప్రేమార్ద్రం స్పృహణీయ నిర్భరభరః క్రీడాప్రగల్భం తతో

నిశ్శృంకాంగవికర్షణాధిక సుఖం రమ్యం కులస్త్రీ రతమ్ 24

ఉ. అది మితాదరంబు తద ధ నంతర మంచితరాగమంత ల

జ్ఞోదయరమ్య మంత శిధి ధ లోద్యమ మంత నితాంతధైర్య వి

చ్ఛేదము ప్రేమపూరము వి ధ శేషవివిక్త విహార మంత నా

జ్ఞోద కరాంగ సంగము కు ధ లప్రమదారత మల్పసౌఖ్యమే. 24

తా. తొల్లమితాదరంబుగలిగి పిమ్మట గౌరవముతోఁగూడిన అనురాగమును
మరియొక త్పణములో సిగ్గుచేగులుగు బుజ్జగింపుతనంబును నంతలో నే నేదాభిప్రాయం
బును మఱొకత్పణములో ధైర్యమునునంతలోరహస్యగతియు మఱి కొంతకాలమునకు
హృదయాహ్లాదకరంబగు శరీరసంయోగమును గలిగించునట్టి కులకాంతసాంసు
స్వల్పసౌఖ్యము గా నేరదు.

శ్లో. ఉరసి నిపత్తితానాం ప్రస్తధమ్మిల్లకానాం

ముకుళితనయనానాం కించిదుస్మిలితానామ్

ఉపరి సురతభేద స్విన్నగండస్థలానామ్

అధరమధు వధూనాం భాగ్యవంతః పిబంతి.

ఉ. అక్కునవ్రాలి కొప్పువిడి ధ యల్లలనాడంగ గన్నదామరల్

చక్కంగ మోడ్చి చొక్కి పురు ధ మాయిత సంజనిత శ్రమగబుసం

జెక్కులు ఘర్మబిందువులు ధ చిందంగ విందొనరించు బోంట్ల మే

ల్చొక్కపు మోవితేని చవిఁజూతురు భాగ్యముగల్గునేర్పరుల్ 25

తా. చొమ్మునవ్రాలి కొప్పువిడిపోయి యల్లల నాడుచు తేలిపద్యములంబోలు
నేత్రములు కొంతచూసి, యుపసంభోగమువలన నలసియలసి నునుజెక్కులుజెమర్ప
హృదయావందంబు కలుగఁజేయు పూవుబొంద్ర యధరామృత సారంబొక్క
పుణ్యవంతులకే గౌరవును.

శ్లో. ఆమీలిత నయనానాంయః

సురత రసోను సంవిదం భాతి

మిథు నైర్మిథోవధారిత

మవితథ మేవ కామనిర్వహణమ్॥

తే. గీ. కన్ను లరమోడ్చి విహరించు ♦ చున్నవారి

సురతి భోగంబు తెలివితోఁ ♦ బరఁగ నేని

రమ్యమగు నిది కామ సి ♦ ర్వహణమనుచు

నాయికా నాయకులకు ని ♦ ర్ణయముగాఁబె.

26

తా. నేత్రములు సగముమాత్రమే మూసికొని ఏయుపత్ర యుపకులు సుర తంపు రసమును తెలివితో మానసంబులం దనుభవించుతో అదియే కామపురుషాగ మయొక్క సిద్ధియని రతిరాజ్యమేలిన నాయికా నాయకులచే నిశ్చయింపబడినది.

శ్లో. ఇద మనుచిత మక్రమశ్చ పుంసాం

యదిహ జరాస్వసి మాన్మథా వికారాః

యదపిచ న కృతం నితంబినీనాం

స్తనపతనావధి జీవితం రతంవా.

చ. ఇది యుచితంబుగానిపని ♦ యిమ్మహిలో మగవారి కెంతయున్

మదన సుఖాభిలాషములు ♦ మానకయున్ని జరాధరంబునం

గొడమ మిటారి ముద్దు చను ♦ గుబ్బలు జాతినకెన్న బోంట్లకున్

మదన సుఖంబు జీవితము ♦ మాన్మథు తామరచూలి జాణయే.27

తా. మగవారికి వృద్ధాప్యమువచ్చినను, స్త్రీలకు ముద్దు చనుగుబ్బలు జాతిన తరువాత సంభోగేచ్ఛ గలిగించు బ్రహ్మ జాణయనిఁ శెప్పవలెను.

శ్లో. రాజం స్తృప్తాంబురాశే ర్నహి జగతిగతః కశ్చిదేవావసానం

కోవాన్ధోధైఃప్రభూతై స్స్వపపుషిగళితే యావనే సానురాగే

గచ్ఛామస్సద్మయావ ద్వికసిత నయనేందీవరా లోకినీనా

మాక్రమ్యాక్రమ్యరూపం రుడితి న జరయాలుప్య తేప్రేయసీనాం.

శా. ఆశాసాగర పారమేరికిని శ ♦ క్యంజాన చేరంగ భో

గాళాయుక్తము జవ్వనంబు గళితం ♦ బైనన్ ధనంబేలు ధా

త్రీశా యింటికిఁ బొదుమే ప్రియవధూ ♦ హృద్యోల్ల సద్రూపరే

ఖా శోభాతిశయంబు దుర్భరజరా ♦ క్రాంతంబు గాకుండఁగన్.28

తా. ఆశయను మహాసముద్రము దాట నేరికి శతకముగాదు. కావున భోగా శాసనోత్తరము రూప యోగవనములు జాతినవెనుక ధనముండిన మాత్రమేమి లాభము? కనుక రానా! ప్రియ కాంతల దూపుచేఱా యోగవాదుల వృద్ధాప్యముచే మాసిపోక చును పే యింటికిఁబోయి చూడవరాండ్రలో సుఖముగానుండుము.

శ్లో. రాగస్యాగారమేకం నరక శతమహాదుఃఖ సంప్రాప్తిహేతు
ర్మోహస్యో త్పత్తిబీజం జలధరపటలం జ్ఞానతారాధిపస్య
కందర్పసైన్యవమిత్రం ప్రకటిత వివిధస్పష్టదోషప్రబంధం
లోకేస్మిన్నహ్యనర్థ ప్రజకులభవనం యోగవాదనన్యదస్తి.

చ. రతిపతిచేతి వాలు ఘన † రాగవిలాసము నీతివైరి దు
ర్గతి శతదుఃఖ మోహజని † కారణ ముజ్జ్వలబోధ తారకా
పతి నివిశాద్రభృందము శు † భప్రతిబంధము దోషసంఘసం
గతమగు సేరి జవ్వనము † కన్న జగంబున వేతెయున్నదే. 29

తా. యోగవనము అనురాగము కలిగించును. నరక పరంపరలు కలిగించి దుఃఖముల పాలనర్చును. పరకాంతాపహరణమున కుద్యుక్తునిజేయును. అజ్ఞానమును, ప్రకాశింపజేసి మేఘములు చంద్రుని గప్పనట్లు జ్ఞానమును మరుగుపరుచును మన్మథవికారమునకు లోబరచును. ప్రకటితముగా పలుపాపములఁ జేయించును. అటువంటికష్టములు కలిగించునది యోగవనముకంటె మఱియొక టీజగమందు లేదు.

శ్లో. శృంగార ద్రుమనీరదే ప్రస్థమరక్తజా రసస్రోతసి
ప్రద్యుమ్న ప్రియబాంధవే చతురవాఙ్ముక్తా ఫలోదన్వతి
తన్వీనేత్రచకోర పార్వణవిధౌ సాభాగ్యలక్ష్మీవిధౌ
ధన్యః కోపిన విక్రియాం కలయతే ప్రాప్తినవే యోగవనే.

ఉ. మారుని కూర్చుచుట్టము స † మంచిత కేళి రసహ్రాదంబు శృం
గార మహీజనీరదము † కంజముఖిజన దృశ్యకోరరా
కారజనీశమండలము † కాంతవచోమణిమార్ధి యోగవనం
బారయఁ జెందుచో వికృతిఃకనందనివాఁడె ప్రతాపఁడిమ్మహి ౩0

తా. నీరసకు పాదుదలవలె రతికేళిరసము విచ్చలవిడిగ బ్రవర్తింపఁజేయు నదియు కూర్చుచుట్టమువలె కందర్పనకుఁదోడె యుద్రేకింపఁ జేయునదియు, సాగరము ముత్తియంటలనీనునట్లును స్థూలము నెఱజూణంపుమాటలను నీటుకలిగిం యునది.

యు, పూర్ణచంద్రుడు చక్షోరవత్తుల కుల్లాసము గలిగించునట్లు సుందరాంగులకన్ను
గవకుల్లాసము గలిగించెడినియు, ఆశ్చర్యమగు జక్కడనపు వచో నైపుణిచే
నాకర్షించుననియు, నైన యెలజవ్వనము పొడనూపగా గుహ్యం నెవ్వడో
యొకడు విషయవాంఛ నొందకయుండునుగాని, యందరట్లుండను.

శ్లో. సంసారేస్మిన్నసారే కున్యపతి భవనద్వార సేవాకళంక
వ్యాసంగవ్యస్తధైర్యం కథ మమల ధియో మానసం సంనిదద్యు
యద్యేతాః ప్రోద్యదించు ద్యుతిసిచయభృశోన్యసమ్య రంభోజనేత్ర
ప్రేంఖిత్కంఠీ కలాపాస్తనభర వినమన్మధ్య భాజస్తరుణ్యః॥31

చ. జలజవిలోచనంబులును † సన్నపుం జందుర కావీచీరలుం
గులుకు మెటుంగుం జన్నులును † గొంచెపుం గన్నులు రత్నకింకిణీ
కల రశనా గుణంబులును † గల్గిన కాంఠలు గల్గరేని గా
సిలి మతిమంతులేటికి వ † సింతురు రాజగృహంగణంబులన్. 31

తా. ఇల్లనైన తామరలేకులవంటి నేత్రములును, లేతచంద్రున కీడువచ్చు
సన్నవగు బట్టలును, బలితంపు గుబ్బలును, వాలు కన్నులును, రతనములచే స్థాపింప
బడిన గంటధ్వనితోఁ గూడిన బంగారమొలనూలును, కలిగినట్టిరమ్యరూపిణులగు
జవరాండులేనిచో భాగ్యవంతులును, ముగ్ధిమంతులును, రాజగృహంబులందు మతి
లేక యుండురా ?

శ్లో. సిద్ధా ధ్యానిత కంఠరే హరవృషస్కంధావకుగ్ధ్రుమే
గంగాశాత శిలాతలే హిమవతి స్థానాస్థితే శ్రేయసి
కః కుర్వీత శిరః ప్రణామ మలిసం స్థానంమనస్వీ జనో
యద్విత్రస్త కురంగ శాబనయనా సమ్య స్మృతాస్త్రంస్త్రీయః॥32

శా. గంగాశాతశిలాతలంబు హరగో † స్కంధప్రదేశాహతో
త్తుంగశ్శూజము సిద్ధ సేవిత గుహ † స్తోమంబు శీతాచలో
స్సంగంబుండంగ నెవ్వడోపు నృపచా † దంబుల్ గలందాల్ప సా
రంగీ శాబనిలో చనల్మనసిజా † స్త్రంబుల్ సతుత్ లేనిచోన్. 32

తా. గంగాజలంబులచేఁ దడుపఁబడిన రాతిప్రదేశములును శివుని వాహనం
బగు నందీశ్వరునిచేఁ బడగొట్టబడిన తరురాజంబులును సిద్ధసేవితంబగు కొండగుహ
లును కలిగిన హిమవత్పర్వతముండగా నాడుహరిణములమాపులవంటిఁ జూపులుగలి
గిన మన్మథాస్త్రంబు లనందగు నారీజనము లేకున్నచో రాజసేవనెవడంగీకరించును?

శ్లో. సంసార తవ పర్యంత
పడవీ నడవీయనీ
అంతరా దుస్తరా నమ్య
ర్యది రే మది రేక్షణాః॥

తే. గీ. అమితసంసార నీదు ప ♦ ర్యంతపడవి

గతిదలంప దవీయసి ♦ గాదసూవె

యద్ధి నీలోనఁ గడవంగ ♦ నలవి గాని

ఖంజరీటాయతాక్షులు ♦ గలుగరేని.

తా. ఓసారములేని సంసారమా! నీపాలిమేరను జేరవలయునన్న నడుమ
సుందరాంగము దాటనీయకుండ నున్నార. వారు లేకపోయినచో నీహస్తయివ్వు
దున్నంతదవ్వుగా యుండక సమీపమందే యుండును.

౨ ప క్ష ద్వ య ని రూ ప ణ ము

శ్లో. దిశవనహరిజేభ్యోవంశకాండచ్ఛవీనాం
గబళముపలకోటిచ్చిన్నమోలంకుశానామ్
శకయువతికపోలా పాండుతాంబూలవల్లీ
దళ మరుణనఖాగైః పాటితంవా వధూభ్యః॥

34

చ. శిలమైన మూలముల్ చిదిమి ♦ చెన్నుగ వేణుశరీరకాంతిచే
లలితములైన దర్భకబ ♦ శంబులు లేళ్ళకు నిమ్మ కానలోఁ
గలితశకాంగనావిపుల ♦ గండవిపాండురనాగవల్లీకా
దళముల గోళ్ళఁ ద్రుంచి వని ♦ తాతతికైన నొసంగుమిమ్ములన్.

తా. ఓమనుజుడా! విరక్తికలవాడవైనచో, నడవికిబోయి చెడురులేక
వచ్చెడి జింకలకు, వెదురుకొంకల ప్రభలచే రవ్యంబులగు, గణికపోచలను, శిలా
గ్రంబుల భేదించి మేతపెట్టుము. అనురక్తికలవాడవగుచో సంసారమందుండి
ప్రియురాలికి రవ్యంబులగు నాడుచిలుక చెక్కిళ్ళవలె నించుక ధవళమగు తమల
సాకులను గోళ్ళతోద్రుంచి యిమ్ము.

శ్లో. అసారాస్సంత్యేతే విరతివిరసా వాధ విషయా

జుగుప్సంతాం యద్వా నను సకలదోషాస్పద మితి
తథాప్యేత ద్భూమా నహి పరహితా త్పుణ్య మధికం
న చాస్మిన్ సంసారే కువలయ దృశోరమ్య మపరం॥ 35

చ. దురిత నిదానముల్ సకల † దోషగృహంబులు సారహీనముల్
పరిణతి ఘోరముల్ విషయ † పద్ధతు లెంతయు కుత్సితంబు లి
ద్ధరను బరోపకార సుకృ † తంబును బోలవు పుణ్యముల్ మనో
హంతరవస్తువుల్ కువల † యాత్ముల కన్నను గల్గవెవ్వయున్ . 35

తా. పాపకారణంబులగు నర్వదోషవాదంబును, కడపట నుపగ్రహగతినించు నవియును మిగుల క్రూరంబులగు విషయవాంఛలు కుత్సితంబులగుటచే నగుల కుపకార మొనరించుటకంటె పుణ్యకార్యంబుల శ్రీలకంఠై రమ్యవస్తువులను జగానగానము.

శ్లో. మాత్సర్య ముత్సర్య విచార్య కార్య

మార్గ్యా స్సమర్థాద మిదంనదంతు

సేవ్యా నితంబాః కిము భూధగాణా

ముతస్సరస్మైర విలాసినినామ్.

36

ఉ. ఆరయ మత్సరంబు విడ † నాడి సమంచితకార్యనిశ్చయో

దారవిచారులై సరస † తన్ వచింతురుగాక సజ్జనుల్

ధారుణి సేవ్యముల్ గిరిని † తంబములో మరిగాక మన్మథ

స్మైరవిలాసిని జనవి † శేష నితంబములో శలంపంగన్ . 36

తా. నత్పురుషులు విచారణచేసి పక్షసాతంబును విడిచి భూమిలో మంచితయని నిష్ణయించుటకుఁ బ్రవృత్తప్రాంతములు మంచినందురా ! లేక మన్మథప్రకాశనములగు శ్రీల కటిప్రదేశములు మంచినందురా ?

శ్లో. సంసారే స్వప్నసారే పరిణతితరణి ద్వే గతీ పండితానాం

తత్త్వజ్ఞానామృతేఘ్నప్లవలలితధయాం యాతుకాలః కథంచితో

నోచే న్ముగ్ధాంగనానాం స్తనజఘనఘనా భోగసమ్భాగినీనాం

సూక్ష్మోపననీమ స్థగితకరతలస్పర్శలీలోద్యమానామ్.

37

శా. సారం బెక్కడ లేక మిథ్యయగు సం + సారంబునకొ మార్గముల్
బొటంబూచిన రెండు పండితులకున్ + బ్రహ్మనుసంధాన యో
గారూఢత్వము రూపవద్యువతి ర + మ్యస్థూల మీనధ్వజా
గారస్య స్తకరారవిందకృతయో + గ్యస్పర్శలీలా ప్రియున్. 37

తా. నిస్సారమైయుండు సంసారమునందు బుద్ధిమంతులకు నడచుకొను
మార్గములు రెండేకలపు మొదటిది తత్వజ్ఞానమనెడి యమృతము నన్యభవించుచు
సంసారముగడపుట రెండవది, చక్రములబోలు చన్నులును బలితంపు కటిప్రదేశ
ములుకల జవరాండ్రతో విలాసముగా సంసార సుఖమనుభవించుట.

శ్లో. ఆవాసః క్రియతాం గాంగే
వాపహారిణి వారిణి
స్తనద్వయే తరుణ్యా వా
మనోహారిణి హారిణి.

38

తే. గీ. అఖిల పాతక భయహారి + యైన గాంగ
వారి యందైన యువమనో + హారియగుచు
హారి యగుకల్పికుల్కుమి + టారి చన్ను
దోయి యందైన వాసంబు + సేయవలయు.

38

తా. సమస్తపాపంబులఁబోగొట్టు గంగాజలంబులందు స్నాన మొనరించి
దాని తీరమున వసించి నిశ్చలుండైయుండుట స్వర్గాప వర్గములనందగును. లేక
ముత్తయంపు సరులుయిటువటు కొట్టుకొన జిగిగుబ్బలయందు రమించుచు నిహలోక
సౌఖ్యములనైన నందదగును.

శ్లో. కి మిహ బహుభరుకైర్ద్యుక్తిశూన్యైః ప్రలాఘై
ర్ద్వయ మిహ పురుషాణాం సర్వదా సేవనీయం
అభినవ మడలీలాలాలసం మందరీణాం
స్తనభరపరిఖన్నం యశావనం వా వనం వా॥

39

చ. కనుగొన యుక్తియుక్తములు + గానివి మాటలు పేయునేటికిన్
గొనబుగ రెండు మానవుల + కున్ భజనార్హములైన వస్తువుల్
వినుత నవీన చాగు మద + విభ్రమ లాలస సుందరీజన
స్తన భరఖిన్నమైయుమరు + యశావనమున్ వనమున్ పసుంధరన్.

తా. సారములేని మాటలనేకము లాడుటవలన ప్రయోజనమేమి? మన్మథ వికారంబు సాంపుమీర, కిక్కిరిసియున్న స్తనద్వయముచే సోలి వ్రాలుచున్న సుందరాంగి యెలజవ్వనంబనుభవించి యిహసుఖంబేని, లేక పుణ్యములాచరించి తపస్సుచేసి యాముష్మికసుఖంబేని పురుషుండు సదా యీగెంటినే సొందవలయును కాని వేరెద్దియుండదగను.

శ్లో. సత్యం జనా వచ్చి నపక్షపాతా

ల్లోకేషు సప్తస్యపి తథ్యమేతత్

నాన్యన్మనోహరి నితంబిసిభ్యో

దుఃఖైక హేతు ర్నచ కశ్చిదన్యః

40

తే. గీ. తథ్యమ వచింతుఁ బక్షపా ✱ తమునఁ గాదు

నిఖిల జగములయందది ✱ నిక్కువంబు

తొయ్యలులకన్న రమ్యవ ✱ స్తువులు లేవు

వారలే కష్టములకెల్లఁ ✱ గారణములు.

40

తా. నేను సత్యమునే బెప్పుచున్నాను. పక్షపాతము బెప్పును వనితలకన్న రమ్యమగు వస్తువేనియులేదు. అఖిలజగంబులం నీమాటనిజము. వనితలే కష్టముల కెల్లఁ గారకులు.

3 కామినిగర్హణము

శ్లో. కాంతే త్యుత్పలలోచనేతి విపులశ్రోణీభరేత్యున్నమ

త్పినోత్తుంగపయోధరేతి సుముఖాంభోజేతి సుభ్రూరితి

దృప్త్యా ముహ్యతి మోదతేభిరమతే ప్రస్తాజి విద్వాంససి

ప్రత్యక్షా శుచిభస్త్రికాం స్త్రియమహోమోహస్యదుశ్చేష్టితం

మ. మలభూయిష్టశుచోలుబామ్మయగునొమ్మంజూచివిద్వాంసుఁడుం

బులిన శ్రోణి మనోహరస్తని నవాం ✱ భోజాస్య నీలోత్పలా

క్షీలతాతన్నియటంచు మత్తుఁడగువా ✱ ర్నించుకొరమించున్ బళి

బళియంచున్ వినుతించు మోహవికృతుల్ ✱ భావింపగాఁజిత్రముల్.

తా. సమస్తము నెఱిగిన విద్యాంసుడు మలమూత్రాదులతో నిండియుం డిన వనితజూచి యామె వలుదపిఱుఁడులాఁడియనియు బటువగు గబ్బిగుబ్బలు గల దనియు, ముఖమప్పడు వికసించిన తామరపద్మమనియు, లతంబోలిన దేహపునియు కనుబొమలు మన్మథుని బాణములే దీరిచినటులున్నవనియు, నూహించి తిని, ఖోభ కలిగి స్మృతిదప్పి పడును. అడుచు పాడుచు మోహవికారంబై బాగుబాగుని కొని యాడును. జగంబున మోహవికారముల యొక్క సయ్యాటలేమని చెప్పకలము

శ్లో. స్మృతా భవతి తాపాయ
దృష్టాచోన్మాదకారిణీ
స్మృష్టా భవతి మోహాయ
సా నామ దయితా కథమ్.

క. తనుఁ దలఁచినఁ బరితాపము

గనుఁగొనఁ జిత్తభ్రమంబుఁ † గడు వేడుక ము

ట్టిన మోహంబు నొసంగెడు

వనిత దయిత యనుచుఁ బలుక † వచ్చునె జగతిన్. 42

తా. తన్నుదలంచినంతనే బాధయు, చూచినంతమాత్రమున మనోచపలత్వ మును, ఆనందమున స్పృశించినమాత్రాన మోహంబు కలుగజేయు శ్రీని ప్రియు రాలని పిలువకూడదు.

శ్లో. తావ దేవామృతమయీ
యావ ల్లోచనగోచరా
చక్షుష్పథా దతీదాతు
విషాద పృతిరిచ్యతే.

43

తే. గీ. ఎంతలోనింతి కన్నుల † యెదుట నిలుచు

నంతలో నింపువాటించు † నమృతమట్ల

కాక లోచనమార్గంబు † గడచె నేని

గరళముకన్నఁ బ్రాణసం † కటము జేయు

53

తా. జగంబున నారీరత్నముకంటె మించిన యమృతములేదుఅట్టి సుందరాంగి కంటికి వరుగయ్యెనా కాలకూటవిషమునకు మించి ప్రాణముల నడంచును.

శ్లో. నామృతం నవిషం కించి
దేహం ముక్త్యానితంబిసీమ్

సై వామృతలతా యుక్తా
వియక్తా విషవల్లరీ

44

ఆ. వె. పడతి నొక్క దాని † విడచి యించుక యమ్మ
తంబులేదు భువి వి † పంబు లేదు
అమృతలత లతాంగి † యనురాగవతి యైన
గాక మెలఁగె నేని † గరళవల్లి.

44

తా. బలితంపు గబ్బిగుబ్బలచే నలరాని యూవ నాంగితో కూడియుండి నప్ప
డమృతము గ్రోతినట్లున్నది అట్టిపుంపుబోడి యెడబాసినచో విషమువలె ప్రాణ
ముల నడంచుచున్నది. కావున నారీరత్నముకంటె యమృతముగాని కాశోల
విషముగాని మఱియుకటిలేదు.

శ్లో. ఆవర్త స్సంశయానా మవినయభవనా పట్టణం సాహసానాం
దోషాణాంసన్నిధానం కపటశతమయంక్షేత్రమప్రత్యయానాం
స్వర్గద్వారస్య విఘ్నే నరకపురముఖం సర్వసూయాకరండం
స్త్రీయంత్రం కేన స్పృష్టం విషమమృతమయం ప్రాణిలోకస్యపాళః
మ. నరకద్వారము సాహసాకరము పుణ్య † స్వర్గవిఘ్నంబు దు
స్తరమాయాశతపేటి గంభనిధిదో † పసానమప్రత్యయో
త్కర సుక్షేత్రముకాలకూటమమృతా † కారింబుస్త్రీయంత్రముక
ధర నెవ్వఁడు సృజించెఁ బూరుషగళో † ద్భంధక్రియాపాశమున్.

తా. పరిమితలేని సందేహముల కలిగించి వినయములేని దు మిక్కిలిసాహసము
కలదియై, కపటముకలదియు, అవిశ్వాసము కలగించునదియు, స్వర్గప్రాప్తిలేకుం
డగఁ జేయునదియుఁ జూపునకమృతమైయునది హృదయంబున విషముకలదియు
పురుషులకెల్ల సంబంధమైనదియునగు పనితా యంత్రము నేకుత్పితుఁడు నిర్మించినో
కదా !

శ్లో. నో సత్యేన మృగాంక ఏషవదసీ భూతోనచేదీవర
ద్వన్ద్వలోచనతాంగతం నకనకైరప్యంగయప్తి కృతా
కింత్యేనం కవిభిః ప్రతారితమనాస్తత్త్వం విజానన్న పి
త్వక్యాంసాస్థిమయం పపుర్మృగదృశాం మందోజనసేవతే. 46

చ. అలనెల కామినీవదన † మై జనియింపంగ లేదు కల్వలున్
నెలతకు గన్నులై యునికి † నిక్కముగాదు కడానిచే నొడల్
వలనుగఁ జేయలేదు కవి † వంచితమానసుడై వివేకియున్
మలమలినాంగనాతను న † మాశ్రయఁడై విహరించుమందతన్.

తా. వనితల మొగము చంద్రుని బోలియుండలేదు. కన్నులు నల్లకలువలు
కావులేరను బంగారమునోఁ జేయబడినందువలెను. ఆయునకు కవులు స్త్రీలనట్లు
వర్ణింపగా చూడుఁడు నివి స్త్రీ దేహము నోలుకండ నెనుకలనోఁ గూడినదని
యెఱింగియు దానినే నేవించుచున్నాఁడు.

శ్లో. లీలావతీనాం సహజా విలాసా
స్తవ మూఢస్య హృది స్ఫురంతి
రాగో నలిన్యా హి నిసర్గసిద్ధ
స్త్రీ భమత్యేవ ముదా పడంప్రి.

తే. గీ. లలితమైనట్టి లీల లీ † లావతులకు
సహజమది మూఢునకు మది † సందడించుఁ
బద్ధినికి రాగగరిమ స్వా † భావికంబు
తేటి పనిలేక దానిలోఁ † దిరుగుచుండు.

47

తా. ఎఱ్రుడనను తామరపద్మమునకు సహజమైనను తేనెటీగతనకొరకే
యని భ్రమించునట్లు, జవరాండ్రకునొక్కరంపునగలు కూనఁబట్టినవే యయి
నను మూఢుడది యెరుగఁక వారలనుందరత్వమున కాశపగును.

శ్లో. యదేత త్పుణ్యేందుద్యుతిహరమూదారాకృతి పరం
ముఖాబ్జం తస్యంగ్యాః కిల వసతి యత్రాధరమధు
ఇదం తి త్కింపాకద్రుమఫల మిదాని మతిరసం
వ్యతీ తేస్మి న్కాలే విషమివ భవవ్యత్యగుభిదమ్.

శా. రాకాకై రవ మిత్రకాంతిహరమై † రమ్యాధరోష్ఠామృతా
స్తోకంబై విలసిల్లుచున్న గమణీ † శుంభస్మృఖాబ్జంబు కిం
పాకక్షౌఢఫలంబగున్ గుచిరమై † ప్రసరభకాలంబునం
గాశోలంబు తెఱంగునన్ నరులకుం † గష్టంబొసంగుందుదిన్, 48

తా. పున్నమచంద్రున కీడగుననియు, సౌందర్యవతియనియు, యధరమందుఁ
జేనిగలదనియుఁ జెప్పఁబడు సుందరాంగుల కెఘ్మము యావనకౌలమందమృతము
వలెనుండి వాక్యమునంను విషమువలె దుఃఖమైపోవును.

శ్లో. ఉన్మీల త్రివళీతరంగవలయా ప్రోత్సంగసీనస్తన
ద్వంద్వేనోద్యత చక్రవాకయుగళా వక్త్రాంబుజోద్భాసినీ
కాంతాకార ధరా న దీయమభితః క్రూరాశయానేష్యతే
సంసారార్ణవ మజ్జనం యదితదా దూరేణసంత్యజ్యతాం.

చ. చన్నులు చక్రవాకములు † చక్కని మోముఁ గరంబు లబ్జముల
గన్నులు మీలం నాభి సుడి † గాఢనితంబము సైకతంబుగా
నెన్నికఁ గన్న బోటియను † నేటికి దవ్వల నున్నిచాల మే
లెన్న భవాద్ధిమజ్జన మ † దేమియుఁ గోరని వారి కిమ్మహిన్. 49

తా. చక్రవాకములబోలు చన్నులును, సుందరవదనమును, కరంబులను
పద్మంబులును, మత్స్యంబులను కనులును, వలుదపిఱుదులును యిసుకతిన్నెలును
కలిగి నదితో సమానంబగు స్త్రీ యను నదిలోను, సంసారసాగరమును సముద్ర
ములో మునుంగుట కిష్టములేకపోయిన దూరముగనుండుటయే మంచిది.

శ్లో. జల్పంతి సార్థమస్యేన
పశ్యంత్యన్యంసవిభ్రమాః
హృద్గతం చింతయంత్యన్యం
ప్రియః కోనామ యోషితామ్.

తే. గీ. ఒకనితోఁ గూడి భాషింతు † రొక్కనరునిఁ

జాతురు విలాససంపద † సాంపుఁ గులుకు

మఱియు నొక్కని దలఁతురు † మనమ లోనఁ

గూర్చు ప్రియుఁ డెవ్వఁడో ముద్దు † గుమ్మలకును. 50

తా. ముద్దుగుమ్మలకుఁ బ్రియుఁడెవ్వఁడో తెలిసికొనలేము. ఏమనఒకనితో
బిలియముగ మాటాడుదురు. వేరొకని నొఱ్ఱురముగఁ జాతురు. మఱొకనిని
మనసునందు దలంతురు. ఇట్టిరీతులనుండువారికిఁ బ్రియుఁ డెవ్వఁడని జెప్పఁగలము?

శ్లో. అపసర సఖే దూరా దస్మా త్కటాక్షవిషానలా

త్రవ్వతివిషమా ద్యోషితృష్ణా ద్విలాసఫణాభృతః

ఇతిరఫణినా దప్తశ్శక్య శ్చికిత్సిత మూషధై

శ్చతురవనితాభోగిగ్రస్తం త్యజంతిహి మంత్రिణః

ఉ. చూపు విషంబు విభ్రమము † సొంపు ఫణాఫలకంబుగా వధూ
రూపముఁ దాల్చు భోగినికి † రూఢిగ దూరముగాఁ దొలంగుమీ
దావుగ సర్పదప్తునకుఁ † దప్తవిషంబుమహాషధఁబులం
బాపవధూభుజంగవిష † భగ్నునిచెంతకుఁ బోయ మాంత్రికుల్ 51

తా. చూపును విషంబులను, శృంగారవిభ్రమము పడగలుగాను కాంతా
కారంబును బొందిన సర్పమునకు నిశ్చయముగా దవ్వుగ నుండవలయును సర్పదప్తు
నకు మంత్రాషధములచే బాధ నివారించనగును. కాంతాసర్ప విషంబుచే భగ్నుం
డైన వానిదగ్గరకు మాంత్రులు దఱిఁ జేరరు.

శ్లో. విస్తారిత మకర కేతన ధీవరేణ

స్త్రీ సంజ్ఞితం బడిశమత్రభవాంబురంశౌ

తేనా చిరాత్త దధరామిషలోలమర్త్య

మతస్య నివృత్త్య స పచ త్యనురాగవహ్నా 52

ఉ. చేరి మనోబధీవచని † చేత భవాంబుధిలోన నంగనా

కారముఁ బూనియున్న పెను † గాలము చిమ్మగనయ్యె దానిచే

భీరు జనాధరామిషముఁ † బేర్చిభుజించు నరాండజంబులన్

వారక సారైకుందిగిచి † వండు మరుం డనురాగవహ్నిలోన్. 52

తా. శృంగారనాధుండగు మన్మథుఁడు సంసారమనెడి సాగరమందు స్త్రీ
యను గాలమును విసరి ఆ స్త్రీ కెఱ్ఱెవియును నెరకు దగ్బున్న మనుజులను
చేపలను పట్టి యనురాగమును నగ్నిలోఁ గాల్చును.

శ్లో. కామినీ కామకాంతారే

కుచపర్వతదుర్గమే

మా సంచర మనః పాంథ

తత్రాస్తే స్మరతస్కరః

53

క. స్తనపర్వత దుర్గమమై

ఘనమగు కాంతాశరీర † కాంతారము నం

జనఁబోకు మనః పాంథుండ

కనలుచు మరుండనెడి దొంగ † గలండచ్చోటన్.

53

తా. ఓ మానసచైతన్య! వలుద గల్గిన బుద్ధులను పర్యవేక్షించే జారశక్యము కాని కాంతాశరీరమనెడి కాననమందు మరుండనెడి హింస దాగియున్నందుకావున యా కాననమందుఁ గాలు బిట్టకుము. ఆ యడవియందుఁ బ్రవేశించిన నీమాన మెల్ల వాడపహరించును.

శ్లో. వ్యాధీర్ఘ్నే చలేన వక్రగతినా తేజస్వినా భోగినా.

నీలాబద్ధ్యతినాహినా వరమహం దష్టానతచ్ఛటుసా

దష్టేనగతి చికిత్సకా దిశిదిశి ప్రాహ్లాణ ధర్మార్థినో

ముగ్ధాక్షీక్షణవీక్షితస్య నహిమే వై ద్యోనవాప్యోపథం. 54

చ. ఉదగము ముట్టెనా నరుల † కుర్చిని వెచ్చలు ధర్మశీలు

గరళము నెక్కుడింతు రథి † కంబుగ నాయతమేచకోత్సల

స్ఫురణ వహించి వక్రగతి † బూనిన మానినిచూపుసోకినం

బురుషున కెందు మందులును † బొందపు పొందరు వెచ్చలెవ్వరున్.

తా. బుద్ధిమంతులగు భిక్షువులు స్పృహస్థులకు మండిచ్చి నివారించుదు. తెలితామర పద్యమువంటి శేత్రములు గలిగి యొగ్గాధరంపుఁ జూపులుగల స్త్రీ దృష్టి తగిలిన మనుజునకు మందులెన్ని యిచ్చినను లాభంబులేను. వైద్యులక్కడకు పోనేపారు.

శ్లో. ఇహ హి మధురగీతం నృత్ర మేతద్రసోయం

స్ఫురతి పరిమళోసా స్పర్శపష స్తనానాం

ఇతిహత పరమాత్థై రింద్రియైర్భ్రామ్యమాణః

స్వహితకరణధూరైః పంచభి ర్వంచితోస్మి.

ఉ. ఈమృదుదాస మీనటన † మీకుచమర్దన మీసుధారసం

బీమహానీయసౌరభము † నింతులయందుఁ దనర్చునంచు న

న్నేనుటఁజేసి యాత్మహిత † మిచ్చినభంగి మెలంగి యింద్రియ

గ్రామము మోసపుచ్చెహిత † కార్య విహీనుండనై తినక్కటా. 55

తా. ఆహా! ఆమృదుమధురమైన గానము, ఆనడక, ఆకుచమర్దనము, ఆసుధారసము, ఆమహాసౌరభము ఆనుభవించవలెగాని యవి నన్ను వంచించి మనస్సున కుద్రేకముగలిగించి యింద్రియములు నన్న నవ్వుకెట్టినవి. నేను హితకార్య విహీనుండ నయితిని.

శ్లో. న గమ్యా మంత్రాణాం నచ భవతి భైషజ్యవిషయో

న చాపి ప్రధ్వంసం ప్రజతి వివిధై శ్శాంతికళతైః

భోమావేశా దంగే కమపి విదద్భంగ మసక్తౌ

స్మరాపస్మారో య భ్రమయతి దృశం ఘోర్ణయతిచ. 56

ఉ. ఆరయ మంత్రగమ్యమును † నౌషధ సాధ్యముగాదు శాంతికా
చారశతంబులం జెందు † చండతరభ్రమకల్పనోద్ధతిన్

భూరి వికారమంగములఁ బూన్పుచు మన్మథజన్య మీయప
స్మారము లోచనద్యయము † సారెకుఁద్రెప్పెడుఁ జక్రముంబలెన్.

తా. జగంబున నపస్మారరోగంబు మంత్రోషధములచేఁ గాని శాంతికర్మ
లచేఁ గాని కుదర్పవచ్చును. మన్మథోదేకముచేఁ గలిగిన నపస్మారరోగము
మంత్రోషసంబులచేగాని శాంతికర్మలచేగాని కుదుర్చుటశక్యముగాదు మన్మథాజ్ఞ
తోన్మాదములుబుట్టి సేత్రద్వయంబును చక్రమువలెఁ దిరుగుచుండును.

శ్లో. జాత్యంధాయచ మర్మభాయచ జరాజీర్ణాఖిలాంగాయచ
గ్రామీణాయచ దుష్కులాయచ గళత్కుప్తాభిభూతాయచ

యచ్ఛంతీషు మనోహరనిజవపుర్లక్ష్మీలవ శ్రద్ధయా
పణ్యస్త్రీషు వివేకకల్పలతికా శ స్త్రీమరజ్యేతకః 57

చ. విడువక పుట్టుగ్రుడ్డినకు † వృద్ధశరీరికిఁ గుఱురోగికిన్
జడునకు జాతిహీనునకుఁ † జారు నిజాంగము లొక్కరూకకై
కడువడి నిచ్చు వారిగుణ † కల్పలతలో విదళించు కత్తులం
బడుపుఁ బడంతులం దనదు † భావముఁ జేర్చునె యెవ్వడేనియున్.

తా. లోకములో వెలకొంతలెవ్వనికై నగూడ పుట్టుగ్రుడ్డికి మసలివానికి
తమ శరీరములను స్వల్పధనంబులకై వారి కప్పగింతురు సకలార్థసాధనమగు వివే
కము బాడుచేయుచు నిట్టి యేహ్యకార్యముల కొడిగట్టు వెలయాలి యెడనెంత
వివేకహీనుని కయినను క్షుప్తపుష్ట సేరదు.

శ్లో. వేశ్యా సౌ మదన జ్వాలా
రూపేందన సమేధితా

కామిభి ర్యత్రహూయంతే

యావనాని ధనాని చ. 58

క. రూపేందనవర్ధిత వే

శ్యాపంచశరాన్ని కీల † యం దంగజ పూ

జాపరతంత్రులు వేల్తురు

దాపుగఁ దమజవ్వనములు † ధనములు గడఁకన్. 58

తా. వెలవెలంది యొకమన్మథాగ్నిజ్వాల ఈజ్వాలచక్కందనమనెడిసమిధల
చేంపొందింపఁబడినది, కాముకులు తమయావనమనెడి ధనమును వేల్చురు.

శో. క శ్చుంబతికులపురుషో

వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి

చారభటచోర చేటక

నటవిటనిష్ఠీవనశరావమ్.

59

క. జార భట చోర చేటక

చార నటప్రభృతి నీచ † జన నిష్ఠీవా

ధార శరావము వార

స్త్రీరమ్యాధరము సంస్పృ † శింతురె కులజాల్.

తా. చోరులు, భటులు, విటులు, కొండెగాండ్రు, చారులు మొదలగు
దుష్టాత్ముల నిష్ఠీవనముల కాలవాలమైన వెలయాలి యధరచుంబనమునకు సత్కుల
జాండ్రు ఆశపడెడు.

శో. మధు తివ్రతి వాచి యోషితాం

హృది హాలాహల మేవ కేవలం

ఆత ఏవ నిషీయతే ధరో

హృదయంముష్టిభి రేవ తాడ్యతే.

60

చ. కలదుగదా సుధారసము † కంజ దళాత్ముల ముద్దుబల్కులన్

వెలయుఁ గదా హాలాహలము † వీరల చిత్తమునందుఁగావునం

బలుమఱుఁ బల్లవాధరముఁ † బాస మొనర్చురు నిండు వేడుకన్

బలితఁపుటొమ్ము ముష్టితల † పాతములం బ్రహరింతురెంతయున్

తా. జవరాండ్రనోటియందు సుధారసమున్నది. హాలాహలముతో నిండి
యున్నది హృదయము. అందువలననే పురుషులు వారికెఱ్ఱెవి నాదరముతోఁ
గోలుచుందురు. పిడికెకులతో హృదయమును గొట్టుదురు.

౪ సువిరక్త దుర్విరక్త పద్ధతి

శో. ధన్యాస్త ఏవధవశాయతలోచనానాం

తారుణ్య దర్పసునపీన పయోధరాణామ్

క్షామోదరో పరిలస త్త్రివళీ లతానాం

దృష్ట్యా కృతిం వికృతమేతి మనో న యేషామ్.

61

చ. కలికి మెఱుంగు వాలుఁ దెలి ♦ గన్నులు సన్నపుఁ గానుదీగెఱై
నలరెడు సద్వలీలతలు ♦ నంచిత యావన దర్పలక్ష్మి చేఁ
గులికెడు సిద్ధిపువ్వులుడ ♦ గుబ్బలునుం గలమించు బోండ్ల రూ
పులఁగని నిర్వికాదులగు ♦ పూరుషులే కృతకృత్యు లిద్ధరన్. 61

తా. తెలితామరచేతుల నిరసించు కన్నుఁగవగలిగి యావనమునఁ గ్రక్కిరిసి
లలితంపుఁ జన్గవగలిగి కవకవలాడుచు నెన్నడుముమీద యోగ్యమైన వలులను
తీగెలును గలిగి చూపట్టు స్త్రీరూపములఁ జూచి వికారమునొందనివారే ధన్యులు.

శ్లో. బాలే లీలాముకుళిత మమీ మందరా దృష్టిపాతాః
కింక్షీప్యంతే విరమవిరమ వ్యర్థ ఏషశ్రమస్తే
సప్రయత్యన్యే వయ ముపరతం బాల్య మాస్థా వనాంతే
క్షీణోమోహస్తృణ మివ జగజ్జాలమాలోకయామః. 62

ఉ. మానిని యేల చిమ్మెదపు ♦ మాపయి మందర దృష్టిపాతము
ల్కానుము సీశ్రమంబు విఫ ♦ లంబిది వింతలమైతి మి త్తటిన్
మానుగ జవ్వనంబడఁగె ♦ మానసవృత్తి వనంబుఁ గోరె న
జ్ఞానము నష్టమయ్యె యవ ♦ సగబుగఁ జూచెద మెల్లలోకముల్

తా. ఓ స్త్రీయంత్రమా! నీవిషపుచూపులు మా ప్రేమనరింపఁజేయకుము.
సీశ్రమత్వమంతయు వృధాయగును మే మాశ్చర్యము పొందితిమి. యావనముదాటి
పోయినది. మా మానసము కాననంబును కాంక్షించుచున్నది. మాకు సర్వప్రపంచ
మును తృణప్రాయమైయున్నది. అజ్ఞానాంధ కారమునుండి జ్ఞానలోకము
నందితిమి.

శ్లో. ఇయం బాలా మాం ప్రత్యనవరత మిందీవరదళ
ప్రభా చోరం చక్షుః క్షీపతికి మభిప్రేత మనయా
గతో మోహోస్థాకం స్మరకుసుమ బాణవృత్తికర
జ్వల జ్వాలా శాంతా తదపి న పరాకీ విరమతి. 63

ఉ. నీలసరోజపత్ర కమ ♦ సీయ విభాహరణ ప్రవీణ దృ
గ్దాలము లీలతాంగి కెద ♦ చుల్లెడు నాపయి నేలుగోరెనో
తూలె సమ స్తమోహ వికృతుల్ ♦ రతివల్లభ భిల్లభుల చూ
జ్వల లడంగె మాకుఁ దన ♦ వైఖరి మానదు బోటి నేటికిన్. 63

తా. ఈ సుందరాంగిదేనినో వాంఛించినామిదకు నల్లకలువలకాంతి నిరసించు తనవిషమచూపులను బరపుచున్నది. పూవిల్తుని పుష్పబాణపు మంట లడగి పోయినవి. మోహము శశించినది. వనితయం దాసక్తిలేదు ఇంకనైన నావనిత తనసహజగుణంబులగు కామవికారమును విడచుట మంచిదని యభిప్రాయము.

శ్లో. రే కందర్ప కరం కదర్థయసి కిం కోదండటంకారితైః

రేరే కోకిల కోమలైః కలరవైః కింవా వృధాజల్పసి

ముగ్ధే స్నిగ్ధ విదగ్ధ ముగ్ధ మధురైర్లోలైః కటాక్షైరళం

చేతశ్చుంభిత చంద్రచూడ చరణ ధ్యానామృతంవర్తతే.

ఉ. ఓరి మనోజసూన శర † మూరక చిమ్మకు మిన్న కే కుహం

కారము లేల చేసెదు పి † కద్విజ యోమృగశాబకాక్షి నీ

చారు విలోకనంబు లిక † జాలును నాహృదయంబు శంకరో

దార పదాబ్జ చింతన సు † ధారస తత్పరమయ్యె నియ్యెడన్ . 64

తా. మన్మథా! నీపుష్పశరంబులు మాపై ప్రయోగించి వృధాపరచుకొనకుము. ఓ గండుకోయిలా! నీ హంకారంబుల నికఁ గట్టిపెట్టుము. ఓ కాంతామణీ! నీవిలాసంపు జూపుల మాపైబరకుము. మా మానసం బీశ్వరపాద పద్మంబుల ధ్యానమునమనింగి యున్నది.

శ్లో. విరహేపి సంగమః ఖలు

పరస్పరం సంగతం మనోయేషామ్

హృదయమపి విఘటితం చే

త్సంగో విరహం విశేషయతి.

65

క. విరహమునందైనఁ బర

స్పర మనురాగులకుఁ బొందు † భాసెలు మన నె

వ్వరి కెనయదు వారలకును

విరహము హెచ్చుక నొనర్చు † వెన సంగతియున్ . 65

తా. యవతీయువకులమనంబు లొండొంటితోఁ గలిసియుండెనేని కాలవశమున వారిడబాసియుండిరేని, వారిరువురు కలిసియుండినట్లుగ నే యగుదురు. హృదయము వేఱుపడియుండెనా వారుకలిసియున్నను విడిపోయినట్లేయగును.

శ్లో. కిం గతేన యది సా న జీవతి
ప్రాణితి ప్రియతమా తథాపికిమ్
ఇత్యు దీక్ష్య నవ మేఘమాలికాం
న ప్రయాతి పథిక స్స్వమందిరమ్.

క. చననేటికిఁ బ్రేయసి జీ
వనవతియగు నేని ప్రాణ † వతిగాని తఱిం
బనియేమని యొక తెరువరి
చనఁడింటికి నవ్యజలద † సమయమునందున్.

66

తా. ఒకానొక పాంథుడు నూత్న మేఘముఁ జూచి తన ప్రియారాలు
విరహనలంబుచే బ్రతికియున్నను, చచ్చినను నేమిలాభం బని గృహోన్మథుఁడు
కాలేడు.

శ్లో. విరమత బుధా యోషితస్సంగా త్సుఖాత్మణ భంగురా
త్కురుత కరుణామైత్రీ ప్రజ్ఞవధూ జనసంగమం
న ఖలు నరకే హారాక్రాంతం ఘనస్తనమండలం
శరణ మధవా శ్రోణీబింబం రణన్యణి మేఖలం

మ. మనసింపొందఁగ ధీరులార కరుణా † మైత్రీ మనీషా త్తమా
వనితా సంగమ మాచరింపుఁ డెపుడున్ † భామాసుఖంబస్థిరం
బని వర్జింపుఁడు హారరమ్యకుచముల్ † ప్రాంచన్యణీ మేఖలా
ధ్వనితాలంబి నితంబమున్ నరకబా † ధల్ మాన్విరక్షించునే. 67

తా. బుద్ధిమంతులారా! కరుణ, స్నేహము, శాంతముగల స్త్రీసంయోగముఁ
జేయుఁడు. స్త్రీలలోడి సౌఖ్యము తుణకాలముగదా! స్త్రీల స్తనద్వయముగాని,
చిరుగజ్జల వడ్డాణముచే వ్రేలాడు బలితంపు వలుడపిఱుండులుగాని నరకబాధలఁ
బోగొట్టజాలవు.

శ్లో. యదా యోగాభ్యాస వ్యసనకృశయో రాత్మమనసో
రవిచ్ఛిన్నా మైత్రీ స్ఫురతి కృతినస్తస్య కిముతైః
ప్రియాణా మాలాపై రధరమధు భిర్వక్త్రవిధుభిః
సనిశ్వాసామోదైః సకుచకలశాశ్లేషసురతైః

68

చ. ఎనసిన యోగమార్గ రతి † యెవ్వని డెందములో వెలుంగుతోఁ
గొనకొని యేకమై వెలుంగు † గూరిమి మీఱఁగ వాని కేటికి
వనితల ముద్దుపల్కులును † వాతెర తేనియలూర్పు దావులున్
గొనబగు మోముఁజందురులు † గుబ్బలఁగొగిటఁజేర్చుకూటముల్ గరి

తా. ఎననిమానసము యోగాభ్యాసనిష్ఠకులోబడి మహదానంద ననుభవిం
చునో యట్టిపూజ్యనకు జవరాండ్ర వలపుమాటలతోను, అధరామృతముతోను,
మోముచంద్రులతోను, వాసనలనిష్టార్పులతోను, గబ్బిగుబ్బల కాగిళులతోను,
సంబంధముండదు.

శ్లో. యదానీ దజ్ఞానం స్మరతిమిరసంచార జనితం
తదా దృష్టం నారీ మయమిదమశేషం జగదితి
ఇదానీ మస్మాకం పటుతర వివేకాంజనజుషాం
సమీ భూతా దృష్టి ప్రీభువన మవిబ్రహ్మ మనుతే. 69

చ. స్మరతిమిరప్రచార భవ † శశ్వదబోధము గల్గువేళ మే
దురగతి ముజ్జగంబులు వ † ధూమయమైకననయ్యె నిప్పు డిం
పరయఁగ సద్వివేక మహి † తాంజన సంగతమై మదీయ భా
సురసమదృష్టిబ్రహ్మముగఁజూచుచున్నదివిశ్వమంతయున్. 69

తా. బుద్ధికి మన్మథాంధకారము కలిగినప్పుడు త్రిలోకంబులు స్త్రీమయ
ముగాఁ దోచినవి. వివేకజ్ఞానముచే నాయజ్ఞానము నశింపఁగా సర్వప్రపంచము
బ్రహ్మస్వరూపమై కనుపట్టుచున్నది.

శ్లో. తావదేవ కృతినామపి స్మర
త్యేష నిర్మలవివేక దీపకః
యావదేవ నకురంగచక్షుషాం
తాడ్యతే చటులలో చనాంచలైః.

క. నీలోత్పల నయనా తర
ళాలోకన హతులు సోఁడు † సంతకు వెలుంగున్
ధీలలిత సుజన విమల
ద్యేలాతి స్ఫుటవివేక † దీపము నెమ్మిన్.

తా. ధీశాలురైనవారికిఁగూడ నిర్మలమైన జ్ఞానదీపము నుండరాంగుల ప్రణయంపుఁ జూపులు తగులకుండునంతవఱకే ప్రకాశించునుగాని, యవిభగితేనా ప్రకాశింపనేరదు.

శ్లో. వచసి భవతి సంగత్యాగ ముద్దిశ్య వార్తా
శ్రుతిముఖరముఖానాం కేవలం పండితానామ్
జఘన మరుణరత్న గ్రంధికాంచీ కలాపం
కువలయనయనానాం కోవిహతుం సమర్థః.

71

చ. నిగమనుభాషితాభ్యసన † నిష్ఠలు గల్గిన యట్టి పండితుల్
మగువల పొందు నింద్యమని † మాటికి వార్తలు చెప్ప నేర్పరుల్
జగమున నెవ్వఁ డోపు విల † సత్కురువింద మణిప్రభావ ధగ
ద్ధగిత కలాప రమ్యవని † తా జఘనంబుఁ బరిత్యజింపఁగాన్. 71

తా. దుర్విరక్తులు వేదవేదాంగములఁ జదువుపండితులు వనితాసంభోగము తప్పని పదేపదే చెప్పటయే గాని తామనినమాటనాచరణయం దుంచరు. ఎవఁడు కురువిందమణుల కాంతులచే ధగద్ధగాయ మానములగు నలంకారములతోఁ జెలువొందుచున్న కలువకంటల వలుదసిఱుగులను వదలుకొనును.

శ్లో. స్వపర ప్రతారణో సా
నిందతి యోభీకపండితో యువతీః
యస్మాత్తపసోపి ఫలం
స్వర్గ స్వర్గేషిచాప్సరసః.

72

తే. గీ. కుటిలవాదియుఁ బరవంచ † కుండు వాఁడు
నెమ్మి నెవ్వఁడు యువతుల † నిందనేయు
నింద్రలోకము తపముల † కెల్లఫలము
స్వర్గమున నున్నవార ల † చర్చలు గారె?

72

తా. స్త్రీలను దూషించువాఁడు, కుటిలవాదియు పరులను మోసగించువాఁడు నగును. తపమాచరించు టింద్రలోకమున కేగుటకే, అట్టి యింద్రలోకమున నచ్చరలుండురుకదా?

శ్లో. మత్తేభకుంభదళనే భువి సంతి ధీరాః
కేచిత్ప్రచండమృగరాజవధేషి దయాః

కింతు బ్రవీమి బలినాం పురతః ప్రసహ్య
కందర్పదర్పదళనే విరలా మనుష్యా

తే. గీ. సదమ కుంజర కుంభ భం † జనులు మఱియు
సగ్ర మృగరాజు వధ దక్షు † లుర్విఁ గలరు
తరుచుగా లేరు కందర్ప † దర్పదళన
నిపుణజనులని చాటింతు † నిఖలసభల

73

తా. మదించిన యేనుఁగును జంపువారు, బెడిదమైన సంగమునే జంపువారు కలరు. కాని మన్మథుని వాడిబాణముల నివారించువారు లేరని మిగుల బలీయుల మోల నేనిజంకావంతయులేక చెప్పచున్నారు.

శ్లో. స గ్ధారే తావదాస్తే ప్రభవతి చ సర స్తావదేహీంద్రియాణాం
లజ్జాం తావద్విధత్తే వినయమపి సమాలంబతే తావదేవ
భూచాపాకృష్ణముక్తా శ్రవణపథగతా నీలపత్మాణ ఏతే
యావల్లీలావతీనాం సహృది ధృతిముఖో దృష్టి బాణాః పతంతి 74

తా. సారాచారములును నింద్రియములన్ † శాసించు లజ్జాన్వితం
డై రాజిల్లుఁ బ్రశాంతిజేకొనునరుం † డందాఁక నెందాఁక దు
ర్వారంబుల్ శ్రుతిమార్గగాములు నుదా † రభూధనుర్ముక్తముల్
నారీవీక్షణబాణముల్ చొరపు వి † న్నాణంబుగా డెందమున్. 74

తా. విలుకొండు చెవివఱకు వింటిని వంచి నారినిలాగి నల్లనిగఱులతోఁ
గూడిన బాణములవిడుచునటుల జవరాండ్రకన్పొములువంచి చెవివఱకు గడచు
కొను నేత్రద్వయమునుండి నల్లనిరెప్పలతో నీటుగా వాడిచూపుల బరపకుండునంత
కాలము పురుషుండు సద్వర్తనము: నింద్రియవిగ్రహము, లజ్జావినయమును గల్గి
యుండును. వారట్టి చూపులు బరపిరేని యవి యెల్ల నుండనేరవు.

శ్లో. ఉన్మత్తప్రేమసంరంభా
దారభంతే యదంగనాః
తత్ర ప్రత్యూహ మాభాతుం
బ్రహ్మాసి ఖలు కాతరః

75

క. ప్రేమావేశభరంబున

భామాజను లాచరించు † మరలింపుం

దామరవిరిలోఁ బొడమిన

యూమేటికినైన నలవి † యగునె తలంపన్.

75

తా. భామామణులు బలియమగు వలపున నేపనినైన తత్తఱపడి మంచిదైనను, చెడ్డదైనను చేయఁబూనినచో దానినడ్డగింప బ్రహ్మకై న శక్యము గాదు. ఇంక నితరుల మాటఁజెప్ప నేల.

శ్లో. తావ న్మహత్వం పాండిత్యం

కులీనత్వం వివేకతా

యావ జ్వలతి నాం గేషు

హతః పంచేషుపావకః.

క. కులశీల వివేకంబులు

దొలగక నడులందు నిల్చు † దుర్భర మదన

జ్వలనము సర్వాంగంబులు

నెలకొను నందాఁక సంత † నిలువం గలవే?

76

తా. మనుష్యదేహంబున నెంతవఱకు దుర్భరమగు మన్మథాగ్ని ప్రవేశింపదో యంతకాలము జ్ఞానము, వంశంబు, శీలంబు మొదలగునవి నిలుచును. ప్రవేశించెనా యవి నిలువవు.

శ్లో. శాస్త్రజ్ఞోపి ప్రగణితవయో వ్యాత్రబోధోపి బాధం

సంసారేస్మి న్భవతి విరలో భాజనం సద్గతీనాం

యే నై తస్మిన్నిరయనగరద్వార ముద్ఘాటయంతీ

వామాక్షీణాం భవతి కుటిలా భూలతా కుంచికేవ.

77

తే. గీ. శాస్త్రవిదుడైన బుధుడైన † సదయుడైన

సద్గతికి బోవుటరిది సం † సార సరణి

యమపురద్వారముల కవా † టములఁ గుంచి

కలును బలె విప్పుచున్నవి † కలికిబామలు.

77

తా. షట్ శాస్త్రపారంగతుడైనను, విద్వాంసుడైనను సర్వశాస్త్ర విశారదుడైనను సంసారసాగరమందుండి సద్గతికిఁబోజాలఁడు ఏలనన ఈసంసారమార్గమున యమపురపు ద్వారకవాటములవలె శ్రీ కనుబామలు తెరచియుండును.

శ్లో. కృతః కాణః ఖంజ శ్రవణ రహితః పుచ్చవికటో
 స్రణీ పూయక్లిన్నః క్రిమికుల శతైరావృతతనుః
 త్సుధా త్సామోజ్జ్వలః పితరక కపాలార్పితగళః
 శునీ మన్వేతి శ్వా హతమపి చ హంత్యేవ మదనః 78

చ. కరము కృశించి కాలవీటిగి † కన్నులుగానక పుచ్చహీనమై
 పురుగులు గ్రమ్ముచున్న వ్రణ † పుంజము మే నలమంగ నాచటం
 బరవశమై ఘటిముఖ క † పాల గళంబగుకుక్క పెట్టితో
 నరిగెడుఁ గూళజంతువుల † నైన వధించు మనోజు డక్కటా. 78

తా. మిక్కిలి చిక్కి, యొక కాలు విరిగిపోయి గ్రుడ్డిదై, తోకలేనిదై
 దేహమంతయు పుచ్చపురుగులతోనిండి, ఆకలిబాధకార్యలేక యుండినతొక్క
 గూడ యాడుకుక్కచూచెనా! దానివెంటఁ బరుగెత్తును బౌరా! మన్మథుడు
 దుష్టజంతువులం గూడ బాధపెట్టుచున్నాడు.

శ్లో. స్త్రీముద్రాం యుషకేతనస్య పరమాం సర్వార్థ సమృత్కరీం
 యేమూఢాః ప్రవిహాయ యాంతికుధయో మిథ్యాఫలాన్వేషిణః
 తేతేనైవనిహత్య నిర్గయతరం నగ్నీకృతా ముండితాః
 కేచి త్పంచశిఖికృతాశ్చ జటిలాః కాపాలికాశ్చాపరే. 79

చ. స్మరునకు సర్వలోకజయ † సంపద నీయఁగజాలు ప్రాధలం
 దరుణుల నిందసేయుట న † ధర్మలు కొండలు మానవులే దిగం
 బరులును బ్రహ్మచారులుఁ గ † పాలకపాణులు దండహస్తై
 తిగుగుచు నున్న వారు రతి † దేవుని మీఠిన భోగమబ్బునే. 79

తా. సమస్తలోకములలోను మన్మథునకు జయముగూర్పగతి స్త్రీలనుదూషిం
 చుటచే గొందరధర్మలు దిగంబరులుగను కొందరు బ్రహ్మచారులుగను, భిక్షులుగను
 మరికొందరు సన్యాసులుగను తిరుగుచున్నారు. మన్మథుని దూషించిన వారికి
 భోగమబ్బదుకదా!

శ్లో. విశ్వామిత్ర పరాశర ప్రభృతయో వాతాంబుపర్ణాశనా
 స్తేపి ముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్వైవ మోహంగతాః

శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం భుంజంతి యేచూనవా
స్తేషా మింద్రిమ నిగ్రహో యదిభవే ద్వింధ్యఃష్ట వేత్సాగరే 80
చ. వన దళ వాతముల్ మెనవు † వాడు పరాశర కాశికాదు లా
ఘనులును సుందరీ జనులఁ † గన్గొనిమోహితచిత్తులైరి హె
చ్చిన ఘృతపాయసాన్నము భు † జించెడి వాగలకున్ మనోజయం
బు నెగడునేని వింధ్యము న † ముద్ర జలంబులఁ దేలియాడదే. 80

తా. పరాశర కాశికాది మహామునులు శరీర రక్షణకై నీటిని ఆకులను
గాలిని గూడ సుపయోగించెడివారు అట్టివారు సుందరాంగులఁ జూచి మోహితు
లైరిగదా? నెయ్యిపాలతోఁ గూడిన పండున్నమును భుజించు మనుజులే యింద్రియ
నిగ్రహము గలిగియున్నచో వింధ్యపర్వతము సముద్రములోఁబడి యొక మాకువలె
తేలియాడ వలసియే యున్నది.

మఘు తు వ ర్ణ స ప ధ్ధ తి

శ్లో. పరిమళభృశో వాతా శృణా నవాంకురకోటయో
మధురి విరుతో త్కంఠాభాజః ప్రియాః పికపక్షిణామ్
విరళవిరళస్వేదోద్ధారా వధూవదనేందవః
ప్రసరతి మధౌ ధాత్ర్యాం జాతో న కస్యగుహోదయః. 81

చ. వలపు వహించె గంధగిరి † వాతపరంపర భూరిభూజశా
ఖలు చిగిరించె నింపెనఁగె † గాకలి కోకిలలంచుఁ జెక్కులం
బలుచని ఘర్మబిందువులు † భామలకుం బ్రసరించె నెయ్యెడం
జెలుపు ఘటింపఁ జాలదు వి † శేషవసంత సమాగమంబిలన్. 81

తా. గంధగిరియందలి వాయువులు పరిమళములై యున్నవి. భూరితరు
శాఖలు చిగిర్చి సొంపుగ కనుపట్టుచున్నవి. కోకిల లతిమధుర గానములు శ్రవణా
నందముగ నెల్లెడ వినవచ్చుచుండెను. వనితా జనుల చెక్కిశ్చయందుఁ బలుచెనుట
బిందువులు పుట్టుటచేత మణిత యుపభోగ్యముగా నున్నవి. ఇట్టి వసంతముతువు
ప్రతివ్యక్తికొనందదాయకమై యుండునుగదా?

శ్లో. మధు రయం మధురై రపి కోకిలా
కలకలై ర్మలయస్యచ వాయుభిః

విరహీణః ప్రహీణంతి శరీరీణో

పపది హస్త సుధాపి విషాయతే.

82

తే. గీ. నిండుకొని వచ్చుగందంపుఁ ధ గొండచల్ల

గాలియును బికకాకలి ధ కారవాఙు

విరహీణుల వధించె న ధ వేళ్ల గాన

నమృతమును విషముగు విప ధ త్రాప్తియందు.

82

తా. ఆ వసంత ఋతువునందు వియోగిని వియోగవంతులకు మలయమారు తము లనుభవించియు, కోకిలరావముల వినియు బాధఁ జెందుదురు. కష్టకాలము నం దమృతముఁగూడ విషముగ నే దోచును.

శ్లో. ఆవాసః కిలికించితస్య దయితాః పార్శ్వే విలాసాలసాః

కర్ణే కోకిలకామినీకలరవ స్నేహో లతామండపః

గోష్ఠీ సత్కువిభి స్సమం కతిపయై స్మగ్ధా స్సితాంశోః కరాః

కేసాంచిత్సఖయంతి చాత్రహృదయం చైత్రేవిచిత్రాస్రజః. 83

చ. ఘనకిలికించిత ప్రచుర ధ కాంతలు చెంతి బికాంగనా కల

స్వనములు వీనులందు సుమ ధ శాలి నికుంజము పుష్పమాల్యముల్

వినుత కవిప్రసంగమును ధ వెన్నెల తేటలు భాగ్యవంతుతా

జనులకుఁ జైత్రమాసమునఁసౌఖ్యమొనర్చుసుగంధితోయముల్.

తా. ఈ ఋతురాజముగు వసంతకాలమందు మన్మథుని ధక్కరించుచు చంచల సేత్రములతో యొరగా చూచుచు శృంగారపుఁ జేష్టులుపచరించుచు కెలు వొందుచుండెడి తీగబోండ్లును, శ్రవణానందముగ గానముజేయు నాడు కోయిలలును, పుత్రంబులు కనుపించకుండఁ బూచిన పూసాదరిండ్లును, సరసవచన దత్తులగు కవిపుంగవులతోడి ముచ్చటలును, సొంపారు రే రాజు వెన్నెలలును, సౌభాగ్యంపన్నులగు కొందరిక మాత్రమే గల్గి వారిని సుఖింపఁజేయును.

శ్లో. పాంథస్త్రీ విరహానలాహుతికలా మాతన్వతే మంజరీ

మాకందేషు పికాంగనాభి రధునా సోత్కంఠ మాలోక్యతే

అల్పస్తే నవపాటలా పరిమళ ప్రాగ్భార పాటచ్చరా

హంతిక్లాంతి వితానతానవకృత శ్రీఖండశైలానిలాః. 84

చ. వరలు వియోగిని విరహ ధ వహ్నికి నాహుతిలీలఁ బొల్పుభా

సుర సహకార మంజరులఁ ధ జూచి మదించెఁ బికంబు లత్తఱిన్

సురత పరిశ్రమాతిశయ † సూదనముల్ విహరించె బాటలీ
పరిమళభారచోరములు † బంధుర చందనశైలవాతముల్. 84

తా. వసంతకాలమునఁ దియ్యమామిడి చెట్లదాండుఁ బూగుత్తి కనుపించు చున్నది. హనిస్సు అగ్నివెల్లె యట్లే యాపూలగుత్తియు పరదేశమందుండు పురుషులనెడబాసి గాసిపడు జవరాండ్రమన్మథాగ్ని నత్యధికముగాఁ జేయుచున్నది. కోవెలలు విక్కిలి యతురతనో దానిని మెసపుటకై జూచుచున్నవి. తత్కాలమునఁ గంభోగ శ్రమ పోవునట్లు పాటలీ పుష్పపరిమళంబుల నెత్తికొనివచ్చి మలయమారుతము శ్రవణీర్చుచుండెను.

శ్లో. ప్రధితః ప్రణయవతీనాం

తావ త్వద మాతనోతు హృది మానః

భవతి న యావచ్చందన

తరుసురభీర్మలయపవమానః

85

తే. గీ. అంగజుని గంధ సింధురం † బనంగ బరంగ

మలయజ సుగంధి మలయాద్రి † మారుతంబు

మలయ దెందాక నందాక † మానవతుల

మానసంబుల నెలకొని † మానమమరు.

86

తా. మన్మథునియొక్క మదగజ మనందగు మంచిగంధపువాసనతో నొప్పు మలయాద్రి యందలి గాలి యెంతవరకుండునో యంతపర్యంతము వనితా చూనసంబులందు మానము నిల్పియుండును.

శ్లో. సహకార కుసుమ కేశర

నికర భరామోద మూర్ఛిత దిగంతే

మధుర మధువిధుర మధుపే

మధౌ భవే త్కన్య నోత్కంతా.

86

తే. గీ. సరస సహకార కుసుమ కే † సర సమాహ

గురుతరామోద మయదిగం † తరఘు మధుర

మధు విధుర మధుపము మధు † మాన సమయ

మెవ్వనికి వేడ్క వాటింప † దిగ్గజమున.

86

తా. వసంతకాలమందుఁ దియ్యమావులుపూచి వాటివాసనలుగలుగడల వ్యాపించుచున్నది. గండఃకుమృదలు పూడేనియంద్రావి పాటలు పాడుచున్నవి. ఇట్టి కమ్మని వాసనలచేతను తుమ్మెదపాటలచేతను మరులు కొలుపు వసంతమురాగా మరుకేలియం దిచ్చపుట్టగు ?

శ్లో. అచ్చాచ్చచందనరసార్ద్రితరా మృగాక్షో

ధారాగృహాణి కుసుమానిచ కౌముదీచ

మందో మరు త్సుమనస శ్శుచి హర్మ్యపృష్ఠం

గ్రీష్మే మదంచ మదనంచ వివర్ధయంతి.

87

చ. అతిసిత చందనార్ద్రుచి † రాగులు భామినులున్ సుగంధ సంగతమగు మందమారుతము † గౌముదియున్ జలయంత్ర గేహమున్నత శుచిసాధభాగము ఘ † నంబగు వాసనఁ బూనుబుష్పసంతతియు మదంబు దర్పకుని † దర్పము బెంపుగఁజేయు వేసవిన్. 87

తా. వేసవిని అచ్చంపు గండము వేస నలందుకొనుటచే జల్లనగుడేహములు గలిగినజవరాండ్రును, మల్లెపూవులును, వెన్నెలయునుజాజిపూవులవాసనతో గూడిన మారుతమును, చంద్రకాంతశిల లమర్చబడిన మేడలును జనులకు తాపముఁజెంపుజేసి రతిపతి వికారము వృద్ధిజేయును.

శ్లో. స్రజో హృద్యామోదా వ్యజనపవన శ్చంద్రకిరణాః

పరాగః కాసారో మలయజరసశ్శీధు విశదమ్

సుచి స్సౌధోత్సంగః ప్రతనువసనం పంకజదృశో

నిదాఘారా వేత ద్విలసతి లభంతే సుకృతినః.

88

ఉ. కమ్మనిదండలున్ సురఁటి † గాడ్పులు వెన్నెలయుం బరాగపుంజమ్మును మంచిగంధమును † సన్నపు వల్వలు శీధుపానముం దమ్మికొలంకు మేడయును † దామరసాక్షు రనంగనొప్పు భోగమ్ములు పుణ్యవంతులకుఁ † గాని లభింప వటండ్రు వేసవిన్. 88

తా. గుమగుమ వాసనవేయు దండను, చలతాళపత్రములనుండి హాయిగ పీచుగాలులును, గమ్మనగుపుస్పాడియు, మంచిగంధము, సన్న నిబట్టులును, తామర తటాకము, చలువరాతితోఁగూడినహర్మ్యము, కందర్పునిధిక్రమించు స్త్రీలును వేసవి పుణ్యాత్ములకే లభించును,

శ్లో. సదాశుభ్రం ధామ స్ఫురదమలరశ్మి శృశిధరః
ప్రియా వక్త్రాంభోజం మలయః రసశ్చాతి సురభిః
స్రజో హృద్యామోదాస్త దివముఖిలం రాగిణిజనే
కరోత్యంతః షోభం న తు విషయసంసర్గవిముఖే.

తే. గీ. కలువ చెలియును బూపుదం † డలును మంచి
గందమును గేలి సౌధంబు † గలికిమోము
గాముకునకు వికారంబు † గలుగఁ జేయుఁ
గలఁక పాటింప వెపుడు ని † ప్కాముకునకు

89

తా. సుందరాంగిమోము, పుష్పమాలలును, మంచిగంధము, కేళికాశవనము
కామవంతునకే వికారము గల్గించునుగాని విషయవిరక్తు శేమియుఁ జేనుఁగలవు.

శ్లో. తరుణీ వై పా దీపిత కామా
వికసిత జాజీ పుష్పసుగంధిః
ఉన్నత పీన పయోధర భారా
ప్రావృట్ తనుతే కస్య న హర్షమ్.

క. కామోద్దీపకయు సము

ద్ధాను పయోధర విరాజి † తయు జాజిసుమ
స్తోమ సుగంధియునై స
ర్వామోద మొనర్చె బ్రావృ † డంగన బలిరే.

90

తా. ఈవర్షకాలము కామమురెట్టింపఁ జేయుచు మేఘసముదాయముచే
బ్రకాశింపుచు జాజిపూల సువాసనతోఁ గూడినదై యందఱకు సంతోషదాయకమై
యున్నది. నిజముగ వర్షకాలము తరుణింగోలి యున్నది.

శ్లో. వియ దుపచితమేఘం భూమయః కందలిన్యో
నవకుటకదంబామోదినో గంధవాహః
శిఖరులకల కేకారావరమ్యా వనాంతాః
సుఖన మసుఖనం వా సర్వ ముత్కంఠయంతి.

చ. జలధర మాలికా ఖచిత † చారు నభంబు నవాంకుర ప్రభా
లలిత మహీతలంబును గ † లస్యన కేకికులోల్లసద్వన

నలమొండు జూతినీపకుట ధ జన్మగంధిల గంధవాహముల్

నెలకొని యెల్లవారలకు ధ నిండు ముదంబు ఘటించె న త్తరిక. 91

తా. మేఘపంపులచే గప్పబడిన యాకాశంబును, క్రొత్తమొలకుల కాంతిచే నొప్పభూమియు, నెలకొని నుండు కోలాహలంబుతోఁగూడిననడవి పట్టులును, కొండవల్లియల వానతోఁగూడిన మురుతింబులును, నా గమయంబున సర్వజన సంఖ్యోపగాయక మై యుండును.

శ్లో. ఉపంఘనం ఘనపటలం

తిర్క్కురి యోగిన రితమయూరాః

క్షీతిరిపి కందళధవళా

దృష్టింకథకః క్వ పాతయతి.

తే. గీ. మీఁడనుబ్బులయెనులు ధ మిసిమిచూపఁ

బుడమియును గండళమ్ములఁ ధ బాదలనాఁడు

నెమ్మిగమితోడ దెసల కై ధ లమ్ములుండ

పిరహిజనుఁ డెందు దనదృష్టి ధ విరియఁజేయు.

92

తా. ఆకాశపంతుయు కాలుమేఘములచే నలమొనియున్నది. మేఘపంక్తి జూచి నెమిళ్ళానెడు కొండలు నలువైపుల నున్నవి. క్రొమ్మెలకలచే నిండి భూమి యున్నది. ఎటుఁజూచినను గామోద్దీపకములై యుంటచే ప్రయురాలిని భాసినబాట సారి యెటుఁ గూడజాలక యున్నాఁడు.

శ్లో. ఇతో విద్యుద్వల్ల విలసితమితః కేతకితరోః

స్ఫురద్గంధః ప్రోన్యజ్జలద నినద స్ఫూర్జితమితః

ఇతః కేకిక్రేడా కలకలరవః పక్షులదృశాం

కథం యాస్యంత్యేతే విరహాదివసా స్సంభృతరసాః

ఉ. ఇక్కడఁ గ్రొమ్మెఱుంగు దినె ధ లిక్కడఁ కేతకి గంధవైభవం

లిక్కడ భూరిగర్జితము ధ లిక్కడ మత్తమయూరనిస్వనం

బక్కట యారసోజ్జ్వలము ధ లైనదినంబులు మన్మథార్తి పెం

మెక్కు వియోగినీ జనుల ధ కెట్లు చనంగల వెన్నిచూడగన్, 93

తా. తళతళమనెడి విద్యుత్కాంతలు, కేతకికుసుమవాసలు, మేఘగర్జన ములు మయూరధ్వనులు నవి యన్నియు శృంగారరసంబుస్సంగఁ జేయునవి; పురుషులనెడ బాసియున్నయువతులు మరుసామ్రాజ్యంబను నిట్టిదినము కెట్లుగడుపుదురో నెలియను.

శ్లో. అనూచీసంచారే తమసి నభసి ప్రౌఢబలద
ధ్వనిప్రాజ్ఞం మన్యే పతతి పృషతానాంచ సుచయే
ఇదం సౌదామిన్యాః కనకకమనీయం విలసితం
ముదంచ స్థానించ ప్రధయతి పథిస్వైరసుదృశాం.

చ. ఘనతిమిరంబు నూది కవః † కాశ మొసంగుని మోడ వారిద
స్వవముల మిన్ను విక్కటిల † వాఙ్కణంబులు రాలుచుండఁగాఁ
గనకఁపు రేఖలందెగడు † కాశమొసంగుని జారకామినీ
జనములకున్ ముదంబును † † మాదమును బ్రకటించెద్రోవలన్. 94

తా. కాశచీకటులు కడుదృష్టముగా నలంచుకొనగాను, భీకరమైన యుజుసు
లచే మిన్నలమ్రొగుచుండగాను, వాఙ్కణములు రాలుచుండగాను, బంగారు రేఖల
నరసించు తటిల్లతికలును, యభిసారికులకు గాబోవు తమ్ము వెలిపుచ్చుటచే యను
మానము గలిగించుచున్నవి.

శ్లో. అసారేణ న హర్మ్యుతిః ప్రియతమై ర్భాషం బహి శ్శక్యతే
శీతోత్క్లింప సమిత్తి మాయతదృశా గాఢం సమాలింగ్యతే
జాతా శ్శీకరశీతలాశ్చ మదుతో రత్యంతభేదచ్చిదో
ధన్యానాం బతదుర్దినం సుదినతాం యాతి ప్రియాసంగమే. 95

ఉ. కేరుచు మేడనుండి వెలి † కింజన శక్యముగాకయుండ నా
సారముచేత శీతమున † జవ్వని కాఁగిలిగల్గె శీకరో
దార సమీరణంబు సుర † తశ్రమవారణమయ్యెదుర్దినం
బారయకయ్యెడన్ సుదిన † మయ్యెగృతాథుల కంగనారతిన్. 95

తా. వర్షదినమున జనులను బయటికిఁ బోనీయకుండ వడగంజు కురిసి చుట్ట
పుట్టించి వడకుఁగట్లు జేయుచున్నది వర్షదిన మందరకు. బాధాకరమైనను ప్రియు
రాలి సంగమభాగ్యమువలన పుణ్యాత్ములకది సంతోషదినమైయున్నది ఎట్లన వడ
గంజుచిలికి వారిని బయటికిఁబోనీయక తమయింగునిభాగ్యులతో సుఖముగా నుండు
నట్లు జేయును. దుర్దినమైనను బుణ్యాత్ములకు ప్రియవనితా సౌఖ్యమచ్ఛించి
సుదినమై యొప్పుచున్నది.

శ్లో. అర్థం సుప్త్యా నిశాయా స్సరభససుర తాయాసఖిన్నశ్లేఢాంగః
ప్రాద్యాతాసహ్యాత్మజ్ఞో మధుమదనిరతో హర్మ్యపృష్ఠేవివిక్తే

సమ్భోగక్లాంతకాంతా శిథిలభుజల తావద్జితంకర్కరీతో

జ్యోతస్సభిన్నాచ్ఛధారం పిబతి న సలిలం శారదం సుందపుణ్యః.

చ. ప్రియముగ రే సగంబు నిను † రించి నితాంతరతాంతవిహ్వలుం
డయి దగఁజెంది యాసవమ † దాలనుఁడై రతిభిన్నకామిని
శయమునఁ గర్కరీ గళిత † చంద్రవిభాచ్ఛశరజ్వలంబు లా
రయ గృతపుణ్యుఁ డిం పెనగఁ † ద్రాగు రహస్థిసౌధసీమలన్ . 96

తా. రమ్యహర్య శృంగుల నడిరేయివరకు నిడురించి నురువడిరతిచే నాయాస
మొంది దాహముగ లిగి మకరందాదులఁ ద్రావుటచే మత్తిలి యొడలుఁజెలియక పునః
రతి యందలసియున్న ప్రియురాలి పక్కయందు నచ్చఁపు నెలివెన్నెలతోఁ గూడిన
తెల్లగ. పడిన ధారిను పుణ్యాత్ముండేత్రాగును.

శ్లో. హేమంతే దధిగుగ్ధసర్పిరశనా మాంజిష్ఠవాసోభృతః
కాశ్మీరద్రవసాంద్రదిగ్ధవపువః ఖన్నావిచిత్రైరతైః
వృహ్తోరుస్తనకామిని జనకృతాన్లేమాగృహోభ్యంతరే
తాంబూలీ దళపూగపూరితిముఖా ధన్యా స్సుఖం శేరతే. 97

చ. ఘృత దధిదుగ్ధభోజన మొ † గిన్ భుజించి సురంగవస్త్రముల్
హితిముగఁ దాల్చి కుంకుమము † హెచ్చుగ మేననలంది ధన్య ల
ద్భుత రతిఖిన్నులై చిడెము † పుక్కిటనుంచి పృథు స్తనాంగనా
కృతపరంభులై కడుర † మింతుయ మేడలలలోనసీతునన్ . 97

తా. హేమవంతమున నెయ్యి, పాలు, హేరుగుతోఁ గూడిన భోజన మొన
రించి కుంకుమాది సుగంధద్రవ్యముల మేననలంకి పుణ్యాత్ములగువారు నోటినిండ
తాంబూలముంబుకొనిగిక్కిగుబ్బలాండ్రస్తనప్రదేశమునదిమి విగించుచు కాఁగిలిలో
బడి రమ్యహర్యంబులలో హాయిగ నుండురు.

శ్లో. ప్రోద్యత్రౌఘేఘప్రియంగుద్యతి భృతివికసత్కుండమాద్యద్విరేఘే
కాలే ప్రాలేయయవాతప్రచరవిలసితో దార్ద్రమందారదామ్ని
యేసాం నో కంఠలగ్నాక్షణమపి తుహినక్షోదదక్షా మృగాక్షీ
తేషా మాయామయామా యమసదనసమా యామిని యాతి

సగ్ధర. ప్రోద్యత్ప్రోద్యప్రియంగుఃస్ఫుటమచియ్యతమైఃపుల్లమల్ల మతల్లీ
నూద్యత్సరంగమైహే ♦ మగపవనచల ♦ నృంజమందారభూజా
తద్యోతంబైన హేమంతమున విరహానం ♦ తప్తుతావారికెల్లన్
సద్యామా మూమరాత్మల్ ♦ చనువిషమయమ ♦ స్థానసాదృశ్యమూర్తిన్

తా. పట్టునుగాఁబెరుగు చెల్లకాంతి దళుకొత్తుచు, అప్పుడే వికసించిన
మొల్లల తేనియగ్రోలి మత్తిలిచెలరేడి తుమ్మెదలచే నిమ్మచూపుచు, మంచుగాలి
వలనవిడి పోయిన కేకులుగల మందారపుండ్రులు మెండుకొనుచు గట్టిగుబ్బల
వెచ్చదనమును మంచుతుంచరుల చలివలన మానుపుకొనుచు, కల్వకంటియెవరి
కంతసీమను కాగలించు కొనఁచో నూ యువకుల కా రాత్రి విరహభారముచే
నిశుదయై యెట్టేటో గదలిపోవును.

శ్లో. చుంబంతో గండభిత్తి రలకపతిముఖే సీత్యతాన్యాదధానాః
వక్షస్సుత్కంచు కేషుస్తనభరపులకోద్భేదమాపాదయంతః
ఊరూనాకంపయంతః పృథుజఘనతటా త్రస్యంసయంతోంగుకాని
వ్యక్త్య కాంతాజనానాంవిటచరితభృతశ్చైశిరావాంతివాతాః 99

ఉ. చిక్కులు ముద్దుగొంచు ముఖసీమను సీత్యతులన్ ఘటించుచుం
జక్కిని చన్దనం బులక ♦ జాలములన్ మొలపించుచుం గటిం
జెక్కిన చేలముం దొలంగఁ ♦ జేయుచు శైశిరమాదతంబు లిం
మెక్కిగఁ గాంతలందు విట ♦ కృత్యముఁ బూనిచరించుని త్తటిన్ .

తా. శిరచలిగాలులు విటకానివోలె జవరాండ్ర చెక్కిశుల ముద్దుగొంచు
ముఖంబున సీత్యతులుఁ జేయుచు స్తనద్వయమునఁ బిగించిన రవికనువడులు
జేయుచు దొడల నాడించుచు నానంద మొనగూర్చుచున్నది.

శ్లో. కేశా నాకులయన్ దృశో ముకుళయన్ వాసోబలా దాక్షిప
న్నాతన్వన్వుల కోద్ధమం ప్రకటయన్నంగేషు కమ్పం శనైః
వారం వార ముదారసీత్యతకృతో దంతచ్ఛదాన్ పీడయన్
ప్రాయశ్చైశిరపప సప్రమత్తిమరుత్కాంతాసు కాంతాయ తే, 100

ఉ. వేనలి క్రొన్ననల్ చెదర ♦ విప్పుచు గన్నుల మూయఁజేయుచుం
బూనిన సీత్యతుల్ నెఱపుఁమోపులనొక్కుచునీవులూడ్చుచున్

జానుగ మేనులం బులక † జాలములన్ కెలయించుచున్ బర
 స్త్రీ సకరంబునందు బతి † రీతి జరించునమీరు డత్తటిక. 100

తా. శిశుగబుడువునందలి చలిగాలి స్త్రీల కుడులగలందుచు కన్నులమూయు
 నుచు, సెదవుల నొక్కుచు, మేనంతయు బలకరింపజేయుచు నితరవనితల
 యందు వాయుదేవుడు భర్తవలె గంచరించును.

చ. ఉపనిషదర్థవేద్య చరి † తోగ్రభవామయవైద్య వానరా
 ధివశశివహ్ను నేత్ర సము † దీర్ఘపనిత్రచరిత్ర సత్కృపా
 స్నపిత సమస్తలోక కర † సంగత దివ్యపివాక భీకర
 ద్విపసుగనైరిభంజన సు † ధీజననంజక నిర్గతాంజనా.

ఉత్సాహ. తారకానురాజినక † దక్షయాగభంజనా
 తారకాచలేంద్రవాస † దానకల్పభూరుహ
 తారకాధినాయకావ † తంసభవపయోధిసం
 తారకాభిధానయాతు † ధాననైరిసన్నతా.

క. దండధర చండవిక్రమ

దండసపాండిత్యమండి † తి ప్రభలభుజా

దండ సుపర్వాలయకో

దండ యఖండ ప్రమోద † తాండవలోలా.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణా కటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుగు

లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ

లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన ముఖపిత

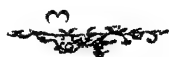
రత్నావళికావ్యంబునందుశృంగారశతకంబున

స్త్రీప్రశంసాది పంచప్రకరణంబులు గల

ద్వితీయాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

అ ధి క శో క ము లు.



- శ్లో. భవంతో నేదాంతప్రణిహితధయా మాప్తగురవో
విచిత్రాలాపానాం వయమపి కవీనా మనుచరాః
తథా ప్యేత ద్రూమో నహి పరహితాత్పుణ్య మధికం
న చాస్మిన్ సంసారే కువలయదృశో రమ్య మపరమ్.
- శా. చింతింపన్ నిగమాంతతత్పరులకుం † జెన్నాగురుల్ మీరు మే
మంతేవాసులమే కవీశ్వరులక † ట్లయ్యుం దెగం బల్కుగాఁ
బుతం బూనితి మాపరోపసుకృతిన్ † బాగైన పుణ్యంబునుం
గాంతారత్నముమించుభావు నెదియుం † గాదీ మహాసంస్కృతిన్
- శ్లో. మత్తేభకుంభపరిణాహిని కుంకుమార్ద్రే
కాంతాపయోధరతపే రతిభేదఖన్నః
నత్తో నిధాయ భుజపంజరమధ్యవర్తి
ధన్యః క్షపాంక్షపయతి క్షపలబ్ధనిద్రః
- తే. గీ. కుంకుమార్ద్రంబు జితకుంభ † కుంభమైన
కాంతకుచకుంభమున రతి † శ్రాంతుడగుచు
లీల నెడ గ్రుమ్మి బిగికొగి † లింతఁ జిక్కి
హాయిగా గూర్కుచును బుచ్చు † లేయి సుకృతీ.
- శ్లో. సుధమయోపిక్షయరోగశాంతైః
నానాగ్రముక్తాఫలకచ్చలేన
అనంగసంజీవనదృష్టశ్చక్తి
దృఢామృతం తే పిబతీవచంద్రః.
- తే. గీ. అమృతమయ్యు డయ్యుఁ జంద్రుఁ డ † నంగజీవ
నౌషధం బయ్యు దనదుక్ష † యంబు మాన్పు
నలని గామి ముక్కరముత్తి † యంబువేర
నబల! యానెడినో నీము † ఖామృతంబు.

శ్లో. ఏత త్కామఫలంతోకే
యద్యయో రేకచిత్తతా
అన్యచిత్తకృతే కామే
శవయోరివ సంగమః.

క. మానసము లిరువు రొక్కటి

గా నుంచియుఁ గూడుటయ † కామఫలం బొం

డైన తెఱంగునఁ గూడినఁ

నీనుగులంగూడినట్లు † బెరయుం గాదే.

శ్లో. ఏనో రాగిషు రాజతే ప్రియతమోదేశార్థహాగీ హాగో
సీరాగేష్వపి యో విముక్త లలహాసంగో న యస్మాత్సరః
మర్వారస్మరభాణపన్నగవిషజ్వాలావలీఘో జనః
శేషః కామవిడంబితోహవిషమాన్ భోక్తుంనమోక్తుంతుమః.

శా. రామం గూడియు సాముమే నొసగియున్ † రాజిల్లె దారాజులన్
రామాసంగవిదూరుడై పరముడై † రాజిల్లె సీరాంగులం
గామారాతి యొకండ యక్కరణిభో † గంబూనఁగా మానఁగా
గామక్రూరశరాపిదృష్టుఁ డగునే † కష్టండు దా నేర్చునే.

శ్లో. అజితాత్మను సంబంధః
సమాధికృతచాపలః
భుజంగకుటిల స్తబ్ధో
భ్రూవిక్షేపః ఖలాయ తే.

క. అజితాత్మసమాగతమును

భుజంగకుటిలంబు స్తబ్ధ † భూతంబు సమా

ధిజనితచాపలము నై

కుజనుంబలె నొప్పు బొమల † కులుకుండ్రిప్పల్.

భర్తృ హరి సుభాషితము

వైరాగ్య శతకము

తృతీయాశ్వాసము

క. శ్రీరమణ భృతమృదంగ గం

భీర ధిమిధిమి నివాద భేద క్రమ యో

గ్యారంభ గుంభనటన

శ్రీరంజిత సుఖ నివేశ + శ్రీ సోమేశా.

1 తృష్ణా దూషణము

శ్లో. చూడోత్తం సితచాగుచంద్రకలికాచంచచ్చిఖాభాస్వరో
లీలాదగ్ధవిలోలకామశలభ శ్రేయోదశాశ్రేన్సురన్
అంతస్సూర్జదపారమోహతిమిరప్రాగ్భార ముచ్చాటయన్
చేత స్సద్భవియోగినాం విజయతే జ్ఞానప్రదీపో హరః

చ. కలిత వతంసితేందుకలి + కాశిఖచే విలసిల్లిచిత్త భూ
శలభము నుగ్గుసేసి శుభ + సారదశాగ్రముసన్ వెలుంగుచున్
బలవ దపారమోహభర + బాధ తమోహరణంబుసేయుచుం
దెలివి వెలుంగు పొల్పుశివ + దేవుడు యోగిమనోగృహంబులక.

తా. శివుడు జ్ఞానమయదీపము శిరోభూషణముగా నొనర్చుకొనిన చంద్ర
కళయనెడి నన్నిచే మన్మథుండను శలభమును బూదిచేసి మంగళమనెడి వత్తి
మొనను వెలుగుచు లోనున్న నజ్ఞానమును బోగొట్టుచు జ్ఞానమును వెలుంగునిచ్చు
శంభుడు మనీశ్వరుల మనంబు లందుండును.

శ్లో. భ్రాంతం దేశ మనేకదుర్గవిషమం ప్రాప్తం న కించిత్ఫలం
తృక్త్వా జాజికులాభిమాన ముచితం సేవా కృతా నిష్ఫలా

భుక్తం మానవివర్జితం పరగృహేష్వాశంకయా కాకవ
తృష్ణే జృంభసి పాపకర్మనిరతే నాద్యాపి సంతుష్టసి.

చ. విసిగితి దుర్గుదుర్విషయః † విభ్రమయుక్తిః గులాభిమానముం
బసచెడ సేవఁజేసితి వి † ఐన్నుండనై పరగేహసీమ వా
యసమువలెన్ భుజించితి బ్ర † యత్నము నిష్ఫలమైనశించె సం
తనపడ వుగ్రకర్మపిశు † నత్వముఁ జూపెద వాళ యేటికిన్. 2

తా. పోవుట కశక్యమైన కొండలు, విషయసంకట ప్రదేశముల గడచితిని
గాని ప్రయోజనము లేకపోయినది. మేలైన వంశమునను భాగ్యవంతుల గొలిచి
యేలాభము పొందలేదు. పరులగుండ్లయందుఁ గాకివలెతిరిగిభుజించితిని నిష్ప్రయో
జనమైన పనులకేగుంచెడి 2. దురాశా నీకింత చెడుబుద్ధియేమి?

శ్లో. ఉత్థాతం నిధిశంకయా క్షీతితలం ధ్మాతాగిరేఠాతవో
నిస్తీర్ణస్సరితాంపతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః
మంత్రారాధన తల్పిరేణ మనసా నీతా శ్శృణోనేనిశాః
ప్రాప్తః కాణవరాటకోపి నమయాత్పక్షేనకామాభవ.

చ. నిధియునుశంక భూతలము † నిచ్చలుఁ ద్రవ్వితీ నావచే మహో
దధి ధరియించితిన్ శిఖరి † ధాతువు లూఁదితి రాజు గొల్పితిన్ 3
వ్యధగొని ఘోరమంత్రజప † మర్థి నొనర్చితి గవ్వయైన నే
విధమున బొందనైతి గద † నేముడమందఁగ దే దురాశరో! 3

తా. భూమియందు సాతులున్నవని పెల్లగించితిని, బంగారము దొరకునని
కొండధాతువులన్ని మూసలొకచెట్టి యుగ్మియందుంచి యూదితిని. ధనసంపాద
నకై నముద్రములదాటి ద్వీపాంతరమున కేగితిని. రాజునుసారముగ మెలఁగితిని.
విశ్వరథవంతుండ నగుచునని నేవతారాధనమైన మంత్రాదుల జపించుచు ప్రేత
భూమి యందుండితిని. కాని గడ్డిపోచయైనను లభింపలేదు దురాశాయంకనైనను
సంతోషింపుమా!

శ్లో. ఖలోగ్లాపా స్సోధాః కథ మపి తదారాధనపరై
ర్నిగృహ్యంతర్బాష్పం హసిత మపి శూన్యేన మనసా
కృతోవిత్తస్తంభ ప్రతిహతధియా మంజలి రపి
త్వ మాశే మోఘా శే కి మపర మతో నర్తయసి మామ్. 4

చ. పలువలు పల్కుచూట లొక † భంగి నహించితి నొప్పువారిలో
పల నె హరించి యౌన్యమగు † భావమునన్ వెడనవ్వునవ్వితిం
బొలుపటి విత్తజాడ్యహత † బుద్ధుల కంజలిచేసితిం గటా
తలకక్కయింక నేపనికి † దార్పెచు నన్ను దురాశ నీవిటన్. 4

తా. దుష్టాత్ములు ములుకులపంటి పలుకులు నాడ నెటుల నొసకొంచితిని వారి
మాటలకు గన్నులనీరు గమ్మబోగా లోపల నే యడంచి వారు నన్ను మెచ్చుకొను
టకై వెడనవ్వు నవ్వితిని ద్రవ్యభోగముచే న న్నమర్యాద జేసిన నారికి జేయై
తిని, దురాశ నాచే నింక నెట్టిపనులు జేయింతువోకి దా !

శ్లో. అమోహం ప్రాణానాం తులితబిసినీపత్రమయనాం
కృతే కిం స్యానాభిర్విదళితవిపేక్షైర్వ్యవసితం
యదాధ్యానా మక్రే ద్రవిణమదనిస్సంజ్ఞ మనసాం
కృతం వీతవ్రీడై ర్నిజగుణకథాపాతక మపి.

మ. నళినీపత్రగతాంబుచంచలము లె † న్నం బ్రాణముల్ వీనికై
గళితప్రజ్ఞత మేము చేయనియన † త్కార్యంబు లేదేమియన్
బలవద్విత్తమదాతిరేకజనితా † పస్కారు లై నట్టి లు
ద్భుల మ్రోలన్ నిజసద్గుణస్తుతిమహా † దోషంబుగావించుటన్. 5

తా. భసగర్వాంధుల యొద్ద మాగుణములను లజ్జవిడిచి స్తుతించుకొంటిమి.
తామరాకునందలి బిందువుతో సమమగుప్రాణము గాపాడఁగోరి మా శరణితక్కువే
మాచే ననేక యకృత్యములఁ జేయించినది. అందుచే మేము చేయని యకృత్య మీ
జగంబునలేదు.

శ్లో. త్కాంతం నక్షమయా గృహోచిత సుఖ త్యక్తం న సంతోషతః
సోధో దుస్సహశీతవాతతపనక్లేశో నతప్తంతపః
ధ్యాతం విత్త మహర్నిశం నియమితప్రాణైర్న శంభోః పదం
తత్తత్కర్మ కృతం యదేవ మునిభిస్సైస్సైఃఫలైర్వంచితాః.

మ. త్కమచే గాదవనూనమోర్చుట మహా † సంతుష్టిచే గాదు గే
హమునందైన సుఖంబు మానుట తపో † వ్యాసక్తిచే గాదు దు
ర్దమ శీతోష్ణజయంబు కాదు హర్షపై † ధ్యానంబు విత్తంబుపై
నమరెన్ మాకుముసీంద్రకృత్యములులేవాసత్ఫలాభ్యున్నతుల్ 6

తా. నే వావమానంబుల నోర్పుట తమచే గాదు మనఃపూర్వకముగా నిండ్ల
యందలి సుఖమును మానలేదు. శీతోష్ణాదుల జయించితిమిగాని తపముఁ జేయలేదు.
ఇట్లు భవమునకై పెనగులాడితిమే కాని శివచరణంబుల ధ్యానింపలేదు. మానికృత్య
ములు జేసినను సాక్షాపరుల మపుటచే మునింద్రఫలములఁ బొందలేక పోయితిమి.
శ్లో. భోగా నభుక్తా వయమే వ భుక్తా

స్తపోన తప్తా వయమేవ తప్తాః

కాలోనయాతో వయమేవయాతా

స్తృష్టా నశ్చిర్ణా వయమేవ జీర్ణాః

క. భోగానుభవంబు తపో

యోగము కాలంబు చనుట † యును ఘనతృప్తి

ద్యోగ విరామము లేదహ

హా గురుతవహించి తృప్తి † యలజడిఁ దెచ్చెక.

7

తా. సుఖంబు లందలేదు. తపస్సు చేయలేను మంచికాలము దాటిపోయినది
అంత్యదశ నొందినాము కాని ఆశ నశించినదికాదు. మేము వృద్ధులమైనాము.

శ్లో. వలిభి ద్దుఖమాక్రాంతం పలితై రంకితం శిరః

గాత్రాణి శిథిలాయంతే, తృష్ణే కాంతరూపాయతే.

క. కరచరణాద్యవయవముల

భర ముడిగెన్ వళులు మొగము † నింకారెన్

శిర సెల్లఁ దెల్లఁ బాతెను

దరి మాలిన తృష్ణయొకడె † తరుణతఁ బూనెక.

8

తా. అవయవములెల్ల మడుతలుపడినవి శిరస్సంతయు బూడిదగుమ్మడి
కాయవలె నెరసినది. శరీరపటుత్వము దప్పినది కాని దురాశ నశింపక నవయావన
ముగనే యున్నది.

శ్లో. నివృత్తాభోగేచ్ఛా పురుష బహుమానో విగళితః

సమానా స్వర్ణాతా స్సపది సుహృదో జీవితసమాః

శనై ర్యష్టతానం ఘనతిమిరరుద్ధేచ నయనే

అహో ధృష్టః కాయస్తదపి మరణపాయచకితః.

9

శా. భోగాపేక్షదోలంగ బూజ్యత సెడెం ♦ భోరానిమిత్రుల్ మోక్ష
భాగుల్ సెల్లరి దండమూలగొనుటల్ ♦ ప్రాప్తిం చెంగన్నుల్ తమ
రోగచ్ఛన్నములయ్యె దేహము జరా ♦ చూడంబు ప్రాణానిల
త్యాగాపాయభయంబునన్ వడకెడం ♦ దానెంతస్కమూఢమో. 9

తా. భోగములందాశలేగు గౌరవము నొందినది నేహితులందరు జమని
జూడపోయిరి వృద్ధత్వ మావహించినది. కత్త్రోయాధారమయ్యెను. చత్వారముచే
సేత్రము లగుపడుటలేదు. శరీరము మరణమనిన భయ మొందుచున్నది. ఆశ్చర్య మం
గులకు? ఇదంతయు దురాశా పృభావ వేది దా ?

శ్లో. ఆశానామ నదీ మనోరథజ్ఞా త్ప్రస్థాతిరంగాకులా
రాగగ్రాహవతీ వితర్కవిహగా ధైర్యద్రుమధ్వంసిని
మోహవర్తనుదుస్త రాతిగహనా హ్రోత్తుంగ చింతాతటి
తస్యాః పారగతా విశుద్ధమనసో నందంతి యోగీశ్వరాః. 10

చ. కలితిమనోరథంబు బుడ ♦ కంబులు త్రిష్టలు భారవీచికా
వళులనురాగముల్ మకర ♦ వర్ణముమోహవితర్కముల్ మడుల్
పులుగులు గాంగ ధైర్యఖిల ♦ భూజముఁ గూల్చు దురాశ పేరి పు
ష్కలచదిదాటి నిత్యసుఖ ♦ సంపద గాంతురు యోగిపుంగవుల్. 10

తా. శోకకలనెడి పరుగల్గి దురాశయనెడి తరంగములచే గొట్టుచు ప్రేమ
లకు ముగ్ధు కలిగి వితర్కమునెడి పక్షితోఁగూడి ధీరత్వమునే ఫలతరువుఁ బడ
గొట్టు దురాశయను మహానదిని దాటి యోగులు సదానందులగుదురు.

2 విషయపరిత్యాగ విడంబనము

శ్లో. న సంసారోత్పన్నం చరిత మనుపశ్యామి కుశలం
విపాకః పుణ్యానాం జనయతి భయం మే విమృశతః
మహద్భిః పుణ్యైశ్చైర్పరిగృహీతా హి విషయాః
మహంతో జాయంతో వ్యసన మివదాతుం విషయిణామ్. 11

చ. భవమునఁ బుట్టు సత్క్రియశు ♦ భంబని చూడము పుణ్యకర్మ గౌ
రవ ఫలమైన సంపద క ♦ రంబు భయావహమెన్ని చూచినం

బ్రవిమల పూర్వపుణ్యసము ధర్మత చందన ముఖ్యభోగ వై
భవమును భోగశీలర క ధాయముఁ జేయును వృద్ధిబొందెడున్.

తా. సంసారసాగరమందు జనించిన క్రియలు మంచితవని తలంపుము విచారణ చేసినచో పూర్వపుణ్యాజ్ఞిత ఫలమైన విశ్వరము చాలభయంకరమైన దగును స్వచ్ఛమైన పూర్వపుణ్యలేశమున నాజ్ఞింపబడిన సుగంధాదులు మొదలగు సుఖ సంపద సౌఖ్యాపేక్ష కలిగించును.

శ్లో. అవశ్యం యాతార శ్చిగతర ముషిత్యాపి విషయాః

వియోగే కో భేద స్త్యజతి న జనో యత్స్వయ మమూన్

వ్రజంతః స్వాతంత్ర్య దతులపరితాపాయ మనసః

స్వయం త్యక్తా హ్యేతే శమసుఖ మనంతం విదధతి.

12

చ. ఉరుగతితోడ నేగు దడ ధండియు భోగము లట్టివానిఁ దా
నరుఁడు పరిత్యజింపఁడు క నంగనఁ దద్విరహంబు భిన్నమే
పురుషుని భోగముల్ విడిచి భూరిమనోవ్యధ లాచరించు నా
పురుషుఁడెభోగముల్ విడిచిపోందునిరామయశాంతిసౌఖ్యముల్.

తా. విషయభోగములు చిరకాలమునుండి తపంతతామే విడిచిపోవును. అట్లు విడిచిపోవుటచే సంతానము గలుగుచున్నది. పురుషుడు విషయభోగములు, తనంత తాను విడిచెనేని వానిమానసపీఠిని చరించెడి తృప్తిశాంతిని దానిచే నిఁక్కిలి సుఖమునందును. కనుక విషయములు వానియంతటనే నడిచి చనుటకంటె పురుషుడావీషయసుఖములను వదులుట క్రేయము!

శ్లో. బ్రహ్మజ్ఞానవివేకినో మలధియః కుర్వంత్యహో దుష్కరం

మన్ముంచ న్న్యపభోగభాజ్యపి ధనా న్యేకాంతతో నిస్పృహః

న ప్రాప్తాని పురా న సంప్రతి నచ ప్రాపా దృఢప్రత్యయా

హంఛామాత్రపరిగ్రహణ్యపి పరిత్యక్తుం న శక్తావయం.

13

చ. అనఘులు బోధపూర్ణులు మ హత్ములు భోగనిదానమామహా
ధనముఁ బరిత్యజింతురు గ తస్పృహలై పరమాన్యుతంబుగా
మునుపును బొంద కిప్పుడును ముట్టక యింకను జెందలేక నె
మ్మనమునఁ దోచుభోగములఁగూనఁగజాలము మేమొకింతయున్

తా. సర్వసుఖముల కాధారమగు ధనమును పరిత్యజించుట సమ్యక్రమ బ్రహ్మజ్ఞానముచే రంజిలువారు యట్టిదమ్యకరమగు ధనపరిత్యాగము జేయుదురు. మా బాంధ్యము వెనుక ధనసంపదలేదు. ఇప్పుడు ధనసంపద అబ్బలేదు. ముందు కలుగునని నమ్మికలేదు. అందుచే ననుభవింపబడక మనస్సున కోరికలును మాత్రమే యుండుటచే నీడువ నశస్త్రులమై యున్నాము.

శ్లో. ధన్యానాంగిరికంద రేషు వసతాంజ్యోతిః పరంధ్యాయతా
చూనందాశ్రుజలం పిబంతిశకురా నిశ్యంక మంకేశయాః
అస్మాకంతు మనోరథోపరచిత ప్రాసాదవాప్తిశట
క్రీడాకానన కేళికాతుకజుసా మాయాః పరిక్షీయతే. 14

చ. గిరిగుహలన్ వసించి వృష † కేతన చింతన మాచరించు న
త్పరుషులనమ్మదాశ్రు కణ † పుంజముగ్రోలుచు నంకశయ్యలం
దిరవుగనుండు బక్షులు న † మిథమనః కృతసాధ వాపికా
వరవన కేళిశీలురగు † వారలకాయువే క్షీణితం బగున్. 14

తా. పర్వతగుహలందు నిశ్చలుడై పరబ్రహ్మను భవజలితమైన యానందము వలన వచ్చుబాష్పవారి నొడిమందు జంతులేక వ్రాలి పక్షులు త్రాగునంతటి నిశ్చలుడై కాలముగడుపు వారల గూయువే సార్థకము మంచిమనస్సుచే మేడలు, చెఱువులు, ఉద్యానవనములు మొదలగువానిని గల్పించుకొని కల్లక్రీడలనుభవించెడి వారల యాయుర్దాయము నిరర్థకము.

శ్లో. భిక్షాశనం తదసి నీరస మేకవారం

శయ్యా చ భూః పరిజనో నిజదేహ మాత్రం

వస్త్రం సుజీరశతకండమయీ చ కంఠా

హాహా తథాసి విషయాన్న జహాతి చేతః

15

చ. నిరతముఁ దిండి బిచ్చమగు † నీరస మద్దియు నొక్కఁ యాటయే
ధరణితలంబు సెజ్జ సత † తంబును దోడు శరీరమాత్రమే
చెఱుగుల చేరతున్న గమి † చేత నమర్చిన బొంత పుట్ట మీ
కరణి మెలంగినన్ విషయ † కాంక్షలొకింతయుఁబాయవక్కటా.

తా. సదా భిక్షువునమే జీవనాధారము అదియు నొక్కపూటయే భిక్షులిండి యైన దుచితేనిది భూమియే పావస్యము యున్నది. శరీరము మాత్రమే తోడు చింకి బొంకయే బట్ట. ఇట్టితక్కువ దశయంగున్నను విషయ వాంఛలు పోకయున్నవి. బౌరా? ఏమివింత?

శ్లో. స్తనౌ మాంసగ్రంథీ కనకకలశావిత్సృపమితౌ

ముఖం క్లేష్టాగారం తదపిచ శశాంకేన తులితమ్

స్రవ స్మృతక్లిన్నం కరివరశిర స్సృద్ధిజఘనం

అహం నిద్యం రూపం కవిజనవిశేషైర్దురుకృతం.

16

చ. స్తనములు మాంసపిండములు † చక్కని బంగారు కుండలంచు నా ననము కఫాలయంబు తుహి † నద్యుతితుల్యమటంచుమాత్ర భా జనజఘనస్థలంబు కరి † చారుశిరస్సును ముంచుఁ గామిని సనమలినాంగముల సుకవిచాతురి వర్ణనకైక్క నిమృహిన్.

తా. స్తనద్వయము మాంసముద్దలైనను హేమ కుంభములనియు, ముఖము తెమడ చొల్లతో కూడినదైనను చంద్రేంబ మనియు, మొల చెమటచేతడని యన హ్యమైనదైనను నేనగుకుంభముల కెనయగుచున్నదనియు నిట్లు యసహ్యభాజ సములగు వానిని కడుంగడుగొప్పగా కొందరు కవులు కాముకుల రంజించుటకయి వర్ణించుదురు.

శ్లో. ఏకో రాగిషు రాజతే ప్రియతమా దేహార్థహరీ హగో

నీరాగేషు జనోవిముక్త లలనా సంగో న యస్మాత్పరః

దుర్వార స్మర బాణపన్నగ విషవ్యావిధముగ్ధో జనః

శేషః కామ విడంబికాన్న విషయాన్ భోక్తుం నమోక్తుం తమః

చ. కాముకులందు మే సగము † గాంతకు నిచ్చిన శంకరుండె ని

ష్కాములలోనఁ బంచశర † శాసను కన్నబరుండుఁ గల్గి డు

ద్దాపు మనోజ బాణవిష † దగ్ధులు తక్కిన మూఢు లోప రే

సీమల భామిని సుఖము † జేరి భుజింపఁ బరిత్యజింపగన్.

17

తా. ఈశ్వరుండు ప్రియురాలనే తనసగదేహముచేసి కొనుటవలన నతని కంటే కాముకులలో గొప్పవాఁడులేడు. నిష్కాములలోకివుండేదెద్ద తక్కిన కామాంధులెవ్వరు శ్రీ సౌఖ్యము నొందుటకు, విడచుటకు, సమర్థులుకారుకదా?

శ్లో. అజానం దాహాత్మ్యం పతతు శలభా దీపదహనే
సమీనోవృజ్ఞానా దృడిశయత మత్నాతు శిశితం
విజానంతో ప్యేతే వయ మిహ విపజ్జాల బటిలా
న్న ముంచామః కామా సహహం గహనా మోహమహిమా. 18

చ. జైలియక నాశహేతువగు † తీవ్రతరానలకీలలోపలన్
శలభము చొచ్చుగాక మతి † చాలక మీనముగాలపుగ గోవం
గలవిశితంబు తామెనంగు † గాక యెఱింగియు మేము దుఃఖిదో
హల వనితా సుఖంబు విడ † నాడము మోహమహత్వమెట్టిదో.

తా. అవివేకముచే శలభమునీపపు సెగయందుఁబడి మృతినొందుచున్నది.
జ్ఞానహీనయై గాలరునందు చిత్తుకొనివత్సయము చెడచున్నది. ఆ జైలియక
చేయుటచే నిరపరాధులు, కే పెరింగియు దుఃఖప్రదమగు స్త్రీ సౌఖ్యము విడువఁ
జాలవన్నాము. అందువలన మేము సాపరాధులము ఆహా! మోహమహిమ జైలియ
లేముగదా?

శ్లో. తృపా శుష్య త్నాస్యే పిబతి సలిలం శీతమధురం
క్షుధార్త శ్శాల్యన్నం కబళయతి మాంసాదికలితం
ప్రదీప్తే కామాగ్నా సుదృఢతర మాలింగతి వధూం
ప్రతీకారం వ్యాధేః సుఖ మితి విపర్యస్యతి జనః

ఉ. శీతలవారిఁ ద్రావు వడఁ † జెందినవాఁడు క్షుధార్తుఁ డిష్టమృ
ష్టాతతథ్యమాంసకలి † తాన్నము సాపడు మన్మథాగ్ని తా
పాతురుఁ డైనవాఁడు జవ † రాలి గవుంగిటిలోనఁ జేరు నీ
రీతిని రోగశాంతికర † కృత్యము భోగమనంగఁ జెల్లునే. 19

తా. వడగొట్టినవాఁడు చల్లనీటినిద్రాస దప్పఁదీర్చుకొనును. ఆకలియైన
వాఁడు రుచికరములగు వంటకములతోడి భోజ్యమొనర్చును మన్మథాగ్ని కాహుతి
యైనవాడు జవరాలిని కవుగలించుకొనును ఈవిధముగ రోగశాంతి యగు కార్య
ములను సౌఖ్యమనఁ జెల్లునే?

శ్లో. తుంగం వేశ్య సుతా స్సతా మభిమతా స్సంఖ్యాతిగా స్సంపదః
కల్యాణీదయితా వయశ్చ నవ మిత్యజ్ఞానమూఢో జనః

మత్వా విశ్వ మనశ్వరం నివిశతే సంసారకారాగృహే
సంస్పృశ్య క్షణభంగురం త దఖిలం ధన్యస్తు సన్యత్యతి.

చ. పొడవులు మాడుపుల్ ఘనులుపుత్రులు పెక్కులురమ్యసంపదల్
పడఁతుక చారుశీల యెలప్రాయమటంచు నరుండుమూఢుడై
కడు జగమెల్ల శాశ్వతము † గాఁ గొని సంస్మృతి బందిలోపలం
బడునిదిమాయయంచు నుతిమంత్రుడు దావిడుచున్ సమ స్తమున్

తా. ఎత్తిగు రవ్యపార్వ్యంబులు, సుగుణులగు పుత్రులు మహావైశ్వర్యము
గుణవతియగు పెండ్లిము జలయవ్యసము మఱియు ప్రపంచము నిత్యమని నజ్ఞానియగు
మనుజుడునమ్మిన సంసారనాగరమున దుముకుచున్నాడు. పుణ్యాత్ముడవియెల్లనర్థి
మని గ్రహించి సన్యాసి యగుచున్నాడు.

3 యా చ్ఛా దై న్య దూ షణ ము

శ్లో. వీనాదీనముఖై స్సదైవ శిశుకై రాకృష్ణ జీర్ణాంబ రా
క్రోశద్భిః క్షుధితైర్నిరస్నరివిధురా దృశ్యాన చే ద్దేహినీ
యాచ్ఛాభంగ భయేన గద్గదగళత్రుట్యద్విలీనాక్షరం
కో దేహీతివదే త్వదగ్గతరస్యాశ్చే మనస్వీప్రమాణ

ఉ. అఱొని యేడ్చు లేజఱుత † లన్నముకై తనకొంగులాగఁ బె
ల్లకట సోలుచుంసెడు ని † జాంగన దుర్లభఁజూడఁడేని యా
చ్ఛా కలనావిభంగ భయ † సంభృత గద్గదశూన్యకంఠుడై
చేకొని దేహీయంచడుగఁ † జేరునె కాలినపాట్ల కెవ్వఁడున్. 21

తా. ఆకలిబాధకోర్కెక నేడ్చుచిన్నపిల్లలు తనచిరిగినపైలు కొంగులాగు
చుండగా నీచావసనొంపెడిభార్యను చూడకబోయిన పాడుపాట్లకై యాచించి
నచో యొకలేని దూలనాడుదుర్యోని భీతిచే “దేహి”యని యెవఁడును నడుగ
జాలఁడు.

శ్లో. అభిమతిమహామానగ్రంధిప్రభేదపటియనీ

గురుతరగుణగ్రామాంభోజస్ఫుటోజ్జ్వలచంద్రికా

విప్రులవిలసలజ్జవల్లివితానకుఠారికా

జఠరపిదరీ దుష్పూరేయం కరోతి విడంబనం ?

తా. మానగ్రంధివిభేదనక్షమముశుం † భద్దైర్యగాంభీర్యము

భ్యానేకప్రియసద్గుణాంబుజసమూ † హజ్యోత్స్న లజ్జలతా

హానిస్సారకుఠారధారజతరం ♦ బన్నట్టి పెన్నాన యశా

రానింశారదుదై న్యవృత్త్యభింయః ♦ ప్రాగల్భ్యమున్ జూపునున్ 23

తా. కడు పనియెడికుండ విడవరానట్టి మానమునుగూడఁ బోగొట్టుచున్నది గొప్ప గుణములనెల్ల వెన్నెల యందలి దామరలవోలె సంకోచింపఁ జేయుచున్నది, గొడ్డలి తిగనుద్రుంచునట్లు లజ్జను బోగొట్టుచున్నది. ఎంతనిండుంచినను నిండదు గదా! మఱియు యాచనగూడ చేయించును.

శ్లో. సుజ్యో గ్రామే వనేవా మహతి సితపచ్చన్నపాలీం కపాలీ

మారాయన్యాయగర్భద్విజహుతహుతభృగ్మమభూమోపకంఠే

ద్వారం ద్వారం ప్రవిష్టో వర ముదరదరీ పూరణాయ తుధాన్తో

మాసీ ప్రాజ్ఞై స్ససాధో పునరనుదినం తుల్యకుల్యేషు దీపః

చ. అవనిసురావళీహుతహు ♦ తాశనకోమలధూమధూమలా

ప్రవిశదవాటియందు వన ♦ భాగమునందు గపాలపాణియై

భవనములందు భిక్షుగొని ♦ ప్రాణముఁ దాల్చుట కొంతమేలుబాం

ధవులను జేరి వేడి కడు ♦ దై న్యముఁ జెందుటకంఠెమానికీన్. 23

తా. స్వరసహితముగ ద్విజులు మంత్రోచ్ఛారణజేయుచు వేల్చునగ్నిహోత్రముల మండపచ్చు సాగలచే నావరింపబడిన పుణ్యగ్రామమందుగాని, కాననమందుఁ గాని తుద్బాధ తీర్చుకొనుటకై యిల్లుదిరిగి, దిరిగెవాత్తుకొనుట కొంతమేలన శచ్చును. అంతయేగాని తనపాటి బంధువుల నడుమ యాచించు దీనవృత్తినుండుట శ్రేయముకాదు.

శ్లో. గంగా తరంగ కరశీకర శీతలాని

విద్యాధరా ధ్యుషిత చారుశిలాశలాని

స్థానాని కిం హిమవతః ప్రళయం గతాని

య త్సావమాపరపిండర తామసుష్యాః

తే. గీ. పూతగంగోర్మిశీకర ♦ శీతలములు

లలితవిద్యాధరాధ్యుశి ♦ లాతలముల

హిమగిరిస్థానములు నశి ♦ యించెనొక్కొ

నరులు నిందితపరపిండ ♦ నిరతులగుట.

తా. ఇతరులపమాన పూర్వకముగాఁ బెట్టు భోజనము కనుటకంటె గంగా తరంగములవలన చల్లనివాయువులతోఁగూడి విద్యాధరాదులు వివారిించెడి మనోహరితలా ప్రశంసమునోఁగూడిన హిమవత్ప్రాంతములందు నుఖముగా వసించి కాలముఁబుచ్చుట మనుష్యులకు మిక్కిలి శ్రేయస్కరము.

శ్లో. కిం కందాః కందరేభ్యః ప్రళయ ముపగతా నిర్గురావాగిదిభ్యః
ప్రథ్వస్తా వా తదుభ్య స్సరసఫలభృతో వల్కలీనశ్చ శాఖాః
శిష్యంతే యన్యుఖాని ప్రసభ మపగత ప్రశ్రయాణాం ఖలానాం
దుఃఖోపాత్తాల్పవిత్తస్తయపవనశాన ర్తితభ్రూలతాని

మ. ఇల గంధంబులు సూలముల్ మడిసెనో ధేన్వీంకెనోకొండలన్
ఫలముల్ నారలు వృక్ష శాఖలయెడం బాడయ్యెనో చూడ గే
వలదుఃఖాప్తమితార్థగర్విపవన బావ ర్తితభ్రూలన
భ్రలభూపాన్యము లర్థిజూచెదరు భ్రాంతిస్వాంతులై యాచకుల్

తా. ధనగర్వంబున మరియొదతిపి పొమ్మలెగాదిగాత్రిపు గుప్తాత్ముల
గూనించుటకు, కందసూలఫలములు నాశనమైనవా కొండలయందలియేరులన్నియు
నెండినవా? రుచిగాదిమటకుఁ జెల్లయందలి తియ్యనిపండ్లు కట్టుటకు వారలు
పాడయినవా? ఇవేవియు గలుగ నప్పుడు వారిని యాచించు పెందులకు ?

శ్లో. పుణ్యై ర్యూలఫలైఃప్రియే వ్రణయసీవృత్తిగురుహవ్యాధునా
భూతయ్యానవవల్కలై రకర్శితై ర్తిప్తయావోవనమ్
క్షుద్రాణా మవివేకమూఢమన సాం యస్తే శరాణాం సదా
విత్తివ్యాధివికారి విహ్వలగిరాం నామాపి నశ్రూయతే.

చ. ప్రవిమలకండమూలఫల బంక్షల జీలిక జేయు ముర్విపై
నవనవపల్లవంబుల నొ నర్పము పానుపు లెమ్ము పావనా
టవికిని బోవుమయ్యెడ దృఢ ధద్రవిణామయదుర్వికారగౌ
రవవికలోత్తులై మెలగు రాజుల పేరును జెప్పఁ జెప్పఁడున్. 26

తా. నీకు నీమలం గొలిచి బ్రతుకురాదను శోరికయున్నచో కందమూల
ఫలామలఁ దిని భూమియేబాన్పుఁ జేసికొని క్రొత్త క్రొత్త చిగుళ్ళేప్రక్కగ నమర్చు
కొని నారబట్టలు దాల్చి యరణ్యమున సంచరింపుము అడవియందు ధనమదముచే
తాటుమాటుగా మాటలాడు నీచప్రభువులతో సంబంధముండదు. అందుచే గాన
ననుందు నీ స్వేచ్ఛకేమియు భంగముకాదు.

శ్లో. ఫలం స్వేచ్ఛాభ్యం ప్రతివనమభేదం క్షీతికుహం
 పయస్థానే స్థానేశిరమధురం పుణ్యసరితాం
 మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ
 సహంతే సంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః.

27

చ. కలవు పచేళిమగులు లయి † కానలలోపలఁ బండ్లు మ్రాకులం
 గలవు పవిత్రవాహినులఁ † గమ్మని శీతలవారిపూరముల్
 గలవు చివుళ్ళపాన్పులవి † గైకొననేరక దీనులై ధనా
 ధ్యుల గననిన్ వసించి నరులోలి † సహింతురు తీవ్రతాపమున్.

తా. వనమునందలి తరుకాఖలన్నియు దియ్యనిపండ్లతోఁ గూడియున్నవి. గంగా నర్మదాది పవిత్రనదులందు నదా దియ్యనినీరు ప్రవహించుచున్నది. మృదు వగు పల్లవశయ్యాతలంబు లున్నయవి. పైవానితోఁ దృప్తిజెందక దరిన్తులై గొప్ప వారల పంచను నిలువంబడి పెక్కుబాధల నొందెదరేల?

శ్లో. యే వర్ధంతే ధనపతిపురః ప్రార్థనా దుఃఖభాజో
 యే చాల్పత్వం దధతివిషయాత్మేపపర్యస్తబుద్ధేః
 తేషా మంతస్సురితహాసితం వానరాణాం స్మరేయం
 ధ్యానచ్ఛేదే శిఖరికుహారిగ్రావ శయ్యానిషణ్ణాః

28

చ. ధనపతిమ్రోల నిల్చి కడు † దైన్యముఁజూపెడు వారలెవ్వరో
 ఘనవిషమూఖిలాష మతి † కల్పనమీరిన నీచులెవ్వరో
 మొనయుచు వారిదుష్టదిన † ముల్ మదినవ్వి తలంతు నాత్మ చిం
 తనము తుదిన్ గుహంతరము † నకొరుచిరోపల తల్పశాయిన్.

తా. ఐశ్వర్యవంతులఁజేరి కడుదరిద్రులుగా నెవరు నటించురో ఎవరిండ్రి యార్థములయొక్క కోరికలవలన మానసమునం దుపాయముగల నైచ్చముతో నుం దురో, వారి దుద్దినములఁగూర్చి, విరక్తి నొంది గిరిగుహలందుండెడి శిలశయ్యయం దుండి సమాధి యనంతరము “ఎటులాదినముల గడపితిమో?” యని ఆశ్చర్యచకితు డనై లోలోన నవ్వుకొందురు.

శ్లో. యేనంతోష నిరంతరప్రముదితాస్తేషాం న భిన్నోముదో
 యే త్వస్యే ధనలుబ్ధసంకులధియస్తేషాం నతృష్ణాహతా

ఇట్లు కన్యకృతే కృత స్సవిధినా తాదృక్పథంసమ్పదాం
స్వాత్మన్యేవ సమాప్త హేమమహిమా మేరుర్నమే రోచతే. 29

మ. వరసంతోషనిరంతరప్రముదితుత్ వర్ణింప నెవ్వారు ని
ర్భరముల్ వారికి మోదముల్ కనకలు † బస్వాంతు లావారికిన్
విరతింబొందదు తృష్ణ యెవ్వనికిఁ గా † వింపంబడెన్ బ్రహ్మచే
స్థిరసంపన్నిధి మేగు వాత్సర్యతల † క్షీకంబు నాకిట్టమే? 29

తా. పులికముగా దొరికినవాటితోఁ దృప్తిజెందుఁ పురుషులకు నానంద
మేమియు జెడక పెరుగుచు నేయుండును. ద్రవ్యమునకై చేరానఁ జెందియుండు
వానికి తృష్ణపోవకయేయుండును. నిత్యానందునకు మేరువువచ్చిపడినను ననేకు
గలుగదు. చేరాన గలవానికి మేరువైననుజాలదు. అట్టి మేరువెవ్వని కుపయోగ
పడకుండుటచే నాకును సమ్మతముగాను.

శ్లో. భిక్షాహార మదైన్య మప్రతిముఖం భీతిచ్ఛిదం సర్వదా
దుర్మాత్సర్యమదాభిమానమధనం దుఃఖాఘవిధ్వంసనం
సర్వత్రాన్యహ మప్రయత్నసులభం సాధుప్రియం పావనం
శంభో స్సత్రమ వార్యమక్షయనిధిం శంసంతి యోగీశ్వరాః. 30

మ. అభివర్ణితురు యోగివుంగవులు భి † ట్తాహారమున్ భూతదై
న్య భయక్రోధ మదాభిమాన జడిమా † హంకారమున్ సత్సఖ
ప్రభవం బశ్రమ లభ్యమూర్జిత మవా † చ్యం బక్షయం బుగ్రదుః
ఖభిదాదక్షము శంభుసత్రము మహా † కై వల్యసత్సాత్రమున్.

తా. భిక్షయే యాహారమయినది. దీనత్వము కలుగునది అడ్డములేనిది, సదా
భయము పోగొట్టునది, అజ్ఞానగర్వముల బాధించునది. కష్టముల నివారించుచు
ప్రతిదినము నిష్ప్రయత్నముగ దొరకునదియగు శివపూజ వారింపరాని నిక్షేపముగా
యోగివుంగవులు వక్కాణించెదరు.

4 భోగా సైర్య వర్ణనము

శ్లో. భోగే రోగభయం కులే చ్యుతిభయం విత్తే నృపాలాద్యయం
మానే దైన్యభయం బలే రిపుభయం రూపే జరాయాభయం

శాస్త్రీ వాదభయం గుణే ఖలభయం కాయే కృతాద్భయం
సర్వం వస్తుభయాన్నితం భవిన్యణాం వైరాగ్య మేవాభయం. 31
చ. బలగుణభోగ రూపకుల † భర్మకశేబర శాస్త్ర మానముల్
బలిఖల రుగ్ధరాచ్యుతి నృ † పాలయ మప్రతివాది దైన్య సం
కుల భయయుక్తముల్ నరుల † కున్ భువి నెవ్వియునిర్భయంబులే
నెలకొని యెన్నిభంగులను † నిర్భయ మొక్క విరాగ మే సుమీ
తా. మనుజులక క్షేపైరులచేతను, సుగుణములుదుష్టులచేతను భోగములుభోగ
ములచేతను, అందము ముగిలినముచేతను. కులము చెలిపోవుటవలనను, భవము
రాజులవలనను, జమునిచే దేహము, పాండిత్యము ప్రతివాదముచేతను, మనస్సు
దీనత్వమువలనను నాశనమగును, నాశనము కానిది యొక్క విరక్తియే.

శ్లో. ఆక్రాంతం మరణేనజన్మ జరయావిద్యుచ్ఛలం యావనం
సంతోషో ధనలిప్సయాశమసుఖం ప్రాధాంగనావిభ్రమైః
లోకైర్మత్సరిభిర్దణా వనభువో వ్యాతైర్మృపాదుర్జనై
ర్మహర్షేణ విభూతయోవ్యుపహతా గ్రస్తం న కిం కేన వా. 32

చ. జననము చావుచేత శమ † సౌఖ్యము కాంతలలీలచేత జ
వ్వనము జరారిచేత గుణ † వర్గము కూశలచేత రాజు దు
ర్జనములచే ముదంబు ధన † రాగముచే సిరులెల్ల లేమిచే
వినిహతిఁ జెందె దోషపరి † విధముగాదె తలంప నెద్దియున్.

తా. పుట్టుకను చావుస్వరూపముతో నాశనముఁ జేయుచున్నది. శాంతి
సౌఖ్యము స్త్రీలీలచేఁ గలితనొందుచున్నది. యావనమును ముదిమిపాడుచేయు
చున్నది. సుగుణములన్నియు దుష్టులచే పాడుచేయబడుచున్నవి. రాజుఃపర్యంత
ములఁ జెప్పవారల వలన పాడగుచున్నాడు. ద్రవ్యాశ సంతోషమును నెఱుచు
చున్నది. నిలుకడలేనిది సంపదలు, ఇట్లు ప్రతివిషయము వోషకొత్తమైనదేగదా ?

శ్లో. ఆధివ్యాధితైర్జననస్య వివిధైరారోగ్య మున్మూల్యతే
లక్ష్మీర్యత్రపతంతి తత్రవివృతర్యానా ఇవ వ్యాపదః
జాతం జాత మవశ్య మాశు వివశం మృత్యుః కరో త్యాత్మసా
త్మత్కిం నామ నిరంకుశేన విధినా యన్నిర్మితం సుస్థిరం.

కా. ఆధివ్యాధిశత్రుచే జనులదై † ర్యంబెల్ల నిశ్శోభమై
 బాధింపంబడు సంపద ల్లుగునో † ప్రత్యక్షమై ద్వారసం
 రోధం బేమియులేక దుర్దశలు చే † యక మృత్యువున మర్త్యులక
 వేధించున్ విధి యేది సుస్థిరముగా † నిర్మించెడర్కించినన్ . 33

తా. మనుష్యులదైర్య మనేకవిధములును మనోవ్యాధులచేతను వ్యాధుల
 చేతను, నశించుచున్నది. సంపదలున్న నిరాటంకముగా నాపదలు కలుగును. పుట్టిన
 ప్రాణికల్ల చావు విధింపబడియే యున్నది. బ్రహ్మ నిర్మించిన దేదియు స్థిరము
 నిర్భాభాకరమైనది సృష్టింపబడి యుండలేదు.

శ్లో. భోగాస్తుంగతరంగ భంగతరళాః ప్రాణాః క్షణధ్వసినః
 స్తోకాన్యేద దిచాని యావనసుఖస్ఫుర్తిః ప్రియాసుస్థితా
 త త్సంపాతః మసార మేవ నిఖిలం బుద్ధ్వా బుధా బోధకా
 లోకానుగ్రహపేళలేన మనసా యత్న స్సమాధీయతాం. 34

ఉ. తుంగ తరంగ భంగముల తో † దులదూగు విలోలభోగముల్
 భంగవడున్ నిమేషమున † బ్రాణము కొన్నిదినంబులే సుఖం
 బంగనలందు నిట్లు మది † నారసి బ్రహ్మ విచారయత్న ము
 ప్సొంగుచుఁ జేయఁగావలయు † భూరి జగద్దిత బుద్ధి బండితుల్ . 34

తా. భోగములు చంచలములై స్థిరమైనవిగావు. నిమిషమాత్రమైనజే గాని
 ప్రాణము నిలుకడలేనిది. వనితాసుఖము కొలదిదినములే గాని యావజ్జీవమంతయు
 దుండను . కావున పండితులైనవారు సంసారమనిత్యమని యెఱింగి విరక్తిగొంది
 యుండవలయును.

శ్లో. భోగా మేఘువితాగమధ్వవిలసత్సదామిసీచంచలా
 ఆయుర్వాయువిఘటితాబ్జపటలీలీనాంబువద్భంగురమ్
 లోలా యావనతాలనా తనుభృతా మిత్యాకలయ్య దృతం
 యోగీ ధైర్యసమాధిసిద్ధసులభే బుద్ధిం విదద్ధ్వం బుధాః. 35

చ. జలదములోని క్రొమ్మెఱుగు † జాయలు భోగపరంపరల్ మహా
 నిలపరిఘట్టితాబ్జపట † నీరతుషారము జీవితంబు చం
 చలతరముల్ వయోభిమత † సౌఖ్యముగీగతి నాలకించి స
 భ్యులు పరమాత్మ యోగమున † బుద్ధిఘటింపుడు సత్వరంబునక

తా. భోగములు మేఘమాలలోని తళుక్కుని మెఱుంగు లేఖతో సమానములు, తామరామనందలి నీటిబిందువుతో సాటియైనది. జీవితము యావన సౌఖ్యమతి చంచలమయినది. కావున బుద్ధిమంతులు సత్వరముగాఁ బరబ్రహ్మ పదార్థము దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. ఆయుః కల్లోలతోలం కతిపయదివనస్థాయినీ యశావనశ్రీ
రథాన్యంకల్ప కల్పాఘనసమయతటిద్విభ్రమా భోగపూగాః
కఠాన్లేహోపగూఢం తపసి చ నచిరం యత్ప్రియాభిః ప్రణీతం
బ్రహ్మణ్యాన క్తచిత్తా భవత భవభయాంభోధి పారం తరీతుమ్.

ఉ. ఆయువు వీచి చంచలము † యశావన మల్పదినోచితంబు పు
ష్పాయుగ కేళిజన్యసుఖ † మస్థిర మర్థము వాంఛవోలె సా
సాయము భోగముల్ మెఱపు † లట్లభ్రమించు భవాబ్ధి లంఘనో
సాయము బ్రహ్మచింతనము † బాయక చేయుడు నజ్ఞనోత్తముల్.

తా. తరంగములవలె జంచలమైనది, ఆయువు జవ్వన మల్పదిన పరిమాణము విషయసౌఖ్యము లక్ష్మిరములు ద్రవ్యము వాంఛవలె నాపాయముగలది. సంసారసాగరము దాటుటకు బ్రహ్మచింతనమే నావయైనది. కావున సదా నజ్ఞులై బ్రహ్మధ్యానైకపరుల కండు.

శ్లో. కృత్రేణామేధ్యమధ్యే నియమితతనుభిః స్థీయతే గర్భవాసే
కాంతావిశ్లేభదుఃఖవృత్తికరవిషమో యశావనే చోపభోగః
వామాక్షీణా మవజ్ఞావిహసిత వసతి ర్వృద్ధభావోప్యసాధుః
సంసారే రే మనుష్యా వదత యది సుఖం స్వల్ప మప్యస్తికించిత్.

ఉ. కాయము కుంచిగర్భనర † కంబున నండుట దుఃఖమాదియం
దాయతలోచనావిరహ † మబ్బుట దుఃఖము జవ్వనంబునం
బాయక భామినీ సహన † పాత్రము దుఃఖము వృద్ధభావ మిం
కేయెడఁ గల్లు సౌఖ్యలవ † మించుకయే జనులార చెప్పడి. 37

తా. ప్రథమ విచారకారణము సర్వావయవములు ముడుచుకొని గర్భనరక మండుండుట, ఓడప యశావనమున స్త్రీ వియోగము గలిగిన దుఃఖము మాడవది ముసలితనము సౌఖ్యముగ గడుపుదమన్న స్త్రీల పరిహాసముల పాలగుట, ఇట్టిసంసారమున వీగమయిన సౌఖ్యమున్నదని బుద్ధిమంతులు చెప్పుదురా ?

శ్లో. బ్యాప్రీవ సౌమతి జరా పరితర్జయంతీ
 రోగా శ్చ శత్రవ ఇవ ప్రహరంతి దేహమ్
 ఆయుః పరివ్రతతి భిన్నఘటా దివాంభో
 లోక స్తథా పృథిత మాచర తీతిచిత్రం.

38

చ. కడు నెఱిగించుచున్ ముదిమి † గడజీబెబ్బలిమాడ్కి- నున్న దె
 క్కుడువ గ దాయలంబలెఁ దె † గుళ్ళు శరీరము నొందుచున్న వె
 ప్పుడుఁ జనుభిన్న కుంభజల † ముంబలె నాయపు లిట్టులయ్యుదా
 రుడుగక మానవుల్ దురిత † మోలినొనర్చుచు నున్న వారహో.

తా. బ్యాప్రీ-లముభంగి వృద్ధత్వము సదా భయముగలిగించుచున్నది శత్రువుల
 వలె రోగములు దేహమును కడించుచున్నవి. భిన్నఘండమందలి జలమువలె
 వాయువు క్షణము లోక బోలుచున్నది. ఇట్లయ్యును జనులు పాపకృత్యములే చేయు
 చున్నారు.

శ్లో. భోగా భంగుర వృత్తయో బహువిధాస్తై రేవ చాయం భవ
 స్తత్క-స్యేహ కృతే పరిభ్రమత రేలోకాః కృతం చేష్టితైః
 ఆశాపాశశతోపశాంతి విశదం చేత స్సమాధాయతే
 కామోచ్చిత్తివశే స్వధామని యది శ్రద్ధేయ మస్మద్వచః 39

చ. తరళతరంబులుక బహువి † ధంబులు భోగము లీమరంతనం
 సరణము వానిచే బొడమెఁ జాతుఁ † బరిభ్రమణంబువానికై
 నరులు మదీయభాషణము † నమ్మెద రేని శమప్రసన్న మై
 పరగు మనంబు శంభుపద † పద్మయుగప్రవణంబు సేయుడి.

తా. బహువిధములుగానున్న భోగములు స్థిరముకావు. అట్టి యస్థిరములచేఁ
 జేయఁబడిన వా గంసారమనెటచే నదియు స్థిరముకాదు. నిస్సారమగు నీసంసార
 మనఁ దిరుగుటకంటె నే చెప్పమాట వినుడు. అదియేదన సదాశివధ్యానైక
 తత్పరులు కండు, అదియే మోక్షసాధనము.

శ్లో. బ్రహ్మాండ్రాదిమరుద్ధణా స్తృణకణా న్యత్రస్థితో మన్యతే
 యత్స్వాదా ద్విరసా భవంతి విభవా స్త్రైలోక్య రాజ్యాదయః
 భోగం కోపి న ఏక ఏవపరమో నిత్యోదితో జృంభతే
 భోసాధో క్షణభంగురే తదితరే భోగే రతిం మాకృథాః. 40

ఉ. ఎందు వసించి ధన్యుడు వి † ధీఃద్రముఖామరికోటి నెల్ల నెం
చుం దృణమట్ల జేనిఁ జవి † చూచుటచే రసహీనభావముం
జెందు జగత్ప్రభుత్వములు † చెప్పగరాని యనంత కేవలా
నందముదానియందు మది † నాటుము మానుమునీచభోగముల్.

తా. ఎవండు పరబ్రహ్మపదార్థమును నభినికొనుచోడు పను బ్రహ్మాండ్రాది
దేవతలఁగూడ దృఢీకరించును బ్రహ్మజ్ఞానముచే గంతతాత్పర్యము సంపన్నమై
వెలయుచుండును. కేవల మజ్ఞానాంధకారమును సంసారియు వివక్ష పరబ్రహ్మ
పదార్థముఁ బ్రేసికొనఁ బ్రయత్నింపుము.

5 కాలమహిమాను చర్చనము

శ్లో. సా రమ్యా నగరీ మహాన్స నృపతిస్సామస్త చక్రంచ తి
త్పార్శ్వేతస్య చ సా విదగ్ధపరషత్తాశ్చంద్రబింబాననాః
ఉద్రిక్త స్సచ రాజపుత్రనివహస్తేనందిన స్తాః కథాః
సర్వం యస్య వశాదగాత్ స్మృతిపథం కాలాయ తిస్మై సమః. 41

మ. అది మేలైనపురంబు పూజ్యచరితుం † జాగాజు రాఘండలం
బది పార్శ్వంబున నావిదగ్ధసభ వా † రజ్జాస్య లక్ష్మ్యధృతం
బది రాకన్యక ముద్ది వందినికఁగ † బాగాధలుక సర్వముం
గదలం జేసిన కాలమూర్తికి నమ † స్కారంబు సత్కీర్తికిన్.

తా. అది రమ్యమగు పురరాజము. ఆపురమేలురాజు గొప్పవాఁడు. అతని
చుట్టు సామంతరాజులు గొల్చుచున్నారు. పండితబృంద మారాజుతో సరసగోష్ఠి
నెఱపుచున్నది. అతని స్తుతిపాఠకులారాతనిని స్తుతించుచున్నారు. అతని ముచ్చటలు
మొదలయినవియన్నియు నశించి కేవలము స్మరణమాత్రావశిష్టములై యున్నవి.
ఇదంతయుఁ గాలమహిమయే. అట్టికాలంబున కేను నమస్కారంబుఁ జేయు
చున్నాను.

శ్లో. య త్రానేకే క్వచి దపి గృహే తత్ర తిష్ఠ త్యధైకో
య త్రాప్యేక స్తదను బహవ స్తత్ర నైకోపి చాంతే
ఇత్థం చేమా రజసివసా దోలయంద్యావివాక్షౌ
కాలః కళ్యా భువన ఫలకే క్రిడతి ప్రాణి శారైః.

శా. ఏయింటన్ వసియించుఁ బెక్కు లొకఁ డాఁ యింటంబ్రవర్తించునే
చాయన్ నిల్చునొకండు పెక్కులచటన్ ♦ సంధిల్లు నొండైన లే
దాయంటన్ మది నిట్లు రాత్రి దిన రూ ♦ పాక్షద్యయింజిమ్ముచుం
జేయంగాలుడు క్రీడలోక ఫలక ♦ శ్రేణిన్ నృశారంబులన్. 42

కా. గంసాగమంగు నొకయింటలోఁ బెక్కుండుండిన నచట నొక జేయం
దను. ఎచట నొకఁడు దర్బారఁ పెక్కుండునుగలలో యచటచివరకు నొకఁడైన
నుండఁడు. ఇదంతయుఁ జూడగా కాలమనుజుడరి భూమియనెడి నెత్తపుంబలక
యందు దివారాత్రములనెడి రెండుసాచికల నొర్పించుచు కాళికతోడ ప్రాణు
లనెడి సారెలతో జూదమాడుచున్నట్లు చోచును.

శ్లో. ఆదిత్యస్య గతాగతై రిహరహస్సం క్షీయతే జీవితం
వ్యాపారై ర్భూకార్యభార గురుభిః కాలో న విజ్ఞాయతే
దృష్ట్యా జన్మజరావిపత్తి మరణం త్రాసశ్చ నోత్పద్యతే
పీత్యా మోహమయీం ప్రమాద మదిరా మున్మత్తభూతంజగత్.

చ. అనుదినమున్ నశించుఁ బర ♦ మాయువు సూర్యుని రాకపోకలక
ఘనబహు కార్యభారములఁ ♦ గాలము పోవుటగానరాదు గం
జనన జరామయంబులును ♦ జావును జూచి భయంబులేదుదు
ర్జన భవనంబు మోహమది ♦ రారసవిహ్వలమయ్యె నయ్యయో!

తా. సూర్యోదయాస్తమయములచే నాయువు క్షీణించుచున్నది. జీవితము
కారకు బద్ధకార్యములో మునిగియుండుటచేఁ గాలముపోవుచు నాయువు క్షీణిం
చుట తెలియలేదు. పుట్టుట మగలితనము కష్టములు. గిట్టుట మొదలగువానికి భయ
ముండెందరు. కేవలము పరాకువలన పీచ్చిని యిట్లెల్ల చేయుదురు.

శ్లో. రాత్రి సైవ పునస్సవ దివసో మత్వాబుధా జంతవో
థావ త్యద్యమిన స్తథైవ విభృత ప్రారబ్ధ తత్తత్క్రియాః
వ్యాపారైః పునరుక్త భుక్త విషయై రేవం విధే నామునా
గంసా రేణ కదర్థితా వయమహో మోహోన్న లజ్జామహే. 44

ఉ. వచ్చిన రాత్రులే తిరిగి ♦ వచ్చుట పోయిన వానరంబులే
వచ్చు తెఱింగి గూఢతర ♦ వర్తనులై పునరుక్త కార్యములో

నిచ్చలు సేయుచున్ జనులు † నిశ్చయవృత్తి జరింతు రీభవా
భ్యుచ్చయ రీతిచే జెడికు † బుద్ధులు సిగ్గువహింప రెంతయున్.

తా. రాత్రింబవళ్ళుగాని వానరంబులుగాని వచ్చిపోయినవే మరలవచ్చు
గాని యంతకంటె విశేషించిరావు. ఈ విషయ పెరింగియు పూర్వమొనరించిన
కార్యములనే మరలజేయుటకుఁ బరుగెత్తుచున్నారు. అజ్ఞాకరమైన సంసారము
నిర్వేదకముకదా! సంసారమందలి అజ్ఞాకరమైన బ్రతుకున కెంతో సిగ్గుపడవలసిన
వారమైనను అజ్ఞానాంధకారమున సిగ్గుపడకుండు తెంతయు వింతగానున్నది.

శ్లో. నధ్యాతం పడమిశ్వరస్య విధివత్సంసార విచ్ఛిత్తయే

స్వర్గద్వారకపాటపాటనపటు ధర్మోపి నోపార్జితః

నారీషీనపయోధరోదుయగళం స్వప్నోపి నాలింగితం

మాతః కేవలమేవయావనవశేచ్ఛదే కుతారావయం.

45

ఉ. శ్రీరమణీయ శంభుపద † చింత యొనర్చుట లేకు గోవుర
ద్వార కపాట పాటన సు † ధర్మము జేయుటలేదు నుందరీ
హరి కుచోపలబ్ధిగల నైన నెఱుంగము మాతృయావనో
దార వనీకుతారముల † మైదనియించిన వార మిమ్ముహిన్.

తా. సంసారము వదలునట్లు పరమేశ్వర ధ్యానముఁజేసిమోక్షమైన సంపా
దింపలేదు. స్వర్గము నిరాటంకముగఁ బోనిచ్చు ధర్మమైన గణింపలేదు. శ్రీల
తోడి సౌఖ్యము కలలోనైనఁ బొందకపోవుటచే గానుపురుషా యునకు సొగుల
మైతిమి. కనుక తల్లిస్నాయముం చూలించుటకై పుట్టితిమిగాని వెఱుబ్రయోజనము
కొఱకై పుట్టలేక పోయితిమి.

శ్లో. నాభ్యస్తా భువి వాదిబృందదమనీ విద్యావినీతోచితా

ఖడ్గైః కరికుంభపీఠదళనై ర్నాకం న సీతం యశః

కాంతాకోమలపల్లవాధరరసః పీతో న చంద్రోదయో

తారుణ్యం గతమేవనిష్ఫల మహో శూన్యాలయో దీపవత్.

46

చ. వలనుగ విద్య నేర్చి ప్రతి † వాదుల గెల్పుట లేదు కుంభిని

ర్గళననిశాతఖడ్గముల † దైవతలోకమునందుఁ గీర్తులున్

నిలుపుట లేదు చాచరమ † ణీమధురోష్ణముఁ గ్రోలలేదు ని

ష్ఫలమును జవ్వనం బరిగె † బాడుగృహంబున దీపముంబలెన్.

46

తా. సర్వవిధముల నుపయోగించువిద్య గంపాదించి ప్రతివాదులను గలువ లేదు. వీరత్వముఁబొంది పగవారి యోనుఁగులకుంభములఁజీల్చి కీర్తినిలుపుటయులేదు. శృంగారముపృతిలు చంద్రోదయకాలమునఁ ద్రయురాలి చిగురాకుమోపి నాసిన వారముగాము. ఇట్లు విద్యాగ్రములేక కీర్తిధనములేక నుఖమునందకకటా! మా జవ్వనమంతయు వ్యర్థమైనది.

శ్లో. విద్యా నాధికతా కళంకరహితా విత్తంచ నోపార్జితం
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోర్నసమ్పాదితా
ఆలోలాయతలోచనాః ప్రియతమా స్వప్నేపి నాలింగితాః
కాలోయం పరపిండలోలుపతయా కాక్తై రివ ప్రేరితః 47

చ. వినయవిశేషహృద్యులగు ♦ విద్యలు నేర్చుటలేదు నీతిచే
ధనమును గూర్చలేదు తలి ♦ దండ్రుల సేవయుఁ జేయలేదు చ
క్కని చిగురాకు బోండ్ల బిగి ♦ కౌగిలియుంగలనైనలేదు గొ
బ్బున సమయంబు కాకులకుఁ ♦ బోలే గతిఁచెఁ బరాన్నభుక్తులన్ .

తా. కళంకరాహిత్యమగు విద్య నభ్యసించలేదు. భోగ త్యాగ సాధనమగు ధనమునుగూడఁబట్టలేదు. తలదండ్రుల కెచ్చరికితోఁ బనిచేయలేదు ప్రణయంపు చావుల వనితల గౌరవంపలేదు. కాలమంతయు బలవలపంచునుండి కాకవలె బొట్ట పోసికొను చుంటిమి. కాని మఱి పురుషార్థమును గడింప నేరమైతిమి.

శ్లో. వయం యేభ్యో జాతా శ్చిరపరిగతా ఏవ ఖలు తే
సమం యైస్సంవృధా స్మృతివిషయతాం తేజగమితాః
ఇదానీ మేతే స్మః ప్రతిదివస మాసన్నపతనా
గతాస్తుల్యావస్థా సికతిలనదీతీరతరుభిః 48

ఉ. తాలిమిమాలి కన్నతలి ♦ దండ్రుల తోడమెలంగు వారలం
గాలము గోలుపుచ్చనని ♦ కావయ ఘోరజరాభ రాస్తులై
తూలుచు నిత్యసన్నిహిత ♦ దుర్దశులై సికతాలగన్నదీ
కూలమహామహిజముల ♦ కున్ సరివత్తురు మూఢమానవుల్ . 46

తా. మనలఁ గని పెంచినవారుపోయి చాలకాలమయినది. మన మవరిలోఁ జెరిగితిమా వారు స్మరణకుమాత్రమే యున్నారు. ఇంక మేము యుసుకవీతైన యేటిగట్టున నానాటికి చావును సమీపించుచు నించె యున్నారము.

శ్లో. ఆయుర్వ్యర్థశతం సృణాంపరిమితం రాత్రౌతదర్థంగతం
తస్యార్థస్యపరస్య చార్థమపరం బాలత్వ వృద్ధత్వయోః
శేషం వ్యాధి వియోగదుఃఖసహితం సేవాదిభిర్నీయతే
జీవే చారితరంగచంచలతరే సౌఖ్యంతనుః ప్రాణినామ్.

ఉ. ఆయువు నూలువత్సరము † లందు సగంబు నశించె నిద్రచే
నాయటలో సగంబు † త † మయ్యెను బాల్యజరాప్రసక్తిచే
బయక తక్కినట్టి సగం † బాలు గతియగు బ్రహ్మసవృత్తిచే
నాయువు చంచలంబగుట † బ్రాణుల కెట్లు సుఖంబుచేకుదున్.

తా. మనుష్యులకు ఆయుర్దాయము నూరువత్సరములు, అందు నేబది సంవత్సరములు నిద్రాకాలమగు రాత్రీకాలములఁ దీరినది. మిగత సగమునందు సగము ఇరువదియైదేండ్లు అజ్ఞానాసక్తులతోఁ గూడిన బాల్యవృద్ధత్వమువలనఁ గడచినది మిగిలిన యిరువదియైదేండ్లు సంసారమందలి కష్టములలోఁ దీతినది. అతిచంచలమగు నాయువుకలిగిన సుఖమున కవకాశ మెక్కడిది ?

శ్లో. క్షణం బాలో భూత్వా క్షణమపి యువా కామరసికః

క్షణం విశ్లేర్షీనః క్షణమపిచ సంపూర్ణవిభవః

జరాజీర్ణై రంగై ర్నట ఇవ వలీమండితతను

ర్నర స్సంసారంతే విశేతి యమధానీయవనికాం.

ఉ. బాలకుడై క్షణంబు యువ † భావయుతుండయి కొంతకాలము ద్వేలదరిద్రుడై క్షణము † విత్తసమన్వితుడై క్షణంబు జీర్ణాలన గూత్రుడైనటుని † యట్ల నటింపి తుదిన్ నరుండు యామ్యాలయ నామమైన తెర † యందుఁ జొరంబడు సత్వరంబుగన్.

తా. మనుష్యుఁడొకనటకునివలె, కొంతకాలము బాలుఁడుగాను, కొంతకాలము కామసుఖము లనుభవించు యువకుండుగాను, క్షణకాలము గొప్ప దరిద్రుండుగాను, మఱికొంతకాలము విశ్లేర్ష్యవంతుఁడుగాను, చూపట్టిముదిముచే నంగములు సడలి, మడతలుగల్గిన దేహముతో నటుండాటకుడను తెరలోనికిఁ బోవునట్లు సంసారము చివర యమపుర ద్వారముసాచ్చి మఱుగుపడుచు న్నాఁడు.

౬ యతిస్సపతి సంవాదవర్ణనము

శ్లో. త్వం రాజా వయమప్యపాసితగురుప్రజ్ఞాభి మానోన్నతాః
ఖ్యాతత్త్వం విభవై ర్యశాంసి కవయో దీక్షు ప్రతన్వంతి నః
ఇత్థం మానధనాతిదూర ముభయో రప్యవయో రంతరం
యద్యస్మాను పరాఙ్ముఖోపి వయమప్యేకాంతతో నిస్సృహః 51

ఉ. రాజపునీవు మేము గురు + రాట్కలితప్రతిభాభిమాన వి
భ్రాజ మహోన్నతాత్మలము + భవ్యధనప్రధితుండ వీవు న
ద్రాజ నుతించు మాయశము + దవ్యసమీ మనవాసి మమ్ము ని
ర్వాజితఁ జూడవేనియను + రాగము మాకును లేదు నీయెడన్.

తా. నీవు మహారాజువు మేము గురుముఖముగాఁ బడసిన ప్రజ్ఞావిభవమున
చేరిందిన వారము నీవైశ్వర్యవంతుడవగుటచేఁ బ్రసిద్ధుడవు మాకీర్తి కవులచే
వర్ణింపబడుచు దికాంతముల చూరగొనుటచే మేముగూడ ప్రసిద్ధులమే. కనుక
నీకును మాకును విశేష తారతమ్యములేదు. కాబట్టిమాయడల ననాదరముగా
మెలగిశచో నీయెడల మేమును నాధారముగా వర్ణించెదము. మేము విరక్తులము
గాన నీయనాదరము మమ్ముల బాధింపదు సుమా!

శ్లో. అర్థానా మీ శిషే త్వం వయమపిచగిరామిశ్మహే యావదర్థం
శూర స్త్వంవాదిదర్శపుష్పశేమనవిధా వక్షయం పాటవం నః
సేవం తే త్వాం ధనాధ్యామతిమలహతయే మామపిశ్రోతుకామా
మయ్య ప్యాసానతేచే త్వయి మమ సుతరామేష రాజస్థోస్మి.

చ. ధనపతి వీవు మేము వివి + ధశ్యతిపుంజపదార్థతత్త్వశా
సనులము నీవు శూరుడవు + చండతరప్రతివాదిగర్వభం
జనులముమేము నిన్ను ధన + శాలురుమమ్ము భజింతురాశ్రితుల్
వినయము సేయవేని పృథి + వీవర సాగెద మీక్షణంబునన్. 52

తా. రాజా! నీవు ధనములకు రాజువు. మేము సర్వకాన్యములకు రాజులము
వైరులనీవడంచుటచే శూరుడవు మేము ప్రతివాదుల నడంచెడి శూరులము. ధనాశా
పరులు నిన్ను సేవింతురు. కాస్త్రశ్రవణము గోరువారు మమ్ముఁగొలుతురు. కావున
నీకు మాకు భేద మేమియులేదుఘమ్ముదారణముగాఁ జూచినచో వేటొందుచోటు
నకుఁ బోయెదము.

శ్లో. వయ మిహ పరితుష్టా వల్కలై స్త్వం దుకూలై
స్సమృద్ధవ పరితోషో నిర్విశేషో విశేషః
సతు భవతి దరిద్రో యస్య తృష్ణా విశాలా
మనసి చ పరితుష్టే కోర్ధవాన్ కో దృడః

53

చ. కలితగుకూలవస్త్రములు † గట్టిననీకును జీర్ణవల్కలం
బులుభరించుచునాకును ప్ర † మోదచుఁతుల్యములేదు వాసి య
గ్గల మగుతృష్ణ యెవ్వనికి † గాఢదరిద్రుఁడు వాఁడు లేమియుం
గలిమియు నేలసమ్మదవి † కస్వరమానసులై నవారికిన్.

53

తా. నారచీరలు ధరించుమేము కాంచనపీతాంబరముల ధరించు మీరు మన
ముఖయులము సమాన సంతోషులవేగదా? ద్రవ్యాశగలవానికి దారిద్రయము
గాని మనస్సంతుష్టిగలవానికి ద్రవ్యవక్కురలేదు దారిద్రయములేదు.

శ్లో. ఫల మల మశనాయ స్వాదుపానాయ తోయం
క్షీతి రపి శయనార్థం వాససే వల్కలంచ
నవధనమధుపాన భ్రాంతిసర్వేంద్రియాణా
మవినయ మనుమన్తుం నోత్సహే దుర్జనానాం.

54

చ. ఫలములుచాలు జీవికకుఁ † బాసముసేయ జలంబుజాలు వ
ల్కలములుచాలు కట్టుట కి † లాతలముల్ శయనింపఁజాలు ని
ష్ఫలనవవిత్తశీధురస † పానవిజృంభిత మోహలీన చి
త్తులగు నికృష్టభూపతుల † దుర్నయ మించుకయున్ సహింతునే.

తా. ప్రాణాధారమునకుఁ బండ్లచాలును. దృశ్యతీర్షకానుటకు తియ్యని
జలము చాలును, కట్టుకొనుటకు నారచీరలు చాలును, నిద్రించుటకు భూమి
చాలును. మదిరసానప్రమత్తులగు రాజుల నేసౌఖ్యమునకై యాశ్రయించవలయును

శ్లో. అశ్నీమహి వయంభిక్షా, మాశావాసో వనీమహి
శయీమహి మహీపృష్ఠే, కుర్వీమహికి మీశ్వరైః.

55

గీ. చేరి భిక్షాన్న మారగిం † చెదము మేము
కట్టెదము దిక్కులనియెడి † కలితశాటిఁ
బవ్వళించెద మిలయను † పాన్పుమీద
నేమికార్యము మాకు న † రేండులందు.

55

తా. భిక్షాన్నము భుజించెదము నల్లిక్కుల వస్త్రముగాఁ గట్టుదుము అవని పాన్సనఁ బవళించెదము. ఇట్టిమఱకు రాజులతోఁ బనియేమి ?

శ్లో. న నటా న విటా న గాయకా, న చ సఖ్యేతరవాదచంచవః
నృపమీక్షితౌ మత్ర కేవలం, స్తనభాగా నమితోనయోపితః.

క. విట గాయక వై తండిక

నటజనులముగాము పృథుఘ ధి న స్తన నమితో

త్కట వారకాంతలము గా

మటుగావున నృపునిజాడ ధి నగునే మాకున్.

56

తా. మేము విటులము, నితండవాదాలము, గాయకులము, నటకులము, మన్మథాగ్నినడంచు బలితంపు గట్టిగుబ్బలు గలిగిన వారకాంతలముగాము, కావున మేము రాజుపాలికిఁ బోనక్కరలేదు.

శ్లో. విపులహృదయైర్దనైః కైశ్చి జగ జ్జనితం పురా
విధృత మవారైర్దత్తం చాన్వైర్విజిత్య తృణయథా
ఇహ హి భువనాన్యన్యే ధీరా శ్చతుర్దశ భుంజతే
కతిపయపురస్వామ్యే పుంసాం క ఏష మదజ్వరః.

57

ఉ. అంచితబుద్ధులైనవను ధి జాధిపతుల్ జగమెల్లదొల్లి ని

ర్మించిరి దానిఁ గొందఱు భి ధి రించిరి యిచ్చిరి కొందఱు అర్థికి

న్మించి జగంబులన్నియును ధి నెమ్మిభుజించుచుఁ గొందఱుండగా

బంచకపట్టజేశుల ధి వార మదజ్వరమింత యేటికి.

57

తా. ప్రపంచమంతయు సువారమనస్సులతో సృష్టింపఁ జేయఁబడినది. అటు తర్వాతఁ గొందరిచేఁ బాలింపఁబడినది. అటునిప్పుటఁ గొందఱిచేఁ బయింపఁబడి తృణమటు నాశము చేయఁబడినది. ఇంక నిష్పడు గొందఱు ధీరులు సమస్తలోకముల పాలింపుచున్నారు. ఇదంతయు నిట్లులుండ నేనో నాలుగుదు పతనములేదు వారలింత మదాంధులై కన్నులున్న గానక చరించు పెంగులతో ?

శ్లో. అభుక్తాయాం యస్యాం క్షణమపి న యాతం నృపశః

ద్భవస్తస్యాలాభే క ఇవ బహుమానః క్షితిభృతామ్

తదంశస్యా ప్యంశే తదవయవ లేశేపి పతయో

విషాదే కర్తవ్యే విదధతి జడాః ప్రత్యుగ ముదం.

58

చ. ఎడ నిమిషంబులేక ధర † చీకతంబు భుజించుచున్న యి
 ప్పడమి లభించినన్ మహిమ † సొందునె రాజుల నేల తుస్కలొ
 నడరు లవంబులోఁ దునియ † యం గొకమూలగ సాధులైన వా
 రడలక వై పరీత్యమున † హర్షముఁ జెందుదు రెంత మందులో 58

తా. భూమిని రాజులేలని తుణములేదు ఏరాజో యొకరాజు భూమినిపాలిం
 చుచునే యున్నాడు. అట్టిరాజునకే యతిశయము లేనప్పడు అట్టిభూమిలో నహ
 సాంగములోని యొకమూలకుఁ ప్రభువైన తానేని గొప్పవాడనని వగచుటకు
 మారుగా యుబ్బునొండెదరు ఆహా ఏమి పరికింత సువివేకము ?

శ్లో. మృత్పిండో జలరేఖయా వలయిత స్స ర్వేస్వయం న స్వణుః
 స్వాంశీకృత్య నవన సంయుగతై రాజ్ఞాం గతైర్భుజ్యతే
 నో దద్యుర్ధతేధవా కిమపి తే త్సుద్రా దరిద్రా భృశం
 ధిక్తాన్ పురుషాధమాన్ ధనకణం వాంఛంతి తేభ్యోసి యే. 59

చ. తగ జలరేఖచేవలయి † తంబగు కొంచపు మట్టిముద్దకై
 జగడము లాడి యాడి పెలు † చన్ విభజించి భుజించు చున్నదు
 ర్భర నృపులిచ్చువారె తలఁ † పం గడుసీచులు వారియందు నొ
 ప్పగ ధనలేక కాంక్షగల † పూరుషులుం గడు హీనులేకదా !

తా. భూమియంతయు జలరేఖచే జుట్టుకొనబడి యున్నది. అట్టిభూమికై
 రాజుల తమలోఁదాము పోటలాడుకొని తమకై విభజించికొని యనుభవించు
 చున్నారు. వారామట్టిపైశ్యకై పోరాడినవారు కనుక తుద్రులు ఆదియుపహ్లామగా
 లేక కొంత భాగమునే పొందుటవలన దరిద్రులు కావున వారు ఇదివరకు కెట్టి
 యుండలేదు. ఆప్పుడు పట్టరు. ముందుఁ బట్టిబోరు అట్టివారిని యాచించినవారు
 వారికంటె నీచులు గాన నింగింపదగినవారు.

శ్లో. స జాతః కోప్యాసీ న్మదనరపుణా మూర్ధ్ని ధవళం
 కపాలం యస్యోచ్చైర్విహతి మలంకారవిధయే
 నృభిః ప్రాణత్రాణప్రణవమతిభిః కైశ్చి దధునా
 నమద్భిఃకః పుంసా మయ మతులదర్పజ్వరభరః

చ. అతడ సుజన్మం దెవ్వని స † మంచితశుభ్రకపాల మద్రిజా
 పతి కుతుకంబుతోడఁ దల † పై ధరియించె విభూషణంబుగా

క్షీతిపముఁ బ్రాణరక్షణము † చేయుటకై తముఁజేరి కొందఱా
నతు లయిరంచు దుర్మదభు † నజ్వర మేటికి మానవాళికిన్ . 10

తా. ఎవ్వని ధవళంపునుక నీర్వరుఁడనందముతోఁ ధరించెనో యాతఁడే
సార్థకజన్మఁడు. అట్టిస్థితియందు భూమియందుఁ బ్రాణరక్షణోపాయముగాఁ గొం
దరు తమ్ముజేరి వినమ్రుఁడై సంతమాత్రాన దోషయుక్తముగు గర్వమునెడి పెద్దలోగ
మెందులకుఁ బొందిరోగదా ?

౭ మనస్సంబోధన నియమసము

శ్లో. పరేపాం చేతాంసి ప్రతిదివన మారాధ్య బహుధా
ప్రసాదంకిం నేతుం విశేసి హృదయ క్లేశకలిలం
ప్రసన్నే త్వ య్యంత్య స్వయ ముదితచింతామణీగుణే
విముక్తస్సంకల్పః కి మభిలషిశం వుష్యతి నతే. 61

చ. పదులమనంబు లోలి బహు † భంగులఁ గొల్చి ప్రసన్నతాగుణ
స్ఫురణ వహింపఁ జేయుటకుఁ † బూనగ నేటికి నీవు చిత్తనూ!
స్థిరముగ సుప్రసాదము భ † జించి నిలింపమణీగణోదయ
స్థిరతిగతిక మనోరథము † సొంపువహింపదె నీకు మేలుగన్ . 61

తా. ఓ మనసా! ఇతరులంకొలిచి దాతలను ప్రసన్నులుగా జేసికొనుటకు
యత్నించెదవే ? నీవే స్వచ్ఛమయిన చింతాకువంటి గుణము లలవరచు కొంటివేని
కోరికలన్నియు పొందగలుగుదువు కావున నితరులనుగొలువకుము.

శ్లో. పరిభ్రమసి కిం వృధా క్వచన చిత్తవిశ్రామ్యతాం
స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా
అతితయ మనుస్మర న్నపి చ భావ్యసంకల్పయ
న్నతర్కితసమాగమా ననుభవాని భోగా నహం. 62

ఉ. ఏలపరిభ్రమించెద వ † నేకవిధంబుల వెట్టిచిత్తనూ
తాలిమి విశ్రమింపు మొక † తావున యత్నములేకయో యగున్
మేలును గీడు నేఁ దలంప † మించినకార్యము భావికార్యమున్
లాలసవృత్తి గోర విధి † లబ్ధఫలంబులు నెభుజించెదన్ . 62

తా. మనసా! నాకైయనేక విధములుగా నలుగడల భ్రమించెదవు. ఏది
యెట్లు జరుగవలయునో యట్లు జరిగితిరును అన్యథా జరుగదు. కాన నీప్రయత్న
ముచే నాకేమియు కలుగదు. దైవికముగా వచ్చిన భోగముల నే పొంది నుభింతురు.

శ్లో. ఏతస్మా ద్విర మేంద్రి యార్థగహనా దాయాసకా దాశ్రయ
శ్రేయోమార్గ మశేషదుఃఖశమనవ్యాపారదక్షం క్షణాత్
తాంతం భావ ముపైహి సంతృప్త నిజాం కల్లోలలోలాం గతిం
మా భూయో భజ భంగురాం భవరతిం చేతః ప్రసీ దాధునా రిరి

శా. ఆయాసప్రద మింద్రియార్థగహనం † బాత్రోవ వర్జింపుమి
శ్రేయోమార్గము సర్వదుఃఖనికర † చ్ఛేదార్థమై చేరుమి
ధ్యేయాద్వైతముఁ బొందు మీ స్థిరతచే † దీపింపుమి చిత్తనూ
మాయాకేళికి వెండియుం జొరకుమి † మాలిన్యమున్ వీడుమి.

తా. ఓమనసా! సర్వానర్థములకౌలవాలమైన యింద్రియముల నడంచి జ్ఞాన
మార్గమునఁ బ్రవర్తింపుము. గంభీరహృదయముతో నాత్మస్వరూపముఁ గనుచు,
యతిచంచలమగు సీవృత్తినివిడిచి నిత్యముకొని యీశంసారమును విడిచి యానంద
దాంబుధిలో నోలలాడుము.

శ్లో. మోహం మార్జయ తా ముపార్జయ రతిం చంద్రార్థచూడామణౌ
చేత స్వర్గతరంగిణీతటభువా మాసంగ మంగే కురు
కోవా వీచిషు బుద్ధ్య దేషుచ తటిష్ఠేఖాసుచ స్త్రీషుచ
జ్వాలాగ్రేషుచ పన్న గేషుచ సరిద్యేగేషుచ ప్రత్యయః. 64

చ. దురితపుమోహముం దొలగఁజేయుము సేయుముభక్తిశూల్కపై
వరసురవాహినీతటసి † వాసముఁ జేకొను మేటిసమ్మికల్
తరగలయందు బుద్ధ్యదవి † తానములందు మెఱుంగుదీగెలం
దరయగఁ గీలలందు ఘణు లందు సుహృజ్జనులందు డెండమా!

తా. ఓమనసా! నిశాకచూటఁ జెప్పెదవినుము, మోహవికారము తొలగఁ
జేయుము. సతతము శివధ్యానతత్పరువై గంగాతీర ప్రదేశమునందు వాసముఁ
జేయుము వనితలుగాని, సంపదలుగాని, తరంగములవలెను, నీటిబుడగ వలెను,
మెఱుపుదిగవలెను నిష్పకొనవలెను, సుప్రమువలెను, నదీవేగమువలెను, చంచల
మయినవి. కావున వానిసంతమాత్రము నమ్మందగదు.

శ్లో. చేతశ్చింతయ మా రమాం సకృ దిమా మస్థాయినీ మాస్థయా
భూపాలభ్రుకుటీకుటీవిహరణవ్యాపారపణ్యాంగనాం

కంధాశంకుతాః ప్రవిశ్య భవనద్వారాణి వాదాణినీ
 రథ్యాపంక్తిషు పాణిపాత్రపటితాం భిక్షామపేక్షామహే. 65
 మ. అవనిశేభ్రకుశీకుటీవిహరణః † వ్యాపారపణ్యాంగనన్
 భువిలో సంపద నించుకొని గొనకుమీ † భోగార్థమై చిత్తమా
 శివమోచావహకాశికానగరిసు † శ్రీరాజమార్గంబులన్
 భవనద్వారములందు జేతనిడు న † ద్వైభృతం బపేక్షించెదన్. 65

తా. మనసా ! రాజానుగ్రహముచే గలుగుచు నిగ్రహముచే బోవును. వెల
 వెలందివలె చంచలమున నలక్ష్మీకాశించి మమ్ములయింపకుము. మాకు చింకిబాంతం
 గప్పకొని కాశీపురమున జచ్చుమెత్తుకొని బ్రతుకవలయునని కోరిక యున్నది
 సుమా !

శ్లో. అగ్రే గీతం సరసకవయః పార్శ్వయో ద్దాక్షిణాత్యః
 పశ్చాత్తీలావలయరణితం చామరగ్రాహిణీః
 యద్యస్త్యేపం కురుభవరసాస్వాదనే లంపటత్వం
 నో చేచ్ఛేతః ప్రవిశ సహసా నిర్వికల్పే సమాధౌ. 66
 చ. సరసులు దాక్షిణాత్యకవి † చంద్రులు చెంతలయందు ముందటన్
 సురుచిరగీతమున్ వెనుక † శోభిత చామర పాణిమానినీ
 కరమణికంకణశృణము † గల్గిన యేని భవానుభూతిచే
 బరగుము గల్గవేని భవ † భంజన యోగముఁ బూను మానసా. 66

తా. ఓ మనసా ! సరసవచన రచనా ధురంధరులగు కవిపుంగవులును,
 విణాసవాద్యముల వాయించు గాయకులును, వెనుకదన వింజామరలపిచెడి చెలి
 యాల కంకణకవ్వణములు మొదలగునవి యుండినచో సంసారసుఖ మనుభవింపుము
 లేదా తక్షణమే నిర్వికారుండవై నిర్వికల్పసమాధిం జేకొని పరబ్రహ్మ పదార్థముం
 బాడుము.

శ్లో. ప్రాస్తా శ్శ్రియ స్సకలకామదుఃఖస్తతః కిం
 న్యస్తం పదం శిరసి విద్విషతాం తతః కిం
 సంపాదితాః ప్రణయినో విభవై స్తతః కిం
 కల్పస్థితం తనుభృతాం తనుభి స్తతః కిమ్. 67
 చ. సకలశుభంబు లిచ్చుప్రియ † సంపద వచ్చిననేమి దానిచే
 బ్రకట విరోధి మస్తకము † ప్రైబదముంచిన నేమి దానిచే

నికట ధనంబుచే హితుల † నేర్చుగ నేలిన నేమి దానిచే

వికృతము గాక ప్రాణికి భు † విం దనువుండిన నేమి దానిచేన్ . 67

తా. ఓ మనసా ! మనుజులకుఁ గాంతుల నొడగూర్చు సంపదలుండినను, వైరులు పాగాఁకొంతులైనను, స్నేహితులఁ నొక్కండ్రఁ సంపాదించినను దేహము కల్పాంతమువరకుండినను నవియన్నియు నిత్యశ్రేయమార్గములుగావు. కనుక వైవాటితోఁ బనిలేదు.

శ్లో. భక్తిర్భవే మరణజన్మభయం హృదిన్ధం

స్నేహో న బంధుషు న మన్మథజా వికారాః

సంసర్గదోషరహితా విజనా వనాంతా

వైరాగ్య మస్తి కిమితః పర మర్థసియం.

68

చ. హరచరణాబ్జయగ్మమున † నంచితభక్తి మనంబుతో జరా

మరణభయంబు బాంధవన † మాజముపై స్పృహలేమి దుస్సహ

స్మరశరనిగ్రహంబు ముని † మాన్యవివిక్తవనప్రదేశముల్

పరమవిక్రియుం గలుగ † భాగ్యమహోన్నతి వేఱ యున్నదే ?

తా. ఓ మనసా ! శంభుభక్తియు, జరామరణములందు నిర్భయమును, భార్యాపుత్రాదులందు విరక్తియు, మన్మథోదేశము నొందకుండుటయు, నిర్జనములగు వనప్రదేశములు గోరవలయును. అందువలన వైరాగ్యము వచ్చును. వైరాగ్యముకంటె శ్రేయస్సాధనము మరియొకటిలేదుగదా ?

శ్లో. తస్మా దనంత మజరం పరమం వికాసి

త ద్రహ్మ చింతయ కి మేభి రసద్వికల్పైః

యస్యానుపంగిణ ఇమే భువనాధిపత్య

భోగాదయః కృపణ లోకమతా భవంతి.

69

తే. గీ. కావున ననంత మజర మ † త్తుర మజంబు

బ్రహ్మము భజింపు మతివిక † ల్పములు వలదు

బ్రహ్మసంగికి భువనాధి † పత్యభోగ

పడవియును నీకు దుచ్చమై † పరంగుఁ జువ్వె.

69

తా. కావున ఓ మనసా ! యనంతమైనదియు సర్వోత్కృష్టమైనదియు సకల ప్రదేశముల నావరించియుండు బ్రహ్మమును జింతింపుము. అనవసర చింతలే ? ఆ బ్రహ్మమునకుఁ బరతంత్రులైనవానికి సమస్తలోకాధిపత్యము తదితరములన్నియు యోగ్యమైనవిగాఁ దోచును. గాని తనకు దగినట్లుదోషను,

శ్లో. పాతాల మావిశసి యాసినభో విలంఘ్య

దిబ్బాడలం భ్రమసి మానస మానసచాపలేన

భ్రాంత్యాసి జాతు విమలం కథ యాత్మనీనం

తద్భ్రష్టా స స్మరసి నిర్వృతి మేషి యేన.

70

చ. బలిసదనంబు జొచ్చెదవు † ప్రాకెద వభ్రవదంబు దాటి ది

గ్వలయము సంక్రమించెదవు † వారక చిత్తమ చాపలంబునం

దలప వొకప్పుడున్ మఱచి † తప్పియు లోన వెలుంగుబ్రహ్మము

స్థలచెద వేని పొందెదవు † నాశవివర్జితనిత్యసౌఖ్యమున్.

70

తా. ఓ మనసా ! పాతాలలోకముజొచ్చెదవు. అకసంబును గడచిపోయెదవు. దిశాంతముల జూరనినెదవు నీవిట్టి గమనశక్తి గలిగినను వివేకముచే గాక పోయినను భ్రమకలిగియైన నేవేళనంచైనను యాత్మోపకారమై పరబ్రహ్మమును స్మరింపవలయు ? పరబ్రహ్మచింతనముచే నాత్మత్వప్రీతి నొంది యుండునుగదా.

౮ నిత్యానిత్య వస్తు విచారము

శ్లో. కిం వేదై స్స్మృతిభిః పురాణ పతనై శ్శాస్త్రై ర్మహావిస్తరైః

స్వర్ణగ్రామకుటీనివాసఫలదైః కర్మక్రియావిభ్రమైః

ముక్త్యైకం భవదుఃఖభారరచనావిధ్వంసకాలానలం

స్వాత్మానందపదప్రవేశకలనం శేషా వణిగ్వృత్తయః

71

ఉ. శ్రీమహిశశ్రుతిస్మృతుల † చే బహుశాస్త్రపురాణయుక్తిచే

నేమిఫలంబు లొక్కజనవృత్తికి నీ దగు నిర్జరాలయ

గ్రామకుటీనివాసఫల † కర్మముచే ఫలమేమి జన్మదుః

ఖాయభేషజాత్యయమ † హానుఖ మొక్కటి దక్క నన్నిటన్.

తా. వేద, శాస్త్రశ్రుతి, స్మృతి, పురాణాదిసద్గ్రంథపతనమువలన గాని, స్వర్ణమునకెనయుగు పల్లెటూరుయందుండి స్నానాది నిత్యకర్మల నిర్వర్తించినను, నిష్ప్రయోజన మావంతయులేదు. పూర్వకర్మల వలనగల్గు సంసార దుఃఖసమూహములు గాలాగ్నివోలె పోగొట్టునవి. ఆత్మస్వరూపానందానుభవము నొందుట యొకటియేదక్క మిగిలినవన్నియు వ్యర్థములుగదా ?

శ్లో. యదామేదు శ్రీమాన్నిపతతి యుగాంతాన్ని వలితః
సముద్రా శ్శున్యంతి ప్రచరమకరగ్రాహనిలయాః
ధరా గచ్ఛత్యంతం ధరణిధరపాదై రపిధృతా
శరీరే కావార్తా కరికలభకర్ణాగ్రచపలే.

72

చ. స్థిరతరమైన మేదువు న + శించు యుగాంత కృతాను కీలలన్
పరమకరాకరంబు లగు + వారినిధానములెల్లనింకు భూ
ధరములచే ధరింపఁబడి + ధారుణి పోడిమిదప్పు గావునం
గరి కలభశ్రవచ్చపల + కాయమునం దిక వార్తలేటికిన్. 72

తా. స్థిరమైన మేదుపర్వతము ప్రళయాగ్నియందు నీరగుచున్నది. సర్వజల
జంతువుల కాటపట్టయిన మహాసముద్రము ప్రళయాగ్నివలన నెండిపోవు చున్నది.
సప్తకుల పర్వతములపై నిలచియున్న భూమి నాశన మగుచున్నది. ఇట్టి వానికే
చంచలము కలిగియుండగా నేనుఁగుపిల్ల చెవికొనవలె నతిచంచలమగు కాయము
నశింపదని యాయూహ !

శ్లో. గాత్రం సంకుచితం గతి ర్విగళితా భ్రష్టాచ దంతావలి
ద్వైపిర్నశ్యతి వర్ధతే బధిరతా వక్త్రంచ లాలాయతే
వాక్యం నాద్రియతే చ బాంధవజనో భార్యా న శుశ్రూషతే
హా కష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రోవ్యమిత్రాయతే.

చ. తనువు ముడుంగుఁ బాదగతి + దప్పును దంతములూడుఁ జీకటుల్
గనుఁ గవ వర్తిలుం జెవుడు + గమ్మును జొంగలుగాఱుమోమునన్
జనములు మాట చేకొనరు + సన్నిధి జేరదు భార్య పుత్రుడుం
గొనకొని శత్రువల్ల తిరు + గుం గడుఁగట్టము వృద్ధదేహికిన్. 73

తా. వృద్ధత్వమునందు దేహము ముడుచుకొనుచు నడక తొఱిలుచున్నది.
పండ్లుండిపోవుచున్నది. చత్వార మావహించుచున్నది. బధిరత్వము బాధించు
చున్నది. నోటినుండి చొల్లు కారుచున్నది. బంధువులు చెప్పినమాట నాలకింపరు
భార్య గొలువుఁజేయదు. కన్నకుమారుఁడు పరమశత్రువగును ముడుసలికట్టము వర్ణిం
చుట యదికేషునకయిన తరము గాదుగదా ?

శ్లో. వర్ణం సితం శిరసి వీక్ష్య శిరోరుహాశాం
స్థానం జరాపరిభవస్య తదా పుమాంసమ్.

ఆరోహిత్వాస్థితకలం పరిహృత్య యాన్తి
చండాలః కూపమివ దూరతరం తదన్యః.

74

ఆ. సుదల తెలుపుజూచి † కొఱగాఁడు వీడని
ముసలివాని విడిచి † ముదితలెల్ల
దూరముగఁగొలంగు † దురు నాస్థితకలమా
మాల నూతివిడిచి † మలగుభంగి.

తా. కాంతలు వృద్ధుని నెరసిన కేశంబులపరికించివీడడు పాత్రుఁడుకాఁడని విడిచి, పంచములు నీరువాడు నూతినివిడిచినట్లు విడచి దూరముగాఁ బోవుదురు.

శ్లో. యావత్స్విస్థ మిదం కళేబరగృహం యావచ్ఛ దూరే జరా
యావచ్ఛేంద్రియశక్తి రప్రతిహతా యావత్తయో నాయుషః
ఆత్మశ్రేయసి తావదేవ విదుషా కార్యః ప్రయత్నో మహా
న్రోద్ధీప్తి భవనే శు కూపఖననం ప్రత్యుద్యమః కీదృశః 75

చ. ధృతిఁగొనిరోగముల్ జరయు † దేహమునొంపకముందెయింద్రియ
ప్రతిహతి లేకముందె తన † ప్రాణవిరామము కాకముందె పం
డితజనుఁ డాచరింపఁదగు † తీర్చిబ్రయత్నము ముక్తికిన్ మహా
ద్ధతశిఖ నిల్లుగాలుతఱి † దాలిమి నూతులు ద్రవ్యటొప్పనే. 75

తా. శరీరము రోగములులేక యెంతకాలము బలీయముగా నుండునో యెంత కాలము వృద్ధత్వము ద్రవ్యగానుండునో. యింద్రియ పటుత్వ మెందాక మేరదప్పక యుండునో, ఆయు వెంతకాలము క్షీణింపక యుండునో, యంతలోపల నేతనశ్రేయస్సాధనమునకుఁ గడంగవలయును. ఇట్లు ప్రభవమున ప్రయత్నింప కత్వంతదశ యందు బ్రయత్నించినచో నిల్లు కాలుచుండగా నూయిత్రవ్వినట్లగును.

శ్లో. తపస్వంతస్సప్తః కిమధినివసామ స్మరనదీం
గుణోధారాద్దారా నుతపరిచరామ స్సవినయం
పిబామ శ్శాత్రోఘా నుతవివిధకావ్యామృతరసా
న్నవిద్యః కింకుర్వః కలిపయనిమేసాయుషిజనే. 76

మ. తపముల్ సేయుచు దేవతాతటిని చెం † తక్ నిల్తుమోకాక దా
రపర్వతంబుననుందుమో వివిధశా † శ్రుశ్రవ్యకావ్యామృతం

బుపభోగింతుమొ యేమిసేతుమొ హితం * బూహి..ప.గ లేమని
త్యపులోకంబున మానవులమితనిమే * సాయుష్ఫలై యుండగన్.

తా. నరు లధిరమగు జగంబున పరిసరితోఁగూడిన కొన్ని గెప్పపాటుల
కాలహయపుఁగలిగి యుండుటంబట్టి ప్రపంచానర్థము గం గానదిగమనందుండు
మా ? లేక యనేకశాస్త్రములు విన దగిన కావ్యములుననెడి సున్నాతము ననుభ
వించుచుండుమా ? ఇందేవిచేయుటకును నిష్ఠమనన దానిని నిష్ఠఁబఁచాలము.

శ్లో. దురారాధ్యా శ్చామీ తురగగలచిత్రాః క్షీతిభుజో
వయం తు స్థూలే చ్చాస్మమహతి పదే బద్ధమనః
జరా దేహం మృత్యుర్హరతి దయితంజీవితమిదం
సఖే నాన్య చ్ఛేయో జగతి విదుషో న్యత్రతపసః. 77

ఉ. వాజిచలన్యభావులగు * వారు ప్రసన్నులుగాను భూపతుల్
రాజనవృత్తి మానరు దు * రాశయు నెక్కుడుమాకు సాముపైఁ
దేజమడంచు వృద్ధదశ * దీకొని ప్రాణమునొంచుఁ గాలు డ
వ్యాజతపంబుకన్న భువి * నాత్మ హితంబగు కృత్యమున్నదే. 7

తా. వాజివలె నిలుకడలేని మనస్సులుగలిగిన రాజుల యనుగ్రహము సంపా
దించుట యెంతయు నష్టము. మనకాశయత్యధికమై గొప్పపదవులు గావలయునని
మనస్సువ్యూహంచుండును వృద్ధత్వ మావహించి దేహము జర్ణింపఁ జేయుచున్నది.
అత్యంత ప్రియమగు ప్రాణమును మృత్యువు వెన్నాడుచున్నది కావున నో నేస్త
కాఁడా బుద్ధిమంతులకు తపస్సే శ్రేయస్సాధనమని యెఱుంగవలెను.

శ్లో. మానే మాయని ఖండితే చ సునివృత్తిం ప్రయాతేర్ధిని
క్షీణేబంధుజనే గతే పరిజనే నష్టే శనైశ్చావనే
యక్తం కేవలమేతదేవ సుధియాం యజ్ఞ హల్నుకన్యావయః
పూతగ్రావగిరింద్ర కర్షరదరీకుంజే నివాసః క్వచిత్. 78

ఉ. మానముగ్రుంగఁగా ధనము * మట్టముగా నిజబాంధవాశ్రితుల్
దీనతఁ జెందియేగ నతి * ధిప్రకగంబు నిరాసమైజనన్
మానుగ జన్వనం బగుగ * మాన్యనకుండగు జహ్నుకన్యకా
మానతరంగపూతకలి * తోపలకై లనిగుంజవాసముత్. 78

తా. మనోబలంబు పోవురీతి డబ్బుత్తగ్గనట్లు తనచుట్టములు నాశ్రీతులు దెన్వ
తతో జనునట్లు యాచక సుమాహ మాసవిడుచుకొని పోవునట్లు జన్మనము పెడలు
నట్లును బూజ్యుడగువాఁడు గంగానదియొక్క యధికమైన యలలచేతఁ బవిత్రమై
నట్టియు మనోహరమగునట్టియు శిలలందుఁ కొండలందుఁ పొదరింపయందునుండ
తగును.

శ్లో. రమ్యా శ్చంద్రమరీచయ స్పృణవతీ రమ్యా వనాంతస్సల్లి
రమ్యం సాధుసమాగమాగతసుఖం కావ్యేషు రమ్యాః కథాః
కోపోపాహితబాష్పబిందుతరళం రమ్యం ప్రియాయా ముఖం
సర్వం రమ్య మనిత్యతా ముపగతే చిత్తేన కించిత్పునః 79

ఉ. మంచిది పండువెన్నెలలు † మంచివి పుష్పవనప్రదేశముల్
మంచిది సాధుసంగమన † మాగతసౌఖ్యము చాటువాక్యముల్
మంచివి మంచి దశ్రుయుత † మానవతీముఖ మీసమస్తమున్
మంచిదిగా దనిత్య మవి † యానశవృత్తి నెఱుంగువారికిన్. 79

తా. పండునివెన్నెలలు. శచ్చగాయుండు నడవిపట్టులు స్వనన్నేహము
వలని సుఖము, కావ్యములందలి కథలును, ప్రణయంపుఁ గోపమువలన శచ్చిన
కన్నీటిబిందువుతోఁగూడిన ప్రియురాలి నెఱ్ఱెగమును, ఇవియున్నియును రమ్య
కృత్యంబులేయగును, కాని యివి యనిత్యమని లోచనా రమ్యములు కానేరవు.

శ్లో. రమ్యం హర్మ్యతలం న కిం వసతయే శ్రావ్యం న కేయాదికం
కిం వా ప్రాణసమాసమాగమసుఖం నై వాధికప్రీతయే
కింశు భ్రాంతపతంగపక్షపతనవ్యాలోలదీపాంకుర
చ్ఛాయాచంచల మాకలయ్య సకలం సంతో వనాంశం గతాః 80

ఉ. సంతతమున్ సుఖం బొసఁగఁ † జాలవె చాల విశాలసౌధముల్
కాంతలసంగమున్ మధుర † గానములున్ వివరించిచూడ సంగ
భ్రాంతపతంగపక్షభవ † మారుతభూతవిధూతదీపికా
కాంచిచలంబు సర్వమని † కానల కేగిరి పండితోత్తముల్. 80

తా. సుఖకాలక్షేపమునకు మంచి రమ్యహర్మ్యంబులును, శ్రవణానందమగు
గానములును, మిగుల సుతుష్టి నందుటకు గల్గినబృలుగల జవరాండ్ర సంగమ
సుఖంబును సుఖములు కానేరవు అందుచే సుజనులు మిడుతల యీకల గాలిచే
జలించు దీపములవలె నివియన్నియుఁ జంచలములని కాననములకుఁ జోయిరి.

శి వార్చనము

శ్లో. ఆసంసారం త్రిభువన మిదం చిన్మతాం తాత తాదృ
జ్జైవాస్మాకం నయనపదవీం శ్రోత్రమార్గం గతో వా
యోయం ధత్తే విషయకరిణీగాఢరూఢాభిమాన
శ్రీబస్యాంతకరణకరిణ స్సంయమాలానలీనామ్.

మ. తగ సంసార మనాదినండియును ద † తత్కర్మసంయుక్తి ము
జ్జగముం ద్రిమృదు మాకుఁ గానఁబడఁ జే † చందంబునం గర్ణమా
ర్గగతుం దైనను గాఁడు భోగకరణీ † గాఢాదరోన్మత్తచి
త్తగరిష్ఠద్విపరాజసంయమపటు † స్తంభాత్మకుండెవ్వఁడున్. 81

తా. సంసారము ప్రారంభమయినది మొదలుకొని యీ త్రిలోకములును
గాలించి చూచితిమిగాని విషయములనియెడు నాడుయేనుంగులందు మిగుల దృఢ
మగుయాఁక్తిచే మదించియున్న మానసమనియెడి యేనుఁగును నియమించుటకుఁ
గట్టుకంటమువంటి వాఁడగు పురుషుని మే మెందును చూచినవారమును, విన్నవార
మును కాము.

శ్లో. యదేత త్స్వచ్ఛందం విహరణ మకార్పణ్య మశనం
సహార్ద్రై స్సంవాస శ్శ్మత ముపశమైకవ్రతిఫలం
మనో మందస్పందం బహిరపి చిరస్యాపి విమృశ
న్నజానే కస్యైషా పరిణత రుదారస్య తపనః. 82

చ. ఇచ్చకు వచ్చినట్లు చరి † యించుట దైన్యము లేని తిండియున్
నిచ్చలు సాధుసంగమును † నిర్మలశాంతియు శాస్త్రభోధమున్
మచ్చిక లోనఁ బూని వెలి † మట్టనిచి త్తము నాఁగ నింతయున్
విచ్చుటయో మహోన్నతత † పంబుఫలంబొయెఱుంగ నేర్తుమేరి

తా. ఇతరులను లోకువగాక యిచ్చవచ్చినట్లు మెలంగుట, దీనత్వములేని
దిండియు, గొప్పవారితోడ స్నేహము, శాంతిసొగసు వేదాంతశాస్త్రపఠన, మనస్సు
బాహ్య విషయములయందు మిగులఁ గొంచెముగాఁ బ్రసరించుట, నిదియంతయు
నే గొప్ప తపమువలన కలుగునో యెంతకాల మాలోచించినను నాకుండెలియ రా
కున్నది.

శ్లో. జీర్ణా ఏవ మనోరథాశ్చ హృదయే యాతంచ త చ్యావనం
హంతాంగేషు గుణాశ్చ వంధ్య ఫలతాం యాతా గుణజ్ఞైర్విసా

కిం యుక్తం సహసాభ్యుపైతి బలవాన్కూలః కృతాంతోక్షమీ
హా జ్ఞాతం మదనాంతకాంక్షియుగళం ముక్త్యాస్తి నాన్యగతిః

ఉ. చిత్తమునందె కోరికలు ♦ జీర్ణములయ్యె నశేషగాత్రమున్
హత్తిన జవ్వనంబరిగె ♦ నాద్యులు లేమి గుణంబులున్ ఛలో
చ్చిత్తివహించె నెద్ది తగుఁ ♦ జేరక మానడు కాలుఁడక్కటా!
చిత్తజవైరి పాదయుగ ♦ సేవనమే గతిగా నెఱింగితిన్. 83

తా. కోరికలన్నియు హృదయమునందే యణగియున్నవి. ప్రాయముదస్సినది. అవయవ సామర్థ్యము వెలి బుచ్చుటకుఁ దగినవేత్తలు లేమిచేసన్నియు నిష్ప్రయోజనములైనవి. కనికర మేమియులేక మిత్తి వెన్నాడుచు తుణతుణము బాధించుచున్నది. ఇట్టి విషమ పరిస్థితియందుఁ గైకొనవలసిన మార్గమేదియో? ఆఁతెలిసినది! కందర్పుని గర్వమణచిన పరమశివుని పాదారవిందద్యయంబును విడచిన వేఱుగతి లేదు. కాన నదియే శరణ్యము.

శ్లో. మహేశ్వరే వా జగతా మధీశ్వరే
జనార్దనే వా జగదంశ రాత్మని
న వస్తు భేద ప్రతిపత్తి రస్తిమే
తథా భక్తి స్తరుణేందు శేఖరే.

తే. గీ. జగదధీశ్వరుఁడగు మహేశ ♦ శ్వరుని యందు
సకల జగదంత రాత్ముఁడో ♦ శార్దియదు
భేద విజ్ఞాన మెయ్యెడ ♦ లేదు మాకు
నైనఁ దరుణేందు శేఖరు ♦ నంద భక్తి. 84

తా. మేము సర్వజగంబులకు స్వామియగు శంభునందుఁగాని, సమస్తలోకములందు వ్యాపించియుండువిష్ణువునందుఁగాని, వీరిరువురు వేఱువేఱు వస్తువులనెడి భేదబుద్ధిని కలిగియుండలేదు. అయినను లేతచంద్రుని ధరించు పరమశివునియందే స్వభావసిద్ధమైన శక్తి కురియున్నది.

శ్లో. స్ఫురత్స్ఫురజ్యోత్స్నా భవళితతలే క్వాపి పులినే
సుఖానీనా స్సంతధ్వనిషు రజనీషు ద్యుసరితః
భవా భోగోద్విగ్నా శ్చివశివశివే త్యాత్మవచః
కదా శ్యామానందో ద్ధతబహుళ బాష్పాపుతదృశః. 85

శా. శాంతారావనిశీధకాలముల భా † స్వత్సాంద్రచంద్రా తపా
క్రాంతస్వచ్ఛమరున్నదీపులినయో † గృత్తోణిః గూర్చుండి జ
న్మాంతోద్వేగుల మైనమేము శివశ † బ్రావృత్తితో నెప్పు డ
త్యంతానందభవాశ్రుసంకులదశా † వాప్తి నుఖం బుందుమో.

తా. రాత్రులందు ధ్వనులన్నియు నడగిన బిడప భవళ కాంతులతోఁ
గూడిన వెన్నెలచేఁ బెల్లగా విలసిల్లుచున్న గంగానది యిసుకదిన్నెలయంతుఁ
గూర్చుండి మేము సంసారసాగరము దాటశక్యముగాదని చింతించుట “శివ శివ
శివ” యని ధ్యానించుచు నంచుచే గలుగు నానందభాష్యము లుప్పతిల నేత్రములు
జాలుకొన్న వారమగుట యెన్నఁచోగదా?

శ్లో. వితీర్ణే సర్వస్వే తరుణ కరుణాపూర్ణహృదయా
స్మరంత స్సంసారే విగుణపరిమాణాం విధిగతిమ్
వయం పుణ్యారణ్యే పరిణత శరచ్ఛంద్ర కిరణా
ప్రియామా నెష్యామో హరచరణ చింతైక శరణాః. 86

చ. కలధన మంతయున్ సెలవు † గానిడి నూత్నకృపాప్రపూర్ణచి
త్తుల మయి సంస్మృతిం గుశల † దూరవిపాకము గాఁగ దైవముం
దలఁచుచుఁ గానలో శివప † దస్మృతి నిఘరమై నయింపఁగాఁ
గలము శరత్ప్రసన్న మిహి † కాకరరమ్యములైనరాత్రులన్.

తా. మేము మెత్తని మానసంబుగలిగి యాచకులకు ధనమంతయు నొసంగి,
సంసారమునందు దైవము నేయు కష్టపరంపరల మనసునందలంచుచు వానినిరోసి
తపోవనముఁ జేరి శివచరణారవింద యుగళ ధ్యానమే రక్షణోపాయముగా నుంచు
కొన శరదృతువునందలి పండువెన్నెలతోఁగూడిన రాత్రుల నానందముతోఁగడుపు
చుము. గభాగ్య మెన్నడుగలుగునో తెలియరాదు.

శ్లో. కదా వారాణస్యా మమరతటిసిరోధసి వన
న్వసానః కౌపీనం శిరసి నిదధానోఽజలిపుటం
అయే శారీనాథ త్రిపురహర శంభో త్రినయన
ప్రసీదేతి క్రోశ నిమిషమివ నేష్యామి దివసాన్.

ఉ. శ్రీనుతకాశియం దమర † సింధుపుచ్చెంగట నిల్చి గోచినిం
బూని ప్రణామముద్రఁ దల † మోపి పురాంతక పార్వతీశ శం

భో నిటలాత్తు కక్ష యని † మొట్టలు వెట్టుచు నిశ్చలానుసం

భావత యెన్న డే గడపె † దన్ దినముల్ నిమిషంబుకై వడిన్.

తా. కాశీపురంబున గంగానదీతీరమున నివసించు గోచిని భరించి తల
యందు జేయొప్పునుంచి ఓపార్యతీతా! త్రిపుర సంచరణా! హేశంభో నిటలాత్తు!
ప్రసన్నుండవు కిన్నుని దిగ్గరగ నరచెడి దినములు తుణమువలె గడచిపోవుట
యెప్పుడు గలుగునోకదా!

శ్లో. స్నాత్వా గంగైః పయోభిశ్చ చికుసుమ ఫలై రర్చయి త్వావిభోత్వాం
భ్యే యే ధ్యానం నియోజ్యక్షితి ధరకుహర గ్రావపర్యంక మూలే
ఆత్మారామః ఫలాశీ గురువచనరత స్త్వత్ప్రసాదాత్మకారా రే
దుఃఖం మోక్షే కదాహం సమకరచరణే పుంసి సేవాసముత్థమ్.

ఉ. వేలుపు తేటఁ దోగి సుప † విత్రఫలాదులఁ బూజచేసి ని.

న్నోలి మనఃబులో నిలపి † యోగ్య గుహాశిలయందు నాత్మసం

శీలుండనై ఫలాశినయి † స్త్రీగురు వాక్యరతుండనై మహీ

చాలక సేవన శ్రమముఁ † బొసెడ నెన్నడు మన్మథాంతకా! 88

తా. ఎన్నడు గంగాజలమందు స్నానమాచరించి, పరిశుద్ధమగు ఫలపుష్ప
ములతో నిన్నుఁ బూజించి, సీవదారవిందములు ధ్యానించుచు, పర్వతగుహలందలి
రాతి పెట్టపయి సుఖముగాఁ గూర్చుండి, విషయవాంఛలు మాని, యాత్మస్వరూప
మునందే యాగ్రగణిని సేవాధారణముకొరకు ఫలమూలంబు లాహారముగాఁగొని,
గురుపదేశమును సదా ధ్యానించుచు నావలె సమస్తావయవములగలిగిన యొక
వైరుషుని గొలుచుటవలన దుఃఖమును, మన్మథాంతకా! నీయనుగ్రహప్రాప్తుండనై
యెప్పుడు వీడుదునోకదా!

శ్లో. ఏకాకీ నిస్ప్రహశ్శాంతః

పాణిపాత్రో దిగంబరః

కదా శంభో భవిష్యామి

కర్మనిర్మూలనక్షమః.

89

తే. గీ. ఒంటిఁ దిరుగుచుఁ గోరిక † లుజ్జగించి

శాంతిఁ జేకొని పాణి భా † జనుండనై ది

గంబరుండనై సమస్తక † ర్మంబు లెపుడు

మొదలుచెడఁ ద్రుంతుఁ బగమేళ † సదయహృదయ! 89

తా. హే శంభో! నేను నిస్సంగుడనై, నిరాశాపరుడనై, కాంతాత్ముడనై బిచ్చమెత్తుకొని నిగంబరుండనై, నాపూర్వకర్మములెల్ల నిర్మూలింపజాలు పెప్పడోకదా!

శ్లో. పాణిం పాత్రయతాం నిసర్గశుచినా భైక్షణ సంతృప్యతాం
యత్రక్వాపి విషీదతాం బహుత్వణం విశ్వం ముహూః పశ్యతామ్
అత్యాగేషి తనో రఖండపరమానందావబోధస్పృశా
మధ్యాకోపి శివప్రసాదసులభ స్సంవత్స్యతే యోగినాం.

చ. హితునకుఁ బాత్రపాత్రునకు ♦ నిచ్చునకున్ శుచిభేక్షమాత్రతో
షితునకుఁ నెట్టితావున వ ♦ సిం చెడు వానికి విశ్వముం దృణ
ప్రతినిధిఁ జేయువానికిఁ బు ♦ రస్థితఁడయ్యు నఖండ సౌఖ్య సం
గతుఁడగు యోగి కేర్పడు నొ ♦ కానొకమార్గముశంభుసత్కృపన్

తా. అరచేయు నే పాత్రగా మంచుకొని పవిత్రభిక్షవలననే తృప్తినొంది, ప్రదేశ భేదములేక గూర్చుండుచు, త్పణిత్పణిము జగమునంతయుఁ దృణపాయముగా జూచుచు, బ్రహ్మానంద జ్ఞానమనుభవించుచు నందెడి యోగులకు చెప్పక కష్టముగాని మోక్షమార్గము శంభుకృపవలన నత్యంత సులభముగా లభించును.

౧౦ అవధూతచర్య

శ్లో. కాపీనం శతఖండజర్జరతరం కంధా పునస్తాదృశీ
నైశ్చిత్యం నిరపేక్షభైక్ష మశనం నిద్రా శ్మశానేవనే
స్వాతంత్ర్యేణ నిరంకుశం విహరణం స్వాంతం ప్రశాంతం సదా
సైర్యం యోగమహాత్మ వేపిచ యదిత్రైలోక్యరాజ్యేనకిం.

శా. కాపీనంబును జీర్ణకంధయు నపే ♦ తాశూన్య భైక్షంబు జిం
తాపాయంబు వనశ్మశానముల ని ♦ ద్రావాప్తి దుర్వార స
ద్వ్యాపారంబుఁ బ్రశాంతచిత్తమును యో ♦ గారాధియున్ వృత్తి
సంతోషంబుంగల దేని యోగికిఁ ద్రిలో ♦ కీ ప్రాభవం బేటికిన్ . 91

తా. సహస్రాక్షులు గలిగినవోచినిగాని, బొంతనుగాని, విషయచింతలేకుండు టయు, బిచ్చపుడిండి, ప్రేతభూమియందో లేక కాననములందుఁగాని నిదురించుటయు స్వేచ్ఛగాదిగుటయు, నిర్మలమగు మనస్సుగలిగియుండుట, యోగాభ్యాసమువలన,

నిలుకడగాని యుండిన త్రిలోక రాజ్యాధిపత్యము వచ్చినను యోగి తృణప్రాయము గాఁజూచుచు,

శ్లో. బ్రహ్మాండ మండలీ మాత్రం

కిం లోభాయ మనస్వినః

శఫరీ స్ఫురితే నాభిః

క్షుభ్ధో న ఖలు జాయతే.

క. మండల మాత్రంబగు బ్ర

హ్మాండములో భకరమగునె యతి ధీరునకున్

నిండు సముద్రము జలచర

తాండవగతిచే విలోడి యము గాదు గదా!

92

తా. మహాసముద్రమునందు యొక చేప యదరుటచే సముద్రము చలింపనట్లు అత్యజ్ఞానము బొందినధీనుని బ్రహ్మాండసమాహములకధికారిగా నుంచియైనను కలఁపజాలగు.

శ్లో. మాతర్లక్ష్మీ భజస్వ కంచి దపరం మత్కంక్షిణీమాస్మభూ

రోభిగేషు స్మృహయాశవస్తవ వశేకానిస్సృహాణామసి

సద్యస్సాత ఫలాశ పత్రపుటికా పాత్రే పవిత్రీకృతే

భిక్షాసక్తుభిరేవ సంప్రతి వయం వృత్తిం సమీహామహే.

క. అమ్మా లక్ష్మీనమస్కా

రమ్ములు గావించి నిన్నుఁ బ్రార్థించెద నా

నెమ్మదిలో విద్యారూ

పమ్మన నేలుకొను ముఖ్య ఫలమదియకదా!

93

తా. అమ్మా ! లక్ష్మీ ! మమ్ములవదలి మరెవ్వరి నేనిగొలుపుము. మమ్ములంగీరకు సుమా ! ఏమన భోగాశక్తగలవారే నీకిష్టులుగాని భోగాశక్తలేని మాకునునీకును సంబంధమేమి ? నీవులేకున్నచో మాజీవితము జరుగదని యనకుసుమా ! ఇప్పుడు మేము పవిత్రమగు మోదుగాకుల పాత్రగాఁజేసుకొని నిచ్చమెత్తుకొని తిని మాజీవితము గడుపదలఁచుకొని యున్నాము. అట్లుజీవించు మాకు నీతోటి సంబంధమేమి ?

శ్లో. మహీ రమ్యా శయ్యా విపుల ముపధానం భుజలతా

వితానం చాకాశం వ్యజన గునుకూలోయ మనిలః

స్ఫురదీప శృంగద్రోవిరతివనితాసంగముదితః

సుఖ శాంతి శ్చేతే ముని రతనుభూతి ర్నృప ఇవ.

94

చ. ధరణి విశాలతల్ప ముప ధానము బాహువునింగి చందువా

సురటలు గంధవాహములు ధోభన దీపము చందురుండుగా

విరతివధూమణిం గలసి ధ వేడుక మీఱ సుఖించి శాంతుండై

నిరుపమలీల యోగి శయ ధ నించ మహీపతి మాళికై వడిన్. 94

తా. హానికి నేలయే పాస్సు లతవలె నిడుదయైన భుజమే తలగడ. ఇంపుగా పీచెడి గాలియే పీవన, చంద్రుండే నీపము విరక్తియనెడి స్త్రీ సంభోగమువలన సంతుష్టాంత రంగుండైయుండు నాముని సర్వసంపన్నుడైన సార్వభౌమునిం బోలి సుఖమున నిదురించును.

శ్లో. భిక్షాశీ జనమధ్యసంగరహిత స్వామి త్తచేష్ట సృదా

హానాదానవిరక్తమార్గనిరతః కశ్చిత్తపస్త్వీ సితః

రథ్యాకీర్ణ విశీర్ణ జీర్ణవసనై రాన్యూతకంధాధరోశు

నిర్మానో సరహంకృతి శ్శమసుఖాభోగైక బద్ధస్సృహః. 95

శా. హానాదాన విరక్త మార్గనిరతుం ధ డక్షయ్యభిక్షాశి స్వా

ధీనారంభుండు లోక సంగదురితా ధ తీతిస్వభావుండు ర

ధ్యానికీ ప్తవిశీర్ణవస్త్రకృతకం ధ ధాసీనుఁ డాత్మక్షర

ధ్యానానక్తుడొకానొకండు విగతాధ హంకారుఁ డొప్పన్ భువిన్.

తా. బిచ్చమొత్తుకొని దేహయాత్రగడపుచు సర్వజనానుగ్రహపాత్రుండై సర్వేంద్రియముల లోఁబరచుకొని హేయాహేయములఁ బాఱవోలి చింకిగుడ్డలతో నిర్మించిన బొంతగట్టుకొని, యభిమానాహంకారములనణచి శాంతముచే వచ్చునానంద మనుభవించుచు నుండువాఁడు యెవఁడో యొకఁడరుదుగా నుండును

శ్లో. చంఢాలః కి మయం ద్విజాతి రథవా శూద్రోధ కిం తాపనః

కిం వా తత్సవివేక పేశలమతి ర్యోగీశ్వరః కోపికిం

ఇత్యుత్పన్న వికల్పజల్పముఖరై రాభావ్యమాణాజనై

ర్న క్రుద్ధాః పథినై వతుష్టమనసో యాంతి స్వయం యోగినః 96

ఉ. మాలయో వీడు విప్రకులఁ దుండనుఁడో మఱి శూద్రుఁడో
తపశ్శీలుఁడో సిద్ధుఁడో యనుచు దండెంతలఁ జేరి వికల్పజల్పవా
చాల జనంబులాడగ వె ద సం గుహితాత్ములు గారు సమ్మదో
దేవులుగుగారు మిన్నక భు విన్ విహరింతురు యోగిపుంగవుల్.

తా. జనులు మార్గమునఁ బోవుయోగులఁ జూచి వీడు చుండాలుఁడా?
బ్రాహ్మణుఁడా? శూద్రుఁడా? తపస్వియో? పరమాత్మునిగఁగడి యోగిపుంగ
వుఁడా యని తమ్మాక్షేపింపగా కోపముగాని సంతోషముగాని లేకతలవంచుకొని
పోవుదురు.

శ్లో. హింసాశూన్య మయత్నలభ్య మశనం ధాత్రా మరు త్కల్పితం
వ్యాఖానాం పశవ స్తృణాంకురభజ స్పృష్టాస్థస్థిశాయినః
సంసారార్థవలంఘనక్షమధియాం వృత్తికృతా సా నృణాం
యా మన్వేషయతాం ప్రయాంతి సతతం సర్వే సమాప్తింగుణాః.

చ. చిలువల గాలిమేపరులఁ దేసి తృణాంకురభోజనంబు భూ
తలశయనంబు గోప్రలకుఁ దామర చూలి విధించె దత్త్వపే
శలమతులైన వారలకు ద సన్నతవృత్తిఘటించె దానిచే
చొలఁగు రజస్త్ర మోజసిత దోషము లెల్ల భజించువారికిన్. 97

తా. పాములు, భూమియందుఁ బరుండు జంతువులు, అపవేకము గలవగు
టచే వాని కేసాణిహింసయులేని గాలినిగడ్డిని స్పృశించినాఁడు. సంసార సాగర
మునుండి ధరింపజేయునట్టి జ్ఞానాత్ములకు వారిశస్త్రలన్నియుఁ పూర్ణముగా నేర్పి
పడయందగిన బ్రతుకుగలిగించి యున్నాఁడు.

శ్లో. గంగాతీరే హిమగిరిశిలా బద్ధపద్మాసనస్య
బ్రహ్మధ్యానాధ్యసనవిధినా యోగనిద్రాం గతస్య
కిం తైర్భావ్యం మమ సుదివసై ర్యత్రతే నిర్విశంకాః
కంఠాయంతే జరతహరిణా స్సాంస్వంగమంగే మదీయే.

ఉ. శ్రీసురసింధుతీరమున ద శీతనగోపలసీమయందుఁ బ
ద్మాసన వర్తినై శివు ను పాస్తియొనర్చుచు యోగనిద్రచే
భాసిలుచున్న నాతనువు పైఁ దమమేనులతీటఁబడిన
త్రాసములై కుగంగములు రావులు సేయుట గల్గునేకదా. 98

తా. గంగాతీరమున హిమగిరియందలి యొక శిలనుండు సద్మాననను
వైచుకొని కూర్చుండి బ్రహ్మసంతనముజేయుచు నమాధిపతుండగా నందలి
ముసలిజంకలు కదలక మెదలకయుండు నామేనిని నాకుచుండెడి నిసములు నిం
కెన్నడు ప్రాప్తుంచునోకదా?

శ్లో. పాణిః పాత్రం పవిత్రం భ్రమణపంగతా భైక్ష మక్షయ్య మన్నం
విస్తీర్ణం వస్త్రమాశాదశకమపమలం తల్ప మస్వల్పముద్వీగ
యేషాం నిస్సంగతాంగీకరణపరిణతస్వాంతినంతోష్ణిస్తే
ధన్యా స్సస్యస్తదైస్యవ్యతికరినికరాః కర్మ నిర్మూలయాది. 99

ఉ. పాత్రము పాణిపంకజము † భైక్షము భోజ్యమనల్పతల్ప మీ
ధాత్రి దిశాప్తకంబు పరి † ధానమగు భువి నేరి కానుచు
రత్రుల సంగతాగుణధు † రీణులు రీణసుఖానుభూతికిం

బాత్రులు మోహపాశముల † బాసి దహింతురు కర్మబీజమున్.

తా. పాణియే పవిత్రమయిన పాత్రగాను, ఓచ్చమైత్తుకొని షెచ్చుకొన్న
అన్నమే తరుగునదిగాను, పదిగిక్కులే మురికిలేనట్టి బట్టలుగాను భూమియే పాస్ప
గాను గలిగి నిస్సంగ మవలన పరిపాకమునందైన మనస్సుకలిగి సంతసించు
పుణ్యాత్ములు వైస్యముచే గలుగు కష్టములన్నియు విడిచి జన్మపరంపరలంకూర్పు
కర్మబంధముల నిర్మూలము చేయుదురు.

శ్లో. మాత ర్మేదిని తాత మారుత సఖే తేజ స్సుబంధో జలః

భ్రాత ర్వ్యోమ నిబద్ధయేవ భవతా మంత్యః ప్రణమాంజలిః

యుష్మత్సంగవశోపజాతసుకృతస్సారస్సరన్నిర్మలా

జ్ఞానాపాస్తసమస్తమోహమహిమా లీయే పరబ్రహ్మణి.

మ. జననీ మేదిని తాత మారుత వయ † స్యా వహ్ని చుట్టంబ జీ

వనమా సోదర తారకాపథమ భ † వ్యప్రేమ సంధిల్లమీ

కొనరింతుం జరమప్రణామము భవ † ద్యోగస్ఫురత్పుణ్య సం

జనితజ్ఞాననిరస్తమోహపతిన్ † సద్ర్భహ్యముం బొందెదన్. 100

తా. మాతృసహనమగు నోభూమి! పితృసహనవగువాయూ! చెలిసమాన
మగు తేజమా! మంచిబంధువగు జలమా! లోబట్టువగు నాకాశమా! ఇదేమీకు
గడపటిసారి చేమాడ్చి మ్రొక్కెదను. మీ లోడిన్నేహమువలనఁగలిగిన సుకృత
ముచే నాకుమిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న విమలజ్ఞాన ముప్పత్తిల్లగా దానిచే నజ్ఞా
నాంధకారము గడచిన వాడనై యానందస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమును లీనుండ
నగుచున్నాను.

ఉ. మాడిక చెంది కొన్నతిమః † కూరిమికిర మదెల్లు పల్కిన
 స్వేషుక చేయుచందమున † సీదయఁ గాంచిననాకవిత్వ పే
 జాడ వహించి యున్నగఱు † సమ్మదమే ఘటియించు నీకుఁ బె
 ద్దాడపురీనివాస నిజ † దాసశివంకర సోమశేఖరా! 101

శా. తారామండలకుండలీశ్వర సుధా † తారామరత్నాజ కాం
 తారామర్త్యగజాంబుజ ప్రభవకాం † తారామగౌర ప్రభా
 దారాలంకృతవామ భాగబుధమం † దారాగ యోగీంద్రబృం
 దారాధ్యాంఘ్రిగురోరుహద్వితయ వే దారామఖేలత్పికా! 102

మాలిని. ప్రణవతకుధరకన్యా † పాలసాదృశ్యహేతు
 ప్రణయభరశిరస్స † వ్రాపితాజ్ఞారిశేఖా
 ప్రణవసశినపీతో † సాంతసాంతత్వపేవా
 చణహరిసిధిరామా † చామరోద్వీజ్యమానా! 103

క. సంతోషభాష్ప వారిని
 రంతరదృష్టలజభర్తృహరి † సంయమిరాట్
 శాంతస్వాంశనిశాంతని
 శాంతోజ్జ్వలబోధదీప † శరవరచాపా! 104

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుఁగు
 లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్యజ్ఞనవిధేయ
 లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన సుభాషిత
 రత్నావళి కావ్యంబునందు వైరాగ్యశతకంబున
 తృప్తాదూషణాది దశప్రకరణంబులు గల

తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

అ ధి క శ్లో క ము లు



శ్లో. విశేకవ్యాకోశే వికసతి శమే శ్యామతిత్వ మా

పరిష్వంగే తుంగే ప్రసరతి తరాం సా పరిణతిః

జరా జ్ఞేశ్వర్య గ్రసన గహనాక్షేపకృపణః

కృపా పాత్రం యస్యాం భవతి మరుతా మరుతా మఃసృధిపతిః

మ. శమముక్ జారువివేక యుక్తిని వికా ♦ సంబోందంగా దృష్టదు

శ్మమమా పట్టునువీడంగా గలుగు నా ♦ సౌఖ్యాతి రేకంపుఁ బా

కమునుం జూడ జరా విజ్ఞేర్ణ విభవ ♦ గ్రాసాగతాక్షేప వి

శ్రమదీనగబగు వేల్పుటేని దశయుక్ ♦ జాలిం దగం శేయదే.

శ్లో. పురా విద్యతాసీదుపశనువతాం క్లేశహతయే

గతా కాలేనాసౌవిషయసుఖసిద్ధిర్విషయితాం

ఇదాసీం తు ప్రేక్ష్య షీతితలభుజ శ్శాస్త్రనిముఖా

నహో కష్టం సాపి ప్రతిదిన మదోధః ప్రవిశతి.

చదు వది తొల్లి శాంతిపర ♦ సంతతి వంతలఁ బొందుచుండఁ బా

చ .బడపడిఁ గామలోలజన ♦ పాళిసుఖంబు గూర్పజొచ్చె న

య్యది మఱి శాస్త్రదూరమతు ♦ తా పతు నిష్పడుపేక్షసేయగా

బొదుపరినాడు నాటికిని ♦ బ్రుంగుచుఁ గ్రుంగుచు నున్నదక్కటా

శ్లో. అతిక్రాంతః కాలో లటభలలనాభోగనుభగో

భ్రమంత శ్శ్యాంతాస్స స్సుచిరమిహ సంసార సరణౌ

ఇదాసీం స్వస్సింధో స్తటభువి సమాక్రందనగిర

స్సుతార్తైః పూర్తార్తైః శివశివశివేతి ప్రతనుమః.

ఉ. చారుముఖి సుఖైకరతి ♦ జానగు కాలమువోపు దెంచె సం

సారపుఁ ద్రోవఁ ద్రిమృదుట ♦ జాల శ్రమంబునుగల్గె నింకఁబూ

- త్కార పుష్కరగుబుగను ♦ దైవతరంగిణి తీరసీమనే
 పాడు వెలుగునునన్ శివశి ♦ వాయుని కూయిడు వారమెంతయున్
- శ్లో. అహో ధన్యాః కేచిత్ప్రతిభవబంధవ్యతికరా
 వనాంతేచ్ఛ్వంతో విషమవిషయోశీపవగతిం
 తేర చ్ఛుద్రజ్యోత్స్నాధవశగగవాభోగసుభగా
 నయంతే యే రాత్రిం సుకృతచయచింతైకశరణాః
- ఉ. దారితబంధు లైవిషయ ♦ దారుణసర్పవిమార్గదూరులై
 భూరితపోవనంబునను ♦ బుణ్యచియైకపరాయణాత్మతన్
 శారదచంద్రికాధవశ ♦ చారునభోపభాసమాన మై
 వారక వెల్లురేల్ గడపు ♦ వారలు మాయురై యెంతధన్యులొ.
- శ్లో. మహాదేవో దేవ స్సర దపిచన్తై వామరసరి
 ద్గహో ఏవాగారిం వసనమపి తా ఏవ హరితః
 సుహృద్వా కాశోయంవ్రత మిద మ్మదైన్య వ్రత మితి
 కియన్వా వత్సామో వటవిటప ఏవాస్తు దయితాః.
- మ. దివిషద్వాహిని మాకు వాహిని మహా ♦ దేవుండే దేవుండు బ
 ల్లవింటే మాకు గృహంబు నీదశ దిశ ♦ ల్బాగైన పుట్టంబు మృ
 త్యువ చూడంజెలికాఁడు సువ్రతమునెం ♦ తోమిఱుదైన్యవ్రతం
 బు విచారింపంగ వేయునేల వటస ♦ దూభజంబె కంజాక్షియున్ .
- శ్లో. జ్ఞానం సతాం మానమదాదినాశనం
 కేషాంచిదేత న్మదమానకారణం
 స్థానం వివిక్తం యమినాం విముక్తయే
 కామాతురాణా మతికామకారణం.
- క. జ్ఞానము మదమానంబుల
 నూనుచు సుజనులకుఁ జిచ్చు ♦ మఱికొందఱకున్

జ్ఞానికి గామికి విజన

స్థానము ముక్తియును రక్తి ♦ దానానగు గతిన్.

శ్లో. శయ్యా శైలశిలాగృహం గిరిగుహావస్త్రం తరూణాంత్యచ
స్సారంగా స్సుహృదో నను క్షీణికుహం వృత్తిః ఫలైః కోమలైః
యేషాం నైర్ఘర మంబుపాన ముచితం రత్నైశ్చ విద్యాంగనా
మన్యేతే పరమేశ్వరా శ్శిరసి యైర్భద్రోన సేవాంజలిః

చ. శిలదగు శయ్య యిల్లుగుహ చీరయునార చెలుల్ కురంగముల్
నలువగు పండ్ల నిర్ఘరజ లంబులమన్నియు మాడుకేళికిం
జెలువయు విద్యయై యమరః జేతుల నాదల మోడ్చియన్యులం
గొలువక యుండువారలె య కుంతిత భూరి కృతార్థులారయన్

శ్లో. సత్యామేవ త్రిలోకేసరితి హరిసిరశ్చుంబినీవిచ్ఛటాయాం
సద్వృత్తిం తల్పయంత్యాం తటవిటపిభర్వల్కలైః సత్ఫలైశ్చ
కోయం విద్వాన్విపత్తి జ్వరజనితదుఃఖాస్తికానాం
వక్త్రం వీక్షేపదుగ్ధేయదిహినబిభృయా త్యేకుటుంబేనుకంపామ్.

చ. హరితర సోకుపోకముడి యంచితకాంతుల మించుగంగయున్
దరిగలనూనిపండులను నారలనల్వగు ప్రోవుఁజూపనే
వెరవరి గాని పేదటిమి వేదన బొక్కుచునుండు బిడ్డలాం
డ్రురదయఁ జూడకుండినఁ గ డుం బెనువంతల దారిత్రొక్కునే.

శ్లో. ఉద్యానేషు విచిత్రభోజన విభిన్నీ వ్రాతి తీవ్రంతపః.
కౌపీనా వరణం సువస్త్రమమితం భిక్షౌటనంమండనం
ఆసన్నం మరణంచ మంగళసమం యస్వాసముత్పద్యతే
తాంకాశీంపరిహృత్య హంత విబుధైరన్యత్ర కింస్థీయతే.

చ. అరిది మహాతపంబు చెలు వానెల దోటలఁ గుడ్చువిందుగా
గరువపుగోచి బల్బులువగాఁ దిరిపం బది భూషణంబుగా
మరణము దాపు మంగళస మంబుగ సొంపలరారు నెందు నా
యిరవగు కాశివీడి బుధు లేటికి నొండొక చోటనుండగన్,

శ్లో. నాయంతే సమయో రహస్యమధునా నిద్రానినాదాయది
స్థిత్యా ద్రక్ష్యసి కుప్యతి ప్రభు రతి ద్వా రేషు యేషాం వచః
చేతస్తా నపహాయ యాహి భవనం దేవస్య విశ్వేశిత
ర్నిద్రో)వారికనిర్దయాఖపరుషం నిస్సీమ శర్మ ప్రదం.

శా. నీకుంగా దిది వేశ మంతనము సూ నిద్రించెడి నాథుడుం
బోకే నిట్టియుఁ జూచితేఁ గినియుఁ బోఁ పొమ్మన్నయవాకిఁగుల్
వీఁకన్ వీడి మనంబు వేగచనుమా ఁ విశ్వేశు సద్గంబుకై
నీకుంగల్లు సుఖంబు క్రూరు లరయన్ ఁ లేరందు దావారికుల్.

శ్లో. అకించనస్య దాంతస్య
శాంతస్య సమచేతనః
సదా సంతుష్ట మనస
స్వర్వా స్సుఖమయాదిశః.

క. దాంతుఁడు నకించనుఁడును
శాంతుఁడు సమచిత్తవృత్తి ఁ సంయుతుఁడు సవా
సంతుష్టుఁడునగు వానికి
సంతత మెల్ల దిశలు సుఖ ఁ సంతతి మయమున్.

శ్లో. ఉత్తిష్ట త్తేన మేక ముద్వహ గురుం దారిద్ర్యభారం సఖే
శ్రాంతస్తావ రహం చిరంమరణజం సేవేత్వదీయం సుఖం
ఇత్యుక్తోధన వర్జితే వ సహసా గత్వాస్మశానే శవో
దారిద్ర్య స్మరణం వరం వరమితి జ్ఞాత్వైవ తూష్ణింస్థితః

శా. ఆరుం బేద యొకండు ప్రేతమును డా ఁ యంబోయి యొమిత్రయీ
దారిద్ర్యంబును గొమ్ములెమ్ముమృతిచే ఁ తంగన్నపొంపిమ్ము వే
సారం జొచ్చితి నంచు వేడ శవముం ఁ జావెంతయున్ మేలుమేల్
దారిద్ర్యంబున కంటె నంచునదియుం ఁ దాబల్కుకుండెంగడుక,

శ్లో. ఏతా హసంతి చ రుదంతిచ కార్యహేతో
 రివస్వాస యంచిత పరంనచ విశ్వసంతి
 తస్మాన్న రేణ కుల శీల సమన్వితేన
 నార్య స్మృశాన ఘటికా ఇవ వర్జసియే.

తే. గీ. చిగురుఁ బోడులు కార్యంబు † నిగుడు కొఱకు
 నగుదు రేడ్తురు నమ్మింతు † నమ్మరొకుల
 గాన కుల శీల వంతుండు † మాన వలయు
 నాదులను వల్లకాటి ప † నంట్లఁబోలె.

శ్లో. క్వచిద్వీణా వాదః క్వచి దపిచ హాహేతి రుదితం
 క్వచి ద్విద్యద్గోషీ క్వచిదపి సురామ త్తకలహః
 క్వచి ద్రామారమ్యా క్వచిదపి గళత్కుప్తవపుషో
 నజానే సంసారః కి మమృత మయః కిం విషమయః

చ. ఒకయెడ వీణియల్ మెరయ నొక్కెడహాయని యెడ్చు విచ్చువే
 తొకయెడ నూరిగోషి మఱి యొక్కెడత్రాగియొనర్చు చివ్వయొం
 డొకటఁ బెడంగుఁ జేడియలు నొక్కట గుప్తముగాఱు నాదులా
 నొకటి యెఱుంగరా దమృత మో మఱి సంస్మృతిదా విషంబొకో.

శ్లో. చలా లక్ష్మీ చలాని ప్రాణా
 శ్చలం జీవిత యాననమ్
 చలాచలేచ సంసారే
 ధర్మ ఏకో హి నిశ్చలః

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము
 చల మరయగ జీవనంబు జవ్వన మతిచం
 చలమగు సంసారము నం
 దలఁపగ నిశ్చలన మొక్క ధర్మము కాదే!

పుష్పగిరి తిమ్మకవి కృతి

నీతి శతకము

అవతరణిక:—ఎనుగు లక్ష్మణాద్యుని నీతిశతకంబునందలి పద్యరత్నంబుకంటె పుష్పగిరి తిమ్మనాద్యుని నీతిశతకములు పాడుక లో లేకపోయినను నుత్తమంబులని పలువురచే గొనియాడబడుటచే నాపద్యంబులనిందుఁ బొందుపరచుచున్నాను.

ఉ. శ్రీలసమానభానుశిఖరీతమయూఖరుచు ల్గ్రామించి ది
కూలపదాద్యుపాధులనుగాంచళయంతము లేక జ్ఞానమా
త్రాలఘుతాద్వితీయపరమాకృతి స్వానుభవైక గమ్యమై
చాల వెలుంగు శాంతమయశాశ్వతతేజము గూర్చిమొక్కెదన్.

ఉ. బోధలు మత్సరోచ్ఛలితబుద్ధుల నూఁగొనబో రహంక్రియా
బుద్ధులు గావునన్ బదులుబాళిమెఱుఁగ్విసలే రబోధపు
న్నద్ధతి నున్కిఁ దక్కిన యపండితులొల్ల రసద్విభేదన
న్నద్ధ సుభాషితంబు లివినాతనువందె యణుగుఁ గాకకన్.

ఉ. అజ్ఞాదు సజ్జనోక్తులెటులైనవిను న్సులభంబుగా విశే
షజ్ఞాదు దెల్పినంత సరసస్థితి సూకొను జ్ఞానలేశ దు
ష్ప్రజ్ఞల దుర్విదగ్గుడగు పామరుడేగతి తెల్పబోయిన
ప్రాబ్ధితఁ జెందఁ డజ్ఞాడని బ్రహ్మయు రంజిలఁజేయ నోపునే?

చ. మకరము కోఱనున్న పెనుమానికమైన హరింపవచ్చు దు
శ్శక చలదూర్మిఘోషయగు సాగరమైనఁ దరింపవచ్చు ట్లు
త్రృకుపితభోగినైనఁ బురుషుడవలె స్థలదాల్పవచ్చు బా
యక ప్రతికూల మూర్ఖహృదయంబది త్రిప్పగరా దొకప్పుడున్.

చ. ఇసుకఁ బ్రయత్నత నిడిచి హెచ్చుగఁ దైలముఁ గాంచవచ్చు బె
ల్లనఁగెడు దప్పిస్రంక్కి మృగతృష్ణ జలంబులు గ్రోలవచ్చునల్

- దెసలఁ జరించి యొక్కపుడదే దొరకున్ శశపున్విసాణము
 న్బొసగగ దుర్వివేకియగు మూర్ఖుని చిత్తము ద్రిప్పనేరికిన్
 ఉ. బాలిశు చిత్త మేజనుఁడు బల్మి సుభోక్తులఁ ద్రిప్పబూను వాఁ
 కీలవణ్ణాల్లి దీపుఘటియింపఁగఁ బూనును దేనెబొట్టుచే
 జాలమృణాలతంతువునఁ బన్నగరాజముఁ గట్టబోవు వ
 శ్రాలకు బెజ్జమున్ నునుపఁగాలు శిశేషసుమాంతసంహతిన్
- చ. పరమహితంబుగాఁ దగునుచునుచుచే ననిశంబధీనమై
 పరఁ గెడునట్లు లజ్జతకు బల్వగు కప్పడమొప్పు జేసెము
 న్నరసిజగద్భుఁ డెట్లనిన సర్వమెఱిగిన వారి రచ్చలం
 దెఱుంగని వారి కాభరణ మెంచ విశేషపు మానమేకదా
- చ. ఎప్పుడొక యుగంతగంటినని యేనుఁగురితి మదించి యుంటినో
 యపుడె సమస్త విత్తభుండనైతి నటించు మదిఁచె నామనఁ
 బెప్పుడొక యిందుకించుక బుధేంద్రుల చెంతనెఱిగిఁగొంటినో
 యపుడె విమూర్ఖ తాత్త దురహంకృతి వీడె జరంబుకై వడిన్
- చ. తొరగెడు జొల్లున న్నడిసి దుష్టపుంగవున జేరరాక లోఁ
 బురువులు గాఱ నంజుడును బోడిమి లేనినరాస్థిఁ జొక్కుచు
 న్నొటికెడు కుక్క పార్శ్వమునకు న్ననుదెంచిన యింద్రుఁగాంచిన
 న్నొరయదు శంక డుల్లకులు బొందిన తక్కుదు లెక్క సేతురే.
- చ. సురపురినుండి శంకరుని జూటముజూటము వాసిగట్టుగ
 ట్టురువడి వీడి భూమి భువినుండియు వారధి వార్ధి నిల్వక
 య్యురగులలోకము న్నొరసియు న్నెఱసె న్నటి గంగ గావున
 న్నొఱకులు స్థానము న్నిడచి న్నాఱుమఖంబుల గాసిఁ జెందరే.
- చ. సురుచిర శాస్త్రపాఠ పరిశుద్ధనచస్కులు శిష్టధేయ సు
 స్థిరనిగమాగము ల్గడుఁ బ్రసిద్ధులునౌ ఘనులేనృపాలుచేఁ

చూరిసిరొ లేమి యక్కొదన భూపతిదే ఘను లైనవారి లే
మరసి పరిక్షకుండు వెల యల్పము సేసిన రత్న మల్పమే.

శా. కనబడ దెవ్వ గేబలిమి గైకొవవచ్చినచిచ్చలున్ సుఖం
బెనయగఁ జేయఁ సద్ధలకు నిచ్చిన హెచ్చు యుగాంతవేళలం
దును జెడ దట్టివిద్య యనునుత్తు ధనంబు గడించి కొన్న వా
రిని సవరింప నేరని కుభృత్తులతోడ విరోధమేటికిన్.

చ. అధికతవేదశాస్త్ర పరమార్థుల బండితునైన వారి నీ
వధిప! నిరాకరింపవల దల్పత్వతోపమనీదు లక్ష్మీయ
య్యధికుల నడ్డగింపఁ గలదా మదవార్యసితోరుగండ భా
క్కుధరనిభేభరాజములకుం బిసతంతు వదేమి యడ్డమో.

చ. అల కమలాసనుండు మదినల్కు వహించిననేని యంచునై
లలిత గుగోజనీ ననవిలాస నివాసమూ మాన్యుగాక నా
బలియు డనంచు దాని దగుపాలును నీదును నేర్పరించు నే
ర్పులఁ గలనుప్రసిద్ధ యశము స్థూరియించుటకు న్నమద్ధుడే

చ. జలకము గంధమున్ గుసుమచారుశిరోజములున్ భుజంగడం
బులు శశిగౌరహారముఖభూషలు మర్త్య నలంకరింపలే
నలర నలంకరించు విమలాంచితసంస్కృతవాణియొక్కతే
పాలుపలుసామ్మ లెల్ల జెడిపోవదు వాక్కనుభూషణంబిలన్.

చ. పరులకు దాచిపెట్టినధనంబను జిక్కనిరూపు శ్రీయశ
గ్గురియును భోగభాగ్యసుఖకారణియున్ గురుకోటికి న్నహా
గురువు విదేశబంధువును గూర్చిన వైవము రాజవశ్యమున్
వెరపు సువిద్యయే ధర నవిద్యుడే పో పశువర్ధమిట్టిదే.

చ. ఊమ మది నున్న నేల కవచం బదియేటికి త్రోధమున్నదా
యమలయనేల చిచ్చు పరమాపధమేల సుహృత్తు గల్గనూ
ర్థమనుజుడున్న నేలఁగణి ద్రవ్య మదేల సువిద్యయున్న సి
గ్గమరినసామ్మలేక కవితాధ్యతగల్గిన రాజ్యమేటికిన్.

- చ. పరిజనకోటిపైఁ గరుణ బంధులపై మొగమాట మల్బులం
దరతియుఁ బ్రీతిసాధుజనులం దిలఁజేనియడ స్నయంబు జెం
పరుల పయిన్ బుధాళియెడ నార్జవమున్ గురులందు నోర్పు బి
త్తరులెడ ధూర్తతం దెలుపు ధన్యులయందె తగు స్వగద్గతుల్.
- చ. మతిగలజాడ్యముతో ఛెరచుమాటల సత్యముగూర్చు మానము
న్నతినెనయించు బాపములు నాశ మొనర్చు మనంబున స్త్రస
న్నతగదియించు దిక్కులఘనంబుగఁ గీర్తులు నించుసాధునం
గతి యిక నేవిశేషములు గల్గఁగఁ జేయదు మర్త్యకోటికిన్.
- చ. చతురమతి ప్రసిద్ధిము వచఃపరిశుద్ధి ప్రబంధవర్ధన
స్థితికలనాసమృద్ధి రససిద్ధయుఁ గాంచి యగణ్యాపుణ్య భా
గతులితకీర్తి దేహధరులై సుకవీశ్వరు లెయ్యడ స్వరా
మృతిజనితోగ్రభీతులు వహింపక యుప్పుడు నున్నవారిలన్.
- చ. వాఁడె కులీను డుత్తముఁడు వాఁడె రజజ్ఞుఁడువాడె యార్యుఁడున్
వాఁడెబహుశ్రుతుండుమఱివాఁడె గుణాధ్యుఁడు వాఁడెవక్తయున్
వాఁడె సురూపియందు ధనవంతుని నందఱు నెంతు రెంతయుం
బోడిమిగాన సర్వగుణముల్ గనకాశ్రయ భూతములదా.
- ఉ. అకట స్రుక్కిన స్మృదిమి నంగము చిక్కినఁ గష్టదుర్గత
లోఁకిన గాంతిదక్కిన ననువ్రజము జ్ఞనుచున్న డస్సిన
స్వీక మదేభకుంభపడవీశితస్పృహఁ జెంది సింగ మ
జ్ఞాకట వాడు పు ల్కెనవునో యభిమాసి మృగేంద్రుఁ డెయ్యెడన్
- ఉ. న్నాయువసాదు లల్పములు నంజుడులే దది పంకడూప్య మా
హేయపుటస్థిఁ కుక్క భుజియింపుచు రంజిలు దాన తుత్తునుం
బాయును ప్రాప్తబంబుకము మాని మృగేంద్రము చించునేచుగున్
జాయదు రెల్ల వారు కడుడస్సియు శక్తి కొలంది కోరికల్.

చ. బలువిడి తోక ద్రిప్పి పతిపాదములూనుచు గ్రిండువారుచు
 న్వలికిలి నేలపై బడుచు వేమఱునో ఱుదురంటె చూపుచు
 న్బలుకుచు కుక్క కొక్కనడి బెట్టుడు ధీరతఁ జూచుచున్ మదా
 వళము భుజించు జటుశతవాక్కుల బెన్గవళంబు లిమ్ములన్.

చ. ఎడఁకెగకిట్లు సంసరణ మెల్లపుడుక బరివర్తిలంగ నే
 యెడ మృత్యుబొంది యెవ్వడుదయింపడు పుట్టుక కేమి యెవ్వఁడీ
 పుడమి జనింపఁ దత్కులము భూరిసమున్నతిఁ జెందు వాని దే
 యొడలును జన్మము న్బురువు లొక్కొకచోఁ బదికోట్లు పుట్టవే.

ఉ. నూరర వాసనైన కుసుమస్త బకాకృతిరెండువృత్తుల
 న్నాసిలు మానశాలియగు ప్రాజ్ఞుడదెట్లనఁగా బురంబుఁదా
 జేసిన సర్వలోకములు జెల్వగ నొడల చాల్చునాడు న
 య్యాసలు వాసిన స్థపసియై వనసీమలనుండు నెమ్మదిన్.

చ. అల గురుభార్గవప్రభృతు లైదుగురు స్మరువా ద వారిపై
 నలుగక శీర్షమాత్రయుతుఁ డయ్యునుజూడు విశేషవిక్రమే
 చ్చలుగల రాహుడైత్యపతి చంద్ర దినేంద్రులఁ బట్టు నిర్వర
 స్థలమున బర్వవేళల యశంబున కింఁజె మహాద్విరోధమున్.

చ. ఘనుఁ డహిభర్త భోగఫలకంబునఁ చాల్చు జగంబులెల్ల నా
 యన నలకూర్మరాజు చరమాంగమునస్ఫరియించు నాగుణా
 ధ్యుని ధరియించు ఘోఃఃమణి యూను దదంగభరంబనాదృతి
 న్వనధి యయారె యాద్యుల యుదారచరిత్రములౌ విచిత్రముల్

ఉ. ఆకడ దండ్రీక్లేశవశుఁడై కృశియింపగ గాంచుచున్న మై
 నాకునకు న్బయోధి భువనంబులఁ గూలుట న్నర్హమా సడిం
 జేసొనుకంటె దృప్త సురశేఖర భూరి శిఖి స్ఫులింగ కీ
 లాకర భీకరోరుకులిశాహతిఁ జచ్చినఁ గీర్తిగల్గదే.

- చ. కరము బ్రకాశమొందు రవికాంత మచేతనమయ్యుఁ జూచితే
యెఱు బటి కంబు కోపమొక ముంచుక భానుఁడుపాదమూఁదినన్
గఱకఱి జెందినట్లు లక్షకత్వరమండెడుఁ జండతేజముక
బొరసిన పూరుషుల్ పరులు పూసియొనర్చు ననజ్ఞులొర్తురే.
- ఉ. సింగముగన్న యక్కొదము చిన్నది యయ్యు నభంగవాసగా
సంగత భృంగదాన రురసంగమలీమనంగండరంగమా
తంగ విభంగ భంగులకు దాటు బభాఘ్యులకున్ స్వభావమీ
యంగ వయోవిశేషము పరాక్రమసంపదకున్ బ్రధానమే.
- చ. కులము రసాతలస్థలిని గూలిన మంచిగుణంబుతోగతిం
గూలిన శీల మద్రితభూమిని జాజి విదగ్ధమైన ద్వి
ట్కుల హరశౌర్యమందుఁ బిడుగుల్ పడినన్ గడుమేల్ ధనుఁబెకా
వలె నదిలేనిచోఁ దృణలవంబులుగా గుణకోటులన్నియున్
- చ. కుమతులయోచనన్ నృపతి కూటమిచే యతి లాలనన్ సుతుం
డమహితవిద్య విప్రుఁ డనదాత్మజుచేఁ గుల మల్పుచే సాశీ
లము త్రప హేలచేఁ గృషి యలక్ష్మ్యతఁ బెల్లి ప్రవాసవృత్తిని
య్య మరతి దుర్ణయాప్తి సిరి యర్థము లీవిఁబ్రమాదతన్ బెడున్
- చ. అనుపమ దానభోగవిలయంబులన న్దగు మూఁడు మార్గముల్
దనరు ధనంబునందది యుదారమతిన్ మనుజుండెఱింగి దా
ననుభవి గానలెన్ బుధుల కద్ధుల కీవలె లేక మూలయిం
టనె పెనుఁగాంక్షదాఁచ నది దక్కదు మూఁడవ త్రోవగైకొనున్
- ఉ. శాణవిలీధరత్న మరిసందళితాంగ జయాఘ్యుఁడున్ మద
క్షీణజగంబు నిర్జలవిశీతలస్సైకశశారదాపగా
శ్రేణి కళావశిష్టశశిచెల్వునిచే రతిఁజిక్కుబాల వి
శ్రాణవలీలఁ బేదగిలురాజులు మింతురు కార్యమొందియున్.
- ఉ. చేరెడుగంజికోస మొరుచెంగటి కేగుచు డస్సియున్న వాఁ
డే రమఁ జెంది వెన్న జగమెల్లఁ దృణంబుగ నెంచు నర్థముల్.

మీటిని యందునన్ దుడనులేక యణంగిన యందున న్నరుల్
జేరును బెక్కవస్థలు గృశించుట మించుట దానసే కదా.

చ. తడవని బుద్ధియొక్కపుడు దబ్బుట యొక్కడ నిష్ఠురోక్తు నొ
క్కడఁ బ్రియవాద మొక్కపుడు హింసయొక్కట్లు దయాభుభావమొ
క్కడ ఛనకాంక్షయొక్కపుడునిచ్చుటలొక్కడవెచ్చ మొక్కడన్
గడన యొక్కపుగా గణిక కైవడి నె నృపనీతి నైకతన్.

చ. ఇల యను ధేనువృన్ధిదుక నిచ్చ జనించిన యేని రాజ నీ
వెలమిని చూడఁబెంచినటు లెప్పుడు లోకము బ్రోవవయ్య నీ
వలన జనంబు లెస్సయ్యు వర్ధిలు చుండినఁ గల్పనల్లియుం
బలె సకలేష్వి తాన్తఫలవంశము లీధర యీనకుండునే.

ఉ. భూరితరాజ్యకీర్తియును భూసురరక్షయుఁ బాత్రదాతయై
మీటుట భోగ మొందుటయు మిత్రులఁ బ్రోచుటనాఁగ నొప్పునీ
యాటు గుణంబు లేనృపులయందు రహింపవో వారిసూర కే
యాటడి గొల్వనేల గలదా ఫలనూశ్రితోటి కెంతయున్.

చ. వనజభవుండు మున్నెనట వ్రాసిన కెంతయొ యంత కొంచమో
ఘనమొ సురాద్రినున్న మరుఘట్టముఁ జేరిన వచ్చు పొచ్చురా
దనఘ వృధావృధ ల్లనకు మాధ్యులచెంత ధరింపు ధైర్యమూ
నిన ఘటికెచ్చునే జలము నీరధి ముంచిన నూత ముంచినన్.

ఉ. కారణ మింత లేకొకరిఁ గాంచినఁ గిన్న వహించు టాత్మని
ష్కారుణికత్వ మొందుటొరుకాంతఁ దలంచుట లన్యవిత్తము
ల్లోరుట బంధులు స్పృజనులు న్నను మేలు సహింపకుండుటల్
గ్రూరవిచారుతా నరులకున్ మృషగాదు స్వభావసిద్ధముల్.

చ. లలితకళావిలాససమలంకృతుఁడైనను దుర్జనుండు చెం
తలవసియింపఁగా దగఁ డనర్హుఁడు వానిఁద్యజింప నేతగున్
గతితనవారుణాదుణధగద్ధగితోరుఫణామణిప్రభల్
గల వని చెంత నున్న భయకంప మొనర్పదె సర్పమేరికిన్

- చ. త్రవ జడవృత్తి నద్వితము దంభము శుద్ధతమైమబులు ని
మృపుడు గురుండు బుద్ధిప్రియరీతులు వల్కుట దైన్యవృత్తి తే
జవు బస గర్వమా స్థిరుడశక్తుడు వక్తబహుప్రబల్కుడం
చెపుడును నిందసేయు ఖలుడే సుగుణంబింక వాడు మెచ్చునో.
- చ. అవగుణ మేల లోభ మెనయక గొల లేటికి గొండెమున్న స
త్యవచన మున్న నేల తప మాత్యశుచింగన ద్విమేల మే
లవు సుజనత్వ మేల సుగుణాళి మహత్వమె చాలు సొమ్ములే
ల విభవ మేల విద్యప్రబలన్ సడిజెందిన నృత్యవేటికె.
- స. పగలిటఁ గాంతిలేని శశిప్రాయము దేతిన భామ పద్మినిం
దగులమి రిత్తమాకొనల నక్షరరూప వదాన్యముక ధనా
శగల ప్రభుండు లేమి ననిశంబుఁ గృశించుబుధుండు భర్తయో
లగమున నుండు సూచకుఁ డిలక విడఁగూడని సప్తశల్యముల్.
- ఉ. ఆతత చండకోప దహవాక్యయ రూక్ష కటాక్షు లైన ధా
త్రీతల నేతలందు గలదే తనవారును ప్రీతి తప్పినన్
ఘాతయ సేయఁ జూతురధికకర్మరమంజెడు వహ్ని ప్రేల్పుతో
హోత నటంచు నంటుకొన నోరిచి శీతల వృత్తి జూపునే.
- ఉ. ఊరక యున్న మూగ వచనోద్ధతి జూపిన గొంటుచేరువక
జేరిన దంట దవ్వల వసించినచోనసమర్థుఁ డోర్పుతో
నోరిన కొన్న భీరుడు దురుక్తులు సైచిన జాతిహీనుడం
చాటడి బెట్టు రాజువశమా నృపసేవ యగత్య మేరికిక.
- చ. సకలబలావళిక బ్రియ మెసంగఁ బ్రకాశ మెనర్చి హెచ్చి పా
డికిఁ జొరలేక తామును ఘటించినదుష్టతమాధకక్రియా
ప్రకరము లన్నియున్ మఱచి భాగ్యముచే సిరిజెంది సర్వదూ
షకుఁ డగుదుష్టదృష్టేఁ బడి సౌఖ్యము లెవ్వరు గందు రిమ్మహిక్
- ఉ. హెచ్చిలుఁ దొల్లఁ బిమ్మటక్షయించును రేపటిపూఁటనీడ నాఁ
గుచ్చితుచెల్చి దొల్లఁగడుగొంచమయైమఱిమీద హెచ్చుచున్

వచ్చువివేకిమచ్చిక ధ్రువంబుగ మాపటిపూటనీడ నా
నిచ్చలు నిష్టేఱుం గెఱిగి నెయ్యము సేయదగు నివేకితోఁ.

ఉ. సీరముఁ బూరి సంతసము నిచ్చలు జీవన మై జోసంగ నె
వ్వారకిఁ గీడు సేయక ప్రసర్తిలు మీనమృగాయ్యలందు ని
మ్మారణ నై రమూనెదరు కమ్మలు దాశేకిరాతసూచకున్
వారిజగద్భక్తట్టడయె వారిదచూరహితస్వభావమో.

చ. పరగుణాతి బ్రీతి గురుపట్ల వినీతి బుధాప్తివాంఛయున్
దఱచుగ విద్య నాథ్యయు సభ్యుణిపై రతి లోకనిందలన్
నెఱుపు శివార్చ భక్తిమతినిగ్రహశక్తియు చుష్టసంగమం
దరకియు గూర్చి రెయిప్పెడుమహాత్మ్యలఁ గూర్చినమస్కరించెదన్.

ఉ. అపదలందు ధైర్యము మహాభ్యుదయంబున నోర్పుత్రాధవా
చాపటిమంబు రచ్చలను సంగరిరంగమున న్నరాక్రమా
టోపము కీర్తి నిచ్చయుఁ గడున్ వ్యవసంబు శ్రుతిన్ దలిర్ప బ్ర
జ్ఞానరు లొప్పుచును రవి సాజములై తమయందు బొందఁగన్.

చ. కరమున శ్లాఘ్యుడైన మెసఁగెన్ దల శ్రీగురుసాదవందనం
బొరయ ముఖంబు సత్వరమఁ బూసజమూస్పదవృత్తి బాహులన్
మెఱయ మహాచ్ఛస్త్రి మదిమించ శ్రుతంబు శ్రుతిద్వయిన్ దగన్
సిరులు వినా నిఘోషులుగఁ జేయుదు రీగుణముల్ మహామహుల్

చ. ఒకరిధనంబుఁ గోర కన్యతోక్తులు నిల్కక వధ్యునైనఁ జం
పక తగువేళ నీవి కలమాత్రము మానక నన్యఁ గూర్చి ప
ల్కక గురుభక్తి వీడ కతికాంక్షలఁ గూడక భూతమైత్రిబా
యక నరఁడున్నమంచి తెరువంచు శ్రుతుల్ స్మృతులెంచునావుడున్

ఉ. సంపదఁ గన్నవేళ గుణశాలులచిత్తము గ్రూరవృత్తి వ
ర్తింపక సూత్నపల్లవశిరీషను సుతృలకోమలస్థితిన్
సొంపు వహించు నాపదలు సోకినవేళ విశాలశైలని
మ్మంతటస్థలస్పృరదఖండశలకృత్రి గర్కశంబగున్

- చ. నయగతిఁబ్రీఁ స్రాణములు నాశిలినక మలినశ్వ మింతలే
మియు ఖలు లన్నఁ జేరమియు మిత్రుల నొచ్చియువేడఁబోనియు
న్నియు వెతలఁదుఁ దాల్చియు మనీషులజాడ మెలంగుటల్ బుధా
శయములు కత్తిమీద పెనుసాము లి వెవ్వరిచేతనేర్చిరో.
- ఉ. ఎంతయు దాముగుడ్డముగ నిత్తురు సజ్జను లిల్లు జేర బూ
జింతుగు ప్రితి జేసినది సెప్పరు మేల్ సభ నెంతు రన్యుమె
స్పృతన కుగ్గడింతు రసయింతురు శ్రీగలగర్వ మంచిత
స్వాంతులు కత్తిమీది పెనుసాము లి వెవ్వరిచేనెఱింగిరో.
- చ. బలువుగఁ గ్రాగునన్యునుముపైఁ బడ తోయకణంబు నాశిలున్
బోలుపది తెమరాకుపయి ముత్యపురూపున నిల్చుగొంతసే
పల జలబిందువే యుదధియందలిశక్తిని వ్రాలి ముత్య మై
మలయును దత్సమం బధమమధ్యమనుత్తమ సఖ్యముల్ క్రియల్.
- చ. తగునడవశ్యఁ దగ్గడికి ముదం బొదవించినవాడె పుత్రుఁ డున్
మగనికి సంతసం బెసగ మక్కువజూపినదే పురంధ్రి ప్రే
మ గలిగి కల్మిలేముల సమంబుగ వర్తిలువాడె మిత్రుఁ డీ
ముగురు లభింతు రచ్చమతి మున్ సుకృతంబు లొనర్చువారికిన్.
- చ. ఒరులకు నమ్రు లైఘనత నొంది పరస్తుతి నాత్మసద్గుణ
స్ఫురణ దెల్పార్చి యన్యపము బూనియుస్వార్థములున్వహించి ము
ష్కరుల దురుక్తి యుక్తి లతిశాంఠినె మార్చి తదార్థికాదులై
యరు దగుచర్యల నైలఁగు నాద్యలు పూజ్యులు గారు యోగికిన్
- చ. ఫలముల బిక్కటిల్లియును శాదపముల్ గను నమ్రభావముల్
జలధరపంక్తి దవ్వల నెసంగియు నమ్రత నిచ్చుదోయముల్
గలిమి జెలంగియున్ ఘనులు గర్వముఁజెందక యుందురింతయున్
దలఁప బరోపకారలగు ధన్యులకైన స్వభావకృత్యముల్.
- చ. చెవు లురుకుండలద్యుతులచేతను గాదు శ్రుతి న్నెలుంగు ర
త్నవలయుక్తిగాదు కయి దానముచే జెలఁగున్ దయామతిన్
సపు రగువారిదేహములు చందనకుంఠమచర్చచేతఁ గా
దవనిఁ బరోపకారమహిమాతిశయంబునఁజాల శోభిలున్.

- చ. జలజపరంపరన్ సురుచిసగపద నింపునినుండు కైరవో
 త్వలనికరంబుల న్గరము భాసెలఁ జేయుసుధాంగుఁ డంబుదా
 వళి తనయగతఁ దా గురియు వన్నముఁ జెంద లోక మి
 ట్లలఘుమతుల్ స్వయంగతపరార్థహితుల్ సుకృతుల్ దలంపగన్
- చ. ఒరులపనుల్ ఘటింతురునిజోద్యమముల్ ద్యజించియు త్తముల్
 పరులపనుల్ స్వకార్యమునుఁ బాయక పూనుదురుద్విమధ్యముల్
 పరహితముల్ నిజార్థరతిభగ్న మొనర్తురు మర్త్యరాక్షసుల్
 పరహిత మూరకే చెరచు పామరు లెవ్వరొతోప దాతృకున్.
- ఉ. పాపము సేయనీడు హితపద్ధతిఁ గూర్చు రహస్యకార్యమా
 దాపను జూచు సద్గుణవిత్తానము లంద తెలుంగ నెంచు దా
 నాపద వచ్చిన న్విడువ డక్కటవేశల నిచ్చు దీర్పు సం
 తాపము మంచిమిత్రుఁడని తద్గుణముల్ బుధ లెంతు రెంతయున్.
- చ. తను గలసెన్ జలంబు లని దానికి బాల్ స్వగుణం బొసంగి వెం
 టనె యిది గానఁగాబడు నెడన్ జల మోర్వక కాకనికె న
 య్యునుగు విహస్తై పక మహాగ్నిఁ బడంగఁ దొడంగఁ బాలుగ్ర
 క్కన జలమంతలో. గలయ గ్రమ్మతె నిట్టివిసాధుమైత్రముల్.
- ఉ. ఇంచె శయించినాఁడు కమలేశ్వరుఁ డించె నసించె దద్విష
 ద్బృందము లించె చెందె శిఖరిచ్చటలున్ శరణంబు బాడబం
 బుం దగి నిండె యిందె ఘనపుష్కలముఖ్యము లున్నవద్దిరా
 యెందున గాన మొత్తబరు వీజలధీగద్రుని మేను పూనెడిన్.
- ఉ. ఆతతలోకధారిచరమాంగలసత్కమతేంద్రుఁ డొక్కడే
 జాతుఁడు జన్మ మన్న ధ్రువుజన్మమె సద్భిహాచక్రవర్తన
 స్థితతక్రిందమోడ హితశీలుడు గానిజడుల్ వృధాశ్చధా
 జ్జాతభవాండ భాండఫలజుతుసముల్ మృతజాతు లేటికిన్.
- ఉ. ఆస నడంపు బూను ఊమ యానకు గర్వము నాడు సత్యమే
 దోషము సేయఁబోకుము బుధు ల్పనుత్రోవలె పొమ్ము విద్వదు
 ల్లాస మొనర్చు ముగ్ధులన్ శమియింపు వహింపు కీర్తి సం
 త్రాసులఁ బ్రోవునద్గుణము నాపుమివే కద సాధుకృత్యముల్,

- చ. మనసులు వాక్కులంగములు మానితపుణ్యసుధా ప్రపూర్ణతం
దనరనిజోపతాప లుదితప్రిజగజ్జనులై పరు ల్భరిం
చినపరమాణుమాత్రగుణశీలము లద్రులు చేసి హర్షతో
యనిధుల నోల లాడుచు మహామహులు లుందురు కొండ తీర్దరన్
- చ. గురుడు ప్రబోధకుం డశని ఘోరపువా లమడల్ స్వసైనికుల్
పురి దివి దంతి యభ్రకరి పోర సహాయుడు ధైర్యభేది, ము
ట్లదు దగుబల్మి గల్లియు బలారి బలా రిపుధాటి కోడఁడే
శరణము దైవమే పురుషశక్తి వృధా యది యేల కాల్పునే?
- చ. అనువుల నానగ్రుంగ దను వతయుఁ బెద్ద మునుంగ నిందియో
ల్లసన మణంగ నాకట నలంగుచు నోటన రేయియెల్కు బె
ట్టెగరంగ దానబడ్డలరి డిగ్గన లోగొను భోగి తత్సుషన్
పెన జను దైవమేల క్షయవృష్టుల స్వస్థత నుండుడి జనుల్.
- ఉ. లేవడిఁ బొందియున్ వెతల లీనతఁ బొందియు లేచు గ్రక్కునన్
దైవబలంబునన్ బుధుఁ డుదారతఁ గందుక నృత్తిహత్తి దు
ర్భావుఁడు తద్విధంబున విపదశవచ్చిన నొచ్చి నాశిలున్
లేవక మంటిముద్ద ధరిణిబడి యట్టె యణంగుకై వడిన్.
- చ. వడి నెద యెండ బట్టతలవాఁడొక డెండను నెత్తి మండ నల్
గడలను నీడచో టరసి కానక దప్పుల తాటిచెల్లు గ
న్నడఁ జని క్రింద నిల్వ నలపండుపడన్ దలబద్దలయ్యె నె
య్యెడలకుఁ జన్న దైవహతు నించుక డించక ముంచునాపదల్.
- చ. గజభుజగంబులన్ బలుగుంబులఁ గట్టుట నూర్యచంద్రులన్
గజబిజి చేసి దుర్భ్రహము క్రూర్యమునన్దబళించియేచుటల్
ముజుమతు లామహాస్మృలు దరిద్రత వేగుట జూచి యయ్యయో
నిజగతి నెంత చేసె నతినిఘోరదైవమటంచు గుందుచున్.
- చ. సరసగుణా ద్యశేషగుణసంపద నిల్వ నిధాన మామహా
పురుషశిఖామణిన్ భువికి భూషణరాజముగా సృజించి య
త్తటిక్షణభంగురంబుదను, దాని నొనర్చియేని యేటి నే
ర్పరి విధి యాతఁ డూనినయపండితభావము కప్తమక్కటా.

- చ. అతులసుధారసైక విధియై సకలభాషధు లేలునాధుడై
 శతభివగర్వితో ద్దమనసంభృతుడై శివహాళిభాగలం
 కృతమణియై వెలుంగు శశి యెప్పుడుఁ బాయఁడురాజ్యలక్ష్మీ హా
 హతవిధిపాక మేదొరల కై నను దాఁట నలంఘ్యమేకదా!
- చ. హతవిధి యన్కు లాలవరుఁ డాత్మయనందగు మృత్తికకామలో
 ద్ధతిఁ గొనిముద్దచేసి వ్యధ యన్ పృథుచక్రముఁజేర్చి యాపద
 స్నతఘనదంతఘాటన మనంబును బల్కఱుఁ ద్రిప్పచున్నవాఁ
 డతఁ డింక నేమి నేయునొ కదా చెలికాడ వెలుంగవేమియున్.
- చ. పతివిధి యేమి యెవ్వనికిఁ బ్రాప్త మొనర్చునో వచ్చు నంతయే
 యతనికి నిచ్చు సగ్రశయమహాశ్రయముల్ గుఱిగావు సర్వది
 క్షృతఁగులు నిండ్రి మేఘమురు ప్రత్యహముం గురియంగ నేయభీ
 ప్పితములు గల్గె న్విత్రిజలబిందువులే కద చాతకాళికిన్.
- ఉ. అంబుజశాంధవుం డహరహంబును డగ్గటివారి గూడి యే
 యంబరఖండ మూని తిరుగాడుచునుండును గ్రుంగుదాక న
 య్యంబరఖండ మొందియె సుధాంశుఁడు ద్రిమ్మరు రాఘవెల్లడై
 వంబె ఘటించినన్ గడువనచ్చునె దుర్గతి యెంతవారికిన్.
- చ. ఉడుగణయోగి భర్తృహరి పూని చమత్కృతिसంఘటింపఁగా
 గరము దనర్చునీతిశతకం బది పట్టి తెనుంగుశాసచే
 దిరముగఁ జెప్పెఁ బుష్పగిరితిమ్మన చంపకమాలికాపరం
 పరలు శివాఁఘ్రీపూజలుగఁబండితం బెంతయు సంతసింపగన్.
- క. ఈ కావ్యము లిఖించినఁ
 జేకొని చదివినను వినిన శిష్టుల కెల్లఁ
 శ్రీకంఠఁ డిచ్చుఁ గరతుర
 గ్రాకల్పనల్ప సురుచిరాయుష్యంబుల్.
 పుష్పగిరి తిన్నకవికృత
 నీ తి శ త క ము
 సంపూర్ణము.

న వ ల లు

	రు	అ		రు	అ
విషవృద్ధయము	1	0	రక్తవాహిని (విగు మాత్యలా)	1	0
వలపులరాణి	1	0	ఇంద్రజాలము	1	0
సే నెవరి భార్యను ?	1	4	రాజద్రోహి	1	0
సే నెవరి భర్తను ?	1	4	అర్ధరాత్రపువీంఠ (3 మాత్యలా)	1	0
తల్లా వస్తుల శివశంకరశాస్త్రిగారి			దురాశ	1 వ భా॥	1 0
శివనప్రభాతము (రఘునాథజీ)	1	8	డిటా	2 వ భా॥	1 0
శివనసంధ్య (తేజసింగు)	1	8	బొంగలనాయకుడు		1 0
దేవరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారి			మోహవిశాచము 270 శ్లో॥		1 8
నాడేబీడు 1 వ భా॥	1	8	కాలగర్భము 1 వ భా॥		1 0
సే సే 2 వ భా॥	1	8	డిటా 2 వ భా॥		1 0
కాలారాయి 3 వ భా॥	1	8	ఆనందభవనము		1 0
(వంగభాషనుండి తర్జుమా చేయబడిన			అల్లరిపిల్ల		0 12
బహుచక్కిని నవలలు 3 భాగములు			మగడుకొని మగడు		0 12
చిదివివహో కథ పూర్తియగును)			ధర్మరాజు		1 0
అగ్నిరాముడు	1	0	హాళింఠాయి		0 12
భయంకరుడు 1 వ భా॥	1	0	కథాప్రహ్లాద చిలకమర్తి లక్ష్మీనర		
నరేంద్రుడు 2 వ భా॥	1	0	సింహం పంతులుగారి		
రమేశబాబు	1	0	అహల్యాబాయి		1 0
స్క్రిల్ రంగనాథన్	1	0	రాజరత్నం		1 0
శకుంతల బి. ఏ.	1	0	కృష్ణవేణి		0 12
చదువుతున్న భార్య	1	0	హేమలత		1 4
సీతేనాళి	0	12	కర్పూరమంజరి 1 వ భా॥		1 8
ఛాందసుడు	0	12	డిటా 2 వ భా॥		1 8
శక్తికుమారి	1	0	రామచంద్రవిజయం		1 4
పంజాబు మెయిల్	1	0	సాందర్భతీలక		1 8
కన్నపుబొంగ 1 వ భా॥	1	0	వినోదములు 1 వ భా॥		0 12
పగటిచుక్క 2 వ భా॥	1	0	డిటా 2 వ భా॥		0 12
డిటా 3 వ భా॥	1	0	Tales of Rajasthan అను		
(ప్రేమాడు భాగములు చదివిన			రాజసానకథావళి 1 వ భా॥		1 8
కథ పూర్తియగును)			డిటా 2 వ భా॥		1 8
భూసుందరి 1 వ భా॥	1	0	మణిమంజరి		0 6
డిటా 2 వ భా॥	1	0	సురర్థగుప్తుడు		0 6

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

జ్యోతిష గ్రంథములు

	రు	అ		రు	అ
జ్యోతిష గణాంశము 1 వ భా॥	2	0	నవగ్రహచింతామణి	0	4
డిటా 2 వ భా॥	2	0	శ్రీముతాశాస్త్రము అను		
జ్యోతిష విద్యాప్రకాశిక			రజస్వలాజాతకము	0	8
సంజ్ఞాధ్యాయము 1 వ భా॥	1	0	మూల స్తంభం (కైవలగ్రంథము)	0	8
గణితాధ్యాయము 2 వ భా॥	1	0	రత్న పరీక్ష	0	6
భావఫలాధ్యాయము 3 వ భా॥	3	0	గర్భసంహిత	0	4
ద్వాదశభావఫలము 4 వ భా॥	3	0	జయమిసీమాత్రములు	1	0
ఆద్యష్టదీపిక	0	10	అనుభవజాతకతరంగిణి	0	8
హస్తసాముక్తము	0	6	పూర్వపారాశరి	0	8
జ్యోతిష ఫలప్రదర్శిని	0	10	బృహత్పరాశరసంహిత	0	4
స్వప్న ఫలదీపిక	0	8	ఆంగ్రజాతకతత్వము నూత్రములు		
సకలసమస్తగుణ ఆద్యష్టదీపిక	1	0	1 వ భా॥	1	8
గౌతమసంహిత	0	8	డిటా 2 వ భా॥	1	8
వాంఛానాదీయము	0	8	గోచారసంహిత	0	12
కోడిపుంజాల శాస్త్రము	0	6	కాలామృతము	1	0
అంగసాముద్రికము	0	8	శిల్పసంగ్రహము	0	6
జాతకదర్శణము	0	8	ఆయుర్భాయయోగము	1	0
జాతకపారిజాతము	0	8	మహారత్నదర్శణము	1	0
జాతకరాజీయము	1	0	గెట్టమతశాస్త్రము 60 సంవత్స		
జ్యోతిషఫలగ్రంథము	0	4	రముల పంచాంగము	0	12
శకునశాస్త్రము	0	12	సర్వాస్థిచింతామణి (ద్వాదశభావ		
ఉత్తమప్రశ్నశాస్త్రము	1	0	ములు, దశాంతరశ వివరములు		
శ్రీజాతకము	0	12	గల సంపూర్ణమూలగ్రంథము)	1	0
యవనజాతకము	0	8	అష్టకవర్ణ	0	10
జ్యోతిషాద్ధవ నవసీతము	1	8	జల్దేశశాస్త్రము	0	6
కళాభుక్తిఫలచంద్రిక అను			శ్రీపతి	2	0
వృద్ధపారాశరి	1	0	భప్తుము (ప్రశ్నశాస్త్రము)	0	8
శ్రీమద్విద్యుతశాస్త్రము	0	8	ఆరూఢరత్న సిద్ధాంజనము	0	12
జాతకచంద్రిక గోపాలరత్న			సమ్యాహనశాస్త్రము అను		
గణము	0	8	ఆద్యష్టయోగము	1	8

